

**MEDICINAE
RATIONALIS
SYSTEMATICEAE
TOMI QUARTI**

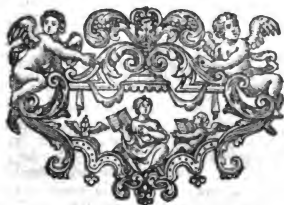
FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ RATIONALIS
SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

QUO SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA,
& huic superstructa solida therapia cum medendi methodo
cautelis clinicis, & morborum enarrationibus
adjuncta epicrissi, exhibentur.

PARS QUINTA.

*Doctrinam morborum ac vitiorum externas potissimum
partes affligentium perspicua, & demonstrativa
methodo tradens.*

VENETIIS, MDCCXLI.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO;

PRÆFATIO.

EN! exhibeo jam Tibi, B. L. octavum medicinæ systematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis superficiem adfingentium rationalem pathologiam, solidamque huic superstructam therapiam ex genuinis principis medico-chirurgicis perspicue traditam invenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis ævi medicis rata semper ac firma fuit sententia, nobilissimam eamque vetustissimam artis salutaris partem, quæ chirurgica nominatur & saluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, medico cum laude res suas peragenti scitu esse summe necessariam, sine cujus notitia neminem pu-

to vel satis, occurrere, vel rite mederi omnibus morbis posse. Equidem non ignoro, & olim fuisse, & adhuc esse ex medicis plurimos, qui, artem illam, quæ manu sanatur, remediumque externorum pro vario scopo applicationem docet, ad disciplinam medicam directe pertinere negant; at vero hi certe non intelligunt, totum hominem tum quoad internas, tum etiam externas partes medicinæ objectum esse, tamque mirabilem has ipsas intercedere harmoniam, ut vitium, quod extrinsecus conspicitur, ex interioribus sæpissime oboriatur, partiumque externarum læsio e contrario internas facile vitiose adficiat. Accedit, quod vitia, quæ externis infesta partibus manualet operam exigunt, plerumque etiam interioribus communia sint, ut fere in inflammationibus, tumoribus, apostematibus, scirrhis, exulcerationibus, humorumque extravasationibus videre licet, quibus certe non sola internorum medela, sed maxime etiam prudenti externorum ope succurrere expedit; quæ tamen pro diversâ corporum natura, pro causarum morbi, aliarumque circumstantiarum differentia mirum in modum variat, maximamque prudentiam requirit. Unde satis elucet, nec medicinam a chirurgia, nec saniozem chirurgiam a medicina, principis anatomico-physicis & mechanicis fundata tuto posse seungi. Quæ quum ita sint, rectissime admodumque præclare judicarunt veteres, qui ex familia Esculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipsique in suis de re medica monumentis summum statuerunt prætium. Neque vero solum antiquissimis temporibus, sed nostra etiam ætate a prudentioribus magno præ ceteris honore afficiuntur illi medici, qui paullo accuratiori anatomis scientiâ instructi, rem medicam apte cum chirurgia conjungunt; licet pauci sint, qui egregiæ huic arti addiscendæ tempus operamque navent.

Et quam immensum salutis dispendium in universum genus humanum redundaret, nisi medicus chirurgiæ artis probe gnarus, rerumque in ea obviarum peritus esset? Etenim, quum in nostris potissimum regionibus plurimi eorum, qui Chirurgiam de instituto tractant, omnemque eidem industriam impendunt, perniciosos committant errores, maxime sane de salute rerum publicarum servanda desperandum est, nisi prudens medicus hancce crassam chirurgorum incertam consilio adjuvare, & multa damna modestiori admonitione præcavere satagat. Accedit, quod perniciosiores partium externarum læsiones difficilem, vel nullam plane recipiant sanationem, nisi convenienti interno remedium usu perite succurratur; cuius tamen chirurgi plerumque ignari ægrum non modo nihil juvant, sed etiam in majus periculum sæpissime præcipitant. Id quod omnino exinde derivandum esse arbitror, quia chirurgiæ scientia ut plurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque pensâ habetur, an illam exercens ex anatomis studio partium externarum, ut ossium, musculorum, nervorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vasorum structuram, situm & connexionem didicerit, an doctrinam de sanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia scitu necessaria sint, plurimumque interserviant, ut quis de externis læsionibus remediumque tam usû quam noxa eo melius ferre judicium possit. Summa igitur gratia habenda est Po-

ten-

P R Æ F A T I O.

rentissimo Prussæ Regi, Domino meo longe clementissimo, qui non modo boni publici promovendi causa, sed etiam tuendæ militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum multis sumtibus constituit, eidemque Professores in re medica & chirurgica peritissimos præposuit, ut artis chirurgicæ studiosos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos sanandi methodo, quantum ad chirurgi officium spectant, omni diligentia instruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicæ nationis ardor, quo illa instigata non modo omnem movet lapidem, nullisque parcat sumtibus in chirurgia plenius perficienda, eisque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora medicorum extraneorum scripta in vernaculam convertere, ut inde chirurgicæ dediti saniora hauriant principia.

Hinc ego non sine insigni animi voluptate comperi, Lutetiæ Parisiorum & scriptis meis tale statui pretium, ut digna haberentur, quæ in vernaculam a clarissimo D. D. BRUYHIERO traducta impensis meritissimi bibliopolæ BRIASSON publici juris fierent, omnibusque latinæ linguae ignavis primum medicinæ systematicæ tomum gallicæ redditum & accurate impresum: & forte etiam reliquæ partes sequuntur, maxime quam hoc suum propositum ipse mihi auctor per literas indicaverit.

Sed ut redeamus, quo digressi sumus, quemlibet sanè abunde convictum spero, quam necessaria quamque proficua sit medicinæ cum chirurgia conjunctio, ita quidem, ut nec medicum sine chirurgia, neque chirurgum sine solidioribus medicinæ principiis medentis munere rite fungi possit. Ideoque in præsentī hoc octavo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboravi, ea spe fore, ut re medicæ dediti diligenti hujus operis lectione & usu fructum percipiant non poenitendum, quam ego toto pectore voveo, opto, & apprecor.

NOI REFORMATORI Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbatione del P. Frà Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore di Venezia, nel Libro intitolato: *Friderici Hoffmanni Medicina Rationalis Systematica Tom. 4. Pars 5.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, & buoni costumi, concedendo Licenza à Sebastiano Coletti Stampatore di Venezia, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, & presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. li 14. Luglio 1740.

(Z. Pietro Pasqualigo Refor.

(

(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Refor.

Registr. in Libro a carte 57.

Agostino Bianchi Segr.
CAPUT

CAPUT I. DE SCORBUTO EJUSQUE VERA INDOLE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Scorbuti
nomen
falsa ac-
ceptio.

Corbuti nomen, tam late nostris temporibus patet adeoque familiare est, ut quævis fere chronica passio, si qua ipsi impuritas jungitur, scorbutica

adpelletur; hinc nihil in praxi medica est solennius, nihil usitatus, quam ut cachexia, arthritis, dyspnœa, paralysis, erysipelas, colica, atrophia, rheumatismus, purpura aliæque plures hujus generis adfectiones inter scorbuticas numerentur. Quid? quod mos adeo invaluit, ut hodie medici imperitiores, si quando ex certis signis neque morborum nec causam ejus rite possunt cognoscere, statim scorbutum prætendant, & pro causa scorbuticam acrimoniam accusent. Deinceps non raro accidit, ut adfectus quidam sæpe plane singularis, cui portentosa spastico-convulsiva junguntur symptomata, in artis exercitio occurrat; & rum usu receptum est, ut illum vel ad fascinum, vel ad malum scorbuticum reiciant. Horum sententiæ plane adversantur alii nostro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc morbum, quem scorbutum nominamus, vel plane negant, vel

Hoff. Syß. T. IV. P. 5.

tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hysterici venditant; qua in retamen, uti ex infra dictendis elucescet, admodum falluntur.

§. II.

Scorbutus proprie sic dictus est magna functionum universi corporis læsio a summa sanguinis & succorum vitalium dyscrasia & corruptione, ob ingens diætæ aerisque vitium, proficiens, locis maritimis & septentrionalibus ut & militibus in castris viventibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.

Definitio.
tiorca.
lis.

§. III.

Hic adfectus, qui gravibus admodumque variis symptomatibus est stipatus, in partibus præcipue externis suam manifestat indolem: nam si imminet, lassitudo spontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque gravitas cum movendi impotentia subsequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum sanguine mixtus ex gingivis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium usque radices consumit; ut illorum utrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diversæ figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ sæpius in ulcera mali moris desinunt: incrementum malum dolores lancinantes, vagi vel fixi cum movendi quadam impotentia, vel

Signa
essentia-
lia.

A con-

convulsiva strictura, artus invadere solent.

§. IV.

Veteribus plane fuisse incognitum, haud obscure ex HIPPOCRATE elucet, qui lib. de internis adfectibus § 34. nostrum adfectum sub splenis morbo describit, quo laborantes hæc patii dicuntur: *Venter inflatur, postea splen intumescit & durus est, & dolores acuti in splenem incidunt, color faciei mutatur, & fit niger, pallidus, maliciorum speciem referens, gingivæ male olent, a dentibus discedunt & ex sibiis ulcera erumpunt, velut pustula nocturnæ, membra insuper attenuantur & stercus non secedit.* Idem PLINIUS in histor. nat. lib. XXX. cap. 3. peribelle confirmat, perhibens: *quod in Germ. ani Caesaris exercitu citra Rhenum & vitiosi & medicati fontis aqua potu vi malefica conspurcata duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod *Stenodur* adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo obladebat, ut compagines in genibus dissolverentur & cura vellicaret, quod ob id *Stenodur* a cruribus adpellarunt.*

Veteribus plane fuisse incognitum, haud obscure ex HIPPOCRATE elucet, qui lib. de internis adfectibus § 34. nostrum adfectum sub splenis morbo describit, quo laborantes hæc patii dicuntur: *Venter inflatur, postea splen intumescit & durus est, & dolores acuti in splenem incidunt, color faciei mutatur, & fit niger, pallidus, maliciorum speciem referens, gingivæ male olent, a dentibus discedunt & ex sibiis ulcera erumpunt, velut pustula nocturnæ, membra insuper attenuantur & stercus non secedit.* Idem PLINIUS in histor. nat. lib. XXX. cap. 3. peribelle confirmat, perhibens: *quod in Germ. ani Caesaris exercitu citra Rhenum & vitiosi & medicati fontis aqua potu vi malefica conspurcata duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod *Stenodur* adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo obladebat, ut compagines in genibus dissolverentur & cura vellicaret, quod ob id *Stenodur* a cruribus adpellarunt.*

§. V.

Com-
pleta
morbi
historia
cum
sympto-
matum
enarra-
tione,
quæ se
exse-
sunt.
y) in ab-
domine.

Ut vero eo clarius peculiaris huius morbi genius innotescat, consultum nobis visum est, integram huius luis historiam cum omnibus gravibus symptomatibus prætexere, ita quidem, ut juxta singulas partes, quas diutius hic morbus occupare graviterque affligere solet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem gravitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nausea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibusdam valde est deiectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de siti, siquidem appetitus humidi fere nullus est: ructus frequen-

ter emergunt acidi, amari, nidorosi & foetidi, cum impetu sæpe erumpentes: in ventriculo & intestinis rugitus & murmura frequentius sentiuntur: alvus est multis valde laxa, aliis contra valde adstricta, ita, ut sæces nimis aridæ vix possint emitti: in quibusdam podex quasi introrsum trahitur, ut nihil commodè, vel tantum cum molimine maximo immitti possit. Præterea in abdomine valde notabiles sunt dolores, qui vocantur colici, longetamen aliter, quam vulgares comparati: sunt enim lancinantes, acutissimi, intolerabiles fere, ut parum absit, quin manum sibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam *Scarbo* nominatur. Neque tunc adest, ut in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus distenti, sed introrsum potius rapitur umbilicus, ut pugna manus in cavitatem imponi possit, diuque durat nec medicamentis vel tomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, ut frequenter in paralyfin definat.

§. VI.

Jam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem se offerunt, inter quæ occurrit ægri spirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur sub nimio corporis motu. Hanc per sæpe comitatur anxietas, quam sub diaphragmate, in medio hypochondriorum spatio, ubi cartilago ensiformis situm habet, ægri percipiunt, & quæ ipsos non nisi erectos respirare finit. Facilis autem ex hoc adfectu lapsus est ad hydropem, subsequente prius crurum & dein abdominis tumore, præsertim si vehementiora eaque drastica purgantia fuerint adhibita. Præter spirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc sinistri nunc dextri, modo versus dorsum, modo versus sternum & ipso in sterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, ubi dolor est continuus & punctioris cum febri,

febrē, tussi continua & sputo colorato; quod minus observatur in pleuritide scorbutica, ubi dolor quidem est acutissimus, non vero continuus, sed per intervalla rediens; neque adest febris neque sitis, nec difficultas extra dolorem spiratio urget. Præter hæc pulsus parvus & inæqualis, plane contrarius est illi, qui in vera pleuritide occurrit: tussis aliquando nulla vel non adeo molesta est, siquæ adest, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium destillante evenit. Recte itaque hoc malum pleuritis spuria scorbutica appellari potest, facileque a vero pleuritidis morbo distinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens scorbuticis malum est. Accedunt quoque sæpius pectoris angustia & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto surgere conantur, præter omnem fere externam causam patiuntur: in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulsus sub ipsis major fortiorque observetur, qui in aliis contra parvis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia œsophagus ibi situs est; aliud adhuc symptoma incidit: conqueruntur enim frequenter ægri scorbutici, totam gulam eorum esse obstructam, & hæere ibi aliquid instar pali, quod remoraretur, quo minus solida vel liquida adsumta possent transcendere, ut inde, si quidquam deglutiendum sit, in suffocationis versarentur periculo.

§. VII.

Missis thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipsumque caput, ubi iterum varia occurrunt symptomata, & primo quidem salivatio, quæ valde frequens scorbuticorum symptoma est. Dein gingivæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia sunt tumida & vel leviter contractæ sanguinem fundunt serotum: sæpe etiam caro ibi luxurians

copiose excrescit, cui tandem scætor accedit molestissimus. Sub gingivis ita male adfectis dentes in suis alveolis vacillare incipiunt, ita nonnumquam, ut eximi possint. Dolor quoque dentium frequens adest; & ille quidem præter manifestam causam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod subito recedat facileque recurat. Capitis dolores sæpe adfunt immanes, ut plurimum vagi, raro fixi, qui suas circa vespeream potissimum habent periodos, sed oborto noctu sudore desinunt. Vertigo quoque & scotomiaz aliquando eveniunt, somnolentia per intervalla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures septimanas vigilantes non debilitantur, uti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando gravis tristitia, aliquando planè delirium sine causa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, ut plane inordinate & præter iustas causas invadat.

§. VIII.

Facto nunc transitu ad partes externas, convulsiones, dolores, ac spasmos in iis obvenientes consideramus. Convulsiones sunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. Quem adfectum egregie descripsit GREGORIUS HORSTIUS. Frequenter etiam contingunt paralyseis, præsertim in cruribus, post graves intestinorum spasmos; ubi stupor præcedens imminens mali initium est: differunt vero ab ordinaria paralyysi, quæ sensum fit & diu durat, omnemque motum tollit; scorbutica vero subito accedit, subitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præsertim si in lecto adfecti se contineant. Porro ingens lassitudo omnes artus citra manifestam causam occupat: conqueruntur etiam scorbutici nonnulli de dolore vermiculari,

4) in partibus exterioribus.

in capite, col. lo & fa. ubi iterum varia occurrunt symptomata.

lari; aliquando obtusus tensivus dolor ipsas ossium medullas occupat, qui osteocopus adpellari solet. Alii atrocissimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non secus ac si pars ab altera divelleretur. Vagi plerumque sunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam se transferunt, sed mox iterum derelinquunt; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, ubi pleuritidis metus.

§. IX.

Præfer-
rim in
cruri-
bus.

In cruribus potissimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum: aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorso, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, sed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea observantur copiosi sudores, imprimis noctu molesti & consumentes; sanguinis quoque profusiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter sistuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc majores, nunc minores, culicum moribus similes, præcique rubicundæ, deinde purpureæ & sublividæ, tandem nigra evadunt. Majores interdum integram tibiæ implent, late se extendentes, frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, evanescent autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematosus tumor occupat, sunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abscedit cuticula, non aliter, ac si fervente aqua pars esset superflua, profluit serum & tunc intensissime pars dolet; sed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam vulcera profunda observantur sicca, quæ nullum pus vel saniem fundunt & faciliè in gangrænam abeunt. Gangræna etiam frequenter sunt scorbuticis, potissi-

imum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod sine causa manifesta & inflammatione invadant lenteque serpant & tarde jugulent. Hæc præcipua ac potissima sunt scorbuti signa & hoc morbo adfectuorum symptomata, quæ quidem non in omnibus similiter & omnia observantur, sed in nonnullis horum adfunt plura, in aliis pauciora, in aliis majora & iterum in aliis mitiora, longius vel brevius tempus durantia.

§. X.

Postquam igitur integram & completam affectus nostri historiam cum omnibus fere & singulis, quæ complicari solent, symptomatibus recensuimus, proximum nunc est, ut paulo exquisitius discipiamus, a quibus causis tam proxima, quam remotioribus, tanquam a fonte, atrox hic morbus cum pravis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc obrationem, quia tam præservationis quam curationis momentum, veris morbi causis cognitis, unice innititur. Nos vero dirigitur morbi continentem & proximam causam in summa succorum vitalium impuritate, vitæque & sanitati insensibilissima corruptione, jam supra in definitione reposuimus; at tamen cum minus adhuc determinatum sit, in quonam labes illa potissimum consistat, quel quomodo oriatur, pravamque indolem suam exferat, operæ erit pretium, ut hoc ipsum accuratiori disquisitione eruamus.

Causa
scorbuti
proxima
consistit in
summa
succorum
vitalium
corruptione

§. XI.

Rectam corporis nostri valetudinem, sive functionum ejus tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem a laudabili humorum vitalium, sanguinis, succi lymphatici, nutritii & nervorum fluidi temperie, mixtione ac crasi eorumque libero & æquali in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in physiologicis certa est.

Quomodo
generetur

est & extra omnem dubitationem posita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime consistat, ut partes subtiliores, & mobiliiores, aquæ ætheræ, elastica, blande sulphuræ, cum gelatinosis & tenuioribus mucidis debita proportionem inter se mixtæ & unitæ sint; crassiores vero, glutinosiores & terrestres varique generis salinæ, tartaræ, alcalino-sulphuræ sive biliosæ & superflue aquosæ & pingues per congrua, a provida natura constituta colatoria & emunctoria, ut sere sunt perspirabilis cutis, hepares, renes, intestina, tunicæ glandulosæ faucium, nali & bronchiorum, rite eliminantur; judicatu est facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, sive Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particule terrestres, tenaces, sulphuræ atque salinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hoc loco autem scire expedit, impuram in hoc morbo sanguinis dyscrasiam non semper unius ejusdemque esse generis, sed pro diversa excrementitiarum particularum indole permultum differre, & varia quoque inducere symptomata. In quibusdam enim subiectis fluida materia valde viscida fixa terrestris salina acida, in aliis biliosa salino alcalino sulphurea scaturit ac dominatur; hinc etiam auctores scorbutum vel a causâ frigida vel a calida derivare solent: nostertiam adhuc speciem addimus, quæ a fluidorum vappescence & in putridam corruptionem vergente dispositione derivanda est, & hæc utique peioris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Corruptionis putridæ præsentia in scorbutico vinum.

Putrida corruptio & vappidus humorum status vel eo ipso satis evincitur, quia scorbutus per contagium sæpe propagatur, & adlectiones omnes, quæ contagio inscunt, putridas exhalationes pro causa & fundamento agnoscunt, quæ altius pe-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

netrando, instar seminii seu fermenti humores jam dispositos, præsertim pingues inquinant, & in suam convertunt naturam. Unde non mirum esse debet, quod a solo fetore cadaverum, scorbuto extinctorum ortum hujus mali annotaverit SENNERTUS cap. I. & IV. de scorbuto, & fonticas exhalationum scorbuticarum noxas graphice dipinxerit CASPARUS HOFFMANNUS de febribus cap. LVII. Si quis, inquit, statim a morbo exstinctus fuerit, nihil periculi subest, sed postquam putredo cadaveris succedere solet, præcul hinc abesse debent fodales, nisi eadem velint labe contaminari. Et quid multa? ingens illa, quæ sponte oritur, lassitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lypothymiam usque prostratio, pulsus articularum debiles ac languidi, pessimi sudoris & urinæ fetores, & tam facilis tamque prompta partium extremarum sine prægressa externa causa, sphacelatio, latis clare ac manifeste summam sanguinis, & fucci nutritii corruptelam patefaciunt.

§. XIII.

Verum enim vero, ad genuinam symptomatum scorbuticis inhærentium causam explicandam, non depravata solum planeque aliena humorum indoles sufficit, sed aliud adhuc momentum, videlicet destructa elementi fluidi cum solido in sanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum scorbuto, coniunctis phænomenis non obscure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi a solido, eoque graviore elemento separationem inter alia satis docere possunt fluxiones sanguinis aquosi, quæ per nares, gingivas & alvum contingere solent; neque minus, quod in partibus extremis, ut facie, labiis ac cruribus, vasorum oscula nonnunquam se aperiant, & sanguineum laticem fundant. His demum accedunt salivationes, urinæ & sudores copiosi, scorbuticis

Causa mediata consistit in fluidi a solido secessione.

A 3 fre-

frequentissimi, qui nimiam seri a sanguine crassiori secessionem similiter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac inconstantes ex una in alteram partem transeuntes, insignem seri impuri tenuitatem & subtilem acrimoniam produunt. Siquidem tenuis & acris humor ex valculis sepositus, a parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica evenire deprehendimus; quo etiam præcordium angustiae, spasmodica orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolorum intestinorum lancinantes, & similes in pectore sævientes, qui pleuritidis spurii nomine veniunt, ac denique pruritus exulcerationes jure debent referri. Lentorem denique & crassitatem humoris scorbutici, extumoris, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animadvertere licet: & abhinc etiam palpitantes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposæ concretiones, majoribus pulmonum & cordis vasibus inhærentes, adfectiones paralyticae, tumor & incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. sunt derivanda.

§. XIV.

Præterea destructam solidi cum fluido unionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui ut plurimum grumulosus, niger, gravis ac crassus est, supernatante insimul copiosa aqua, mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro, e pedibus sanguinem in aquam immissum brevi tempore in fibrola concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimoque glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi, valde tenue, cocci-

nulla crassiore nigra substantia in fundo vasis relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

His ita, quæ mali nostri causam concernunt, clare expositis, non immerito in quæstionem venit, quænam potissimum viscera in nostro morbo sint adfecta, & quæ præcipua mali sedes sit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diversas abeant sententias, expendendum videtur, quæ ex his veritatibus magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, utpote succi melancholici, & atrabularii sedem accusabant; sed accuratori recentiorum per anatomen inquisitione constat, non tam in liene, quam potius in hepate sedem hujus mali esse constituendam. Ita SENNERTUS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap. 2.* in cadavere scorbutico exstincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad sensum culpæ potuisset, deprehendit. FORESTIUS *lib. XX. observ. scbol. 2.* in quodam Hollandiæ Præside magis hepar, quam lienem adfectum fuisse, diligenter annotavit. Sic etiam REUSNERUS *exercit. IV. de scorbuto*, viri cuiusdam hepar corruptum, callosum & ad depurationem sanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine, & colore cum hepate sano certantem. Imo HORSTIUS *Tr. de scorbuto Sect. II. §. 8.* scorbuticum quendam vidisse commemorat, cui secur totum interius atque exterius scirrhum erat, nec quicquam valorum vel sanguinis exhibebat; sicut vero triplo major, quam secundum naturam esse solet, optimeque sanus conspiciebatur, parenchyma jecoris colore sat rubeo, nec non substantia carnosa referens. Et VILLISIUS post plurimum scorbuticorum cadaverum dissectionem multoties observavit:

Sedes
hujus
mali
non est
primario in
liene.

Quod
proba-
tur.

vit: hepar aut cystidem felleam fuisse in culpa. Invenit enim in nonnullis hepar prorsus exsangue & instar uberis vaccini exsuccum, in aliis vesicam biliariam prorsus vacuum & inanem, in aliis lapidibus oblitam, in aliis amyrea maxime amarescente repletam, lienem vero optime validum ac sanum.

§. XVI.

Sed omnia fere viscera & emunctoria via laesa sunt.

Si nostram hac de re sententiam interponere licet, non dubitamus adferere, omnia viscera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inserviunt, labe quadam ac vitio esse adfecta, dum a lentiori sanguinis progressu, minima eorum vascula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, a viscida amurca obstruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero universale illud ac solenne universi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii succi exhalant, non sine ratione maximam pati labem videtur: neque viscera in abdomine sita sanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, ut hepar, lien, mesenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa sunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, salis, sulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, secernendis dicatum est; lien vero ad intimam fluidi cum solido mixtionem præcipuum consistit momentum: quare harum omnium partium læsio in primis in scorbuto attendenda est. Ceterum probe notari velim, observationibus anatomico-practicis non penitus esse in nostro adfectu fidendum, quia rarissime scorbutici demortui, sed quando jam in hydroperem, atrophiam, hæcticam, morbum nigrum, vel sphacelum internum delapsi sunt, cultro anatomico subiciuntur.

§. XVII.

Ventriculus ejusque digestio.

Quod vero noster adfectus tam diuturnus ac contumax sit, ut appetitus propriatus etiam & efficacibus præstidiis, valde resistat, id mea quidem

sententia inde deducendum est, quod digestionis & chylicationis officina, sub qua ventriculorum cum intestinis intelligimus, non recte se habeat, sed valde læsa sit. Sicuti enim a succi menstrui, salivæ, gastrici & pancreatici temperie leniterque spirituosa indole, & sufficienti influxu, intima alimentorum dissolutio & succi boni, subdantis, chylosi, præparatio & extractio unice pendet; ita dum per impuritatem sanguinis vitiatæ menstruales illi succi a temperata indole plane defleunt, non nisi crudum, viscidum & acidum chylum produunt, qui ad sanguinem accedens ejus intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, augeat, pravoque somento sustentat.

§. XVIII.

Hactenus mali scorbutici ejusque symptomatum, continentem & proximam causam veramque sedem, & quomodo vires ubique diffundant, perspeximus; proximum nunc est, ut, unde causæ hæc morbi internæ suam nanciscantur originem, investigemus: idque optime fieri confido, quando ad causas istas externas, non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque advertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, scorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præsertim septentrionalibus & maritimis, ut Cymbriis, Norvegis, Seelandis, Frisiis, Dithmaris, Belgis, Svecis, &c. esse proprium ac valde familiare. Cujus rei causa in catholico isto, seu universali fluido aereo-æthereo est querenda, quod exhalationibus impuris, putridis, salis, nimiumque aqueis refertum, vi sua elastica & expansiva, a qua vigor, tonus, & robur solidorum, eorumque vis motrix systaltica pendet, multum privatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacustria, uliginosa, humilia, ubi facile

Causa non naturalis.

Acidum vitium.

inundationes, & aquarum, delapsum non habentium, stagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum sunt aptissima; certe non aliam ob causam, quam quod aer, multis exhalationibus humidique vaporibus repletus fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus sc & excretionibus valde retardet atque immineat.

§. XIX.

a) ingesta præva. Sicut vero secundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aere solum, sed ab ingestis etiam morbi proveniunt; ita experientia edocti cognoscimus, victum inprimis durum & falsum, qui ex carnis taurinis, porcinis & annosiorum animantium compactioribus, multoque sale conditis & fumo induratis, neque minus ex piscibus, præsertim maritimis exsiccatis & salitis constat, variisque gentibus mari & septentrioni proximis, familiaris est, ad nostrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina crassioris texturæ, in locis præsertim humidioribus, & uliginosis progerminata, panis grossior, durus, & ex fecali, tempore pluvio collecto, confectus, item qui situm contraxit, jure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graves, salæ & stagnantes, ad quotidianum potum usurpatæ, vel si cerevisiæ ex istis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerint, nostro malo ingenerando plurimum vellicantur. Hæc omnia tamen longe majori sunt nocumento, si vita iners, desens omnisque fere laboris & exercitationis expertis conjungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes se & excretionem vale retardantur, sanguinique crassities & spissitudo inducitur.

§. XX.

4) Temperamentum. Porro animadvertimus, corpora spongiosa & laxioris habitus, temperamentum sanguineo phlegmatici,

quæ exilitate ac copia vasorum multaque pinguedine prædita sunt, præ siccioribus macilentis, strictioris complexionis, quæ vasa majoris diametri habent, scorbuticæ corruptioni esse obnoxia; hanc potissimum ob causam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiorque excretionum fit succellus & succi pingues aquosi quam promte, miasmate quodam accedente, in putredinosam abeant corruptionem. Præterea & illud observamus, quod semine præ viris, urbani præ rusticis, eruditi præ plebeis, qui laboribus fatigati pravi, humores in corpore accumulatos per transpirationem expellunt, ad luem hanc magis sint dispositi.

§. XXI.

Maxime vero omnium ad corruptionem sanguinis massam, motusque æconomiz corporis nostri pervertendos, & excretiones, quæ per cutim, alvum & urinam sunt, suppressandas, consuetæ sanguinis evacuationes, in feminis per menses, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in nostro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres æteriles cum illis, quibus menstrua sponte propter ætatem subsistunt, & omnes, qui consuetas sanguinis missiones, sive scarificando, sive venam incidendo, olim susceptas, penitus omittunt: siquidem inde humores in corpore valde cumulati, libere per omnia vasa circulari nequeunt, sed hinc inde stagnantes, impuritatem contrahunt; unde scorbuti origo. Quantum vero suppressæ sanguinis excretiones ad scorbutum conferunt, tantum e contrario nimiz, quæ per nares, uterum, hæmorrhoides & in purpureis per lochia contingunt, sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE, ALBERTI, EUGALENO, & WILLISIO, ad genesis nostri mali contribunt. Nimia enim sanguinis jactura, perinde ac nimia ejus abundantia,

tum, scilicet & vitæ generis.

s) Excretiones super prædictas.

.. & nimiz.

dantia, humorum stagnationi & corruptioni anſam præbet largiſſimam.

§. XXII.

6) *Æt.* Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii ſunt ſenes; quippe morbi ipſi familiares, multum cum ſcorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, ſalina & vilcida ſanguinis & humorum craſi ſuam mutuatur originem. Neque hoc dijudicatu eſt difficile: ſiquidem ſub inualeſcente ætate, minima vaſa, per quæ potiſſimum ſordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lymphæ quoque cum ſanguine intime miſcetur, aſceſcere, coarctari & anguſtari incipiunt; unde ſuo perſungi munere nequeunt, totaque ſanguinis maſſa ſucceſſu temporis impura redditur.

§. XXIII.

7) *Gravitas animi.* Inſuper ad claſſem cauſarum remotarum maxime ea, quæ vires labefactant & motus vitales ſe- & excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præſertim hoc in numero graves animi, per anxiam curam, triſtitiā & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EUGALENUS *Tr. de ſcorbuto p. 3. obſ. XV.* conſtanter prædicere auſus eſt, eos facile omnes, quos cum craſſiori viſtu ratione diuturnior mœror exercuit, ad ſcorbuticum malum eſſe proclives. Cui adſentitur WILLIſIUS, qui nonnullos, fortuito timore percuſſos, ſcorbuticos evaſiſſe obſervavit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinet potentiam in ſolidorum robore intrinſecundo, & ſanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; unde humores tardius circumacti, ſpiſſi, ad traſciendum minima vaſcula inepti & tandem impuri evadunt; unde faciliffimus ad ſcorbutum tranſitus.

§. XXIV.

8) *Motus corporis nimius.* Uti vero nimium otium, quod ſupra demonſtravimus: ita etiam ſiſteſſus in motu committitur, ut vel nimis violentè inſtituatur, vel diutius ju-

ſto continetur, damno eſſe ſolet. Tali enim ratione, puriſſima ac ſubtiliſſima ſucci ſanguinei, nutritii & nervoſi pars diſſipatur, & exhauritur, ut facilius poſtea humores alienam, & corruptam indolem, præſertim accéſſu contagii, induere poſſint. Reprobandus vero quam maxime eſt, intempeſtivus, & intenſior corporis à paſtu motus, quo videlicet ſuccus chyloſus, nondum ſatis recte digeſtus, in ſanguinem nimis cito rapitur; unde omnia facile mala, quæ a digeſtione male præſacta, crudoque & rudi chylo provenire, ſupra innuimus, certo certius propulſulant. Sapienter itaque GALENUS *lib. II. de ſanitate tuenda cap. 2.* præcipit: *non debet, cum adminiſtratur exercitium, crudi incolliſque ſibi aut ſucci multitudine vel in ventriculo vel in vaſis contineri, unde periculum ſit, ne prius, quam per maturam coſtioneſm utilis ſit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

Nihil præterea facilius, nihil prom-
tius ad ſcorbutum diſponit, quam ubi morbus aliquis non ita diu prægreſſus, quamcunque labem, vel minimum ſui veſtigium, ſive ſanguini & ſucco alimentari, ſive alicui ex viſceribus præcipuis impreſſum reliquit. Hinc nihil in arte eſt frequentius, quam quod febris tam continuis, quam intermittentibus, inopportune ſuppreſſis, vel ſi ægri adhuc debiles ſtatim alimentis ſe obruant, ſcorbutus a tergo ſuccedat. Ratio in proclivi eſt: ſucci enim vitales per febrile incendium ſubtiliori, & ſulphurea ſui parte, debitaque ſpirituaſcentia orbat, ægrè ſuum circuitum abſolvunt; unde miasma a priſtino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Ut multas hæc obſervationes, quæ omnes morborum in producendo ſcorbuto potentiam confirmant, ſilentio prætereamus, commemorare tantum hoc loco placet conſenſum, quem hypochondria,

9) Morbi prægreſſi.

ea adfectio cum scorbuto habere solet: siquidem hic illam sæpissime aut comitatur aut excipit; unde medicorum quidam decepti, nullam inter utrumque morbum differentiam admittere voluerunt.

§. XXVI.

9) Vita
militaris
in ca-
stis.

Genus quoque vitæ interdum huic malo causam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripitur observamus, qui longis & diuturnis navigationibus detenti non nisi humido aere circumdantur, simulque crasso, falso ac duro victu se nimis onerant. Morbus noster deinceps etiam non raro est castrensis, eam maxime ob rationem, quod milites in castris degentes nulla diætâ victusque ratione habita aquas stagnantes, & potus genera sæpenumero corrupta, cibos crudos, & interdum semiputridos, panem situ obductum, & lardum rancidum ingerunt, corpora impuro humido, præsertim per noctem frigido exponunt aeri, nimisque vigiliis, excubiis, ac inedia defatigantur ac vires prosterunt. Quæ de re existat insignis locus apud OLEAUM MAGNUM *lib. de regionibus septentrionalibus XVI. cap. 51.* qui huc transcribi meretur: *ex cibis, inquit, piscibus, carne, sale & sussu mace-ratis, esculentis frigidis & crudis, ac pane non probe pisto, morbus ille horrendus castrensis & a vulgo Seberbock dictus incrudescit, quo sanæ & gingivæ putrescunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes fluent & vacillant. &c.* HOECHSTERUS pariter *obs. med. decad. VII. cas. X. p. 162.* de scorbuto, tanquam militari morbo, in media Germaniæ parte olim grassato, longam recenset observationem, cujus præcipua momenta huc allegare lubet: Postquam Rex Sveciæ anno 1634 urbem imperialem Augustam Vindelicorum armis suis subjecerat, milites in civium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio, & petechiis junctam, qua etiam milites

cæsarei laborarunt, in urbem intulerunt, ut ingens inde multitudo succubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi civium de lassitudine, gravitate & ambulandi impotentia conquerebantur: neque poterant stare erecti ob crura rigida, dura, & dolorosa, quibusdam intumescencia, quibusdam contabescencia. Qui siccioris naturæ erant, illis tendines, nervi ac musculi crurum sursum trahebantur, ut flecti non possent, interdum cum acuto dolore, interdum sine eo: quidam in lecto cubantes se volvere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatiscerunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, ut iisdem inniti non possent, licet aliquem in lecto motum haberent. Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifarium coloratæ primo instar lentium rubræ, dein cærulæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, ut maximam cruris partem occuparent. Junioribus gingivæ laxo ac flaccidæ luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato sanguis niger ac foetens effluebat simulque fautor oris ac masticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, ascites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inferbat: aerem siccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter sanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius morus ipsi erat noxius.

§. XXVII.

Proposita jam mali scorbutici historia, ejusque signis & causis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione symptomatum & impuræ dyscrasiæ multum habet commercii, ad evitandam confusionem, distinguere. Equidem probe scio, plures & ante nosuisse, & nostra adhuc ætate esse medicos, qui scorbutum eundem esse morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *lib. de intern. ad. scilicet.*

Diffi-
cultas.

Ab illis
creatus
Hippo-
cratis.

festi nomine ilei cruenti descripsit; siquidem in hoc adfectu, perinde ac in scorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingivæ a dentibus abscedunt, sanguis ex naribus manat, imo ulcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia sanescunt, alia graviora fiunt: at vero, quum de maculis, quibus se hodie intuentium oculis scorbutus repræsentat, altum apud HIPPOCRATEM sit silentium, & ipsi quoque, volvulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promptos expeditosque esse dixerit: cum tamen in scorbuticis languor, gravitas, frigus & crurum ad movendum impotentia adsit, ego vix possum induci, quin ita sentientibus fidem adjungam. Sunt dein nonnulli, qui scorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fetet, gingivæ exeduntur, multumque sanguinis stillant, ulcera ægrius cicatricem sumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima sanatio observatur. Utut vero non negandum sit, quod ambo hi morbi, ob summam humorum corruptionem, insignem habeant convenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, sæcus ac in scorbuto, color faciei totiusque corporis niger appareat, stercorea porracea secedant, saporis amarities adsit, nullaque contagii vis observetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potissimum adfectum sit; cum contra in scorbuto eadem fere in omnibus visceribus labe delitescat, maximeque systema nervosarum partium spasinis, & doloribus lancinantibus pessime affligatur, quod tamen in ictero minus contingit.

§. XXVIII.

Facile porro a malo hypochondriaco & melancholico scorbutus distinguitur, licet non raro junctus cum ipso producat. Equidem in dicto affectu ob tonum viscerum destructum & tardiorum sanguinis spissioris circuitum in puritas quædam, & humorum

corruptio adest, neque minus ex tali humorum dolores & spasmi visuntur; ast massa sanguinea non tam putrida est & corrupta, nec tam multis & acerbis salibus imbuta: unde etiam non modo contagii vis deficit, sed & maculæ, ulcera putrida, gingivæ relaxatæ, & sanguinolentæ, summa corporis ac artuum lassitudo, imo virium ad lipothymiam usque defectio, seu consuetæ scorbuticorum symptomata, plane desunt. Denique lues scorbutica ratione corruptionis, quæ solidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera, imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis; nihilominus tamen permultum interest, ut utrumque adfectum probe discernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat gravissimum. Probe itaque tenendum arbitror, luem veneream non nisi contagio nasci, scorbutum vero ex æris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abusu oriri & inde certis regionibus certisque climatibus esse proprium. Porro scorbutus gingivas magis occupat dentesque reddit cariosos, lues autem venerea magis tonsillis, vulvæ, naribus, ossibusque palati, exulceratione & erosionem est infesta. Urina scorbuticorum est crassa, colorata, salibus lixiviosis turgida; in lue autem venerea minus est colorata, turbida cum limoso sedimento. Tandem in scorbuto spasmi & dolores magis sunt vagi, in lue venerea magis fixi, ossibus inhaerentes, qui tamen noctu sub lecto ingravescent.

§. XXIX.

Cum nullo vero morbo noster adfectus plus habet adfinatatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ tebris ut plurimum expers, adeoque hodie familiaris est, ut etiam scorbutica appellatur, maxime, cum pariter ac ipse scorbutus non exiguum humorum impuritatem pro causa & fundamento agnoscat. In eo tamen a scor.

alue venerea.

ab ictero nigro.

A malo hypochondriaco & melancholico.

A purpura rubra chronica.

a scorbuto differt, quod in hac pustulæ, semen milii amplitudine æquantur numerosissimæ cum corrugatione, asperitudine & ariditate cutis, intercurrente, præsertim inter initia, horripilatione, pruritu, æstu & pectoris quadam angustia, efflorescant, quæ peculiarem foetorem cum largo sæpius sudore spargunt; quale quid in scorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in sensibiliore naturæ hominibus, tam instabile est, quam purpuracum, utpote quod mox comparat, mox iterum retrocedit, nihil sæpe incommodi, nisi aliquam pectoris oppressionem fauciumque rauedinem relinquens, quæ tamen symptomata regimine convenienti adhibito facile iterum remittitur.

6. XXX.

A ca- Inter morbos cum scorbuto multum
chexia. similitudinis habentes, jure quoque numerari debet cachexia, quæ a nostri ævi medicis plerumque scorbutica appellari solet. At vero, quo patefiat, quantum inter hos morbos intercedat discriminis, scire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter grassari, unde gingivis adeo esse intensam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero scorbuto tantum fere non semper contingunt. Imo demum ipsa causa materialis in scorbuto aliter est comparata, quam in cachexia: in hac enim feri magis tenuis, quam glutinosi & acris delinquit copia; unde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flagidium & tumidum observamus.

5. XXXI.

Progno- Constituta sic nostri morbi ab aliis
sis. sibi cognatis differentia; sequitur jam, ut indicemus, quomodo de ejus eventu & curatione firmiter & prudens ferre judicium possimus. Et primo quidem in genere notare licet, scorbutum ex iis esse adfectionibus, quæ nec subito ægrum invadunt, nec subito cum deserunt, sed testudine

quasi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Unde etiam fit, ut noster adfectus, si vel levis error committitur, facile recrudescat, præsertim si a parentibus, hæreditario quasi jure, ad liberos descendit, & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, si inveteratum est malum, si corpus senile, vel a prægressis morbis valde debilitatum & exhaustum, invadit; tunc enim sensim ad hydropem, atrophiam, paralytin, convulsiones, carum, lethargum, apoplexiam, sphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam sternit. Aliæ contra res se habet, si malum est incipiens, ætas juvenilis, habitus corporis strictior, & origo ejus a contagio; tum quippe curatu est facilius, maxime, si ejus fomes per menses, hæmorrhoides aut diarrhœam criticam subtrahatur. Facilius quoque sanationem recipit, si locus mutatur & ex insalubribus maritimis, septentrionalibus, ad meridionales plagas sit transitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ impliciti, in symptomata incidunt scorbutica, cura quidem difficillima, sed non pro summe desperata habenda est. Res notatu perquam digna est, quod, licet homines in regionibus septentrionalibus valde sint robusti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius convalescant. Cujus rei rationem adferre videtur aphorismus HIPPOCRATIS (XXX.) a SPONIO allegatus, qui hic est; *quibus corpus male transpirat, ii robustiores sunt, & minus agrotant; si vero agrotant, difficiliter convalescunt.* Etenim in populis regiones septentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore crassa, densa & constricta est, portio sanguinis subtilior & spirituosior, retinetur, nec tam copiose & liberaliter exhalat, unde popu-

populi ejusmodi regionum sunt robustiores. Quandocunque vero hi homines aegrotant, difficilius a morbis, qui per transpirationem sanari debent; ob cutem valde densam & constrictam, convalescunt.

§. XXXII.

In specie vero notandum est, quod tumores, in partibus subito erumpentes & brevi evanescentes, sæpius indicent paralyfin; ventris vero tormina & continuæ circa umbilicum contoriones, vel sphacelationem intestinorum & subitam mortem in senibus, vel tympaniten post se trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum veigint, eo peioris sunt indolis, sique in ulcera abeunt, difficillime fiunt curationis, ut potius in corruptionem sphacelofam sæpius definant. Pessimum quoque est, si gingivæ & adjacentes partes exulceratæ carnem ad ossa absumunt & abicellum in mandibula formant.

§. XXXIII.

Morbi, qui ex scorbutica humorum dyscrasia proveniunt, ut fere sunt paralyfis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidivant, ita quidem, ut nunc singulis annis, nunc ex longiori intervallo, pro victus ratione, pro regimine aliisque circumstantiis recrudescant; & si demum ipsis visceribus, vel partibus nervosis labe est impressa, hæc non tam facile tollitur: humor enim scorbuticus, qui fermenti ac semini naturam æmuletur, sanguinique & succo nutritio profundius inhæret, ægerime expellitur.

§. XXXIV.

Uterius quoque notatu perquam dignum est, quod ordinario & hypochondriaci & scorbutici rarius pristinae sanitati restituantur; idque maxime hæc ob rationem, quia rarius medicis obediunt regulisque diætetici ægrius se submitunt, sed per medicamenta cito curari cupiunt: unde fit, ut subinde ab uno reme-

dio ad aliud, ab uno medico ad alterum transcentes malum ipsi deterius reddant, præsertim si natura remediis adjecta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci sint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, convenienti ordine, methodo, & dosi adhibendis, recte tractare didicerunt. Pleurumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen instar regulæ generalioris scire liceat, scorbutum, inter chronicos facile gravissimum, non validis & fortioribus, sed lenissimis & simplicissimis tractandum esse remediis.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Hætenus de scorbuti origine, indole & eventu satis videtur differuisse, nostrum nunc erit ostendere, qua ratione atrox hic morbus commode possit averti tutoque sanari. Sicut autem duplex hic scopus in nullo facile morbo obtinetur, nisi ad arcendas & tollendas ejus causas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior scorbutum tum præservandum durandi datur methodus, quam quæ removendis ejus causis est dicata. Hæc ipsæ vero quum in perverso rerum non naturalium, maximeque aeris usu, unice sint quaerendæ; siquidem nemo unquam, nisi ab aliis sit infectus: scorbutum laborabit, qui non graves in diætâ vitæque regimine errores commiserit: per se patet, ante omnia diætâ rite esse instituendam, si causas scorbuti subtrahere velimus. Quod autem ut recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præscribere ex usu erit.

§. II.

§. II.

Arrio **mutatio.** Maxime omnium habenda est ratio, ut qui ad scorbutum dispositi, vel eodem jam adfecti sunt, aerem, in quo morbus prognascitur aut fovetur, permutant: quod fieri potest, si a locis insalubribus, ubi aeris fluidum impurum, vappidum, minusque elasticum & pravis exhalationibus & copiosis nebulis repletum est, secedendo ad salubriora se conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio dignissimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem. expressus* & a SPONIO *pag. 278. citatus*, ubi regionis mutatio in omnibus ferè morbis longis utilissima dicitur. Et experientia quoque insignem hanc utilitatem adhuc magis confirmat, qua cognoscimus, quod ii onnes, qui in locis ad scorbutum ingerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius se habeant, si mutata priori statione, loca salubriora, quæ aerem vehunt purum, subtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus observatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud ætate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium sibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipsi etiam principes, de aeris puritate parum solliciti, sæpe ex locis insalubribus in insalubria concedunt, ibique diu morantes morbosam corporis dispositionem sibi contrahunt. Cuique igitur scorbutico iure commendari debent loci aerisque mutationes, seu itinera ex regionibus septentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. suscipienda. Quod si vero peregrinandi & locorum impuritatem evitandi commoda deest occasio, arte aeris fluidum est emendandum, quod ligno juniperi in camino combusto, vel suffragio succini, carbonibus ignitis injecti, optime potest perfici.

§. III.

Vitæ **conveniens.** Quoad victum inprimis vitentur

cibi difficilioris concoctionis duri, ut sunt carnes annosiores, infumate, salte & quæ rancorem contraxerunt, pisces marini exsiccati, atque illi cibi, qui austere & adstringentis sunt facultatis. Fugiant quoque scorbutici carnes pinguiore & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diversitate succorum in primis viis stabulantium vel accescunt, vellentorem contrahunt, viscerumque infarctus augent. Alia tamen ratio est cum pusillis minoribus, quæ ob blandam cum subtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe est accommodata a pleniori victu abstinentia, seu magna in cibis sumendis moderatio, præsertim in subiectis voracioribus, pinguibus & sanguineo phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluvies secunda plerumque sit pravorum succorum matrix.

§. IV.

Ex potulentis ad nostri morbi genus præsertim aquæ graves, stagnantes, facile putrescentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leves, nec falsedine, nec calcareo terrestri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquantur, ad potum debent eligi, & his cerevisiæ coqui. Dici enim vix potest, quantum in locis septentrionem spectantibus noceant cerevisiæ, ex insalubribus aquis confectæ neque satis coctæ, nec lupulo satis conditæ; quæ, dum facile accescunt & faculentæ evadunt, per minimos viscerum & excretoriorem meatus difficulter transeunt, magnamque insuper flatuum copiam ingenerant. Vina quoque austera, quæ multum acidi in recessu foveant, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & subtili spiritu animata, moderate sumta, insignem merentur commendationem. Splendent autem hac

Potus
conveniens

hac inprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ verum, quod adhuc majoris sit efficaciæ, si absinthii, cochleariæ, & enulæ essentia vel extracto imprægnatum cum modamine interdum bibatur.

S. V.

Morus corporis. Quoniam simul nimium otium seu deses sine labore vita, nimiusque somnus, experientia teste, permultum affectus nostri generis patrocinantur, certe nec efficacies, nec certius ad eundem tam præservandum quam curandum existat remedium, præter sufficientem motum corporisquæ exercitationem. Etenim, quum continua cordis systole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante simul circulus sanguinis per viscera abdominis egregie promovetur, unice vitalem fluidorum & solidorum motum sustentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, sub qua, motu musculorum aucto, contenta in ipsis fluida propelluntur, mirum quantum adjuvat: non iniquum facturus sum, si corporis motum, universale illud præsidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & solidorum structuram conservat, sanguinis & humorum cursum promovet, purum ab impuro separat, adeoque omnis generis morbos, ipsumque scorbutum arcet. Contentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de diæta* hæc prodidit: *otium humefiat & corpus debilitat, labor vero siccit & corpus roborat*. Cujus aphorismi ratio per se satis liquida est, & nostram de motus in scorbuto utilitate sententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior sit sanguinis circuitus; unde humidum superfluum non sufficienter per excretoria eliminatum, fibrosas nerveasque partes relaxat: cum e contrario a labore nimix humiditates dissipantur;

quibus expulsi tensio solidorum increfcit, majusque corpori robur accedit. Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, sanguinisque progressum tardiores ac debiliorem efficiunt, ut sere sunt nimix vigiliæ, profundæ meditationes, intempestivæ studiorum causæ susceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, ut diuturnior tristitia ac metus, cane pejus & angue sunt fugienda.

S. VI.

Et hæc sunt præcipua in vitæ vitæculisque regimine tenenda momenta, quibus jam alia leniora & tutiora remedia subiungere placet, quæ causis mali scorbutici tam proximis quam mediatis removendis magis accommodata hucusque deprehendimus. Jam vero in superioribus abunde satis evictum est; sæva illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyscrasia sordiumque recementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero a tardiori sanguinis circulo & vasorum capillarum in visceribus & emundtoris infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, ut humores impuros salios, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissolvant, oclusos viscerum & colatoriorum meatus referant, totumque partium nervosarum ac musculolarum systema valde debilitatum corroborarent. Tali enim ratione liberior, & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum solido mixtio, blandaque succorum vitalium temperies obtinetur quam optime.

S. VII.

Summam humorum dyscrasiam à medicis, qui data opera de scorbuto scribere, duplicis generis statui supra

.. & Re-
liquæ res
noxia.

Indica-
tiones
curato-
riz spe-
ciales.

Quibus
unica
tantum
metho-
dus me-
dendi
sufficit.
quæ ob-
tinetur.

supra jam diximus, singuli tamen in eo conveniunt, ut pro falsedinis morbosæ diversitate diversa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim salii volatili sulphureo temperando & causticæ acrimoniæ demulcendæ inserviant, præscribenda existunt. Quantumvis vero allegatam salium differentiam libenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diversâ & anxie excogitata eorundem correctio: siquidem demonstratum dabo, tantum unica, eamque tutissimam, & experientia magis conformem esse methodum salia morbosâ cujuscunque generis cicurandi, quæ videlicet per convenientia fluida obtinetur; utpote hæc cuicunque salii temperando & corrigendo respondent abundeque sufficiunt.

§. VIII.

per a-
quam
simpli-
cem pu-
ram.

Hæc autem virtute inprimis splendet aqua simplex, levis & pura, quæ genuinum omnium salium dissolvens ac menstruum jure dici meretur, inquam, si debito cum regimine debitaque quantitate adsumitur, particulæ cujuscunque generis salinæ, in sanguine & succis oberantes, prompte ac facile se immergunt, ut inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem adhuc aliam in malo scorbutico exserit efficaciam, dum tenacium viscidorumque humorum coagulum dissolvit, atque exilia vasa & colatoria ab impacta viscida materia infarctâ & obstructa liberat. Longe tamen præstantior hæc aquæ attributa facultas esse deprehenditur, si quando aquæ præter, leves ac subtiliores insuper adhuc principio quodam vel spiritu minerali, & convenienti salis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia sunt imprægnatæ, uti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratissimis Carolinis, Egranis,

per fon-
tes fore-
tios.

Selteranis, Wildungenfibis, Emsenfibis &c. huc usque observare licuit. Hæc enim communi aqua multo activiores expeditius per exilissimos canalium atveostraiuntur, colatoria promptius subeunt, ideoque in obstructionibus referendis sordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præstant energiam. Quæ cum ita sint, nullus dubito asserere, in fontibus foteriis universale scorbuticæ adfectionis præsidium esse constituendum, maxime cum longa & constans experientia me in hac sententia adhuc magis confirmat; utpote qui jam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hystericas passionnes, cum scorbutica quadam impuritate junctas perfanandas, verum etiam ad scorbutum jam confirmatum evellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum ægrotantium emolumento usus sum. Longe tamen certior ac præstantior subsequitur effectus, si harum aquarum virtus accuratiori vitæ victusque regimine, & appropriatis medicamentis antiscorbuticis ac balsamicis adjuvetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

§. IX.

Quandocunque vero copia, locus & occasio fontibus his medicatis utendi deficit, sola aqua fontana, puriore & leviori, cura nostri affectus feliciter poterit institui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum est efficacia, si modo sint puriores vel subtili, martialis profapia, elemento imbutæ; id quod cum primis felicissimæ & scorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchstadiensem, duobus milliariibus Hala distantem quotannis institutæ curationes luculenter possunt ostendere. Continent hæc aquæ subtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium universi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione sanguinis per univerfum

Per
Lauch-
stadien-
ses.

cor-

corpus ejusque minima vascula circuitus una cum salutaribus excretionibus egregie promovetur; idque tanto magis, si non tantum interne, sed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Unde simul edocemur, quod antiqui ævi medici, & inter hospitissimum CELSUS lib. II. cap. IX. & SCRIBONIUS LARGUS cap. XXXII. ad lienes magnos, & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum subinde extinctum fuerit, non sine ratione tantopere commendaverit.

§. X.

Convenit etiam
lac vel
solum.

At vero præter aquas minerales in corrigenda scorbutica acrimonia se instar summi gerit remedium lac animalium, & præcipue asininum, quod etiam antiquissimi medicinæ antistites, HIPPOCRATES, GALLENUS, ARETÆUS, CELSUS, in suis scriptis, ad varias chronicas passiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque desunt ex recentioribus peritissimi medici, qui idem confirmant, & in scorbutica lac hæ, præcipue asininum, vel serum lactis bubuli aut caprini, seu summe specificum & appropriatum remedium commendant. Quare de DRAWITZIUS, BALTHAS. BRUNNERUS, EUGALENUS, WIERUS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARINI, qui perite de hoc nostro affectu scripserunt, legi possunt; utpote qui ad unum iere omnes candide fatentur, sola diætæ lactea, vel sero lactis antiscorbuticarum herbarum succo permixto & diutius usurpato, se plus in scorbuto ejusque symptomatibus mitigandis præstitisse, quam omnibus tere aliis auxiliorum generibus: imo etiam molestissimo hoc malo tabescentes plus virium inde hausisse, quam ex optimis roborantibus. Neque huius effectus ratio conceptu est difficilis. Sicut enim sava illa

Hist. Syst. T. I. P. 3.

scorbuticorum pathemata, ut sunt lancinantes, & spastici atque dolores partiumque externarum erosiones, & exulcerationes, non nisi humorem summæ dyserasie, & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, alvum, hepar sunt, immutato, neque minus obstructioni vasorum originem debent; ita certe ad meatus oclusos referandos, tenaces humores dissolvendos & acres salios contemperandos nihil aptius est diluentibus, demulcentibus, & fluxiles humores ad transpirationem aptos reddentibus: inter quæ utique lac asininum, quod reliquis dulcius est, vel lactis caprini aut vaccini serum principem merentur locum, præsertim quando herbæ antiscorbuticæ, ut cochlearia, & nasturtium aquaticum, quæ, præter sal volatile, amarum elementum sœvent, cum eo infunduntur vel leniter decoquantur.

§. XI.

Quandocunque vero cum diathesi scorbutica viscerum infarctus, & cachexia, vel affectio hypochondriaca, & purpura, quod sæpissime fit, coniungitur, tunc melius succedit curatio, si lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, ut Selteranis, Wildungensibus, & Teusteinensibus, quam etiam cum fortioribus, ut sunt Pymontanæ, Egræ, miscetur, & hac ratione sub debito vitæ, & victus regimine bibitur, de qua cura saluberrima dissertatio nostra de connubio aquarum mineralium cum lacte conferri potest.

Vel cum
fontibus
medicatis
mixtum

§. XII.

Verum enim vero, præter hæc recensita auxiliorum genera, commendanda etiam sunt quædam ex pharmaceutico fonte desumpta, & imprimis specifica sic dicta antiscorbutica: in quorum numero non immerito veniunt, cochlearia, & omnes nasturtii tam hortensis, quam aquatici species, beccabunga, raphanus rusticus, rad. armoracia,

Specificæ
sic dictæ
antiscorbuticæ
ex
pharmaceutico
fonte
desumptæ

B. fina-

sinapi, & hujus generis alia, quæ subtilissimo principio salino-sulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac solidis partibus vitatis ingentem mutationem inferunt; siquidem tenaces viscosos humores dissolvunt, fixos acidosexaltant, subtilioresque reddunt, & solidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum restituendo, vapescentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his simplicibus præparationes prostant, & in usum sunt. Quidam enim aquas ex his, quidam spiritus per fermentationem aut abstractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus concisis, & madefactis succos exprimunt, quos vel per se cochleatim, vel debito cum vehiculo, ut est serum lactis, propinant; alii ipsos cum alimentis miscent, & jusculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cerevisiis in fermentatione adjiciunt, imo etiam cum saccharo conservas ex iis faciunt; prout nempe diversa circumstantiarum ratio requirit, quam judiciosus medicus data occasione debet attendere.

§. XIII.

Amaro Sequuntur jam alia magnificæ famæ *roborantia.* adversus scorbutum remediorum genera, de quibus judicium nostrum exponere placeat. Atque hujus generis sunt ex amaris maxime radices gentian. cichor., herbæ scord. card. bened. absynth. cent. min. trifol. aquat., ex balsamicis, & roborantibus baccæ juniperi, summitates abietis, & pini, cort. winter. cascarill. chinæ, capparum, herbæ scolopend. veron. marub. alb. epithymum, radices enul. zedoar. ari &c. ex gummatibus ammoniacum, sagapenum, galbanum, ex lignis sassafras, quajacum, aloes &c. quæ si vel in substantia, vel melius in infuso, & decocto, aut etiam in essentia vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac dosi usurpantur, vires ad mitiganda sympto-

mata morbumque debellandum exerunt insignes; utpote principio, quo gaudent activo, blande sulphureo, balsamico, circuitum sanguinis depressum excitant, & intemperiem viscidam, & acidam quam optime corrigunt.

§. XIV.

Hæc excipiunt alia, quæ in nostro affectu non minus utiliter adhiberi solent remedia. Et hæc ejus sunt naturæ ac indolis, ut partim principio blande sulphureo vaporoso, partim emolliente ac temperante virtute spasmi ac doloribus leniendis, & sopiendis inserviant: quo nomine a quibusdam auctoribus axungie animantium recentes, præsertim humana, canina, medullæ ossium, cremor lactis, oleum amygd. dulc. sine igne, sperma ceti, castoreum, asa foetida, extractum millefolii, chamomillæ vulgaris, theriacæ cœlestis, diascordium Fracastorii, crocus, lumbrici terrestres, rasura dentis hyppopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari, & cum fructu pro diversa morbi, corporis ægotantis, & temporis ratione usurpari possunt.

§. XV.

Diximus hæcenus de scorbutu curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores crassos attenuant, & incidunt, acres falsos temperant, meatus obstructos aperiunt, & relaxatas partes roborant, debet institui. Jam operæ erit pretium, ut etiam de evacuantibus, quorum plane nulla facta est mentio, nostram depromamus sententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per alvum, urinam, & transpirationem, per iterum quoque, & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorsus suppressis primam nostri mali originem derivavimus. Quod primo itaque loco ad sanguinis missionem attinet, quæ per venarum brachii vel pedis incisio-

*Emol-
lientia ac
doloris
sopien-
tia.*

*Evacu-
antia.*

*Vanasce-
dic, &
scarifica-
tio.*

fionem, per scarificationem aut hirudinum adpositionem perficitur, experientia duce asserimus, summa cum cautione, & prudentia hoc evacuationis remedium esse administrandum, omnesque circumstantias probe ponderandas. Si enim status est plethoricus, morbus recens, corpus juvenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in feminis a menstrualiali cessante vel suppresso originem ducit, atque peritus medicus congruis in locis sanguinem detrahare tuto poterit. Quodsi vero, ut in mali progressu sæpe accidit, seri magis impuri, & corrupti peccat copia, tum certe emissio sanguinis, præsertim in paulo largiori copia instituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi sanguinis indicatio adest, & potissimum dolores, tumores varique partium detredationes talem depletionem urgent, tutissime hæc obtineri poterit, quando sæpius, sed non adeo copiose, vel rectius adhuc per scarificationem sanguis detrahitur: quæ methodus, sicut tutissima est; ita nobis in curandis morbis gravioribus admodum semper placuit.

§. XVI.

Laxativa.

Quod attinet ad alia evacuationum genera, & quidem purgantia, de his nostra cum aliis peritioribus medicis hæc est sententia, quod omnibus validioribus exclusis, lenissima tantum in usum vocare deceat, cuius census sunt rad. polypod. fol. fenæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum speciebus antea recensitis antiscorbuticis debito modo commixta, & per infusum, aut lenem decoctionem usurpata, noxios humores ex primis viis blande, & per epierasin educendo, opem omnino præstant utilissimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychrestæ balsamicæ secundum exemplar Beccherianarum, ex aloë bene depuratæ, extracto rhabarbari, herbarum ama-

rarum, & temperatioribus balsamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel sine interpolatis pulveribus absorbentibus, & salibus digestivis usurpatæ. Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter nimiam seri evacuationem in cura penitus repudiare oportet; seligenda vero sunt, quæ leniter viscidos, & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præsertim petroselinæ, scellerie, sceniculi, asparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis, HIPPOCRATE, & ARÆTÆO adhibita sunt, commendari merentur. Idem valet de *diaphoreticis*, quorum optima sunt, quæ transpirationis vias aperiunt flexileque reddunt, & sanguinem ac humores ad superficiem corporis movent; rejectis iis, quæ humores fortiter commovendo, & exagitando per nimium sudorem serum cum viribus nimis subtrahunt. Commodissima igitur sunt sic dicta diapnoica, quæ transpirationem leniter promoveant, cuius generis sunt, liquor bezoard. Busii, cum spiritu nitrid. spir. tartari, mixtura simplex, spiritus C. C. succinatus cum tribus partibus liquoris anodynæ mineralis, & spiritus cochleariæ permixtus, flores sulphuris, æthiops mineralis, infusum herbæ theæ, veronicæ, cardui bened. scordii, florum sambuci, antimonii diaphoreticum, cerussa antimonii, C. C. sine igne, C. C. ustum, succinum, bezoar. mineral., regulus antimonii medicinalis, cinnab. nativæ, & antimonii; ex compositis vero pulvis Anglicanus, LUDOVICI, bezoardicus noster, quibus interdum pro circumstantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ potest addi.

Diuretica.

Diaphoretica.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

Caute-
lae circa
fœcibz
sic dicta
antiscor-
butica.

His igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expositis, reliquum est, ut specialiorum, & certis individuis propriam cum necessariis cautelis subiungamus. In scorbuto sic dicto calido, qui sub constitutione cholericâ, diætâ vino-
sa, & ætate juvenili vigens, ingentem particularum biliosarum, & sulphurearum in massa sanguinea abundantiam supponit, specifica antiscorbutica, sale sulphureo volatile turgida, præcipue cochlearia, & ejus spiritus, aliæque volatilia oleosa summa cum cautione offerri debent. Etenim quum salum in sanguine impuro spicula æquendo inque concitatorum motum agitando, symptomatum exacerbationem efficiant, capitis autemque dolores, anxietates ac lienis inflationes arcerunt, ideoque magis obfunt, quam profunt. Quodsi vero cum acidis, ut sunt acetosella, succus citri, aurantiorum, berberum; granatorum &c. ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi possunt. Ita conserva cochleariæ, cum æquali parte conservæ acetosæ mixta, & bis vel ter in die, superbibendo aquam antiscorbuticam, assumpta egregium præstat effectum, maxime si in calidis, & biliosis subjectis humectans diætâ, quæ ex lacticiiniis, emulsionibus amygdalinis, hordei & avenæ decoctis, brodis gallinarum cum lactuca, endivia, acetosa, nasturtio &c. paratis constat, simul conjungatur, & remedia vesicam, & alvum leniter subducuntia interponantur. Notandum tamen in genere hoc loco venit, quod cura cum antiscorbuticis herbis, & earum succis sive per se, sive cum vehiculo convenienti mixtis instituta satis diu continuari debeat.

§. II.

Quando in scorbuto salia muria-
tica peccant, sicuti fit in iis, qui car-
nibus sale conditis tumoque indura-
tis copiose vescuntur, & ulcera ex-
dentia, fœtorem oris, gingivas pu-
tridas urinamque salisam, & crassam
habent, uti maxime in diu navigan-
tibus observamus, tum serum lactis
largius, & satis diu haustum, nec
non pomâ citria, chinensia, item fructus
horæi multum præstant utilitatis;
cum e contrario spirituosa, & antiscor-
butica volatilia damno esse soleant.

§. III.

Crudeles sæpe numero dolores in
abdomine lancinantes, in pectore
oppressorii sæviunt, qui minime car-
minativis, vel calidioribus medica-
mentis debent tractari; sed juvat tan-
tum liquorem nostrum anodynum,
vel elixir antispasmodicum, ex dicto
liquore, essentia croci, & castorei
compositum convenienti dosi per vi-
ces adsumere. Præter hæc vero bro-
dia gallinarum cum oleo amygdala-
rum dulcium, & spermate ceti ad-
sumta, serum lactis cum radice al-
theæ floribus papav. rhæados, & lum-
bricis terrestribus coctum, decocta ave-
nacea, & clysteres emollientes ex lacte
addito croco, & pauxillo castorei,
omne absolviunt punctum. Non mi-
nori opus est cautione, si, ut sæpe
fit, spontaneæ adsunt evacuationes
e. g. diarrhœæ: utpote quæ leniter
tractatæ magno plerumque sunt le-
vamini, cum contra præmature co-
hibitæ anxietates cardialgicas, tor-
minosas hypochondriorum inflatio-
nes, viscerumque infarctus post se
relinquant.

§. IV.

Opiata nonnisi purgantibus, vel
alexipharmacis correctæ, ad immanes
dolores sedandos vigiliasque placan-
das, exigua quantitate & tantum bis
vel ter exhibere licet, eo potissimum
fine, ut vires conserventur, quas, cessantibus doloribus, ægri melius reci-
piunt morboque vincendo sic pares
sunt.

§. V.

Circa
topica.

§. V.

Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus sæpe nocent, quam prosunt; quod quidem potissimum animadvertere licet in arthritide vaga, ubi externa sine discrimine applicata, materiam vitiosam ad interiora maximeque nervosas partes repellendo, gravissima sæpe symptomata, ut in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore spirandi angustiam, in stomacho cardialgias, in intestinis sævissima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum convulsiones, producunt. Præstat itaque a topicis tum penitus abstinere, & affectas partes linteis calidis involutas in equali tantum transpiratu fervare. Quodsi tamen nihilominus ulcera crustosa nigra externam poscunt medelam, imitandus est EUGALENUS, qui prudenter monuit, ut, omissis omnibus acrioribus, leniora solum, quæ ex vitello ovi, myrrha, olibano, croco, oleo rosarum, balsamo Peruviano &c. parantur, in usum ducamus. Scorbuticis quoque, si jam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adest, magna cum cautione scarificatio imperanda est, ob gangræne metum, quæ aqua calcis vivæ cum spiritu vini camphorato & sale ammoniaci exaltata optime potest averti.

§. VI.

Ubi summa humorum adest corruptio, tumores & inflammationes quam facile in ulcera abeunt rebellia, quæ non parum negotii & molestiarum medicantibus & ægrotantibus facessunt. Ubi corpus siccum & sensibile est, ob dolores & psalmos facile fiunt febres carnem viresque consumentes; ubi spongiosum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem desinunt, quæ instar sphaceli serpit & progressu temporis summam, imo funestam virium prostrationem producit. Quapropter prudens medicus non tantum appro-

110ff. Syst. T. IV. P. 5.

priatis & convenientibus externis; sed potissimum internis sanguinem depurantibus, & putredini resistentibus remediis prudenter debet succurrere. Cavere quoque & medicus & chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante sufficientem suppurationem aperiat: cito enim in pinguis & humidis putrida nascitur corruptio.

§. VII.

Ad gingivas putridas & sanguinolentas tam depurandas & consolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præsentius, balsamo vitæ nostræ compositionis, si hujus una pars cum tribus partibus syrupi aurantiorum remixta gingivis illinatur. Hoc autem deficiente essentia succini, myrrhæ, spiritus vini camphoratus, & spiritus salis dulcis cum melle commode possunt substitui. Lenior quoque scarificatio in tali casu sæpe prodest, ut inde materiæ intus contentæ ichorosa pareatur exitus: nec opera luditur, si in tumore gingivarum sanguinolento, unguentum ægyptiacum cum melle rosato & spiritu cochlear. externe applicantur. Interne vero decoctum raphani rusticani ex lacte, vel cerevisia cum strobulis pini cocta usum afferunt desideratissimum.

§. VIII.

Quando mitigatis symptomatibus morbus jam inclinare & a ferocia sua videtur remittere, *Mattæus MARTINI Tractatu de morbis mesenterii* apprimè utilia censet balnea aquæ dulcis pluvialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione FERNELII observat. 44. per decendium & ultra continuare jubet. Neque facile reprobare audeo saluberimum hujus viri consilium, præsertim cum de proficuo balnearum in scorbutu usu certiores me reddidit Clarissimi VOLCKAMMERI Senioris observatio in *Decur. II. ann. Pl. M. N. C.* repetunda, ubi vir hypochondriaco scorbuticus balneo ex aqua dulci, cum

Circa
gingivas
putridas
& sanguinolentas
consolidandas
& depurandas.

Balneo
rum
e-
lus.

B 3

hera

herbis emollientibus decocta parato, manequē & vesperi adhibito, post triduum ad se rediisse & vires recepisse dicitur. Aquæ vero balnei, gravissime fortenti innatavit saburra nigricans crassa cum acredine, quæ in dies majora fumsit incrementa. Ad tumores duros & dolorinos pedum crurumque emolliendos ac discutiendos balneum ex herbis antiscorbuticis beceabung. nasturt. cochleariæ & succi expressione relictis, ut & ex summitatibus abietis & pini paratum crebriusque adhibitum summe proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnea tam artificialia quam naturalia.

Ego vero hoc unicum tantum habeo, quod circa usum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo unquam adhibeantur, si jam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein, ne justo calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant. Sequuntur enim exinde, pressio quasi pede, summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitantes & cephalalgæ; quibus si quis per potum frigidiorē aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruat.

§. X.

Com-mendatur par-cior in hoc affe-ctu me-dicamen-torum au-fer.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum sentiunt emolumenti, dimissis vero medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo jam tempore antiquiores medici probe agnoverunt & ceu utilissimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt: Unde AETIUS *lib. II. Serm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdu septimanas a medicina abstinendum suadent; ARETÆUS vero, cedentibus medicis, multos morbos sanari adserit. Quam

insignem observationem ego ipse sæpius in multis chronicis affectionibus, præsertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI diciturum: *optima interdum medicina est, medicamento non uti.*

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Æmina honesta quinquagenaria, <sup>Singula-
ris scor-
buti po-
stularis
species.</sup> sanguinis & pinguedinis plena, naturæ sensibillioris & ad iram proclivis, sub vitæ genere immobili victum duriorem salsum, ut sunt carnes & pisces infumati, nec non fructus horæos, quos jam mane ingerbat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cerevisia valde saturata, plerumque sæculenta; cuius noxam avertere cogitabat vino acido, cum sacchari portione remixto: somnum habebat largiorem, sed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuisque fere curis distractum. Menstruæ purgationes jam a trigésimo quarto anno cessarant, a quo tempore singulis annis venæ sectionem admisit, jam vero per triennium omisit, unde varia eaque graviora experta est pathemata, qualia sunt ingens præcordiorum anxietas, spiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlogoses post pastum faciem infestantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potissimum conquerebatur: maculæ quoque flavæ hinc inde in corpore dispersæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conspicuæ cum languore totius corporis apparebant, imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enimvero contra hunc affectum varia præscripta sunt remedia, ut ex volatilibus, spi-

Spiritus cochleariæ, sal volatile Syl-
vii, liquor C. C. succinatus, inter-
polatus quoque fuit usus apozema-
tum, ex leniter evacuantibus & san-
guinem depurantibus confectorum,
a quorum usu quodammodo melius
habuit, ut surgere de lecto & ad
consueta redire negotia potuerit, re-
manente tantum insigni manuum pe-
dumque stupore. At quum anno se-
quente mense Februario sub austrina
& pluviosa cœli tempestate, vini
enulati potui supra modum fere in-
dulgeret, non ita multo post sub
mammi & axillis pustulæ erumpe-
bant ardore & pruritu molestæ, quæ
successive coeunt concrescebant,
cutem ardebant & exulcerationes
cum fœda putredine efficiebant. Hi-
sc jungebatur febris, quæ circa ves-
peram aucta novam pustularum eru-
ptionem, continuam sitim, somni
defectum, pulsuum celeritatem, &
frequentiam, saturate rubicundum
urinae colorem, pertinacem alui ad-
strictionem, & cruciatus propter ar-
dorem intolerabiles fere inducebat.
Pustularum alia, magnitudinem ovi
gallinacci, vel tenui intestini infla-
ti æquantibus cum sibilo quasi flatu,
(ut exprimebat ægra) e corpore
erumpebant, totæ erant transparen-
tes & instar illarum, quæ per am-
bustionem excitantur, aqua repletæ;
unde etiam acu vel forcipe apertæ
insignem ichoris putridi ex viridi lu-
ridi, cutim substratam arrodentis
fundebant copiam: alia contra mi-
nores subobscuri nigri videbantur
coloris. Sedem habebant vagam:
siquidem non modo thoracem, ab-
domen & artus, sed faciem quoque,
imo nasi & faucium interiora obsi-
debant. Medicus consultus nihil quid-
dem, quod ad impuritatem humo-
rum emendandam, ad viscidos, &
salsos humores temperandos, & do-
lores leniendos conferre potuisset,
omisit, pustulas quoque, quæ circa
vesperam quotidie prodierant, po-
stero die mane aperciendas, usque

pulverem exsiccantem, ex lapide ca-
laminari, tutia, C. C. usto & ma-
stiche compositum inspergendum cu-
ravit, sed impedire non potuit,
quin novæ singulis diebus pustulæ,
non quidem in pristinis, sed vicinis
locis rursus protuberassent; donec
tandem post mensis decursum, vi
morbi deservescente, omnia in mel-
lius convertebantur & ægra sensim
paullatimque convalescebat. Per æ-
statem, quæ sequebatur, bene vale-
bat, præter quod scabies humida ma-
nus infestaret. At vero, quum pa-
lato rursus ninium indulgens fru-
ctibus horæis se nimum replebat,
nec ab iracundiæ affectu sibi tempe-
rabat; denuo febrilis recurrebat æ-
stus, sub quo, ut antea, a vespera
ad mediam usque noctem pustulæ
cum magno ardore molestissimoque
pruritu emergebant. Per medica-
menta temperantia, acidula, diluen-
tia leniaque diapnoica & anodyna
denuo ægra per dimidium fere anni
se a molestissimo hoc adfectu libe-
ram videbat, donec tandem ira ite-
rum commota, cui frigidum potum
superingesserat, pristinam accerserat
tragœdiam.

E P I C R I S I S.

Morbus hic pustularis rarissimus
omnino paulo accuratiorem meretur
evolutionem. Si ex veteribus GA-
LENUM, CELSUM & AVICEN-
NAM, qui quam optime fœdas cuti-
tis exulcerationes pustularumque spe-
cies descripserunt, consulimus, ap-
paret, vesicas illas magnas, in no-
stra ægra phyllictenas esse nominan-
das, quibus deinceps vesiculæ mino-
res nigricantes, epiniçides se inter-
miscuerunt. Ante omnia vero pro-
be notandum est, humorem illum
aquosum, qui insigni quantitate ex
vesicis stillabat, mox in gelatinam
concrevisse, cujus portio cochleari
indita, admoto leniori ignis calore
in offam albam instar albuminis ovi

B 4 co:

cocti coibat; unde patet, illum ipsum ex sero falso excrementitio cum nutritia lymphâ commixto constituisse. Idem contingit cum humore, qui ex vesicis post adustionem vel cantharidum applicationem fundi solet. Quemadmodum vero ab igne, vel sale cantharidum accerimo dissoluta cutis vascula talem humorem fundunt; ita quoque salia corrosivæ indolis, in corpore humano ex vitioso victu enata & febrili æstu ad habitum corporis propulsa, rodendo ac lancinando fibras ac vascula, eadem phenomena excitare possunt. Quod circa vespæram præcipue paroxysmus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui a salina acri materia foveantur, ut catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infestant, quoniam tunc minus expedita, sed valde tarda ac lenta sanguinis ad exteriora est progressio & perspiratio difficilior. Surrexit vero malum ad usum vini enulati, quia hæc radix acri volatili sulphureo elemento imbuta fortiter sanguinem commovet, & ad superficiem propellit; hinc etiam inter sudorifera & alexipharmaca principem sibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diæta; utpote in qualitate & quantitate tam esculentorum quam potulentorum graves commissi sunt errores. Quo magis enim a dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurior & minus naturæ congruus chylus, qui sanguinis materia est, conficitur; quo vero sanguis crassior est atque impurior, eo majori cum difficultate per debita colatoria, præsertim sub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia depuratur. Accedit in præsentem hoc casu, quod anno trigesimo quarto menses jam emanferint; unde mox pressio pede primo nimia humorum in vasis accumulatio, & hanc postea cacochymia sequuta est, præsertim cum consuetâ venæsectio

fuerit omissa. Recte enim scribit PRIMEROSIUS lib. III. de morb. cap. V. pag. 176. *Mirum non est, mulieres, quibus in juvenute menstrua suppressa fuerunt, tandem, si prava victus ratio accesserit, atate ingravescente scorbuto affici.* Crebrior hujus affectionis recursus, me iudice, non aliunde, quam a prava diæta debet deduci, quod fit, quando morbus ejusque causa, quæ in hoc casu in vitio viscerum maxime sita, non integre fuit sublata & ægri istis rebus, a quibus morbus originem sumit, quas inter prava victus ratio potissimum valet, rursus inhærent. Inprimis vero nostræ ægrotae intensa admodum fuit, malumque de novo produxit impetuosis iracundie affectus. Hic enim primo per se sanguinem intensissime commovet, & febrilem quasi accessionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein sub ira ordinario biliosus humor magis commovetur, magnæque copia in intestina effunditur; unde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nausea, contractio sub scrobiculo cordis, & alia mala proveniunt. Si vero deinceps vitiosa bilis ipsi sanguini admiscetur, naturalem ejus crasin, quæ temperata esse debet, vehementer inquinat, & in fermentum quasi ac feminium morbosum convertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte medicus a fortioribus, sive per sudorem, sive per alvum & urinam evacuantibus abstinuit, sed lenioribus tantum usus est remediis, quæ turbas non movent, nec malum exacerbant. Ego in ejusmodi casibus præmissa, si vasa turgeant, venæsectione & præmissis lenioribus laxantibus sanguinemque depurantibus, summo cum fructu commendavi potum aquarum mineralium vel cum, vel sine lacte, conjuncta simul accurata diæta victusque ratione, & elixir balsamico temperato post partum sumto instituendum. Quod si vero occasio ejusmodi

modi aquis utendi defuit, serum lactis caprini acidulatum, cum succo herbarum antiscorbuticarum mixtum & exaltatum ad mensem, & ultra substituere jussi. Quod ad externa attinet, si vesiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambusta celebratur & ex oleo lini, albumine ovorum, croco, cerussa & pauxillo sacchari saturum compositum est, provide applicari potest. Probe enim hoc loco notanda est cautela, insersionem pulveris exsicantis ex bolis & terreis confecti in talismodi cutis erosæ affectibus non semper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoso illo succo glutinis in formam compacto, transpirationem penitus impediat, partim etiam, quod a tergo effluenti materiarum nullum permittat exitum; unde hæc conclusa & mora pejor reddita, ulterius serpendo subnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

Scorbuto
rui
stularis
in ple-
thorica
minu-
mæore.

Femina triginta annorum vegeta, sanguine & succis plena, per longum abhinc tempus vitam egit sedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horarum comestione admodum est delectata; nihil tamen unquam molestiæ inde perferens. Interca quum aliquando graviori, eoque diuturno afficeretur mæore, mox mensium fluxus, satis aliquin copiosus, succedebat parciore, noctes ducebantur insomnes, & inopinato in cruribus maculæ, instar manus latæ emergebant cæruleæ, imo paulo post universi corporis superficies pustulis suffundebatur rubicundis, sanguinem, & acre serum stillantibus. Præter hæc, tota cutis squamosa supra modum erat sensibilis, adeo ut vel a levissimo auræ frigidiore afflatu summa perciperentur anxietates, cum

contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritum. In artubus quoque noctu exquisiti sæviebant dolores, sub sudore plerumque ingravescentes: urina ad livorem, & nigredinem accedens secebat crassissima, ex ore sator exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque squalore obstita nonnunquam sanguinem fundebat nigrum pessimeque olentem. Ego itaque in consilium adhibitus primo præscripsi decoctum ex radice chinæ, fassaparill. ratura ling. fassatras, heiba veron. & scordii confectum, cujus largam ægra copiam singulis diebus mane cum salis volatilis oleosi guttis sexaginta debuit adsumere, lenemque postea sudorem in lecto expectare: ubi tamen ceu peculiare phænomenon attendendum est, quod a salis volatilis usu per duos tantum dies continuato, urina turbida cum sedimento mox in limpida croceam fuerit mutata, & postea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane seposito, statim turbulenta urinæ crassities redierit. Quæ cum animadverterem, hanc medicinam bis vel ter in die suasi repetendam, & interdum hujus loco spiritum salis, & vitriculi dulcem substituendum. Ante decubitus ordinavi pulverem ex lapidib. caneror., cerussa antimonii, succino, calcarella, nitro & cinna-bari compositum, & bis in hebdomade pilulis polychrestis balsamicis, mercurio dulci remixtis alvinas sordes evacuandas statuit. Nec me frustrata est hæc medendi methodus. Siquidem ægrota per mensem his medicamentis usâ, subjuncto balneo, pristinae sanitati ex voto fuit reddita.

E P I C R I S I S.

Præfens hic affectus scorbuti pustularis nomen jure meretur, optimeque testatum reddit, quanta sanguinis impuritas saliumque excrementiorum copia in atroci hoc morbo generetur; utpote non modo pustula ulcerosa, sed & crassa urinæ consistentia omniaque reliqua symptomata exinde sunt derivanda: Causa tam eximiæ sanguinis dyscrasie in impeditiori sanguinis circuitu unice est reponenda, quem in nostro quidem casu præter plethoram, sub victu opiparo & sedentaria vita accumulata, longior animi tristitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ sanguinis circulationi & naturalibus sordium inutilium se & excretionibus suppressendis admodum velificatur: unde dein non potest non tota humorum massa vappida corruptaque fieri, tantaque symptomatum syndrome adornari. Tam facilis autem & intra mensis spatium peracta huius morbi sanatio activiori naturæ robori, quo ægra pollebat, est tribuenda: semper enim facilius subiecta valentiora, in quibus motuum vigor adest, quam imbecilliora morbos tolerant & superant. Ceterum attentione digna est salis volatilis oleosi in acceleranda curatione energia, quam per urinæ mutationem præstitit. Ita autem, me iudice hujus effectus ratio videtur explicanda. In omni scorbutico malo naturalis sanguinis spiritusascentia, ab intestino ejus motu dependens, nimis est depressa; quam cum ejusmodi medicamentum insigniter erigit, putredinemque imminuentem prohibet; non mirum esse debet, cur in depellenda hæc scorbutica tam excellenter se gerat. Hinc quoque in aprico esse credo, ea omnia in scorbutico utilissima esse remedia, quæ sale volatili turgida, sanguini vigorem deperditum restituendo, putredinem arcant, ut

fere sunt sic dicta antiscorbutica, & nominatim cochlear. nasturt. beccab. rad. armoraciæ & hujus generis plura alia.

O B S E R V A T I O III.

V Ir sexaginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitus corporis strictioris, qui vitæ addictus sedentariæ, talsam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hæctenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omissa venæsectione, immodicam e naribus defluxionem, usque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos passus est. Superiori vero autumnino, cum ventri borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare medicus consultus mixturam ordinabat diaphoreticam, extinctura antimonii tartarifata & spiritu C. C. succinato compositam, quam non modo circa decubitum, sed mane etiam in lecto, ad sudorem movendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; unde sat larga sudoris promanabat copia. Ad alvum, quæ adstricta erat, aperiendam, pilulas Ruffi ad drachmam dimidiam pro dosi circa somni tempus tertio quovis die exhibebat. Non multo tamen post dolor iste rheumaticus, in dorsum & hypochondria delapsus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorso multæ efflorescebant pustulæ, acre serum fundentes; imo sudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, ut ipsam cutim non parum arderet. His ita constitutis æger meam postulabat opem. Suasi itaque, ut seposita medicina sudorifera, omisitque pilulas purgantibus, serum lactis acidulum, cancerorum lapidibus correctum mane ad mensuram dimidiam calide, & a meri die eadem quantitate frigide biberet, cir.

Rheumatis-
mus
scorbuticus in
scac.

circa somni autem tempus emulsionem, ex seminibus IV. frigidis, semineque papaveris cum aqua florum sambuci, tiliæ, ceraforum nigrorum, addita pulveris leniter diaphoretici & nitrosi portione, confectam fumeret. Loco potus ordinarii commendavi decoctum ex rad. scorzonæræ, chinæ & rasura C. C. cum passulis; ad alvum vero leniter ducendam semel vel bis in hebdomade mannæ electæ uncias duas in sero lactis capiendas & proventriculi robore firmando elixir meum viscerale ad guttas LXX. post prandium adsumendum propinavi. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime convalevit.

EPICRISIS.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ sedentariæ nimium indulgit frigidoque acri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene vestitus munitum obtulit, & cibis insuper durioribus salis stomachum obruit, transpiratio fuit impedita & humores spissiores redditii falsedineque imbuti rheumaticos procrearunt dolores; sub quibus ordinario cutis magis solet constringi, & liberior transpirationis successus cohiberi. Postea vero, quum frequentiori validioris sudoriferi usu humores crassius ac falsi nimium fuerunt commoi, acrimonia salinæ magis increvit, & intensior facta pustulas & erosiones in cute excitavit; quod quidem in ætate senili, quæ ad impuritatem salino-scorbuticam præ ceteris omnibus proclivior existit, facilius fieri potuit. Merito itaque juniores medici exinde hanc regulam præcticam debent elicere: morbos seniles, qui potissimum ab humore viscido salso, & languentibus excretionibus proveniunt, minime fortioribus sudoriferis vel purgantibus esse tractandos, sed rectius longe ac tutius, si ventriculi robur id per-

mittat, sero lactis, & decoctis temperantibus, non omissa sufficienti corporis exercitatione, persanandos.

OBSERVATIO IV.

VIr in cœlibatu vivens litteratus, quadraginta annorum, victui adfectus opiparo, cerevisiæque consistentiori, jam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum lassitudine, somno inquieto, prava ciborum digestionem, de sudore, minimum etiam corporis motum subsequente, ut & de exanthematibus purpureis, præsertim circa anum conspicuis conquestus est. Interim quum aliquando nimio vini potui indulgisset, non modo omnia, quæ dicta sunt, mala exasperavit, sed sibi majora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegasse sufficiat tubercula ani dolorifica, quæ sub alvi ex oneratione, sordibus alvinis exitum præcludentes gravissimas creabant molestias. His itaque superandis suo ipsius ausu e vena pedistusa ingentem sanguinis misit copiam, idque hac methodo obtinuit, ut tumores isti sensim paullatimque evanescerent. Aliquod vero tempus post cum denuo sanguinem in venis cumlasset, non tantum ani spincterem, tactu mollem nova obsidebant tubercula, sed & dolor tensivus ac pressurivus circa ossis sacri regionem valde infestabat. In hoc rerum statu quum inani multorum medicorum ausu se sibi ipse consulere coactum videret, ex scriptis meis diæreticis, quæ diligens legebat, id cepit consilii, ut omni vino & cerevisia sepositis, missisque in victu falsis & acidis cibis, aquam puram fontanam biberet. Quo consilio per longius temporis spatium adhibito id commodi sibi præstitit æger, ut intra sex mensium decursum ab omnibus, quæ nominavimus, symptomatibus liber evaserit; præter quod mole-

Varia
sympto-
mata
scorbu-
ca cum
motu h-
bilis in
ano.

molestus ille pruritus, anique molli-
ties, & tumor cum æstu, & dolore
prefforio circa os sacrum adhuc non-
nunquam invaderet. Metu itaque fi-
stulæ adductus meam implorabat
opem; quam ego hocce ferebam
consilio, ut potum aquæ communis
continueret, interdum aquis mine-
ralibus, vel sero lactis uteretur, bis-
que vel ter in anno venam pedise-
candam præbeat & per mentes ali-
quot elixirii mei visceralis usum sibi
post prandium commendatum ha-
beat. Quo intestini recti vitio suc-
curreretur, sequentem aquam, quæ
ad partem adfectam eluendam & a
putredine defendendam præclari so-
let esse effectus, commendavi: Re-
cipe myrrhæ elect. drachmas duas:
coque leniter in aquæ spermatis ran-
nar. uncii quatuor: colaturæ adde
sacchari saturni, lapidis medicamen-
tosi Crollii ana drachmam dimidiam
D. Et quum in ejusmodi casibus sæ-
pe eximio cum fructu præscripserim
unguentum ex olei vitell. ovorum,
unguenti de linaria ana uncia una,
tutæ præp., plumbi usti ana dra-
chma una, olei hyoscyami guttis XV.
constatum, non dubitavi id ipsum
pariter huic ægroto commendare,
ut eodem partem indolentem sæpe
oblineret. Nec me frustrata est hæc
methodus; siquidem inde ægrotus
egregium sensit levamen, neque
amplius de plena convalescentia de-
sperat.

ETICRISIS.

Præsentem ægrotum inter scorbu-
ticos esse numerandum, ex variis,
quibus jam per decennium obnoxius
fuit, pathematibus licet argumentari;
utpote quæ singula scorbutico-
salinam & viscidam humorum dia-
thesin satis superque produunt. Pec-
uliare tamen & non omnibus simi-
liter proprium symptoma habendum
est venarum hæmorrhoidalium in-
flammascentia, quam sibi æger lauto

multumque sanguinis ingenerante vi-
ctu, vita ob litterarum studia seden-
taria, & omisssis sanguinis abundan-
tis evacuationibus sine dubio con-
traxit. Quodsi enim a pleniori vi-
ctu sanguis subinde magis magisque
accumulatur, non potest non sub
motus defectu & languidiori excre-
tionum successu spissior evadere lon-
geque difficilior per totum corpus,
maxime vero per imi ventris viscera
circumagi; unde non modo in
his, sed etiam potissimum in vasis
hæmorrhoidalibus, ob difficiliorē
a perpendiculari regressum, stagnat
& denegato ibi exitu tubercula pro-
ducit, quæ certo providam tam ex-
ternam, quam internam postulant
opem. Illam optime præstant reme-
dia a nobis supra præscripta; hanc
vero a diluentibus, & acrimoniam
sanguinis temperantibus perbene li-
cet expectare. Et profecto miranda
est solius aquæ communis, vel mi-
nerali principio imbutæ in tali ma-
lo effectus, ut ideo veritati consen-
tanea deprehendantur, quæ supe-
riori §. VIII. curationis de aquæ ex-
cellentissimo scorbuticorum remedio
fusus docuimus,

OBSERVATIO V.

Vir generosus, quadraginta an-
norum, habitus corporis car-
nosus ac robustus, temperamenti ad
melancholicum accedentis, ante quin-
decim circiter annos Rostochii stu-
diorum causa degens, ob diætam in-
suetam, & paulo crassiorē, autu-
mno in febrem incidit tertianam per-
tinaciorē; qua demum curata quum
ad pristinum vitæ genus, diætā
nempe saluam & duriorē revertē-
batur, pathematibus hypochondria-
cis & conaminibus hæmorrhoidalibus,
tempus & ordinem non ser-
vantibus correptus fuit. Mutato de-
inde vitæ genere sedentario in ma-
gis mobile, diu ab istis molestiis
vixit immunis, præterquam quod
per

Affecto
hy-
cho-
ndria-
co: bur-
ca cum
varis
sympto-
matibus.

pervernum & autumnale tempus cattarali faucium defluxione & tussi humida laboraverit. Quum vero aliquod tempus post vitæ motus experti animique affectibus, præsertim iræ plus julto indulgisset, nec venam, uti alias fuerat, tundere curasset, factum est, ut gravibus symptomatibus; ingenti languore, & lassitudine, doloribus artuum gravativis, nucham maxime noctu infestantibus, alvo adstricta, quæ vix tertio die suum exlequebatur officium, plenaria adpetitus prostratione, oris siccitate, vertiginosa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. Inter hæc pulsus erat languidus ac durus, urina parva & rubicunda, & sudor de noctu largissimus, fere colligativus cum ingenti fetore profunde batur. His accedebat memorabilis acerbi & quasi ardentis doloris species, qui centum tantum locum, grossi magnitudine circumscriptum in lingua occupabat, certisque intervallis, maxime si dolor in nucha siebat, suam habebat exacerbationem, ut ideo æger coactus anxie multorum medicorum imploraret opem, qui plerumque calidioribus stomachicis, acrioribus purgantibus, pulveribus nitrosis, & diaphoreticis, a quibus semper largus manabat sudor, ut & decoctis temperantibus & venæ brachii incisione dirum hunc morbum oppugnabant quidem, sed plane non mitigabant. Ego igitur in consilium simul adhibitus tuaser fui, ut æger circa vernale tempus, corpore prius per insulum manatum a sordibus purgato fontem Selteranum mane ad mensuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad mensuram dimidiam cum quarta vini Rhenapi parte remixtam per aliquot septimanas biberet, singulis diebus aliquot horas ante vel post pastum sub elementi cœlo motum corporis equitando inisteret, circa somni tempus pulverem præcipitantem leniter

nitrosum, & inter prandium elixir meum balsamicum, cum spiritu cochleariæ saturato animatum ad LXXX. guttas adsumeret. Nec me fecellit hæc lenissima curandi ratio, ut potius hisce remediis per sex circiter hebdomades adhibitis generosus æger ab omnibus istis gravioribus symptomatibus sensum paulatimque fuerit liberatus.

EPICRISIS.

Plura sunt; quæ ex præfata morbi historia in usum practicum possunt converti, quorum præcipua hic recensere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo convalescentes, si posthabitis bonæ diætæ regulis statim majorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc esse videtur: quod robore ventriculi & intestinorum destructo viribusque a pristino morbo consumptis nimia alimentorum copia non rite potest subigi & in bonum chylum converti; unde ingens cruditas fit proventus, qui dein novis morbis & ingignendis & alendis causam materiemque suppeditat largissimam.

2) addiscere licet, quod hypochondriaca adfectio in juventute contracta diu quidem silere, accedente tamen perversa diætâ, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius possit resuscitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) illud quoque notatu dignum est momentum, quod rebellis scorbuticus morbus tam brevi temporis spatio tanta ceperit incrementa viscerisque adeo prostraverit, ut omnes fere functiones corporis inde læsæ apparuerint. Quod quidem in præfati ægroto conceptu non adeo est difficile, cum sub statu corporis plethorico, excretionibus per alvum, & cu

& cutim suppressis & continua adfectuum intemperie fieri aliter non potuit, quam ut tota sanguinis & humorum massa in dyscrasiam, & impuritatem, sordibus excipientibus salino-viscidis refertam brevi degeneraverit. Denique

4) & hoc observari meretur, quod scorbutica, acriscausticæ indolis materia sæpenumero tantum certam corporis regionem, uti in præsentī casu certam linguæ partem, occupet vehementiusque affligat, non aliter, sicut fieri nonnunquam animadvertimus, quod in nonnullis molestus doloris, ardoris aut frigoris sensus definitani capitis portionem, e. g. scyniput, occiput, tempora &c. reliquis salvis infestet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis suam exerceat tyrannidem. Ubi tamen perite, & fundata ratione moneo, quod in ejusmodi doloribus topica, cujusque etiam sint generis, parum efficiant, imo potius obstant; nisi prius internis massa humorum sit correctā, & sanguinis cursu ad emunctoria, præsertim vero ad cutis cribrum restituito, corpus ab impuris succis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium usum, aliisque temperatioribus remediis perbelle obtinetur.

OBSERVATIO VI.

Salinatio lymphomatosa scorbuto.

VIr quadraginta annos natus, habitu corporis spongioso, qui apprime sanguinis, & succorum accumulationi faver, donatus, ex loco, quo vini & cerevisiæ potui adfueverat cibique crassioribus, & fumo induratis usus fuerat, ad nos circa hiemem se contulit. Adpropinquante vere doloribus infestabatur rheumaticis cum febre junctis, quibus successu temporis appetitus prostratio, sputum copiosum, ardor & dolor in faucibus, tumor & pustulæ indolentes in lingua, quæ sponte apertæ carnem excedebant & cavi-

tatem ibi ulcerosam efformabant, sese adfociarunt. Ad graviora hæc symptomata profliganda medicus interne sanguinem depurantia, & exterius linimentum, ex spiritu vini, myrrha, mastice, radice tormenthillæ, & mercurio præcipitato compositum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, ut brevi post non modo ulcus linguæ profundius serperet, sed & ingens pituitæ, pessime olentis copia ex ore lordido nigrisque dentibus obstituto noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, ut nec solidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam somnum capere valeret. Alius simul consulebatur medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, sulphuratis, balsamicis & subadstringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur: sed irrita erant omnia, ut potius non tantum per quatuor fere menses idem permaneret status, sed & postea omnia in pectus iuerent symptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris, & anxietas præcordialis noctu majora sumebant incrementa, viriumque robur magis magisque labescebat. Præterea urina per totum morbi decursum pauca erat & rubicunda cum sedimento lateritii coloris, &, quod memoratu dignum est, si ulcus linguæ sub balsamicorum usu melius videbatur, mitiorque pituitæ per os fiebat ejectio, non modo præcordiorum anxietas, sed & dolor sinistri lateris, ubi ulcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia sordida, interdum cum sanguine mixta, leniora apparebant symptomata. Materiæ ex lingua ejectæ permagna erat quantitas: siquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam mensura expuebatur. Nec denique reticendum est, quod demum in sinistro latere circa aurem glandula parotis cum dolore ac

in-

insigni duritie intumuerit; unde aucta indies virium dejectione auctoque febrili æstu miser ægrotus a morbo superatus aliquot hebdomades post diem obiit supremum.

& vincendo impar factus animam efflaverit.

OBSERVATIO VII.

ETICRISIS.

In præsentī hoc casu inter alia notari meretur ulcerosa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris medicorum occurrit, a me tamen sæpius iterumque observata est in ejusmodi hominibus, qui scorbutica humorum dyscrasia infecti dentes vacillantes, gingivæ erosas cruentasque habuerunt, & inter masticandum inopinato quodam morfu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim sicut ordinario sanguinis, & humorum impetus ad caput præcipue est directus; ita hic, accedente quadam causa externa, facile potest augeri, & sic certæ parti, e.g. linguæ haud leve vitium affricari; quodsi quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ instar practicæ tenendum esse arbitror, mercurialis prospiciæ medicamenta, utcumque etiam præparata, & adhibita in scorbuto tantum non semper maximo esse nocumento. Longe vero certius graviusque nocere solent in vitiis dentium, & linguæ scorbuticis, quia sanguinis, & lymphæ ad has partes atfluxum, qui per se satis magnus est, augendo, plerumque malum gravissimum, & vix ulla medicina superandum accersunt; idque eo magis, quoniam certa experientia fide constat, quod omnia linguæ, ceu partis spongiosæ continuoque salivæ affluxu madidæ ulcera difficillioris sint curationis, dum ibi exsiccantia, & abstergentia penitus fere sua privantur energia. Quæ omnia igitur quum in præsentem ceciderint ægrotum, mirum esse non debet, cur morbo ferendo,

Vir quinquaginta annorum illius strissimus, habitus corporis spongiosi valdeque obesi, vitam agens sub lauta pleniorique diætâ non tam sedentariam, quam curis gravissimis molestam, ante aliquot abhinc annos primum scorbuticis vexari cœpit pathematibus, ita ut gingivæ tumidæ ex facili sanguinem funderent, dentes maxillæ sinistræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inspersæ sensationem, præsertim post pinguium esum perciperet, quæ loquelam quodammodo interciperi videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinsecus toborantia, adstringentia, & corruptioni resistentia, externis vero decocta antiscorbutica sunt commendata; unde tumor quidem cum sanguinis profluvio evanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paullatim promanavit. Non ita multo post recurrit cruenta gingivarum sinistri lateris intumescencia, & abscessus in anteriori maxillæ superioris incisore formatus ichorofam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram seipsit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita constitutis medicis iterum externis roborantibus, balsamicis, & interne fero lactis, cum cremore tartari, & herbarum antiscorbuticarum succis parato molesta hæc symptomata profligare contenderunt; nihilo tamen secius fastidiosum materiæ viscidæ, odore destitutæ stillicidium continuavit: quare ego consultus, singulis probe ponderatis intellexi, frustraneum fore omne curationis negotium, nisi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutritium usus subministrabat, periret.

Scorbutus dentibus maxillæ sinistræ.

sub-

subtraheretur. Suasor itaque sui, ut illustrissimus æger per mensem, & ultra cura per abstinentiam sive inediam hoc modo uteretur: Præmissa venæsectione, alvique sordibus per insusum vinosum, ex rhabarbato, radice ari, pimpinell. cichorei, agarico trochiscato, corticibus aurant. & passulis confectum leniter evacuatis, in refracta portione carnes magis assatas, quam coctas pateretur bis coctum debuit comedere, jussula pinguiora aliaque nutritientia vitare, & potui ordinario decoctum ex rasura ligni sassafras, lentis, rad. cichorei; & pauxillo cinamomi substituere, idemque mane, ad lenem sudorem movendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum, & bonum chylum ingenerandum commendavi elixir meum viscerale balsamicum, finita mensa cum vino capiendum; externe vero consultum duxi, ut a chirurgo artis perito dens affectus radicaretur, & ad putredinem arceandam liquamen myrrhæ cum brodio cort. aurantium gingivis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi prospectum fuit essentia terræ catechu, cum essent. balsami Peruviani brodioque aurant. permixta; & ut impetus humorum ad superiora prohiberetur sanguinisque æqualis circuitus per caput promoveretur, spiritu nervino collum, & tempora inungenda curavi. De eventu autem morbi hæc scire expediet. Evulsione dentis non opus fuisse comperi, sed leniori tantum gingivarum scarificatione ordinatisque remediis ex voto ægrum convaluisse.

EPICRISIS.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & a nimia sanguinis, & succorum abundantia, sub pleno lautoque victu accumulata originem duxit. Quod si enim homines sanguineo-phlegmatici, seu laxiori fibrarum ac

vasorum textura præditi multos nutritientes cibos ingerunt, non potest non inde sanguinis copia valde augeri, quæ vasa supra modum distendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore privat: unde sanguinis spissitudo, & dein sub languidiori excretionum successu ejus impuritas; ex hac vero ipsa scorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque scorbuto, a tali causa suborto, præsertim vero symptomatice gingivarum affectioni in præsentia hoc casu recte vellet succurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficiet, nisi superabundantem succorum copiam subtrahere, totumque fibrarum systema relaxatum roborare satagat: quod quidem in ejusmodi subjectis sanguineis, & spongioso corporis habitu donatis non solis sanguinis missionibus, sed melius longe tutiusque curatione per inediam, quam supra de cuiusvis, potest perfici. Hac enim per aliquod temporis spatium rite adhibita, superflui humores exsiccantur, & dissipantur, fibræ nimis relaxatæ, & a tono suo dejectæ roborantur, & ad maiorem constrictionem animantur, adeoque omnes se & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus suæ restituntur integritati. Et certe, si dicere licet quod res est, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos superante attis exercitio summe rebellium nullaque medicina domandorum effectuum curationes per Dei gratiam sola hac methodo diætetica absolvi, imo præsertim pessimi moris ulcera, frustra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad sanationem perduxì, ut ideo sæpe valde miratus sim, cur hæc eximia, licet domesticæ curandi methodus tam parvi a medicis habeatur, imo tere prorsus negligatur. Sed ita est, pro! dolor perversa mortalium indoles, ut neglectis diæteticis paratque facillioribus reme-

remediis sola pretiosa, & magnas laudes sonantia medicamenta stulta cupiditate inhiunt.

OBSERVATIO VIII.

Ulcera
scorbu-
tica.

HAud ita pridem miles XXVI. annorum, corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui jam per quinquennium ulceribus pedum scorbuticis laboraverat, a militiæ præfecto ad me mittebatur, ut sibi meum, & consilium, & auxilium peteret. Ego itaque singulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoscendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate sanguinis scorbutica omnia hæcenus mala ortum incrementumque sumfisse, & a longo abhinc tempore usque eo durasse. Ulcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextra erant aperte, in sinistro autem pedecicatrices, & bruni coloris maculæ satis latæ, ab ulceribus jam consolidatis relicte, conspiciebatur, quæ valde dolebant, miserumque ægrotum, de magna totius corporis lassitudine, membrorum gravitate, & vagis doloribus jam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hæcenus adhibita erant fere sola externa, internis aut omisissis, aut cum debito vitæ regimine non diu satis continuatis: quare ego cum sanguinem depurantibus curationem instituendam ratus commendabam, ut posterum accuratori vitæ victusque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel post prandium eundo aut equitando moveret, loco potus ordinarii decoctum ex rasuræ ligni sassafras uncis quatuor, rad. glycyrrhizæ, & cichorei ana uncia una confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interposito nonnunquam leniori laxante, cibis, quos pariori manu adsumere debebat, herbas antiscorbuticas, ut sunt cochlearia, & nasturtium, inter coquendum adlice-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

ret. Ex medicamentorum classenihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menstruo aquoso paratum, debitaque spiritus cochleariæ, oleo probe essentificati portione remixtum, cuius LXXX. guttas ter in die capiebat: Externe ad ulcera adhuc manantia mundificanda, & consolidanda oleum vitell. ovorum, essentia succini, & myrrhæ nuptum commendabam, superimposito emplastro Barbette saponato, & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici successu, ut post duorum mensium spatium æger me revivens, non solum colore melior, viribusque, & corpore robustior videretur, sed & ulcera ex voto sanata fuerint.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quam parum in scorbuto curando ejusque symptomatibus, uti sunt ulcera, sanandis externa remedia efficiant; nisi simul probe observatis vitæ victusque regulis appropriata, & correctioni humorum dicata interna coniungantur. Splendent autem hæc inprimis virtute medicamenta sic dicta antiscorbutica, quæ sale volatili sulphureo turgida omnis generis excretiones promonent, & amissum sanguini balsamum restituendo, universam fluidorum massam egregie corrigunt, ut postea natura, vel paucis externis adjuvta sponte ejusmodi ulcera persanet. Deinde ex tam facili, & intra breve tempus absoluta curatione addiscere licet, quantum medicus arte sua possit præstare, si ægros dictis obediētes, ætate juvenes firmiorique naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta & contrario sint impedimenta, si in pertinaces, & ad genium suum viventes inciderit.

Plures observationes legi possunt in consultat. & responsis med.

C. Tom.

Tom. II. Sect. III. casu CXIII.
CXXIX. CXLVII. CXLVIII.
CXLI. CLVI. usque CLVIII.

CAPUT II.

De Sphacelo a causa potissimum
interna ejusque curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Instru-
tulo ex-
ponitur.

NULLUS affectus atrocior, & cru-
delior, quam sphacelus est, ubi
nobis viventibus integræ corporis
partes, subito putrescentes moriuntur
; estque hujus morbi tam sæva,
& infesta indoles, ut, ubi semel ni-
dum suum elegit, pertinacissime in-
hæreat, & non tantum partem, cui
insidet, mortificet, sed citato pede
progrediens primum vicinas partes
corruptat, mox totam machinam
destruat vitæque privet. Quum vero
pro diversitate corporum, & indivi-
duorum, pro varietate causarum,
quæ vel externæ vel internæ sunt,
pro genii sui magis vel minus mali-
gni indole, & symptomatum con-
cursu permultum variet, suosque gra-
dus habeat, tum neque eadem sem-
per auxilia, neque eandem medendi
rationem locum invenire posse in
aprico est. Siquidem longe alia me-
dendi via desideratur, ubi a causa
interna, seu prava humorum indole
ac corruptione nascitur, alia, quan-
do humoribus integris, a violentia
externa originem ducit. De utroque
hoc loco agere constituimus.

§. II.

Defini-
tio.

Definimus vero sphacelum, quod
sit putredinosa corruptio partis in
corpore vivo, qua non modo ejus
textura, & structura cum usu, &
functione plane destruitur, sed & re-
stitutio in pristinum statum nunquam
expectanda est.

§. III.

Sphace-
lus cor-
ripit par-
tes in-
ternas.

Neque tantum partes externas mu-
sculosas, tendinosas, & nervosas hic
vitæ insensibilis morbus aggreditur,

sed potissimum etiam partes internas
corporum, chronico diuturno, vel
etiam brevi acuto affectu laborantium
affligit, & lethiferum in ipsis ef-
fectum producit. Postquam enim no-
stro tempore laudabilis ille dissecan-
di corpora morbo extingtorum mos
obtinuit, proxima interitus causa nun-
quam fere non in corruptione spha-
celosa partis, & visceris cujusdam
principalis observatur, & conspectui
datur: quemadmodum in dissertatio-
ne *de causa mortis in morbis* id ipsum
fusiore tractatione persecuti sumus.

§. IV.

Occupat vero hoc malum frequen-
tius partes externas, sanguinis vivi-
do influxu destitutas, tendinosas, &
corporis extrema, ut manuum pedum-
que digitos, item scrotum, præfer-
tim si corpora longiori morbo sint
emaciata, vel senio confecta. Fre-
quentius quoqueprehendit cachecti-
cos, hydropicos, paralyticos, & scor-
buticos, &c. qui sanguinem impu-
rum, partibusque sulphureo-balsami-
cis orbatum, & humores ad corru-
ptionem, & vappescentiam pronos
in vasis alunt. Imo etiam facile ad
ossa transit, quæ scetidissima sæpius
putrilagine consumit, quando vide-
licet virulenta partium circumdata-
rum sanies putridisque ichor ad co-
rum intima penetrat.

§. V.

Variis vero modis sphacelus exter-
nus in partibus se manifestat, ita ut
naturalis colore, & calore earum pe-
reunte tactu frigida evadant, color
rubicundus in lividum, & nigrum
successu temporis mutetur, & in
parte quoque proxima ambiente flo-
rida, & vivida constitutio pereat,
inque pallorem transeat. Maxime ve-
ro omnium in portione specialissime
affecta sensus tactus perit, ut nec
profundas scarificationes nec incisio-
nes ægri sentiant. Accedit porro
ipsum partis tumida elevatio, quæ
etiam in proxime ambientem partem
se diffundit, eamque tumore afficit.

Præ-

Præterea, portio corrupta in disfluentem dissolvitur putredinem, suamque consitentiam plane amittit cum gravi, & cadaveroso fœtore nares feriente; quæ corruptio mox ulterius subito serpit, & partes circum jacentes simili labe inficit. Et quodcumque in parte ejusmodi sphacelata scarificatio, quam, uti dictum est, non sentiunt ægroti, instituitur, ex vulnusculis infictis non sincerus sanguis, sed ichorofus cruentus humor, ob sanguinem ibi subsistentem coagulatum effluit, cum stigmatibus nigris inter vulnuscula adparentibus.

§. VI.

Dissecta
gangræna
ma.

Quomodo vero sphacelus a gangræna differat, quibusque signis utrique affectus, multum inter se cognatus dignosci debeat, e re utique fore duco, ut paucis delibemus atque eruamus. Gangræna est extremus inflammationis gradus, quam, nisi rupta omni mora præsentissimas ferimus suppetias, mox sequitur, & committatur partis corruptio, sive sphacelus. Hæc autem gangrænam in inflammata parte præsentem prænuntiant: quando coloris floridum, quod in inflammatione adfuit, exstinguitur, deinde dolor, & pulsus arteriarum, ægro antea valde sensibilis, finita nondum morbida dispositione remittit; pars antea dura, & renitens mollis fit, colore livida, sensu destituta, & cutis a carne facile sejungitur; sique digitis premitur, in profundum redit, nec postea resiliendo revertitur: imo pustulæ quoque, & vesicæ copiosæ in partis superficie apparent, quæ apertæ latetem acrem fundunt, nigredinemque subtus recondunt.

§. VII.

origo
a causa
interna,
& externa.
ma.

Verum enim vero, sphacelatio duplici modo, vel ex præcedente gangræna, vel sine ea nascitur. Illa plerumque a causa externa manifesta, & violenta originem habet, videlicet a strictiori partis ligatura, dum sanguis post ligaturam non in-

venit libere remeandi vias, vel a vehementiori partis contusione, vel a læsionetendinis, & nervi, & hinc orta dolorum atrocita: quod accidere solet sanis, vegetis, in vigore ætatis constitutis, sanguineque, & viribus plenis. Atque hic sphacelus maxime acutus est, & nisi mature convenientibus remediis succurratur, hominem celeriter e medio tollit. Altera sphaceli species, quæ potissimum a causa interna oritur, præter opinionem sponte emergit, maximeque familiaris est, ut supra innuimus, cachecticis, senibus, scorbuticis, quorum vasa humoribus in putridam corruptionem pronis scatent. Et hoc malum magis est chronicum, non celeriter vitam destruens, sed aliquoties satis diu affligit lentoque gradu interficit. CORNELIUS GELSUS lib. V. cap. XXXVI. hanc sphaceli speciem cancri, nomine, sed latius patente, describit, ita ut erysipelas, si in ulcus tendit, simul complectatur, adeoque diserte de eius causis, & genesi loquitur, ut clarissime pateat, non alium eum proposuisse, quam qui in corpore mali habitus sponte provenit.

§. VIII.

causa
proxima
est sanguinis
prava constitutio.

Hicce discussis sequitur, ut, quomodo durum hoc vitium in partibus externis suboriat, discipiamus ac clare demonstremus. Jam satis, ut arbitror, ex physiologicis comperitum est, uti totius corporis, sic quoque cujusvis partis vitam, vigorem, & a præsentanea corruptione præsertionem omniumque functionum integritatem ab humorum vitalium libero, & æquabili circuitus successu dependere. Tamdiu enim pars est viva, & a corruptione immunis, quamdiu adhuc sanguineus latex singula ejus vasa, & vascula æqualiter perluit. Sic paralyticorum membra, utut sensu, & motu voluntario privata adhuc tamen vita frui dicuntur, quoniam vitalis adhuc purpura per illa ipsa fertur, &

C 2 per

per circulum resolvitur. Proinde uti mors totius corporis, itam etiam certæ cujusdam partis mortificatio a cessante, & destructo sanguinis circulo dependet. Hoc enim sublato, crasis sanguinis, & mixtio naturalis perit, fluidum a solido separatur, & ob moram particulæ sulphuræ mobiles subtiliores volant, motumque intestino fermentativo unio varii generis partium dissolvitur; unde foetidissima emergit putrilago. Quando enim progressivus sanguinis motus desinit, protinus fluidum aereo-æthereum in sanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore suo motum alienum internum seu intestinum inducit, qui texturam, & vinculum, quo inter se gaudent partes, destruit; quoniam circularis ille motus utique præcipuum est naturæ instrumentum, quo corpus a putredine servatur, quo varii generis elementa sanguinem constituentia in intima mixtione, & unione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus a solidorum firmitate, robore, & vi cordis, & vasorum systaltica elastica, cujus beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, unice dependeat; hæc autem solidorum vis naturalis, & motrix a sanguinis, & succi nervosi bene constituti per minima vasa influxu sustentetur: facile patet, causam sphacelationis, si causa interna sit, potissimum in sanguine ejusque prava constitutione esse querendam.

§. IX.

In quam vero laudabilis succorum vitalium ad vitam, & sanitatem custodiendam necessaria constitutio consistat, jam breviter perquirendum erit. Sanguinem esse humorem non homogeneum, sed ex varii generis particulis, subtilioribus, & crassioribus, terrestribus & aqueis, salinoque sulphureis oleosis pinguius constitutum, & si rite vitalibus

præesse functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium unionem redigi debere, extra omnem dubitationis aleam positum esse existimo. Quodsi igitur sanguis satis fluidus est, ut per subtilissimos canales se, & excretorios libere possit trahere, & a superfluis elementis separari, sanitas corporis comparatur, sive omnes partium ejus functiones integræ salvæque manent; ubi vero contrario cassiores, mucidæ prædminum obtinent, tum per minima vascula libere non permeare, id est nec satis influere, nec satis effluere potest: unde subsistit, minima vasa obstruit, & alienam plane indiciem acquirit, quod maxime fit in otiosis, senibus, cachecticis, & scorbuticis, qua ratione facilis ad sphacelum sit dispositio & transitus.

§. X.

Quodcumque itaque sanguinem in minimis vasis coagulat, ejusque motum ac progressum impedit, id ad genesis sphaceli multum conferre, apparet. Unde etiam videmus, quod a combustionem modo graviori per ignem facta sanguis coagulatus haud infrequenter materiam sphaceli proximam suppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimis ignis calor sanguinem coagulet ejusque fluxilitatem demat. Non dissimili modo ab intensiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diaras, ejusmodi coagulationes, & sphacelationes evenire videmus. Perquam enim notum est, sanguinem e vena missum brevi tempore a frigore in coagulum abire; sicut pariter haud facile quenquam fugiet, per frigora itinera facientibus pedes, mantis, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus erysipellate affectis, vel alia ex causa æstuantibus intestum esse deprehenditur. Ita exemplum in EPHEMERID. Dec. II. ann. III. p. 125. item apud Gregor, HORSTIUM

Causæ
occasionales.

cy.

In quo-
pani hæc
constit.
utendi-
tur.

Exstat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demissa sphacellata fuerit retracta. Idem fieri observamus a graviore vulneratione, & contusione, cum sanguis extra vasa positus & in poris retentus perscille stagnat & resolvitur. Quae de re plura exempla *lib. Fabricius HILDANUS libro de gangrana, & sphacelo* notavit.

§. XI.

Quae cum mediatis amplius sequentur. Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum, & videntur vegetaque systole destitutum ad stagnationem & corruptionem sanguinis sphacellosam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. satis abunde cognatum faciunt: quo etiam recurre oportet praeposteras erysipelate & inflammatione affectuum partium curationes per cataplasmata, emplastra refrigerantia, constringentia, vel nimis relaxantia pinguedinosa. Quod vero scorbutici, & senes, quorum sanguis & humores cum scorbuticorum sanguine multum habet affinitatis, & similitudinis, tam facile, & citra causam externam praecedentem ad atrox hoc malum dispositi sint, ex jam adductis facile quisquam poterit colligere; utpote eorum sanguis, & lymphæ ad spissitudinem, & coagulum, præ ætate juniorum, facile inclinat, dum mobilioribus, benignioribus & balsamicis spirituosius particulis orbatus, muciosus, crassus, lentus, & iners relinquitur: cui si postea accedit vel externum frigus, vel mœror animi, terror aut metus, vel etiam aer humido frigidus, & aliud quodcumque externum relaxans, ut balneum, subit & præter omnium opinionem dispositio ad sphacelum emergit. Neque omittenda est in senibus, praesertim scorbuticis sicior ac rigidior & vasorum & fibrarum textura, dum interstitia, & pori magis coarctantur, ut non modo sanguis, & lymphæ difficilius per ea transeant, sed & totius partium solidarum, ob

deficientem fluidi nervosi & sanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extenuitatibus pedum, ubi mulculosae partes minores, & plures tendinosae sunt, per quas ordinario sanguis propter gravitatem descendens difficilius circumvoluitur.

§. XII.

Proximum jam est, ut etiam discipiamus, quomodo immoderatus, & imprudens rerum nonnaturalium usus ad sphaceli productionem concurrere possit. Ex harum censu principem fere locum aer, multis effluviis vappidis, & humidis refectus, & vi elastica orbatus sibi vendicat, qualis est in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluviiis, siue paludibus propinquis, qui in genere omnium partium solidorum tonum ac robur relaxat, transpirationemque impedit, ut per cutis spiracula subtiliores putridæ salino-sulphureæ partes non possint exhalare. Ex ciborum genere huc imprimis pertinent omnia, excessivis qualitatibus prædita, ut fere sunt nimis dulcia, acida, salsa, fumo indurata, vel etiam nimis pingua. Ex potulentis huc spectant vinacida, vel etiam nimis spiritus vini abusus, quo fluidum temperatum subtile dissipatur, crassioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relicta. Ex quo simul ratio patet, quare rebelles chronicae passionis, ut scorbutus, hydrops, cachexia, & sphacelus istis in locis, ubi familiarissimus spiritus vini, & liquorum spirituosorum potus est, sint frequentissimæ. Hisce quando accedit imbecillior natura, quæ secundum CELSO omnibus morbis patet, maximeque senibus communis est, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori, & animo vigorem eripit; tum utique fenestra ad tales morbos gravissimos aperitur. Denique notabile est, sæpius citra ullam causam externam occa-

Cause non natur. J. J.

fionalem, etiam sine tumore, & rubore conspicuo, sine febre præcedente, dolorem immanissimum oboriri, & funestum sphacelum sublequi, ut FERNELIUS *de abditis rerum causis lib. II. cap. 15.* testatur. Ita quoque HORSTIUS *lib. IX. obs. 25.* animadvertit, sphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris esse introductum.

§. XIII.

Prognosis.

Prognostica licet ipsi tractationi hinc & inde sint intermixta, placet tamen pauca specialiora addere. Maxime autem omnium in prognosi ferenda ad ipsum individuum ægrotans est respiciendum; quod si juvenile & activum est, majorem sanationis spem promittit, quam senile, tardum & senile: & licet in juvenibus corruptio sphacelosa, præsertim si ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioresque faciat progressus, quam in senibus, ob majorem particularum tam sulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptissimarum copiam; tamen annotandum est, quod corruptæ partis a sana separatio debitaque suppuratio sub convenientium remediorum usu in junioribus ob sanguinem, quem præsenibus alunt, fluxiliorem, & puriorem, & ob majus virium motuum-vitalium robur facilius succedat. In genere vero notandum velim, quod nulla unquam portio actu corruptæ expectanda sit restitutio, sed porius partis sphacelatæ a sana secessio desideranda, quam in senilibus corporibus naturæ beneficio vix unquam contigisse memini. Ceterum, si gangræna vel sphacelus ab extra provenit, longe citius & facilius sanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum sanguis & humores balsamo suo genuino, quod putredinem arceat, adhuc sciant; secus autem fieri solet, si ab interna causa malum dependet, ubi longe periculosior est status, nec

tam brevi tempore humores possunt emendari.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Quum in omni morborum genere prudentis suoque officio sagtagentis medici sit, ut pro ipsa conditione, & diverso morbi statu convenientia adhibeat remedia, tum profecto in sphacelo sanando id ipsum observatu necessarium esse arbitror. Alia enim medendi via ineunda est, si totum membrum sit emortuum, alia si pars tantum necrosi laboret. Illud si incidit, amputatio unicum est remedium; hoc vero ubi evenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ sanguinem benignum reddunt, obstructions remouent, & laudabilem sanguinis influxum, & refluxum in partem corruptioni proximam promovent, ut hac ratione quod sanum est defendatur, emortuum facile separetur, & laudabile pus, quod optimum convalescentiæ signum præbet, generetur.

§. II.

Quod si igitur indicium est, destructorium motum in affectis partibus vigere ulteriusque serpere, prima medici intentio esse debet, ut violentum hunc & naturæ intensissimum motum, mortem & putredinem inducentem sistat: quod quidem optime perficitur decofluentibus, balsamico roborante sulphure, & sale penetrantiori instructis, utpote quæ sanguini liberiores cursum, partibus debitam transpirationem, & materiæ æthereæ sanguini inclusæ liberrimum itum reditumque concedunt, ut hac ratione putredo arceatur, & quod emortuum est, sejungatur. Huic scopo ex voto satisfaciunt omnia sale volatili oleoso, acidum destruyente imbuta vegetabilia, ut ruta, salvia, angelica, levisiticum, flores sambuci, baccæ juni-

Indicationes curati-
onæ.Quenam
externa
putredinem
arceat?

juniperi, & salia volatilia urinosa vel oleosa, maximeque resina illa subtilissima, & penetrantissima camphora: quo etiam spectant sale quodam alcalino fixo amaro imbuta, uti scordium, carduus benedictus, aristolochia rotunda, aloe, centaurium minus, absinthium, item oleo balsamico turgida, ut myrrha, thus, mastix, balsamum peruvianum; vel denique incisaria vi agentia, ut sal ammoniacum, lapis medicamentosus Crollii, vitriolum martis & veneris, aqua calcis vivæ, cineres clavellati, vinum, ejusque spiritus.

§. III.

Ex his
parare
formulas.

Possunt ex dictis apparari cataplasmata, & fofus, crebriusque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, divinam afferunt opem. Mihi vero quasi instar omnium hæcenus in usu fuerunt duo remedia, quorum primum ita se habet: Rec. rad. angelicæ, levistici, ana unciam unam, herbæ scordii, rutæ, cardui bened. salviæ ana manipul. I. myrrhæ, mastich. ana drachm. sex, salis ammon. unciam unam semis, virid. æris drachm. semis, alum. usti drachm. III. Hæc invicem concisa & contusa coque in aquæ calcis vivæ, vini Francici & spiritus vini camphorati partibus æqualibus. Alterum est solutio florum salis ammoniaci vitriolorum in spiritu vini non rectificato, adjecta debita quantitate camphoræ. Quod si autem malum profundius in carnosius partibus lateat, prius institui debent scarificationes, ut non modo sanguis in coagulum condensatus & corruptus e membro laborante evacuetur, verum etiam, ut medicamenti vis ad ipsam læsem propius pertingat. Et profecto inanis est nonnullorum metus, qui aeris accessum ad putrefactionem accelerandam contribuere existimant; cum tamen facile possit cohiberi, si satis mature debitis adminiculis affectæ parti prospiciatur.

Scarificationis
modus.

§. IV.

Hæc remedia sæpe præstantissimam tulerunt opem, maxime si internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ sanguinis mixturam in crassi & motu suo servant, liberumque transpirationis succellum adjuvant, rite fuerint secundata: cujus energię quam maxime esse deprehenduntur, liquor cornu cervi succinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, dialecordium liquidum, spiritus bezoardicus Bussii, essentia theriacalis, theriaca cœlestis, & omnia salia volatilia oleosa. Singula tamen hæcenus enumerata interna remedia multis parafangis antecellit, certissimoque effectui ceu euphorison satis se comprobavit hæc quæ sequitur formula. Accipe vini rhenani optimi libram unam, succi cancerorum recentis uncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancerorum drachmas tres: blando calore hæc miscantur & pro dupli dosi bibat ægrotans, observando simul debitum ac temperatum sudoris regimen. Præterea ex alexipharmacis, nostro scopo inservientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, si ita combinantur, ut ad drachmam unam nitri scrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentissimum exerunt effectum. Nitrum enim, sanguinem & serum fluxile reddit, humorumque acridinem, & febrilem æstum temperando, balsamum sanguinis conservat; camphora vero effluviis suis tenuissimis salum morbosorum, & particularum obstruentium exhalationem promovet quam optime. Hæc tamen circa usum horum remedium tenenda velim, ut primo in paulo largiori & repetita dosi offerantur, quia præsens periculum præsentaneam sanguinis emendationem urget; deinde ut, si a causa interna malum succreverit, plus ipsis, quam externis omnibus fides habeatur.

At alexipharmaca interna collungenda.

§. V.

Separationis
corrupti
a vivo
variis mo-
di.

Hac methodo qui aggreditur gangranam & sphacelum, feliciter in ejus sanatione procedit, & vel ulteriorem mali progressum impedit, vel partem putredine jam tactam, naturæ beneficio concurrente, restituet. Sanguine enim tam internis quam externis jam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ novam carnem progenerat: modo observetur, ut restituta jam in parte gangranosa sanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum est, maxime si grandis sit molis carneæque substantiæ, ope chirurgica prudenter separetur, & amoveatur. Varii autem varios separationis modos in chirurgicis æque ac medicis libris ostenderunt, quorum mentionem iniicere juvabit. Nonnulli causticis corrosivis eandem peragere tentant, & scarificatione profundiori inter sanam, & mortuam partem facta pulverem ex arsenico inspergunt, vel illum cum unguento ægyptiaco subactum applicant. Alii, ut POLEGRINUS, Medicus Callus, cujus meminit *Charas in pharmacop. reg. pag. 193.* butyrum antimonii cum corrosivo sublimato remixtum in usum trahunt; alii id oleo vitrioli vel salis, uti FABER in *chirurg. pag. 171.* præstare conantur, alii iterum actuali cauterio infectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum ense rescindendum putant, ne pars sinceræ trahatur, & ideo novacula vel alio instrumento incisorio quicquid peccat & corruptum est rescant. At vero, si omnibus pensatis, proferre debeam, quid sentiam, ego certe postremum separandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum suadeo, si caro musculosa altius fuerit infecta. Hoc enim pacto non modo totum illud, quod peccat, citius tollitur, sed recidiva quoque egregie avertitur: ut taceam denique tristitia exempla, ubi

caustica illa virulenta, ut arsenicum & mercurius sublimatus, externe applicata penetranti acrimonia sua in nervorum systemate sævissima eaque funesta concitarunt symptomata.

§. VI.

Quodsi igitur gangræna late prosperens contagio suo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupavit & enecavit, unicum & securissimum, licet miserum, & crudele est remedium amputatio, seu exstirpatio partis. Quicquid enim ad vitam revocari nequit, optime a viva parte separatur, præsertim quum dubia spes desperata salute melior, longèque consultius sit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipso rescandi modo consistet; operæ pretium erit, ut, quæ ante, sub & post operationem observanda sint, breviter strictimque moneamus. Primo itaque, ut ordine procedamus, in Quæstionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; ubi sciendum est, desideratissimam asserre opem sic dicta confortantia, spirituosana analeptica, quæ blandis sulphureis partibus facta vigorem sanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis splendent aqua cinamomi cum vino Hispanico confecta, aqua flor. aurantium, lilior. convallium, alborum, rosarum, essentia ambriæ, syrupus balsami Peruvianii, spiritus volatilis oleosus cum oleo cort. citri-recenti & cardamomi essentificatus; quæ invicem vel per se, vel cum vino rhenano bono haustu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in casu commendare juscula bonæ notæ resectoria ex vino, jusculo carnis, vitello ovi, succo citri, saccharo & cinamomo parata: multo vero certior erit effectus, si hæc analeptica cum alexipharmacis supra dictis commixta in convenienti dosi propinentur.

Quæ ante
te opera-
tionem
ad faci-
liandam
illam fa-
ciant.

§. VII.

Opera-
tionis
descri-
ptio.

S. VII.

Ipsam sectionem quod attinet, implorato summi Numinis auxilio, ante omnia chirurgus prudens, pius, expertus, & qui omnia ad hoc opus necessaria instrumenta in promptu habet, eligendus est. Deinde detineatur pateriens vel imponatur in scamnum conveniens, & chirurgus trahat cutem, musculos & carnem fortiter versus sanas partes, ut operatione perfecta ossi denudato iterum obduciqueant. Postea vinculo valido &, ne facile relaxetur, satis forti, non tamen adeo lato constringenda est cutis, partim ut atrox dolor in extirpatione præcaveatur, partim ut enormis hæmorrhagia, quæ pressio pede discissionem ampliorum vasorum subsequitur, impediatur. Et quamvis primum vincula non sine gravi dolore iniciantur, postmodum tamen omnes cruciatus, qui ex sectione oriuntur, leniunt & obtundunt, ut vix ullus doloris sensus percipiatur. Alii malunt, ut duo robustiores viri, præcipue in partibus carnosioribus fortiter manibus constringant. Locus, ubi applicatur ligatura, sit aliquot, vel duos tantum transversos digitos supra partem abscindendam, ne secta carne ligatura decidat. Prius autem quam sectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum est loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transversos esse debet supra carnem emortuam atque corruptam; postea cultro falcato satis acuto cutis & caro musculosa ad os usque una sectione est separanda: quo perfecto protinus musculi ab osse tanforas, quam intrinsecus, satis amplo tamen spatio sunt sejungendi, quo locus detur serræ, quæ satis acuta, ossibus a peritio bene purgatis applicanda, & primo fibula, deinde tibia est abscindenda cito satis acuto, agilique dexteritate octo vel novem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concus-

sione ægroto sæva obveniant mala. Et ubi in pede operatio suscipitur, pes bene est extendendus, ita tamen, ut paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo ossa æqualiter terra possint præscindi.

S. VIII.

Perfecta sectione, sanguinis profusum sistendum, quod variis modis chirurgi præstare solent. Nonnulli, uti PARÆUS in chirurg. lib. 1. cap. 10. & 11. tenacula vel vossella vasa apprehendunt, acutransigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ post sectionem breviores fiunt, & intra carnem se occultant, forcipe non commode possunt teneri, & ad deligationem extrahi: deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requiritur, imo ipsum vinculum, quod ad sanguinis fluxum cohibendum fortiter stringi debet, quandoque arteriæ tunicas dissecat, tutius est, a tali modo abstinere. Nonnulli cauterio actuali, seu ferro ignito carnem adurentes fibras vasorum crispant & constringunt, sicque remoram sanguinis iniciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIIUS in microtechnæ, quia tali cauterisatione crusta gignitur, quæ postea decidens novo sanguinis fluxui ansam præbet; attamen, quoniam facillimum & securum est, in illis casibus, ubi mora periculum minatur, vel remedia styptica non ad manus sunt, item ubi corrupti quidpiam remanserit, omnino potest adhiberi. Alii stypticis tam solidis, quam liquidis, uti sunt vitriolum cyprum, solutio vitrioli albi, liquor stypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item pulvis stypticus HILDANII &c. sanguinem compescere student: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque sine potissimum, & instar omnium caput mortuum

Quibus
sanguis
sistide-
beat.

VITRIO.

vitrioliprobe exustum ex mente HEURNI in *commentar. ad HIPPOCRATIS aphorism.* commendamus. Quodsi autem compositum desideraretur, ita poterit confici: Rec. boli armen. uncias quatuor, sanguin. dracon., aluminis, terræ sigillatæ ana unciam unam semis, nuc. cupressæ, gallar. ana unciam unam, capit. mortui vitrioli uncias duas. M. F. pulvis. Ex liquidis, quæ facilius penetrando sanguini coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum salis ammoniaci martialium, aeri libero expositum per deliquescentiam emergit, & quovis styptico est præsentius. Imo quoque in levioribus læsionibus solus spiritus vini omni phlegmate orbatus locum invenire poterit. Modus autem applicandi styptica hic est. Turundæ insignes ex lino discerpto confectæ albumine ovi conqussato madefiunt & pulvere styptico conspergunt, vel liquori styptico immectæ ipsis vasis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diversas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

A si sanguinem sistendi, & consolidandi modi. Sedato sanguinis fluxu opus est, ut vincula stupescitiva removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læsionis, imo nonnumquam totam contegit: dum enim pelle ista vasa conteguntur, partim & fluens sistitur sanguis, partim & consolidatio promovetur. Hoc sine Venetorum liqtores, teste *Bartholomæo MAGGIO*, qui facinoroso homini manu m abscindere debent, pellem ad superiora trahunt, post amputationem vero illico laxant, & diligenter circa juncturam consuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem a *GALENO* sententia lib. 5. *method.* non abhorret, ubi sanguinis fluxum ex propria cutis superpositione refrenari perhibet. In Belgio hic modus ad-

modum est familiaris, & multiplicitate usu comprobatus: nimirum tibia secunda musculus gastrocnemius, vel ejus portio adhuc salva non abscinditur, sed a reliqua parte separatur, quæ deinde membrum sauciaturum obvolvitur, & sic brevi tempore sanatio absolvitur. Imposito postea pulvinari linteo albumine madefacto ad replendam cavitationem, vesica bubula satis fortis, & aquæ calidæ prius immersa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagia metustansiverit. Tercio vel quarto die remota ligatura iterum pulvis stypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda est, ut indurata, & inglutinata emolliantur, & eschara decidat: ad quod egregie facit digestivum emelle, terebinth. pulv. aristoloch. irid. florent. thure, & spiritu vini paratum. Eschara delapsa vel filo vulneris os latis futuris constringendum, vel per emplastra cutis attrahenda: Luxurians, & spongiosa caro coercenda est inspersio pulvere radicis ireos & aluminis usti. Tandem cicatrix emplastro diapalmæ, item de cerussa, nec non unguento deficcante rubro inducenda est.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

Cautele circa scarificationes. Quodsi ad meliorem remedium externorum in gangrena operationem scarificationum est indicatio, cavendum est, ne ipsæ in partibus tendinosis, manuum pedumque digitis, vel ubi maximus adhuc æstus cum robore conspicitur, instituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnosissimis jam corruptis, vel corruptione proximis: in his enim scarificationes, vel etiam profundiores commodè inveniunt locum. Et sane mirandum est, post scarificationem peractam in partibus valde tumetibus illico detumescen-

tiam sensibilem cum flatuum emissionem deprehendi, luculento indicio, non tantum intarctum humorem, sed & expansivam elasticam vim grandiores hos tumores gignere.

§. II.

Circa interna si scorbutus &c. concurrat.

Varia a nobis commendata sunt interna alexipharmaca, & diaphoretica, quæ in malo, præsertim a causâ interna orto mitigando non parum præstant utilitatis. Si quando vero simul scorbutica labe concurrat, specifica admisceantur antiscorbutica, & si lues gallica originem malo, & sustentationem suppediet, remedia huic morbo accommodata in usum trahere expedit.

§. III.

Circa amputationem quæ consideranda.

Prius quam amputatio membrorum sphacelo infectorum suscipitur, varia probe consideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum est, an sine vitæ periculo exstirpationis parti fieri queat? Quod si enim tales partes sphacelus adurit, quæ aut non commode deligari possunt, aut amplioribus arteriis, & venis instructæ magnam sanguinis viriumque sub sectione faciunt profusionem, satius intermittere. Deinde examinandum est, an vires ægri consentiant? Vires enim, quæ vitæ conservatrices sunt, merito in subsidium vocari debent, quia metus, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt jacturam. Ubi itaque vires ex vehementia morbi jam succumbunt, pulsus arteriarum debiles micant, & defectio animi jam præsens, vel metuenda est, ibi cautissime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Circa opiatum.

Plurimi ex vulgo chirurgorum & medicorum ad præcavendos dolores in operatione metuendos opiatum, vel in dupla dosi propinant, sed in quo sane ausu pessimoque effectu. Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix avertunt, uti sæpe numero observare

mibi licuit, verum etiam, si in excessiva, quantitate offeruntur, metum iniiciunt, ne sopitos ligatolique spiritus somnus lequatur sempiternus. Deinde opiatum, dum sulphure suo vaporoso liquidi nervorum tenuissimi activitatem, & elaterem obtundunt, vires destrunt, &, quo minus venenum granænosum toras propelli possit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa usum opii post operationem peractam, de cuius noxa HORSTIUS lib. IX. c. 20. notabile, sed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita sint, nos in utroque casu usum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac securius remedia supra præscripta anæsthetica temperata commendamus?

§. V.

Circa locum, in quo operatio celebranda sit, variaz inter auctores vigent controversiæ. Multi in articulo amputationem instituere suadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec osium sit nudatio. Verum enim vero, non desunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis suadent. In articulis enim osium junctura non tam prompte invenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam malum non semper in articulo, sed sæpius in medio membri hæret, ideoque tam altam resectionem raro poscit. Aliter autem res sese habet, si digiti articulus est rescindendus, quod optime in juncturis, & quidem forcipe peragendum est. Porro, altera oritur quaestio, utrum in parte sana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, uti sunt GALENUS lib. 2. de curandi rat. cap. 9. VIGO lib. IV. c. 7. FALLOPIUS, & AQUAPENDENS, &c. in emortua parte, qua sanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum sanum statuunt, ut aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor, & minor quoque hæmorrhagia per-

perterritescenda esset. At vero, consilium hoc periculosum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili se multiplicat, sensim obrepit & ulterius incit. Rectius itaque iudicat, sibi que peritissimo rum chirurgorum adfensum conciliavit CELSUS lib. VII. cap. 4. in hunc modum: *inter sanam visitatamque partem incidenda scalpello caro usque os est, sic ut neque contra ipsum articulum id fiat, & potius ex sana parte aliquid excindatur, quam agra aliquid relinquatur.* Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua si sphacelus sit supra malleolos, prope genu præcisio est facienda: quod enim relinquitur frustum, nullum usum, sed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipso utendum sit, & pars otiosa in posteriora vergat. In brachio tantum conservetur, quantum commodè alligandæ, & aptandæ manui ex metallo confectæ sufficit. In pedum manuumque digitis, ut diximus, in articulo id ipsum fieri debet, ubi nervi, & tendines incisi sursum atrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Ad feliciorē operationis successum hæc observandæ sunt cautelæ. Primo omnium chirurgus debet cavere, ne exponendo instrumenta, timorem ægroto incutiat: novi enim plures panico quasi terrore sic correptos & pæne exanimatos. Deinde nec vacuo stomacho, nec nimis repleto aggredienda res est, quoniam ille sæpe molestiam accersit syncope, hic sæpe causa est, ut cibus propter agitationem corrumpatur: tutius tamen suscipitur horis matutinis quam pomeridianis. Postea, denudatæ partes, & ossa non diu aeri sunt exponenda, ne hic conglutinationem impediatur, & corruptionem nigredinemque ossi inducat. Neque minus post operationem insistendum est remediis internis resocillantibus, & alexipharmacis temperatoribus:

quo nomine imprimis mixturam, quæ ex vino, oculis cancr. aqua cinamomi, melissæ, cort. citri, nucistæ, & paucis theriacæ coelestis gravis constat, commendare lubet. Denique ad crustæ, vel medicamentis, vel ignito ferro inductæ a carne resolutionem non properandum est, ne inde profluvium sanguinis denuo proritetur. Quum autem putredo cessaverit, nec amplius sanguinis profusio metuenda tuerit, ea, quæ crustam detrahunt, applicanda sunt. Et ubi post crustæ casum, adhuc inflammatio adest, unguentum diaphompholygos, omisiss omnibus calidis, & acrioribus, adhibere convenit.

§. VII.

Tandem de symptomatibus operationem subsequenter, qualia sunt syncope, hæmorrhagia, febris inflammatoria cum phlegnitide, delirio, & de novo gangræna & sphacelus, pauca adicere expediet. Syncope, quæ potissimum timori, & terrori, nimisquæ sanguinis profusioni debetur, vel in sphacelo a causa interna nato propter malignitatem, liquidum nervorum tenuissimum inquinantem oritur, & sæpe sudorem frigidum totidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum seriem longius hic recensere supervacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, ut facile fit, de novo repetunt, videndum est, ne æger multum se commoveat, sternutet, vociferetur, tussiat, aut corpus culcitrais multum oneret, vel aliis sanguinem commoventibus utatur; imo quoque ipsi dormienti semper vigilans adsit minister, qui cuncta observet. Neque tamen semper necessarium est, ut ad talem hæmorrhagiam supprimendam prior admoveatur apparatus, sed tantum aqua frigida inspersa, stuppis cum pulveribus stypticis, & si vires id permittunt, venæsectione in parte opposita tentandum est, an cohiberi possit. Illud autem

Circa
symptomata
operationem.

Circa
operationem
ipsam.

autem maxime meretur observationem, non solum post graviore membrorum contusiones, verum etiam post illorum amputationem frequentium narium contingere hæmorrhagiam, quæ, me iudice, a sanguinis circulatione, ex arteriis in venas non rite procedente derivanda est. Magna enim arteria vel amputata, vel parte ejus ligata & obstructa, necessario sanguis, qui partem emortuam & detruuncatam transiret, & per venam reverteretur, ad alias partes per arterias magno cum impetu ruit, & qua data apertura effluit. Hinc optime annotavit HILDANUS *lib. de dysent. cap. 1.* quod sanguinea dysenteria in iis, quibus membrum aliquod abscissum est, ex eadem causa proveniat. Febris inflammatoria, ex arteriis sanguinis & feri stasis & corruptionem omnibus graviter vulneratis jungi solet, iis remediis debet tractari, quæ suo loco cum debitis cautelis in medicina hac systematica indicavimus.

OBSERVATIO I.

Enarrationes morborum.

Sphace-
lus in pe-
de a cau-
sa interna
na.

Vir generosissimus L. I. annorum, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, qui juventutem vitæ militari addictus inter multas molestias, labores, varietatesque in castris præcipue Hungaricis ita consumserat, ut nullo incommodo valetudinis assigeretur; quum abdicato illo vitæ genere, canonicatu sat pingui, licet in loco paludinoso gaudens, commodius viveret, incepit arthritide laborare, ad quam accepisse dispositionem a parentibus videtur. In victu delectabatur fumo induratis, & salsa muria conditis, nec non supra modum dulcibus. Vino multum antea usus nunc videbatur non carere posse: imo etiam veneris usu, animique affectum intemperantia excedebat. Mature confugiebat ad usum fon-

tium, bibique Carolinas calidas & Teplicense balneum adhibuit. Accidit autem 1715. ut eo ipse tempore pedem ligno allideret, leviterque vulneraret. Contemnebatur læsio. Sed altero die, cum ex loco calidiori ad humidum concedebat, febrilia symptomata enicabant, vulnus inflammabatur, margo Sphacelo obsidebatur. Parebat tamen tunc morbus auxiliis, ut post septimum mensem vulnus perfaneretur. Anno sequente 1716. vir illustris per plures menses catarrhis, ventriculi debilitate, soda, intestinorum inflationibus, & variis capitis molestiis vexatus tandem ad fontis Egrani usum accedebat. Potaverat iam octo diebus sine incommodo. Sed quum tibialia aliquando detraret servus, illud madere deprehendebat. Pes examinabatur, qui inter digitum quartum, & quintum levem quandam erosionem prodebat, sine ullo dolore. Post aliquot dies totus quartus digitus a colore naturali deseiverat. Advocatus chirurgus, post multa adhibita, ossicula sine sensu eximebat, tandem totum digitum, tanquam emortuum extirpabat. Serpebat corruptio sub tota planta ad calcem: accedebat febris vulneraria vehemens, & glandularum inguinalium tumor. Tali rerum statu consilium expecebat nostrum; mittebatur consilium, quo interna, & externa præsidia ostendebantur. Sed ipsemet æger celerrime se huc e Variscorum sinibus advehendum curabat, ut propius ipsi adfisterem. Adventabat satis misero statu, febris valde vexatus, viribus autem omnino fractis, appetitu amisso, somno tere nullo. Alvus diu clausa clystere subducebatur, unde meliuscule habere cepit. Adhibebantur duo periti chirurghi, qui ex præscripto meo adhibebant remedia externa. Ipsemet pugnavi internis, quibus vires sustentarentur, & humores depurarentur. Diæta recte con-

constituebatur : in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris rhenani portunculæ præbebatur, post cenam essentia aurantium ex corticibus recentibus parata. Mane infuso utebatur theiformi, in quo decem guttas balsami nostri liquidi, quod etiam inter prandium officiebatur capiebat. Subinde præbebatur pulvis bezoardicus nitrosus cum cinnabaris pauxillo remixtus, sæpe etiam pilulæ nostræ balsamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaverosum odorem primis his diebus expirabat æger, quoties vel leviter insudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplastrum ex cepis assis, veneto saponæ, farina fœni Græci, cera, resina.

Pedis ulcus tale erat, quum adveniret. A digito quanto pedis dextri per plantam excurrerebat cavitas ad talem protensa. Circa utrumque malleolum rubor erat, jam ad livorem tendens, juncto non magno tumore. Gangrænam lentam & segniorem, non podagræ, ut ægrotus putabat, significationem hanc fuisse, post aliquot dies cognoscebatur, quippe sphacelus manifestis signis sese prodebat, ut incisione corruptæ partis opus esset. Incisus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex spiritu vini purissimo, cum cuius uncia una duæ drachmæ olei caryophyllorum puri, & genuini erant mixtæ. Hoc uno præsidio externo post aliquot dies omnino auferebatur putredinis progressus, & corruptum blande facileque secedebat. Quum secessio illa facta esset, magnitudo diffusæ prius corruptionis demum cognoscebatur, quæ super malleolos ad palmæ longitudinem ascendebat, sic ut facile posset anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & ossa tibiæ intrudi. Secestant enim præter cutem tendines multorum musculorum per hanc regionem progressi, ut peronæi tam antici, quam postici, nervi etiam multi, quorum aliquis, in quo corru-

ptio ad superiora serpebat, non sine dolore excidi in sana parte debeat. Planta, quoniam subter eam cavitas decurrebat, incisione longa usque ad digiti quarti locum debebat incidi, ut mundificantiæ melius possent adhiberi. Ossa sic satis libera manserant, præter partem calcanei, quæ aliquid passa erat, & satis tarde carnem suam demittebat.

Quum corruptio jam constitisset, & emendata esset, prædicto liquori adiciebatur balsamus peruvianus; tandemque ad extracta vulneraria, & myrrhæ succinique essentias veniebat. Sed caro, quæ primum enascebatur, hebes erat, donec proventus ejus ex illis partibus, quorum nervi remanserant, ad claudendum tandem magnum hoc ulcus feliciter & ex voto succedebat. Atque sic vir ille plene convaleuit, non solum pedibus suis insistere, sed deambulare, quin scalas ascendere valeret. Atque hoc statu per triennium duravit; ubi factum est, ut incommoda tempestate molestum iter susciperet, & in pristinum malum, cui nunc lethalia symptomata accedebant, relaberetur.

EPICRISIS.

Affectus ille gravis, quo æger affligtus fuit, species sphaceli chronici est, qui CELSO canceri nomine venit, & a causa potissimum interna suam petit originem. Videamus jam, quænam in generoso patiente ad huius generis multum contulerint. Deprehendimus autem, ipsum inter strenuos militiæ labores commode degisse; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infestatum esse cruciatibus, cum pancreaticæ cepit vivere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copiosiora, sed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, salsa, acida, tumo indurata, adsumsit, & vinum quoque meracum

copiosius ingessit. Maximum autem pondus attulerunt animi graviores, & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius est, ad motuum vitalium œconomiam turbendam, ad digestionis, & chyli-
ficationis negotium pervertendum, & ad sanguinis, & humorum malsam corrumpendam. Nec aeris vitium reticere debet, qui illo loco, ubi vir generosus a multis annis domicilium fixit, copiosis aquis, lentissime decurrentibus, & multis spatiis per totum annum stagnantibus cinctus est. Doloribus arthriticis, ad quos dispositionem a parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis nervosi nativa quasi laboravit. Aquarum mineralium usum magis læsus, quam adjutus fuit, forsitan intempestivo, & non satis circumspecto usu. Plura enim novimus exempla, ubi quidam vel natura, vel morbo aliaque causa, ut senio debilitati, non sub debita præparatione, aut non conveniente regimine mineralibus fontibus usi fuerunt, & gravem noxam, imo artuum sphacelationem incurrerunt. Nam aquarum multo potu spirituosæ in sanguine partes, quæ pauciores jam sunt, dissipantur: unde vi systaltica motrice, quæ fluida debet impellere, & in circulum agere, imminuta stagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, ubi fluidorum progressio semper tardius procedit, contingunt. Nostri ægri pes leviter vulnerabatur cum modica contusione, & postero die, movebatur corpus cælo sereno, & æstuoso ad locum humidum, horror febrilis eum subsequente calore insigni corripiebat: qualis febris species ad erysipelaceam referri debet, quæ arthriticis, & podagricis valde est frequens atque solennis, & juxta CELSUM lib. 7. cap. 26. magis perniciofa, si levi vulnerationi super-
venit. Testatur enim de copia ma-

terix peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat: quàm etiam exinde judicare possumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, soda, flatulentis, & variis caput adfligentibus malis per aliquot continuos menses fuit afflictus, antequam ultimo ad fontium usum pergeret, & loco speratæ sanitatis tantam calamitatem reportaret. Hanc febrem erysipelaceam utroque tempore passus est generosus ægrotus; sed in posteriore morbo insignis rubedo fuit in utroque latere cruris inferioris. Gangrænam hanc fuisse, eventus docuit, sed admodum segnem, & lentam, qualis a causa interna, ex ingenti humorum impuritate, sine sensibili dolore, oriri solet. Hujus generis exempla videri possunt apud DODONÆUM *medicinal. observ.* 30. 33. & 37. His a Dodonæo notatis adicere possumus EUGALENI observationes, qui pag. 125. in medium affert senem supra septuagenarium, longa morbo-
stia consumtum, in quo vulneratio pedis simul ac semel a pultula levi incipiebat sine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades serpendo tandem interfecit. Apud eundem auctorem videre licet plures historias eorum, qui ulcera gangrænosa, & sensum emorientia sine dolore habuerunt. Quod etiam PAUL. BARBETTE in sua *chirurgia* annotavit, ubi recte meminit, si ex scorbuto sphacelus post maculas subnigras oriatur, partis stuporem, & tandem mortificationem sine ullo dolore succedere. Denique quod in nostro ægro corruptio longius ad vicinas partes diffusa fuerit, id mea quidem sententia factum est, quod nervi ac tendines copiosius in extrema pedis parte concurrunt, qui subtilissimo fluido, quod a cerebro ad ipsos influit, orbat, quam facile labem ulterius serpentem suscipiunt.

In curatione allaberatum fuit, ne gan-

gangrænosa corruptio ulterius propagaretur, sed id, quod jam corruptum, a sano discederet. Erat ad compescendam putredinem celeri, & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit spiritus vini optime rectificatus, balsamica & longe penetrante virtute olei caryophyllorum non adulterati imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini resistentibus, & quæ simul transpirationem promovent, ad meliorem externorum operationem balsamum nostrum liquidum, ex præstantissimis, & puris oleis nervinis cephalicis, cum spirituosio vehiculo maritatis constans, fuit exhibitum; quod medicamentum nervoso generi amicissimum viribusque roborandis aptissimum corruptioni humorum ulteriori non modo resistit, sed & circulationem sanguinis, sub qua sordium putridarum mediante transpiratione fit excretio, promptiorem efficit. Haud dissimili virtute etiam bezoardici pulveres, qui ex diaphoreticis fixis cum retracta dosi nitri, & camphoræ remixtis conflati sunt, splendere solent. Ex alimentis pauciora oblata sunt, sed digestu & in chylum redacta facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Concessus etiam fuit vini rhenani generosi veteris ad vires collapsas restituendas haustus. Pulchre enim CELSUS lib. V. cap. 26. de præsentī affectu monuit: *præcipue in hoc casu petendum non a medicamentis solum, sed etiam a victuratione præsidium est.* Præter hæc, locus sphacelatus a mortua carne, & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus est, quo putredinis vis fuit infracta; nisi quod balsamo Peruviano, & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, ut leniora hæc, & ex parte emollientia fibrarum semi-corruptarum resolutionem, & separationem adjuvarent. Neque illud reticendum, sed potius ceu singulare

commemorandum est, carnem, quæ nova regenerata est, sensu omnipennitus caruisse; quod aliunde vix derivandum est, quam quod nervi huc decurrentes, & sensum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non semper accidit, siquidem exemplo paralyticos nervi possunt affici, vel a violenta vulneratione concidendi, & tamen pars adhuc vita, & aliquali sanitate frui. Quam in rem notatu dignus est casus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. VII. obs. 171.* de puero refertur, cui, prævia totius corporis lassitudine, defectu virium, & capitis dolore, capilli primo defluerunt, mox suturæ cranii ossium a se discesserunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagem putredo proferpsit; inter hæc tamen esculentorum, & potulentorum appetentia cum alvi excretionē bene constitit, sine dubio, quia prægrandes ad stomachum abeintes nervi difficiliter a munere suo cessant. Tandem quod tribus annis clapsis malum redierit tandemque corpori jam nimis exhausto lethum intulerit, non adeo mirandum esse arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam sanæ, data occasione vitium contrahunt. Quod quidem axioma si unquam, certe de partibus gangræna, & sphacelo tactis valet; unde ego plures a diris his affectibus restitutos, tandem iisdem mortuos esse animadverti.

OBSERVATIO II.

VIr sexaginta annorum, obesus sanguineque, & succis valde turgidus, ob robustiorem corporis constitutionem, nunquam fere graviter per omnem ætatem ægrotavit; nisi quod jam per aliquot annos a vita nimis sedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis thermis usus est Carolinis, venamque secandam præbuit.

In-

Sphacelatio a diuturno microre.

Interim cum neglecta per biennium
 thermarum potatione omiffaque ve-
 næ fectione, præter spem omnium a
 fuo, quo fungebatur, officio remo-
 veretur, gravi inde terrore ac mœ-
 rore diu affectus in pollice pedis dex-
 tri pustulam accepit rubram, & dol-
 lentem, quam parum attendens bar-
 bitonfiori ostendit, qui præter so-
 lum emplastrum, loco dolenti appo-
 nendum nihil prorsus adhibuit. Hic
 vero cum altero die rediens totam
 partem affectam nigro colore tin-
 ctam, & superne vesicula obductam
 invenit, hacque difciffa carnem sub-
 jacentem doloris plane expertem de-
 prehendit, dato emplastro cataplas-
 ma superimpofuit, sed sine effe-
 ctu, Accessit postea medicus aliuf-
 que chirurgus, varia applicuerunt
 remedia, quæ tamen ulteriorem sphae-
 celosæ corruptionis progressum pro-
 hibere non potuerunt, ut potius cor-
 ruptela, ulterius serpendo, non mo-
 do totum pollicem, sed & reliquos
 pedis digitos eadem labe infecerit,
 omnique sensu & motu privaverit.
 Rebus itaque tam misere constitutis
 duos exciderunt digitos, partique
 mortuæ unguenta illinerunt dige-
 stiva, ea spe, ut facta suppuratione
 eo melius mortua a vivis pos-
 sint separari, partibus vero adjacen-
 tibus præter spirituosa impofuerunt
 cataplasmata; sed ne his quidem
 omnibus quidquam præstiterunt.
 Tandem, & ego in re tam ardua,
 & periculi plenissima adscitus primo
 omnium digitis emortuis a parte sa-
 na resecatis non affectæ tantum parti,
 sed toti pedi immediate appli-
 candum curavi hoc epithema spiri-
 tuosum; Rec. spiritus vini rectif.
 unc. duas, camphoræ drachmas
 duas, essent. scordii, myrrhæ, spi-
 ritus salis ammon. anatica portio-
 ne drachmas tres, florum salis am-
 mon. martial. drachmam unam.
 Huic superadditum fuit emplastrum
 opodeldoch, & cataplasma, cujus
 parandi modum supra in ipsa me-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

dendi methodo præscriptimus. Ex
 internis remediis commendavi pul-
 veres diaphoretico nitrosos, campho-
 ra remixtos, nec non mixturam ana-
 lepticam putredini resistentem, quam
 pariter superiori loco innuimus,
 per vices hauriendam; idque tam
 felici successu, ut secuta fuerit sup-
 puratio, optimum in sphacelo li-
 gnum. Nihilo tamen minus, quum
 remotis hisce remediis, me infcio
 alia fuerint substituta, accidit pro-
 dolor, ut aucta debilitate, & an-
 xietate, gravique terrore superve-
 niente, æger animam non multo
 post expiraverit.

EPICRISIS.

Plerumque cacoehymici, & se-
 nes, qui multum vitiosi sanguinis
 in venis alunt, præ reliquis omni-
 bus ad sphacelosiæ labem sunt dis-
 positi, præsertim si diuturno atti-
 ciantur mœrore; quo nihil ad mo-
 tum sanguinis, per se jam langui-
 dum retardandum, ejusque corrupti-
 vam stasin inducendam, est poten-
 tius. Deinceps singularem meretur
 animadversionem, quod sphacela-
 tio, in extremis etiam partibus ob-
 orta mox totum corpus gravissime
 lædat, notabilemque virium defe-
 ctionem cum anxietate, & inquietu-
 dine inducat, ita prorsus, ut si-
 mile quid a gravioribus vulnera-
 tionibus, læsionibus vel exulcera-
 tionibus expectare vix liceat. Cu-
 jus phænomeni ratio in eo videtur
 reposita, quod putredo naturæ in-
 sensibilissima in instanti quasi suam
 communicet energiam cum sangui-
 ne, qui ubi jam ex aliis causis est
 vitiat, perfacile inde penitus in-
 quinatur, suoque motu intestino ul-
 terius destituitur. Præterea quoque
 addiscere inde licet, partem demor-
 tuam ea, qua fieri potest, celeritate,
 a sana esse removendam, sangui-
 nisque progressum in parte affecta
 remediis tam internis, quam

D ex-

externis spirituosis, balsamicis, & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progressivus motus, a quo vita, & sanitas pendet, unicuique sit, qui tetram putrilaginem a corpore arceat, in proclivi est, nihil prius esse debere medico, quam ut hic vitalis motus rite promoveatur. Denique insignis virium languor, quem statim in principio morbi annotare licuit, non obscure indicat, corruptionem sphacelosam, simul in quibusdam visceribus internis delituisse occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cuius hepar sub sectione sphacelosum, & instar picis nigerrimum deprehendi.

OBSERVATIO III.

Sphacelo digiti gangrenoso superveniens.

Vir sexagenarius, temperamenti melancholici, qui ob genus vitæ sedentarium, & largam ciborum crassiorum comestionem sæpe molesta alvi adstrictione laborabat, intensissima quondam hieme iter aliquot miliarium faciebat; quo peracto præter omnem expectationem de nocte in ultimo digiti minimi articulo crudelissimo dolore cum rubore ac tumore juncto corripiebatur. Adsociabat se febris cum calore intensissimo viriumque præcipiti lapsu, & brevi tumor totum occupabat brachium, quod mox nigrescebat. Articulus, ubi dolor exordium sumserat, examinatus omni sensu privatus deprehendebatur; hinc forcipe ejus amputatio erat peragenda. Ne autem pestifera labes ulterius serperet, & similis emoriendi necessitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis spiritus vini camphoratus, & urina humana, in qua sufficiens salis ammoniaci, & vitrioli quantitas soluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum

spiritu cornu cervi, & nitri remixta. Nec denique potiones analepticae confortantes ex aquis destillatis, & pulveribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hisce remediis obtinebatur, ut intra quatuor septimanas æger sanitati plenarie restitueretur.

E P I C R I S I S.

1) Docet inprimis hic casus, quam facile gangrænosæ, & sphacelosæ partis corporis corruptio oriri possit, si ab aeris ambientis frigore minimi ejus tubuli, & canales contracti sanguinem crassum, & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent, & libere perneare non sinunt. Quod enim si accidit, non potest non sanguis ibi subsistens coagulari, & nisi rursus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus inhaeret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hæc morbi historia confirmatur, senibus maxime tales sanguinis, & humorum stagnationes esse familiares, qui ob plenum crassumque victum, & exertionem corporis omisam multis impuris, viscidis, & difficulter mobilibus succis scatent. Neque minus partes extremæ tendinosæ præ aliis ad talem labem concipiendam sunt dispositæ, quia in ipsis, ceu a corde remotissimis pleramque tardior solet esse fluidorum circuitus. Quod autem febris jungatur, hæc videtur esse ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ a venis vasculisque lymphaticis refoptæ, cum sanguine communicantur, cujus totam massam inquinant, & nisi cito remediis, sordium malignarum expirationem promoventibus internis succurramus, in eundem putredinosum motum coniiunt.

3) Digiti articulum, tanquam par-

partem emortuam, & vivis non amplius adnumerandam resecandum curavimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile est, ipsam naturam emortui a vivo, & sano separationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquisiti sensus inter sanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris spissioris instar emergat, verum etiam integra sæpius membra, quod mirabile videtur, a corpore scjungantur. Sic integrum brachium, sine vitæ periculo, solius naturæ beneficio separatum legitur in THOM. BARTHOLINI *bisfor. anatom. 69. cent. 1. & 5. bisfor. 6.*; item in CATTIER *observ. 13.* Memorabilis quoque est casus, cujus mentionem facit NICOL. TULPIUS *lib. 4. observ. 51.* de consule septuagenario, qui tibia laboravit adeo corrupta, ut medicus & chirurgus ejus extirpationem, ceu unicum vitam conservandi remedium commendaverint: quibus tamen monitis cum parere negavit vir imperio adfectus, sed misere perire maluit; factum est, ut tendinibus ac nervis ob diutinam moram hac acri pure erosus, totus pes vitiatu sedibus suis exciderit, & æger vitam reportaverit.

OBSERVATIO IV.

Sphacelus musculorum glutatorum in paralytico.

Millitæ præfectus, quadraginta, & aliquot annorum, robustus in inferiori spinalis medullæ parte globulo plumbeo percussus quoad truncum ventremque inferiorem, ut & pedes totus reddebatur paralyticus, omnique sensu, & motu privatus. Non adeo multo post musculi ani sat vasti glutati, quibus nullus inerat sensus, ad magnam superficiem corripiebantur putredine, colore nigricante, & cadaveroso foetore. Latissime serpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ excisio; & aliquot

huius carnis libræ sine ullo dolore usque ad ossis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aeris accessu probe detendebatur stuphis linimento balsamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, mastiche, olibano, balsamo Peruviano, oleo lumbricorum terrestrium, & spiritu vini camphorato constabat. Interne exhibebantur remedia putredini resistencia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cavitas intra quinque hebdomadam spatium tota iterum carne fuerit reclusa.

EPICRISIS.

Quæ in nostro ægroto contigit sphacelosa musculorum glutatorum corruptio, non aliunde est derivanda, quam quod influxus liquidi nervorum tenuissimi in has partes fuerit interceptus. Causam tam inopinatæ in corpore sano catastrophæ præbuit vulnus sclopetarium, quod inferiorem medullæ spinalis regionem valde læsit, & dencato ibi liberiori spirituum motu paralytin induxit, quæ se ad omnes partes, a læsa hac portione excurrentes extendit, ipsasque simili movendi impotentia affecit. Quæ cum ita sint, jam plenius confirmantur, quæ supra de paralyticis diximus, quos propter inapeditiorem fluidi æreo-ætherei motum præ ceteris ad sphacelationis labem dispositos pronuntiavimus. Ceterum, & hoc momentum ex præfata morbi historia in usum physiologicum elicere possumus, ut videamus, quam necessaria sit, ad sanguinis circuium promovendum tetramque putrilaginem a vivo corpore avertendam, debita, & non interrupta tenuissimi huius fluidi cum sanguineo latrice mixtio; ut ideo stoliditatis se satis accusent, qui activissimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipsi activitatis, & ad

D 2 vi.

vitales motus sustinendos utilitatis tribuere solent.

CAPUT III.

De Purpura præsertim chronica
scurbuti sobole.

§. I.

Purpura
descri-
ptio.

QUæ nostrum tempore passim grassatur purpura, nihil aliud est, quam mali scurbutici progenies, cum exanthematum, peculiaris plane indolis, eruptione in superficie corporis se manifestans, interdum cum febre satis acute, & maligne, interdum sine ea longiori tempore, & benigniori modo functiones corporis nostri pervertens.

§. II.

.. diffi-
cilia ab
aliis ex-
anthematis.

Purpura quum peculiaris exanthematum species sit, operæ omnino pretium existimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus distat, & distingui debet, primo omnium indicare. Characteres vero proprii quasi, & essentielles purpuræ sunt sequentes. Primo papulæ, quæ efflorescunt, cum currugatione, aspredine, & ariditate cutis junctæ sunt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis est naturæ, ut tam crebro, & tam celeriter ad interiora relabatur, & interposita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque ullum tam crebro, intercurrente mox aestu, mox refrigerio, mox pruritu, & punctura in corpore se prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum species, in omnibus æque corporis regionibus, & tractibus in conspectum prodeunt; purpura vero potissimum in collo, pectore, dorso, & manibus se manifestat, rarissime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis a variolis, morbillis, petechiis, maculis scurbuticis, rosaliis, febre urticata, herpete,

scabie, phlyctene, impetiginè, &c. discernitur facillime.

§. III.

Efflorescentiæ in purpura multum etiam inter se ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ sunt; unde purpura distinguui solet in rubram, & albam. Illa vesiculas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet vesiculas, sed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum asperos, humore spissiusculo, quasi purulento infarctos; unde purpura alba miliaris dicitur.

§. IV.

Præterea; purpura magis vel minus benigna, & maligna observatur. Maligna est affectio magis acuta, cum febre continua, & naturæ admodum intensus symptomatibus junctæ: benigna vero diutius sine febre durat, & non adeo vitæ interestis se manifestat symptomatibus, atque his potissimum notis incedit, & progreditur. Præcedit levis horripilatio, quam subsequitur corporis exæstuatio, cum languore viriumque interdum apud imbecilliores ad li-pothymiam usque dejectione. Præcordia stringuntur, & pectus angitur, adsunt alta suspiria, anxietates, inquietudines, vigiliz, vel somnus mirum laboriosus, & interturbatus. Aëtus, & compunctiorius sensus in dorso percipitur, alternante frigoris, horroris, & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime sensili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac e mammis resorbetur ac stil-lare cessat. His succedit cutis asperitas & instar asserinæ corrugatio, exsurgentibus innumeris papulis, sive albis, sive rubris, sive utrisque sibi invicem appositis, misti semen figura & exiguitate referentes, quæ primum collum, deinde pectus & dorsum,

.. diffi-
cilia ex-
anthematis
inter se.

.. diffi-
cilia in mali-
gnam & ben-
ignam, ac-
que hu-
jus hiso-
ria.

ac

ac postea brachia, & manus occu-
pant, & obfident. Et his summa in
cute efflorescentibus, graviora illa
ante eruptionem pathemata, inpri-
mis præcordiorum anxietas, cardial-
gia syncoptica, inquietudo, pectoris
compressio, cum ægra inspiratione,
admodum mitigantur: pulsus, qui
antea durior, contractior, & cele-
rior erat, nunc mollius, liberius &
remissius manum vibrat, animo vi-
gor plane depressus, & dejectus re-
dit, arida cutis madefcit, & alvus
ante hæc tam duriter compressa, ut
nec statibus transitus pateret, laxa-
tur, & non solum hos, sed nonnun-
quam etiam stercore sponte pro-
trudit.

§. V.

Notabilis hæc symptomatum re-
missio, si in purpura, tam rubra,
quam alba, vel utroque simul con-
spicua, post eruptionem constanter
perdurat, vesiculæ sensim sensimque
explicantur ichore sætido plenæ, ne-
que stationem suam deserunt, & re-
trocedunt, urina quoque magis satu-
rata prodit, & sudor singularis, &
conueti in exanthematico hoc mor-
bo febris erumpit, sanguinis etiam
per lochia fluxus redit, lac mammae
repetit, alvus vel sponte, vel clyste-
re infuso, aut suppositorio admo-
ræces vel status reddit, & intra sep-
tem vel plurium adhuc dierum de-
cursum, cum insigni extremorum
pruritu, pustulæ disparescent, & æger
sensim sensimque ad sanitatem redit.
Hæc enim omnia subindicant, non
adeo enormi ægrum detineri imbe-
cillitate, sed inesse adhuc solidis par-
tibus motricem energiam motuum-
que vigorem, neque universam san-
guinis, & humorum lymphaticorum
temperiem destructam esse; ut adeo,
hanc ob causam materia hostilis pe-
regina iugiter, & æqualiter a vi-
tali humorum consortio separetur,
& ex interioribus ad exteriora able-
getur.

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

§. VI.

Contra, aliter res sese habet in
purpura magis maligna, ubi efflores-
centiis insufficienter comparentibus,
pulsus seivat præternaturalem cele-
ritatem, nec somnus redit, nec in-
quietudo sedatur, nec respiratio li-
berius succedit. Dein quoque ut plu-
rimum nimis feri per sudores hunc
profusiones, qui, si statim sub ini-
tium, & per totum morbi decursum
copiosius manant, virium colliqua-
tionem, & cutis quasi paralyticam
resolutionem subindicant. Eiusdem
quoque notæ sunt urinæ pallidæ, ten-
ues & copiosæ, vel continuus ad
mingendum stimulus, nec non si uri-
na ante coloratior & crassior reddi-
ta, subito limpida, tenuis & palli-
da prodit, ob spasticam renum &
viam urinaryarum stricturam.

§. VII.

Præter hæc insausto omine per-
sepe accidit, ut pustulæ purpuracæ mo-
do appareant, modo disparcant, ip-
sorumque symptomatum atrocitas eo-
dem semper infestis gradu: quæ om-
nia robur naturæ prostratum, vires
deperditas & magni istius nerveo-
tendinosi ac porosi emunctorii, quo
universa sanguinis & humorum mas-
sa repugatur, cutis tonum destru-
ctum esse testantur, ut ea propter
eius extrema nervea sensibilibus portio,
mox spalmo contrahatur & crispetur,
mox rursus laxetur & explicetur.
Longe vero deterius indicii est, si
materia relapsa interioribus firmius
inhærescit, omnique ad superficiem
corporis expulsiōis obstitit; quo fit,
ut acerbiora reddantur symptomata,
pectoris cum suspiriis oppressio in-
tendatur, virium prostratio increseat,
præcordiorum cum inquietudine an-
xietas augeatur, & omnia in peius
ruant; unde etiam omnes, qui pur-
pura decedunt, ob ea intro repulsam
& inde ortum malorum & pathema-
tum augmentum pereant. Nam licet
ante eruptionem purpuræ, materia
illam gignens sit valde malignæ &

... milt-
pna in-
dules &
decurs-
sus.

Qui ut
rectius
ostendit-
tur.

D 3

per-

perniciialis indolis; attamen, si semel a sanguinis massa separata, & extra vitale consortium constituta fuit, ipsa illa mora, longe deteriore naturam induit; sique ad partes vitæ inservientes, maxime motrices & sensu exquisito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat. Quare, sicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis, gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagras arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conservationi inimica, ad extrema semel propulsa longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora reperiit & vitalibus succis denuo permiscetur; ita eiusdem nocivæ & perniciialis facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes, ipsa experientia luculenter testatur.

§. VIII.

Mortis
indictum
in
purpura.

Funestum denique eventum mortemque haud longius abesse hæc nunciant: si firmissime intus obhærescente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida strictura detenta, copioso frigido sudore perfunduntur; aut si vicissim extrema æstuant, & in abdomine notabilis retrigerationis sensus percipitur: si porro tendines subsultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus crescit, indignabunda desperatio animum turbat, arteriæ duri, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim si contingunt, sæpius brevi post æger lethali lipthymia succumbit.

§. IX.

Purpura
symptomata
indoles
& de-
cursus.

Quamvis vero purpura cum, vel sine febre, sæpenumero primarius & idiopathicus morbus sit; non raro tamen, ut symptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non sine discrimine complicatur. Non novum enim, sed admodum familiare, est quod purpura rubra & alba, vel utraque

simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus; petechialibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis in declinatione accedat, & novam febrem cum diris symptomatum tormentis inducat: ita ut in vado propemodum positus acute febrientibus, mox ex improvviso horror, cum summa angustia, inquietudine, insomniis, æstu & intensa virium prostratione oboritur, purpura demum in superioribus sparsim efflorescente; quæ tamen, vires a priori morbo jam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque jugulat. Inprimis sæpius a nobis observatum est, purpuram hanc symptomaticam funestam fuisse juvenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulserant, venereo exercitio vires consumiserant, & peregrinam humoribus crasin & diathesin induxerant, nec non si sub ipsius morbi decursu alvus occlusa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconsulta medicatione, refrigerantia & aciculata, ut iulapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantis morbis acutis purpura sese adjungit, sed sæpius etiam ab initio & primis debus purpuracei exanthematis quidpiam, cum aspreddine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rarissime quidem cum bona & auspiciata morbi successione. Siquidem non una aut simplici, sed varii generis excrementitia & exanthematica materia referam esse vitalium humorum massam, indicium hoc præbet prorsus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus febribus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu vel etiam alvi fluxu stipata; quam, si inclinat morbus, pedum & quaque abdominis intumescencia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, & ipsa, prout in locis montanis supe-

superioris silvæ Hercyniæ tractus observatum est, tandem sudoribus, vel sponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra
sæpe fit
chroni-
ca.

Licet porro rubra purpura semper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & semper vesperascnte celo gravius infestet; attamen longius procedente tempore, febris cum pulsum frequentia expirat, symptomata complacantur, ipseque morbus benigniorem induit naturam. Quare si in principio imprudenter medicatione excipitur, & corpus valde impurum, sive cacochymicum offendit, ad plures sæpe menses, non quidem sine insigni molestia, & pathematum novo subinde recurſu, perseverat, neque tamen finem facile fortitur eventum.

§. XI.

Causa
materialis
utriusque
purpuræ
generatim
indica-
tur.

Purpuram scorbuti esse progeniem supra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc eluceſcet veritas, si utriusque purpuræ causam materialem, quæ pariter ac in ipso scorbutto sanguinis dyscrasia nititur, consideratius perpendimus. Nos autem in illa designanda a vero non abluere videmur, si dixerimus: purpuram, & rubram, a sero impuro salſo, acrisulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, a lymphæ, & succo nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, suboriri. Diversæ enim naturæ, & discrepantis indolis ambo hi corporis nostri succi sunt. Videlicet serum dicitur, admixtus ille sanguini humor, qui plurimis salinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria, & colatoria, tum segregandis, tum eliminandis, refertus, consistentiæ tantisper spissioris ac varii coloris est atque saporis. Lympha autem est pellucidus, insipidus & purus liquor, cuius subtilior pars fluidi cerebri, medullæ spinalis, & nervorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinosa vero soli-

dis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aqua per lymphatica vasa ministerio valvularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus sanguinis dulcioribus acroelasticeis rurſus nuptus, & quasi de novo animatus, unacum illo quoquoque verius amandatur, suisque inservit usibus. Hinc descendentibus his a naturali sua indole, quilibet illorum peculiarem suscipit corruptionem, ex qua differens postmodum morbi emergit genius, diversa symptomatum vehementia, & majus vel minus periculum.

§. XII.

Quod vero in purpura alba, lymphæ acore infecta sit, plura sunt, quæ id confirmant. Inprimis redudans in lymphæ & sanguinis massæ acidum, ex nimia feri secessione huic morbo solenni, & tantum non essentiali, dilucide pateſcit. Ea enim acidi vis atque facultas est, ut sanguini insinuat, ejus partes crassiores in coagulum mittat ac feri secessum faciat, quo fit, ut sudores largissimi erumpant, urinæ tenues & copiosæ flant, vel etiam salivationes, aut aquosæ per alvum dejectiones, oboriantur.

§. XIII.

His suppositis, nostrum jam crit, ut clarius exponamus, quam ob causam purpura alba maxime puerperis infesta, & plerumque maligna sit. Quemadmodum vero in genere o-mnes ii, qui lymphaticos, & aquosos humores redundantius in corpore alunt, uti sunt sceminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vapescentiæ, quam salino-sulphureæ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potissimum albam nanciscuntur: ita de miliaris hujus febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam esse sententiam putamus. Scilicet, in gravidarum utero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimiam eo appulsum,

D 4 & va-

& vasorum distensionem, valde languidus, tardus & difficilis est; unde subnitente ibi diutius sanguine, lymphaticus humor, in vasa ipsivehendo dicata, magna copia secedit, & in horum diviticulis quasi incarceratus hærens, ex longiori mora vappescit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus subtilioribus spirituosus, quæ optimæ mixtionis sunt conservatrices, avolantibus. Quandoque igitur enixo foetu uterus concidit, iterumque coarctatur, neque squalidus lymphaticus humor cum sanguine sæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, in vasa majora is reprimitur ipsique cordi infunditur, ex quo, maligni instar fermenti, per corpus diffunditur & serpit, totamque sanguinis, & lymphæ, tam nutritiæ, quam nervorum, massam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Si vero impuritas, & dyscrasia ferri, & sanguinis salsa acris sulphurea in puerperis tam maligna non sit, exititalia urgent, sed efflorescentiæ magis sunt chroniciæ, facies inflata, & coloratior, oculi scintillantes, major pruritus, ardor & punctura in cute est, neque tanta inquietudo & anxietas spirandique angustia affligit, & major salutis spes affulget; nisi demum ipsi alba superveniat, vel rubra in albam mutetur, quod sæpiuscule ex malo regimine, vel medicatione pervertitur, vel etiam accedentibus gravioribus animi affectibus, contingit, dum superabundans lymphæ corrumpitur, & tandem sub ipsa febre, & intestina calida partium motione, spirituosæ, tenues, sulphuræ avolant, relictis crassioribus acetosis vappidis.

§. XV.

Uterius, si paullo propius spectemus originem, & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculosa; ricolosam; eandem potissimum a par-

tibus salino sulphureis acribus feri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, eicitur, sed remanet, & deteriorem naturam calido motu intestino induit, derivandam esse censemus: idque plures observationes. Id enim experientia, optima rerum magistra subinde docuit, quod chronica purpura maxime eos invadere soleat, qui sanguinis impuri copiam alunt, ut scorbuticos, senes, feminas, quæ menstrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus detectu laborant, diæta salsa, vinosa, cerevisiæ crassioribus, & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiores præditi, vitam agunt motis expertem. Deinde causa mali huius ut plurimum est perspiratio subito cohibita, & cum ea repressæ sordes, sive ab aura frigidiori poros comprimente, sive a potu nimis refrigerato, aut repentino incusso terrore. Nam nota sunt nobis exempla, quod ingesta corpori, nimio sudore diffuenti, frigido intemperantius haustu, tandem gravissimorum subsequentiū symptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Novimus etiam plures, qui exsternum prius in lecto, vel solis sub itinere ardore, aut etiam sicco in casis salariis balneo, corpus auræ frigidiori, ex boreali plaga spiranti exposuerant, eadem tentati sunt. Et ipsa quoque algida & borealis aeris constitutio, diutius regnans & perspirationis actum sufflaminans, in causa est, quod tam crebro & facile hoc malum recideret, & imprimis post solstitium hiemale frequentius repetat, præsertim mense Januario ac Febuario, & de novo corpus infestetur. Quanta enim algida & ex septentrione spirantis auræ facultas sit, ad excretionem etiam præternaturalem per exitum corporis corticem succedentes, intercipiendas, & reprimendas, notabili admodum exemplo confirmat Laz.

RI.

RIVERIUS *obs. LIII.* memorans : quod puer afflictus fuerit impetigine ; ichorofam materiam sudante , succedente vero boreali constitutione , suppressam esse eandem illam materiam , & in pulmonem conversam , asthma excitasse , idque defuisse recurrente constitutione australi .

S. XVI.

Et effectus remedium confirmatur.

Nil vero luculentius peccantem salino-sulphuream in purpura minus acuta substantiam prodit , quam quod medicamenta , quæ salium spicula involvunt ac temperant , qua virtute splendent serum lactis , lac caprillum , & asininum , cum aqua Sclerana mixtum , nec non decocta temperantia , loco potus ordinarii usurpata , exoptatissimam in purpurea hac labe spondeant medelam ; & utramque in ejus persanatione absolvant agnam . Et vicissim , quod huic purpuræ , licet omnis periculi sit expers , si nimio calore externo , vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiat , eodem modo ac scabiei , pustulis ulcerosis , & aliis cutis detractionibus , ex prava , & falsa acri humorum diathesi provenientibus , doloris , ardoris & pruritus augmentum accedat , & non raro sitis ac febris accendantur : eo quod salia his aciora reddita , altius sese in cutis fibrillas insinuant , easque lancinant , & vellicant .

S. XVII.

In chronica major pec- cat salina acrimonia , quam in alba .

Accedit , quod chronicum hoc exanthema longe majori pruritu , & ardore stipatum atque molestum sit , quam album cum rubro mixtum : id quod certe nonnisi salinis , & acribus , sensibilem cutis substantiam pungentibus particulis tribui poterit . Eandem porro salinam humorum acrimoniam conspectius arguunt , hæc , quæ multiplici experientia comperta habemus . Videli-

cet sæpius observavimus , quod aquæ salutares dulces , salini elementi , & purgantis facultatis expertes , ut sunt nostræ Lauchstadienles , a purpura habituali detentis potæ , insigniter alvum vacuent , & primis diebus , sex , vel octo quotidie sedes moveant , materia secedente tam acri , ut anum etiam arrodant , quum elapsis aliquot diebus , gradatim purgans effectus exspiret , neque si an sequenti anno potatio repetatur , alvum deiciens operatio eandem subsequatur . Neque reticendum nobis videtur , quod in purpura contumaci chronica scorbutica , post usum lactis vel aquarum mineralium temperatarum , non sine insigni emolumento balneum ex aqua dulci pluviali suaverimus ; ita ut hoc aliquoties admissio , omnis punctura , omnis pruritus , omnis ardor in cute demeretur , & efflorescentiæ disparerent : indubio testimonio , contemperata interius humorum acredine , & evocatis per relaxatos in basneo poros , quæ sub cute obhærescebant , acribus recrementis , ipsum morbum abactum esse & persanatum .

S. XVIII.

Nunc vero reddenda erit ratio , quare nullum exanthema sanatum , tam facile & tam crebro revertatur , quam rubra purpura , sic dicta scorbutica . Duplex autem nobis videtur subesse causa : tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & destruat , tum etiam , quod purpuræ sæpius repetentis subiectum & sedes sint glandulæ conglobatæ . Quemadmodum enim cutis universalis omnium humorum emunctorium præbet , & ad sanitatem tuendam usus est longe præstantissimi : ita maxima etiam certe est noxa , quæ vitiata hac officina , in valetudinem redundat . Facile tamen vitium patitur , & plura sunt , quæ labem ipsi inferre possunt . Nam instratum hoc corpori integumentum , non solum

Ratio , cur purpura crebro recurrat .

ex filamentis extremitatum nervorum sensibilioribus, componitur, sed etiam ob implantata extrema arteriolarum, subtiliorem exhalabilem materiam vehentium oscula, totum tubulosum & poris pervium est: eaque propter, tam quoad suos tubulos & poros, quam quoad substantiam suam, non tantum subtiliori dilatationis & constrictionis motu ac tono, verum exquisitiori etiam sensum pollet. Hinc quo major cutis est sensibilitas; eo facilius etiam injuriis affici & vixens in illa motus perverti potest. Inprimis ad aeris frigidi borealis, vel australis humidi calidi allapsum, facile alteratur, constringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microscopicum constituit. Externe quoque capillæ, quæ lædunt, pungunt, vel scindunt, aut acrimonia rodente præditæ sunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pinguis & inviscantia, naturalis hujus integritatis tonum interpolandi, quin plane subvertendi, eximia possent facultate. Mutato vero hoc & destructo, non potest non graviter simul lædi, saluberrima per huius colatorii ostiola succedens perspirationis excretio.

§. XIX.

Quod si itaque aliquoties compages & conformatio cutis vasculosa & fibrosa læsa; & tonus ejusdem, cuius beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur bonique succi revehantur, fuerit dirutus: prava utrique dispositio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmius insinuat, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rursus debili huic parti impingantur ibique subsistant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis ejusmodi ad stagnationes dispositio cuti insidere soleat, & quam ægre submoveatur, luculenter testatur gutta rosacea, quippe quæ læsa pariter gravius, copioso deposito ichore, & deprava

vata tenera & tubulosa cutis in facie textura, difficulter sanationem admittit & funditus extirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutim accessu, ejus tonus, motus, robur & textura canaliculosa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum est, si collecta ibi de novo excrementitia materia, idem morbus iterato producat & purpura efflorescat.

§. XX.

His igitur expositis, quæ ad demonstrandam utriusque purpuræ causam materialem necessaria visa sunt; proximum jam est, ut, quæ remote ad ejus generationem continent, explicemus: quod quidem non melius fieri posse confido, ac si subjecta purpura considerantes simul ostendamus, a quibus causis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod illi, qui sero plus abundant, quam sanguine, urinantur & semine, quæ spongiosum gerunt habitum & temperamentum sic dictam phlegmaticum obtinent, purpuræ, præsertim diuturnæ, quam maxime sint obnoxii: ita tamen, ut quo magis exundantes serosi humores a puritate & blanda sua natura ac temperata schesi discendant & sorditie conspurcata sint, eo difficilioris quoque sanationis, coque magis ancipitis successus morbus exsurgat.

§. XXI.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris maxime & sensibilioris naturæ feminas, nec non quæ vires, ob graves animi aggritudines, inprimis diuturnum mororem, attriverunt, vel cum nimis prodigis sanguinis, sub abortu aut mensium excessu, profluvii effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdididerunt, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, esse expositas. Nam in infirmis & debilibus ejus, modi corporibus lymphatici,

Subjecta
purpuræ
sunt nam
raro &
raro.

Feminae
sensibiliores &
quæcunque
modo debilitatae.

Quomodo
cutis
conformatio
est eo in
ferat.

blandi, nutritivi humores, perquam facile alienam indolem & spurcitiem contrahunt; eo quod labefactato solidorum robore, lentius progreditur fluidorum cursus, & impedito legitimo secretionum & excretionum successu, cruditatum & sordium in corpore sentina gignitur & coacervatur.

§. XXII.

Præter-
itiū pu-
erperæ
divites
ex diæ-
tæ vitiō.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura stipata, nostris potissimum in oris familiaris & sæpius funesta est. Erumpit hæc ipsa tertio plerumque a puerperio die, quo febris lactea prodire solet, interdum tamen septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, invadit. Quod si igitur hujus ortum & causas pervestigatius paullo scrutari velimus, nullæ prorsus prætermittendæ erunt circumstantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam ejus naturam & veram genefin pernoscedam pervenire possimus. Jam vero constanti & attenta observatione in propatulo est, feminas pauperes, rusticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra divites, teneras, sedentariæ vitæ, somno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo sensibilius naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores sunt, perquam facile post partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui rejectis durioribus paullo & salitis alimentorum generibus & obsoniis, leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia, horæos fructus & nonnisi palato accepta & potulenta admittit, nec non acer minus sincerus, vappidus multisque sordidis & putridis halitibus, ex paludosis circumiectis stagnis in auram, evectis, relictus atque corruptus, una cum aquarum impuri-

tate & squalore, uti omnium morborum, ita maxime hujus generationi, ejusque malignitati inducendæ, multum vellicentur. Et ex his fontibus petenda utique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potissimum excolatus sit Lipsiæ, quæ situm depressiorem, & ob adiacentium paludum compluvia, aerem minus salubrem obtinet, civisque mollior ac delicate viventes alit: in Anglia vero primum visus sit Londini, ubi eadem vivendi ratio invaluit, eademque cæli & aeris conditio regnat. Neque dubium est, quin femina, eodemque vitæ genere alibi etiam fruenter, & in locis non adeo salubribus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXIII.

Observavimus potro, gravidas, quæ alvi sunt adstrictiores & sedentario vitæ genere, neque medio gestationis tempore, neque ultimis mensibus, nimiam valorem plenitudinem sanguinis detractione minuunt, in puerperio constitutas, graviter semper decumbere, & purpurea hac labe infestari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, semper exundantem sanguinis copiam alunt, & ob canalium distensionem tonique in his relaxationem, lentius procedente sanguinis & humorum cursu, parcius quoque facta superfluum & sordium per secretionem & excretionem dicatas officinas secessione, successive succos contrahunt & colligunt impropos: ita certe, si alimentorum minus congruorum usus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem sustentandam necessaria, vitium habent & temerata corpus subeunt, longe major corruptela inducitur & imis penetralibus insinuat quæ apertius postmodum sanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit.

Gravida nonnullæ concurrentie diætæ vitiō.

§. XXIV.

§. XXIV.

Puerperæ si lochia non rite succedunt.

Deinde purpura, inprimis miliari solenniter tentantur puerperæ, si primis a partu diebus lochiorum fluxus non rite succedit, sed vel prius deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel iusto citius desinit, vel plane terrore, aut admissio liberius frigore, protinus sistitur atque supprimitur. Nam in gravidis, ob sanguinis & humorum redundantiam, uteri vasculosa valde & cellulosa compages misce expanditur, & facta congestione, oppletur, ut sanguis tardius & difficilius ibi circumagatur, neque penitus in alimoniam factus absorbentur, in vasis uterinis stagnet, crassius & foeculentus evadat, donec tandem excluso partu, vasis, quibus utero adhæret placenta, lochiorum fluxus citius effundatur & evacuetur. Quod si itaque vel ex ipsius sanguinis vitio, vel vigoris naturæ defectu, corruptus hic cruor non sufficienter expurgatur, sed inverso motu, in vasa majora & nobiliora viscera, cor, pulmones & cerebrum transit ac reorbetur; neutiquam certe mirum est, si inde febres cum magna feri impuritate & corruptione, qualis nostra est, stiparæ, oboriantur, aliaque gravissima illis complicata pathemata suscitentur.

§. XXV.

Generatim feminæ magis quam viri obsterum.

Constantis præterea in praxi medica observationis est, feminas longe gravius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter mensium negotium. Jure enim uterus potissimus huius mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teste, *ep. de nat. bum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor est: illudque rarissime feminis accidit, si menstruus sanguinis fluxus ad calculum, sufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; sin vero minus, frequentissime eodem affliguntur. Hinc attentæ etiam expe-

rientia patet, diutius cum eodem conflictari, quæ ob profectionem ætatem, aut alias ob causas, mensium plane non experiuntur profluvium. Quinimo, si in junioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius solvitur, accedentibus præsertim aliis causis, purpura plerumque latitat, quæ demum sub variorum symptomatum choroigio in conspectum venit.

§. XXVI.

Neque semel, sed multoties certe, experientia edocuit sumus, mulieres, fluore albo obnoxias, hoc parcius stillante, vel per imprudentes medicationes compresso & cohibito, purpura fuisse correptas, eaque curata, fluxum ex pudoris sinu repetiisse, succedente, ipso sublato, rursus purpura. Ut adeo vel ex hisce dilucide pateat, exanthematicum hunc morbum lymphæ esse progeniem, neque mihi sit, quod nostro ævo, quo hic fluor feminis longe familiarior, quam antea est, purpura quoque frequentius easdem attentet.

§. XXVII.

Et quamvis immodica sanguinis redundantia, in iis, quibus per mensum, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per consuetas sanguinis missiones exantlat, ad generationem, chronicæ præsertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni sanguinis penuria copiosi feri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebrius observatum, compertum habemus, quod ab inconsulta, & immoderata sanguinis per venam sectam detractio, vel largissima eius cum abortu profusione, interveniente præsertim pravi terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppressio, & alternativus trigroris, & æstus in cortice corporis sensus, fuerint suborta, quæ

Feminæ fluore albo imbutæ.

Corpora que sanguis abundantia & defectu, vel aliis affectibus habent.

quæ comparente tertio vel quarto post die purpureo exanthemate, iterum conqueverit, & mitigata sunt. Nihil enim tonum, vim & robur solidis partibus æque sufflatur, & admittit, nihil tam promte fluidis, jam tum impuris, virulentam naturam inducit, & ingenerat, quam animi turbæ, inprimis diuturnus angor, & longius extracta mœstitia. Quare, si utero gerentes, vel hysteris pæthematis afflictae, aut menstrui fluxus irregulari successu laborantes, enormi afficiuntur tristitia, haud salax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ indicium, inde poterit desumi. Imo, benignioris, & mitioris ingenii purpura, in corpore imbecilliori, & animi affectibus crebrius percussio, perquam facile malignitatem induit summamque intentat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum asserimus, viros sedentariæ vitæ nimium addictos, & literarum studiis intemperantius invigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxisse & per diuturnum tempus cum eodem esse conflictatos.

§. XXVIII.

Accedit temerata aeris, cuius usura homo continuo eget, nec non inordinata tempestatum constitutio, quæ omnino ad huius mali generationem multum confert. Nam sicuti fluidi istius catholici, æreo ætherei magna vis atque potestas, ad fluidissimi nervorum ac membranarum succi omniumque humorum schesin ac crasin pervertendam, mira etiam ad tonum cutis, & saluberrimam perspirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas est: ita, quod ex illius impuritate epidemice grassantes progignantur morbi, & ipsa quoque purpura, plus vel minus maligna exsurgat, non est quod dubitemus. Plures jam elapsi sunt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice pervagaretur, & cum catarrhali febre juncta, infantes maxime in-

festaret, quæ originem fuerat sortita ex antecedente diuturna nebulosa, & pluviosa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga spirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETIGERI *de purpura rubra epidemica*, Helmstadii habita dissertatione. Simili ratione M. N. C. Dec. I. An. VI. pag. 145. fidem faciunt, quod insequente mollem & nimiosam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æstatem populares habuerit circuitus, & infantibus maxime solennis fuerit atque funesta. Aeris quoque minus puri & variis alienis, activæ indolis exhalationibus restructi constitutio in causa est, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generet & pertinacius toveant. Sic plurima animo obversantur exempla eorum, qui, purpura in nostra hac urbe correpti, & in loca alia salubriora profecti, sanitatem recuperarunt; simul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati sunt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menses Martius & Aprilis, catarrhalibus, evantheticis & purpureis febribus proferendis tanto opere faveant; siquidem decurrentibus his, cælum plerumque gravius, asperum & mutabile incumbit, & ærmosphæra tetris, e compluviis a nive discussa elevatis exhalationibus, inquinata est atque oppleta.

§. XXIX.

Hactenus purpuræ subiecta & causas perpendimus potissimas, quæ, in chronica præsertim, cum causis scorbutum ingenerantibus admodum conveniunt. Peccat enim similiter in scorbutu sanguinis dyscrasia acris, salsa, sulphurea, tantum quod in purpura magis sit exaltata & subtilior reddita: conferunt ad ejus generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales se, & excretionem impeditæ; conse-

Purpura cur de-
mum
ante ali-
quot lu-
stra peo-
derit?

Et in-
tempe-
rato æ-
re fru-
untur;
unde
purpura
datur e-
pidemi-
ca.

conferunt aeris intemperies vappida, loca humida & decliniora, cibi incongrui, duri, sanguinisque tum defectum redundantia, & hujus generis alia. Quæ vero quum ita sint, hic difficilis oritur quæstio, cur purpura, præsentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt causis, ante aliquot demum iustra producta sit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor: communis mali, communem etiam esse causam. Jam vero in superioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri falsi, excrementitii seri, in militari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem salinam, in sanguine contentam, motu intestino calido longe pejorem indolem nasci, ut partes nervosas gravius lædat, sollicitet: ac tandem cum gravibus symptomatibus febris expulsiua gignatur. Necessarium igitur est, ut oculos circumferamus, num in dieta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem suppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admissum sit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, ut aperte loquamur, est ille fere universalis usus, seu potius abusus potuum calidorum, inque primis exotici coctæ. Adeo enim in patria nostra hujus potus usus invaluit, ut quasi coctæmania ubivis ferme regnare videatur, quum præsertim femina, nobilioris æque ac vilioris sortis, quotidianum illum habeant, & non solum mane, sed etiam post meridiem, domi & foris convenientes, eundem cupide sorbissent, quin inurbanum reputent, invulgentes hac potione non ad saturitatem usque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo sorbitio hujus potus adeo in consuetudinem abiit, nec non iis in locis, ubi frequentioris usus est, plus etiam

purpura regnarit & increverit.

§. XXX.

Verum enim vero, licet hæc observatio experientie suffragio adeo subnixæ sit, ut in dubium vocari nequeat; asserti tamen nostri veritatem tantisper labefactare videtur: quod in regionibus Asiaticis, præcalidis, tritissimi & pervulgati usus sit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane silent. Sed speciosa hæc prima fronte objectio facillime dilui poterit, si quis curatius perpendet, longe aliam his in locis esse victus rationem, quam in nostris oris, eorumque incolas neque cibis crassioribus & durioribus, neque salitis uti, cælum quoque multo esse tractabilius & calidius & transpirationem copiosius & expeditius succedere, neque, quod maximum est, inquinamentum scorbuticum corporibus insidere, sed ignotam prorsus ibi esse hanc lucem. Scorbuticani enim impuram humorum diathesin, inter causas purpuræ genesi ministrantes connumerandam esse, vel exinde dilucebit, quod iis in locis, ubi scorbutus familiaris est, ut in Anglia, Belgio, Svecia, & nostris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura scorbutica habitualis dicatur. Quinimo notatu perquam dignum est, quod ubi jam grassatur purpura chronica & incolas atfligit, dolores illi scorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoethea, putridæ & sanguinolentæ gingivæ, maculæque latæ & cæruleæ, quæ omnia & singula propria & essentialia scorbuti sunt symptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & sævitia amplius observentur, uti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quemadmodum itaque hæc, quæ in aliis plagis & climatibus, nec non sub alio plane vitæ genere & corporum constitutione, contingunt, ad nostrates nullo modo transferri, & accommodari queunt: ita certe longe

Objectio
refellitur.

Quomodo ad
purpuræ
genem
conferant
excretion
es alvæ
cohibet

longe clarius hæc omnia patebunt, si ipsum generationis modum, ex hoc fonte derivatum, exponemus. Notissimum autem est, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex universa sanguinis & humorum massa, inprimis biliosæ, latices fermentescibiles salivæ naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & intestinorum, stillantes, nec non humores mucidi, in intestinis maxime crassius a sanguine secreti, ad intestina prolabantur. Constat porro, quod in anfractuoso hoc canali feculentitiæ, ex eduliis varii sæpe generis, incongruis acidis, fermentescibilibus, semi corruptis, e mari defunitis, conflant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixtat & collecta, ut purgamenta, per ansecessum exturbantur, neque rursus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infesta commisceri debeant. Quæcumque igitur hanc recrementitiarum & valde perniciosum sordium per alvum excretionem impediunt, & ut hæc rursus sanguinis massam subeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem sanguini impuritatem inducendam faciunt, invehendo ipsi ejusmodi potissimum sordes, quæ ad cutis emundatorium una cum illo propelli quidem, non tamen ut sudoris materia promte diffari possunt, sed ob aerem indolem sensibilem hanc officinam destruunt, ibique obhærescentes, maculas sive pustulas protrudunt. Etenim quotidianæ observationis est, quod in cachecticis & scorbuticis, si alvus adstringitur, pustulæ, gutta rosacea & ulcerosæ cutis defecationes oboriantur: nec non, quod alvina excretionem in ardentibus & acutis febribus suppressa, purpura sequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alvi fluxum experiuntur, exiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Quomodo calidi. Jam vero, si ulterius rationes sub-

ducimus, multiplici pariter constat experientia, omnem calide assumptum potum, thee æque ac coffeæ, in ple-risque alvum, dum transpirationem auget & sudorem pellit, supprime-re: quinimo nimias alvi defectiones sudoriferis, cum regimine accommo-datis, & potu calido infusi cu-jusdam, compesci. Hinc, si illi, qui in prima corporis regione ma-gnam impuritatem & cruditatem al-vo eiiciendarum sentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus ca-lidis herbæ thee & coffeæ utuntur, haud mirum est, quod sordes bilio-sæ salino sulphureæ, calore plus at-tenuatæ, & de novo aqueo humore solutæ, per vasa lactea & lymph-aica, quæ passim etiam crassius inte-stinis implantantur, ad massam hu-morum vitalium redeant, & pejore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde perni-ciosam intemperiem omnibus humo-ribus inducant & latius diffundant; nisi in corpore perspirabili, vestibus probe tecto & sub aere temperate calido, per porosum & tubulosum cutis cribrum statim sufficienti exha-latione dispellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus confecta-rium, quod omnibus, sive sequio-ris, sive nobilioris sexus, quibus sub potu infusorum calidorum, præ-ferim coffeæ, alvus non solvitur, sed obstipatur, cutis etiam ob varias causas sordes non emittit, is non tantum sit noxius, sed maxime etiam disponat ad genescim purpuræ, præ-ferim si jam prava humorum & scor-butica adsit diathesis, vel etiam af-fectus animi, inprimis diuturnus mor-ror, & iracundia, quæ sordium bi-liosarum in primis viis accumula-tioni inprimis favet, accedant. Ex adverso calidus hic potus plane in-noxius, imo salutaris est iis, quibus alvum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perspirationem ob-tinent dispositum. Ac in his ad varii gene-

notus do-
leant,
inprimis
coffeæ.

generis impuritates collectas, foras eiciendas, symbolum suum utique confect.

§. XXXIII.

Quod
clarius
demon-
stratur.

Tacemus jam, ipsas fabas coffee, sub alio caelo & in alio solo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in nostris oris non adeo accommodum est, custodire, & sub adustione, præsertim si more apud plerosque recepto fortius instituitur, salini-volatilis & sulphuris empyreumatici aliquid suscipere, quod nervosarum, partium tono ac motui est inimicum, quo fit, ut in quibusdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis ustarum portione aqua non imbuitur, sed prope inspissatur. Prætermittimus etiam, multum sacchari cum hoc potu assumi, quod in intestinis obhærescens, neque mox per ani secessum eiecitur, fermentescit & cruditates mucosas acidas æget. Id potius ex omnibus his collectivæ sumtis clarissime elucescere speramus, neutiquam esse mirandum, quod sub inconfueto alias, jam vero communi abusu frequentissime assumti potus coffee, ipsa naturalis & nativa mixtio, & crasis partium sanguinem constituentium multum immutetur, & nova plane ac alia ingignatur, quæ cum sanguine in utero materno in infantes transfusa, ipsius purpurati morbi semina & ad illum dispositio, jam latius propagentur, & dispergantur.

§. XXXIV.

Causæ,
quæ an-
te po-
rum cof-
fee con-
sulerint,
ut Lip-
sæ pur-
puræ pro-
dierit.

Et quamvis allatæ a nobis sententia, de huius purpuræ origine, refragari videatur, quod teste WEL-
SCHIO *differt. de purpura Lips.* jam ante sexaginta annos hic morbus Lipsiæ innouerit, quo tempore potus theæ & coffee ignotus adhuc fuit & inusitatus: eadem tamen neutiquam exinde evertitur, quum asseramus, potus calidos, inque primi fabarum

coffee, non tam materialiter, quam potius formaliter ad genesis purpuræ concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipsis confecti & calide assumti potus usum, impuritates primarum viarum, alvo adstrictiore reddita, ipsi sanguini insinuantur. Deinceps, si paulo curatius victum, diætam & regimen, quibus feminis gravidis & puerperis, Lipsiæ degentibus, illo quo purpura exorta est tempore, uti moris fuit: omnia ita comparata fuisse luculenter patet, ut moribus hic optimo jure inde deduci possit. Noto enim notius est, quod tamen citra injuriam florentissime & inclutæ hujus urbis incolarum dictum volumus & intellectum, feminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obsequi, desidiosam agere vitam, somno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horæis, farinaceis, cum butyro & saccharo frixis, cibis uti, alvi esse adstrictioris & copiosas sub ingravitatione colligere impuritates, eamque ob causam fluore etiam albo frequentissime divexari. Pessima præterea consuetudine receptum tum erat, ut puerperas non solum arctius lecto adstringerent, sed etiam conclavibus calidis macerarent, primisque puerperii diebus jusecula & potum nonnisi fervida iis exhiberent, neque tamen alvum, per multos dies adstrictam, clystere, vel laxante solvere, neque etiam lochiis subsistentibus sanguinem evocare auderent. Et certe, si quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in superioribus fusiis exsequuti sumus, habebit utique causam, quare in hac urbe ante usum potus coffee, hoc exanthematum genus fuerit exclusum. Id quod experientia etiam postmodum luculenter confirmavit. Postea quam enim nocumenta dedere documenta, & abrogato æstuofo puerperarum regimine, laxantia & venæsectiones admittunt, longe minor ibi est hujus exanthematis pro-

proventus, minus ejus periculum, minorque inter puerperas strages. Quamvis igitur potus collee non inculcari possit, quod Lipsiæ purpuram genuerit: id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decursum, hujus tantum urbis pomœriis inclusus fuerit morbus, & introducto potus callee usu, demum alibi exortus, ita, ut quo magis ille in consuetudinem abiret, & pluribus locis invehetur, eo majora quoque incrementa hic sumeret, & latissime se diffunderet: quinimo, quod singulare plane, & antea non animadvertum est, plerumque acutis sese associaret febribus.

§. XXXV.

Exemplum de purpura scorbutum ex-cipiente post usum callee.

Satis itaque arbitror me demonstrasse, qua ratione calidi potus ad purpuræ genesin, seu scorbuti in purpuram conversionem fecerint. Toti autem negotio singularem accendit lucciss, quæ sequitur observatio. Hæc nostra civitas Hala tam ob situm, quem obtinet, declivior-em, & aquarum præterlabentium, ex parte stagnantium, effluvia, quam potissimum ob salinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmosphæra; unde e longinquo adspicienti se tota repræsentat nebulo-
sa. Et hinc causa videtur deducenda, cur a remotissimis jam temporibus scorbuticum malum hic tam altas egerit radices, ita ut cives arthritide vaga, quam scorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus, & maculis scorbuticis, aliisque scorbuto propriis symptomatibus, quales præcipue varii gingivarum affectus esse solent, frequentissime laboraverint. Didici hæc partim adhuc juvenis a beate defuncto D. Parente meo, partim ab aliis medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix ullum præscriperunt medicamentum, quod non unum alterumve ingrediens scorbuto oppositum receperit; imo ego

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

ipse postea in ægrotos, qui se curare meæ tradiderunt, sæpe incidi, ubi propter scorbuticam humorum diathesin antiscorbuticis pugnare necesse fuit, atque hæc in curando prope omne absolverunt punctum. Quamprimum vero civium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præsertim Cassemania laborare ceperunt, sensim paullatimque, scorbuto disparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, ubi veram hujus morbi indolem paucissimi intelligebant, ingentem edidit stragem. Neque vero hoc loco solum talia contigisse mēmini, sed posthæc etiam Ostfrisiæ, aliisque regionibus, scorbuto olim infestatis similia ab eadem causa evenisse comperi: ut adeo de scorbuto, purpuræ origine minus dubitandum sit.

§. XXXVI.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco scorbuti proventum præcipue suum confert symbolum peculiaris vivendi ratio, sive talis ciborum selectus, quo majores nostri vel prorsus non, vel moderatius tantum usi fuerunt. Nostra enim ætate, ubi pro! dolor hominum plurimi desidæ lascivixque dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, nisi ut gulæ blandiantur, quotidie nova ciborum genera artificiose excogitantur. Imo vero, ne iis quidem sunt contenti, quæ fertilissimum patriæ solum suppeditat, sed ad illa maxime stulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ, & famosa naufragiis maria ad nos mittunt. Equidem suas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos reicere audeo; sed id tantum ceu noxium reprehendo, quod perlique cibi hodie subacidi leniteque pungentis esse debeant saporis, & ideo multo sale, multisque aromatibus, alio, cepis, pipere & fungorum generibus

Purpura loco scorbuti proventus pendet a peculiari dieta.

E præ-

præparentur. Sic enim parata alimenta, suavem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, ut comedentes partim ultra satietatem iisdem se repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non secus ac scorbutici a crassioribus cibis, colligant, partim majorem sanguinis effluenscentiam sibi contrahant, quæ largiori partium salino-sulphurearum generationi admodum patiocinatur, ut dein perfacile, concurrentibus aliis causis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno ævo frequentior sit vinorum spirituosorum, quam antea, potus, qui adeo invaluit, ut parum superfit, quin apud nonnullos tota sanguinis massa in vinum convertatur.

§. XXXVII.

et abusu
in pilula-
rum alie-
ticiarum.

Atque huic nimie in cibo, & potu luxuriæ tribuendum est, quod hodie variae sanguinis protusiones valde sint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus jam pluribus contingat: quare nonnulli medicorum seducti, omnium morborum chronicorum originem, in feminis a mensibus non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam esse autumant, ideoque, si tales morbi ingruunt, ad salutare has excretionem promovendas, & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præsertim pilulas ad exemplar Beccherianarum concinnatas, quas aloë, licet in refracta dosi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, ut taceam, hanc hypothesin veritati minus esse consentaneam, ego certe adferere non dubito, quod crebrior harum pilularum usus, qui sub aliis circumstantiis alioque tempore valde securus est, ad purpuræ genesin in nonnullis permultum conferat. Quodsi enim ad sanguinis, præsertim per hæmorrhoides, excretionem nulla a natura est propensio; non potest non fieri, ut inde massa

sanguinea valde exagitetur, commoveatur, & aucto intestino motu, major particularum salino-sulphurearum copia extricetur, quæ purpuræ causam suppeditat materialem. Brevis, jam omnia adfunt momenta, quæ contentas in sanguine partes salinas, & sulphureas accumulantes, ac riores reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: unde non mirum, quod salinus ille morbus scorbutus, mutata indole sua, in alienum plane morbum, qualis purpura est, degeneraverit.

§. XXXVIII.

Prognostica utriusque purpuræ jam ^{Progn.} supra, ubi integra morbi historia ^{si pur-} suppeditata fuit, intermiscuimus, ^{in chro-} placet tamen speciatim de purpura chronica pauca subiungere. Hæc autem, quia febre non stipatur, nisi plane præpostera medicatione corrumpatur, periculum non intonat: molestissimum tamen malum est, renitens, difficilis sanationis, & quod mire torquere, & fatigare solet, & medicos, & ægros. Si enim minera purpuræ fixam in partibus solidis imisque penetralibus collocavit sedem, non facile corpus deserit, sed intus remanens, nec ad habitum corporis propulsa, graves ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuosè expellitur, sæva rursus imminet mala. Id autem maxime accidit, qui imbecillum genus nervosum obtinent, & in spasticas stricturas, quibus sanguinis, & humorum æquabilis cursus impeditur, proni sunt; quo fit, ut sanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuosè, nec minus periculose congeratur, & sævorum pathematum scena adornetur. Quod si enim ad caput impetus vergit, cephalalgia, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonia, imo quandoque furor, insaniz, insulsus apoplectici, & lethargus ab intus retenta

ma-

materia purpurea aboriuntur. Si ad pulmonum, & sensibiles diaphragmatis membranas tertur, asthmata sequuntur spasmodica, nec non punctorii, & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, summæ anxietates præcordiorum, & cardialgiæ exurgunt. Si intestina occupat, tormina, & inflationes hypochondriorum cum molestissimo ardoris sensu attingunt. Si ad artus diffunditur, sævis iidem tractionibus, & laniationibus corripuntur. Et si denique maligna materia tendinea, & nervea ossis coxendicis ligamenta obsidet, malum excluditur ischiadicum. Hæc autem omnia, sævissima licet symptomata, vehementiam suam ponunt, & infestare cessant, simulac materia acris caustica ad habitum corporis propulsa iterum fuerit, & ablegata.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Præservatio requisita.

2) convalescentiam potum.

Quod ad præservationem attinet, nihil certe utilius, & præstabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliam, ad declinandum ejus recursum nobis innouit, quam primo ex fonte diætetico abstinentia ab omni cerevisiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ sunt huic morbo. Nulla enim ex illarum censu est, quæ, si vetus, acorem non contrahat, & nimis spirituosâ fiat, vel si recens, sæculenta non sit, & fermentativa, vel etiam, quæ non crassiores, & mucidas nutritivas partes vehat: omnia tamen hæc, & singula, minus apta sunt, quin officiant, obtinendæ sanguinis, & lymphæ depurationi, in qua omnis, & præservationis, & curationis cardo vertitur. Hinc calidis, & æstivis temporibus, temperatarum acidularum, ut Selteranarum, & Wildungen-

sium, cum pauxillo vini remixtarum, usum suavisimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas ejusmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperavimus, ut vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice scorzonæræ, farfaparillæ, & cichorii, rasura cornu cervi, & hordeo mundo, addito pauxillo seminis feniculi, sumendo ad aquæ mensuram dimidiam specierum unciam, iidemque potus ordinarii vice uterentur, ac si sors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter consuetudinem cerevisiam tennem, & bene defœctam concessimus.

§. II.

Deinde, in purpura chronica in-^{2) motum corporis, & convalescentiam vicius rationem.} junximus motum corporis per instituta itinera, & mutationem aeris, ex locis depressioribus in excelsum commendo, animi oblectationem, & tranquillitatem, abactis curis, & omnis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro serio interdiximus omnia ea, quæ alvum adstringunt, quæ transpirationem sufflaminant, & nimium sanguinis ingenerant, reprobato simul largo carni, inprimis suillæ, esu, & prohibitis cibis largiter aromatizatis, & piperatis, nostris. Denique, ut ^{1) curam cum lacte & aqua mineralibus.} æstivis menses cura ex mero lacte asinino, vel sero lactis bubuli, & caprilli institueretur jussimus, aut bus. per mensem, vel sex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interposito ex dulci, vel nostri Lauchstädienensis fontis aqua, balneo, potarentur, idque si altius radices malum egisset, per triennium repeteretur. Viris etiam quibusdam habitioribus usum Sedlicensis aquæ præcepimus, ex cuius non adeo liberali dosi septem vel octo diebus vernali, & autumnali tempore admissio

E 1 po.

potu, minera morbi per alvum ex-
turbata est. Multis quoque chroni-
ca, scorbutica, & habituali purpu-
ra detentis, ut aquam Lauchstadien-
sem biberent mandavimus, quæ, ut
supra meminimus, fordes affatim
evacuatæ sunt, continuato tamdiu
eius potu, donec aluxæ dejectiones
cessarent.

S. III.

a) quæ in
erd. nem
redigun-
tur flu-
xum
menstrum

Quum vero purpura chronica,
quæ feminae subinde contumacius la-
borant, in vitio uteri, & inordina-
to mensium successu fundamentum
habeat repositum, ut ille in ordinem
rediret, præcipua etiam nostra fuit
intentio. Suavisimus hunc in finem,
præterea, quæ jam dicta sunt, pul-
veres rhabbarinos, & elixir no-
strum viscerale quotidie unacum pe-
diluvii, aliquot ante eruptionem
dies adhibentis. Si vero spastica,
ut plerumque fieri solet, suberant
stricturæ, & inflatione ventriculi,
anxietatibus præcordiorum, dolori-
bus dorfi &c. se prædebant, antil-
pasmoticis uti fuimus, quibus annu-
meramus pulverem Marchionis cum
tantillo nitri, & cinnabaris, & gra-
no uno, vel altero castorei, & ex-
tracti croci remixtum, nec non li-
quorem anodynum mineralem, ef-
sentia croci, castorei, & liquori be-
zoardico nuptum, adomato simul ex
aqua dulci, & lacte balneo. Ad
ipsam denique mensium fluxum eli-
ciendum, propinavimus essentiam
succini minus spirituosam, cum li-
quore alcalino extractam, & sic etiam
hoc sustulimus vitium. Porro, ad
præservationem purpuræ chronicae,
in viris plethoricis, & fluxu hæmor-
rhoidali non affectis, scarificatio-
nes, & venarum incisiones, ad im-
minuendam nimiam sanguinis, &
humorum copiam multum faciunt,
nec non iterata alvi apertio, quæ
commodissime procurari poterit man-
na soluta, utpotè quæ omnibus ex

& hæ-
morrho-
idiam.

falsa acrimonia morbis obortis dica-
ta est, addito simul stimulo salino,
cujus generis est terra foliata tarta-
ria. Novimus etiam, quod sæpissi-
me nocturnos sudores, quibus in pur-
puram proclives mirifice torqueban-
tur, feliciter discusserimus crebriori
alvi solutione, clementiorum laxan-
tium, ut passularum, rhabbari,
terræ foliatæ tartari, aut cremoris
tartari ope provocata. Sed hæc de
præservatione.

S. IV.

Ipsam purpuræ chronicae curam
facili, & explicita ratione sic adorna-
vimus. Præcepimus primo omnium,
ut mox ab initio morbi, ægri in
non nimis æstuoso lecto, & con-
clavi, sed moderatissimo calore de-
tinerentur, & quantum fieri posset,
e lecto se subducerent: & hac ra-
tione molestissimos sudores averti
posseprehendimus. Deinde, præ-
ter memoratum ad potum ordina-
rium decoctum, nihil ex medicamen-
torum classe magis ex usu fuisse te-
stamur, quam pulverem diaphoreticu-
cum nervinum, ex cornu cervi uto,
it. sine igne parato, lapidibus, sive
chelis cancrorum, matre perlarum,
succino, nitro purificato, & cinna-
bari confectum. Præstabilem etiam
fuisse animadvertimus liquoris ano-
dyni mineralis virtutem, ita ut duo-
bus his remediis, vel simul congrua
dosi, vel quolibet illorum seorsim,
pro variarum circumstantiarum di-
spositione, assumtis, rejectis omni-
bus aliis medicaminibus, quantum-
vis dilaudatis, felicissimè purpuram
tam chronicam, quam etiam acu-
tam superaverimus, ægris fortunante
Deo brevi sanitati redditis.

Curativæ
metho-
dus po-
stular
rempe-
ratum re-
simen-
cum le-
sioribus
diapho-
reticis.

S. V.

Progredimur ad præservationem,
& therapiam illius purpuræ, ple-
rumque pejoris notæ, quæ puerperis, prænatæ
vel

Quædam
in statu
graviditatis
ad præser-
vandam
progenem

Vel sub initium , vel medium puerperii tempus, accidere solet . Hujus causas , & originem superius jam eruiimus , & ex incongruo gravidarum regimine , nec non admissis in diæta erroribus derivavimus ; ideoque ad hæc avertenda , & removenda curam dirigendam esse facile patet . Quod si igitur puerperas a periculoso hoc symptomate immunes præstare velimus , ne sub graviditate humorum copia , multo minus impuritas , ex stagnatione illorum circa uterum oriunda increseat , neque generi nervoso imbecillitas inducatur , primaria utique erit intentio ; quæ nulla alia perfici poterit ratione , quam ut , si sanguine copiosiore corpus turet , is detrahatur , instituta frequenti , ter vel quater , non adeo larga tamen , in superioribus venæ sectione . Deinceps abstinendum est ab otio , diuturniori somno , animi turbis , & eduliis dulcibus , fermentescibilibus , farinaceis , quin potius cibus boni succi , & potu salubri , nec nimis parco , utendum , corpus motu moderate exercendum , & alvinæ excretionis successus , magis tamen alimentis , quam medicamentis , promovendus , exhibendo etiam passulas rhabarbarinas , cum , vel sine manna paratas , quippe quæ , gravidis apprimè conveniunt , & ex usu sunt . Et quum imi ventris refrigeratio utero gerentibus insigniter noceat , & ad graves ægri- tudines ingenerandas sit aptissima , semper his auctor fui , ut inferiora arctius , adversus aeris frigidioris accessum integumentis muniant , eamque ob causam braccas optimo cum successu gestandas suasi . Ad præcinden- das quoque nocivas humorum circa uterum stases , magnopere expedit , ut abdomen nonnunquam , præsertim post medium gestationis tempus , prope fornacem calidam , embryonum balsamo , vel vino Rhe- nano , aut Hungarico vetustiori , & generosiori calcæcto , instillatis ali-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

quot balsami nostri vitalis guttis , inungatur , & perficiatur . Et hæc summa cura tenenda sunt seminae gestationis tempore .

§. VI.

Jam etiam dispiciemus : quam ante & post partum , & primis statim puerperii diebus studiose servanda sint , ne in graves ægri- tudines , & purpuram , sive diuturnam , sive acutam , incendant puerperæ . Quum itaque multum ad hunc affectum producendum , & feminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat , dum ante legitimum tempus summis conatibus , & laboribus , plane intempestive sætus expulsio urgetur , propinatis etiam hunc in finem spirituosis & calidioribus medicaminibus : exquisitum ut in omnibus teneatur moderamen serio monemus , ne vires nimium frangan- tur , neque per extremos istos labo- res , calidaque suggesta analeptica , tota humorum , & sanguinis massa mirifice commoveatur , exagitur , & simul sæculenti illi , & impuri , qui circa uterum stabulantur humores , in validiorem motum abripiantur , sed potius lochiorum fluxus , & aliarum excretiones legitime expedian- tur ; ne magna ad morbos fiat dis- positio .

§. VII.

Excluso autem sætu , & pacatis post exantlatos partus labores iterum secundo post die omnibus , necessarium ac utile est , ut collectus in- gravidationis tempore impetus , quo uterus adhuc turet , sanguis , evacuetur , & humores vitales a contra- cta cacoehymia liberentur . Quare omnis generis excretiones , maxime vero alvina , & quæ per cutis colatorium succedit , sedato nisu , non impetuose , sed successive promo- vendæ sunt : id quod accommo- de , & perutiliter his poterit obtine- ri , & perfici subsidiis . Evitetur summo studio nimius lecti & hypocau- sti calor , & potus quoque nec cali-

Quænam ante , & post par- tum con- sideran- da sint .

Puerpe- ra quo- modo tractan- da servan- da sint .

E 3 dior,

dior, nec nimis perfrigeratus, sed tepidus præbeat. Abigantur omnes animi turbæ, & abest maxime terror ac tristitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balsamicæ & roborantes, qua virtute sunt Bercherianæ, Stahlianæ, & nostræ: quippe quæ, non solum multas impuritates alvo eiciunt, sed etiam lochiorum fluxum promonent, & diaphoresin eliciunt. Quod si vero initium nondum omnia sunt complacata, sed citatior pulsus cum interiorum æstu animadvertitur, amicum harum pilularum institui potest connubium cum pulvere præcipitante absorbente, qui pro dosi-grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximo opere conducit, ut cum pusculis tenuioribus, non nimis substantiis, ea assumantur, quæ spasmos leniunt, sanguinem grumulosum coagulum resolvunt, & simul etiam liberiores foridum cum perspiratione distillationem procurant: quo nomine laudem merentur, sperma cети, oleum amygdalarum dulcium, infusum florum sambuci, chamomillæ, summitatum millefolii theiforme, essentia corticum aurantiorum temperata, juncta croci essentia, liquor noster anodynus mineralis, nec non pulveres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. Inprimis etiam mixtura ex aquis analepticiis & diaphnoicis, cum aceto destillato, & lapidibus cancrorum, nec non syrupo acetositis citri confecta juvat, quæ in stagnante, & congruato sanguine resolvendo eximii usus est.

§. VIII.

Hisce exacte observatis, non facile gravis, & funestus morbus puerperas aggrediatur, neque etiam metuendus erit purpuræ insultus. Quod si autem his neglectui datis tantopere increvit feri & lymphæ corruptio, ut purpuracea febris, sive rubra, sive alba, immineat, aut jam urgeat, hac sæpe sæpius probata,

& experta utimur methodo. Injuncto æquali, placido ac temperatissimo ratione caloris regimine, puerperis purpura jam decumbentibus summo opere commendamus decoctum avenaceum, cum, vel sine infuso florum chamomillæ vulgaris, cujus efficaciam longe præstantissimam deprehendimus. Alvum in maligna, & alba non facile stimulantibus sollicitamus, neque etiam clystere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & indusiorum, quantum fieri potest, interdiciamus, & suademus potius, ut jam trita ad fornacem calidam probe siccata, & fumigata iniiciantur, & induantur. Multo magis dissuademus erectiorem situm, vel ut e lecto surgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora converso, exanthemata disparent, pessimaque ingruunt symptomata: id quod latius ex observatione mea expositum est in *disser. de situ erecto in morbis periculosis valde noxio*.

§. IX.

Ex medicamentorum classe, pulveres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel castorei momentum adiciimus, repetitis vicibus ad scrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque usum subinde liquoris anodynus mineralis dosi interpolamus, cujus nobilissima est facultas spasmos complacandi, motum intestinum calidum sedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias causas antecedentes purpuræ retrocessio metuetenda, vel hæc jam fuerit facta, admiscemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem Bussii parati, & in *observat. nostris physico chymicis. Lib. II. observat. 28. pag. 238.* descripti: quæ mixtura egregie diaphoresin movet, & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad reficiendas demum vires, enormiter plerumque prostratas, in pur-

Si iam erupto.

Et si purpura imminet.

purpura alba majorem in modum commendamus portionem analepti-
cam, ex aqua melissæ, corticum ci-
tri, florum liliorum convallium,
primulæ veris, acaciæ, liliorum al-
borum, & cinamomi cydoniata,
addita sufficienti quantitate matris
perlarum, & man. Christ. perl. nec
non instillatis aliquot spiritus nitri
dulcis guttis: quo cum eadem,
tanquam accommodo vehiculo,
pulveres exhibeantur, vel ipsa scor-
bis ad cochlear aliquoties sumatur.

§. X.

Quid fa-
ciendum
si lochia
subsi-
dunt?

Quum vero sæpissime contingat,
ut lochia in febre lactea vel purpu-
rea subsistant, & sanguinis raptu ad
caput subsistat, lethalia oboriantur sym-
ptomata, in quætionem cadit: an,
si lochia plane non, vel non suffi-
cienter fluunt, si febris est, si pur-
pura imminet, venæsectio tuto, &
utiliter admitti possit? Verum enim
vero, quia hoc argumentum, jam
in *diff. de venæsectionis prudenti ad-
ministrat. pag. 18. seqq.* fusius excus-
si, & momentosis rationibus docui,
quod venæsectio non solum in fe-
bribus exanthematicis, sed compa-
rentibus etiam jam efflorescentiis
nonnunquam summopere proficua
sit, allata ibi huc non transcribe-
mus. Id tamen sancte affirmare pos-
sumus, quod solius venæsectionis,
pro circumstantiarum ratione lar-
gioris, vel in pede, vel manu, in-
stitutæ ope, proximas jam morti
puerperas, & spasticis stricturis, qui-
bus sanguis impetuosè ad cor, &
cerebrum urgebatur, detentas, ab
ore faucibus revocaverimus, & præ-
sentaneam opem attulerimus. Atque
adeo haud immerito, si suppressis
lochiis laborantes puerperæ dece-
dunt, mortis causam in venæsectio-
nis neglectum reliciendam esse puta-
mus. Neque desunt ex clarissimu-
rum auctorum numero, qui nostræ
sententiæ calculum adiciunt, e qui-
bus nominasse sufficiat WILLI-
SIUM *de febb. cap. XVI.* WEL-

SCHIUM *de purpura Lips. ROL-
FINCKIUM libr. de ord. & meth.
consult. libr. IV. sect. 11. cap. 6.*

CAUTELE PRATICÆ.

§. I.

IN utraque purpura, sive benigna, In utra-
que pur-
pura no-
cet
frigus.

sive maligna, nihil tam pernicio-
siosum, & ad mali causam augen-
dam, symptomatum, & morbi ve-
hementiam exacerbendam, & ex be-
nigno morbo malignum reddendum,
tam aptum & expeditum est, quam
excessus in frigore, & calore: si-
quidem si ullus alius, certe hic mor-
bus, nec refrigerationem, nec ni-
mium æstum perfert, sed in utro-
que exquisitum moderamen expolcit;
ut hinc conclave, ubi æger decum-
bit, & aer in eo, æquali semper
temperamento sint instruenda, &
custodienda. Quod si enim paulo
frigidiuscula aura ad habitum cutis
liberius accedit, vel tantum manus,
antea sub lecto in temperato calo-
re, & odore detentæ, exporrigun-
tur, illico inhorrescentia, & perfri-
gerium universum tangit corpus, &
pustulæ, subsequente magna anxie-
tate magnoque languore, evanes-
cunt: id quod eo facilius coque
majori cum perniciæ contingit, quo
magis cubiculum ante nimis æstuo-
sum, vel corpus stragulorum appa-
ratu arctius tectum, & tantum non
obrutum fuit. Similiter in omni-
bus, maxime vero purpuraceis his
exanthematicis, nihil, præsertim in
ipsis morbi vigore, damnosius est,
quam inæqualis, & crebrius immu-
tatus calor, in hypocausto gradus:
eo quod subitaneum calidi in tigi-
dum, & frigidi in calidum muta-
tio, nerveo-insensibilem cutis substan-
tiam gravissime afficit, ejusque to-
num, robur, & motum mirifice va-
riat, & perturbat, ut pustulæ ne-
que in conspectum prodire, ne-
que, si decum (parfim compa-

ruerint, firmam servare queant stationem.

§. II.

2) n. calidum
regimen.

Porro fontico admodum damno purpura laborantes mactat, immodicus cubiculi, & hypocauli calor, nec non suscitatus per potum servidius assumptum, aut medicamenta calidiora, ætus: quandoquidem exagitatis sic, lugi præsertim ardore, omnibus, vires non solum franguntur, & porosa cutis substantia nimis adaperata, & hiant, humidi major, quam par erat, distatur atque exhalat copia, sed ipsa etiam morbida materia, per inductum intestinum calidum motum, intensiorem subtilitatem, penetrantiam, & acrimoniam suscipit, ut pruritus, ardor atque anxietas insigniter invalescant, tantum abest, ut complacentur, & imminuantur. Hinc compluries animadvertimus, manifesto damno, & accipiti pathematum augmento affectos esse ægros, si insulam herbæ thee, aut aliud ad ejus similitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia forbillarunt, vel etiam cibum, & potum servidum ingererunt.

§. III.

3) medi-
camenta
califica-
cientia
alexica-
pharma-
ca &c.

Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores spirituosos, pharmaca sudorifera, & expellentia, essentias, & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre potest, sed potius ex illorum usu semper augetur magisque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febri & vehementiæ symptomatum prorsus expertem, admissio exterius nimio æstu, & antiscorbuticorum, nec non decoctorum sic dictorum purificantium, inuncto simul ad sudorem eliciendum arctiori regimine, usu, in malignam fuisse conversam, adeo ut febrilis postmodum calor, cum ciborum fastidio, virium languore somnique defectu, ægrum periculose affligeret,

Et in genere id quoque pro comperito est, purpuram, quo citius, & impetuosius, per medicamenta, & calidum regimen expellitur, eo facilius & levissima de causa evanescere, & interiora repetere.

§. IV.

Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per ani secessum factæ liberales evacuationes, admodum sunt nocivæ. Tam exquisitus enim hujus morbi est genius, ut alvum, nec nimis duram, & contractam, nec nimis fluxilem, multo minus arte elicitis purgationes, admittat. Hinc, si alvus diutius officii obliviscitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, biliosæ, mucosæ, & fermentescibiles scoriæ, quæ per hepar, pancreas, & glandulosas intestinorum tunicas separari alioque debebant eici, ad cutis colatorium convertuntur, vel in longo illo, & anfractuoso intestinorum canali collectæ, & invicem commixtæ, mora magis corrumpuntur, & postea ad sanguinem cum succis chylosis, & alimentosis advectæ, liberale morbi, & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbent. Quare, nisi alvina cum aliis excretionibus revocentur, & in ordinem redigantur, ipse morbus rarius perfecte sanescit, sed aut crebrius recrudescit, aut diutius extrahitur.

§. V.

Contra vero, summo etiam cavendum est studio, ne acriori stimulo excretionum successus proritetur, & urgeatur, camque ob causam cujusunque generis, mitissima etiam emetica, omnia purgantia, & laxantia, licet virulentia prorsus destituta, salina quoque, sunt vitanda. Neque etiam semper tutum est clystere alvum admonere, vel suppositorium admove, præsertim ante eruptionem exanthematum, & paullo post eandem. Etenim exstimulatis hoc modo interioribus, omnis

4) libe-
rationes,
& sup-
pressio-
vi eva-
cuationes.

Eci-

anidorum, qui ad corporis peripheriam tendit motus, illico invertitur, perspiratio sufflaminatur, cutis pori coarctantur, & efflorescentiæ evanescunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nausea corripitur, ejus subversio oritur, intestina torminibus, & ardore torquentur, & præcordia angore stringuntur, & excruciantur. Ut adeo pateat, summa cum cautione, & provida circumspeditione, ad alvi apertionem hoc in morbo esse decedendum.

§. VI.

^{§) Intempestiva sanvolsio.} Multum denique ad periculosum purpuræ retrocessum facit intempestiva, & inconsulta sanguinis missio. Nam plurimum certe refert, si cuti in omni exanthematum genere, ita maxime etiam hoc, sanguinem in convenienti quantitate, proportionem, & ad superficiem corporis accessu, ita moderari, ne ipse vel nimium exundet, vel deficiat. Utrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob spasticas partium strictureas, congectiones in loca nobiliora summopere pernicioles sunt metuedæ. Si vero defectu peccat, ad exilissima cutis vascula, & sudoris secretioni dicata organa appulsus urgeri nequit, & vitiosa materia per capillare hoc cribrum minus recte secerni, & transmitti potest, sed summo eum discrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhærescit. Quare vix minus hoc in morbo metuendum est periculum, quam si ab imperito medico inconsiderato sanguis exautlatur. Vidimus nosmet ipsi, tam inteliciter aliquoties cessisse quorundam ausum, qui in purpura chronica, qua hypochondriaci, spasticis pathematibus obnoxii, laborabant, venæsectionem in pede largius instituendam suaserant, ut exanthematibus subito disparentibus, apoplecticus irrueret insultus. Novimus quoque, admissa illa, sævissimas subsequutas esse artuum tra-

ctiones, & convulsivos partium motus, & parum abuisse, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Inter auxilia chirurgica miliari febris opponenda referuntur adhuc a quibuldā vesicatoria, si acida corrupta lymphæ peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ de-lasatæ nervæ simul excitentur, & ad contractionem sollicitentur. Inprimis HAMILTON de febre miliari, eadem scapulis iterato apposita mirifice dilaudat, ita pag. 450. Sydenhami rationes subducens: *ad ferocitatem minuendam optime respondent vesicatoria. Materia enim mor-bifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via sibi consueta, facilius amandare potest: tantum abest, ut pusillarum eruptionem impediant.* At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum esse videatur, ingenue tamen fate-mur, nos nunquam eo esse usos, sed enumeratis præfidiis, & auxiliis, purpuram adspirante Deo expugnasse, ideoque aliis, ut periculum faciant linquimus.

Vesica-torium usut in utraq; purpuræ

ENARRATIONES MORBORUM:

OBSERVATIO I.

Vir illustris, quinquagenarius, ^{Purpura chronica post ubi-mani hæmorrhoidum fluxum tandem lethalis.} temperamenti sanguinei, a longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis constante vigore gavisus est. Etate autem sensim ad senium vergente, quum prætermisso, quod alias consueverat, motus exercitio, cibis alimentosis multumque aromatizatis, ut & largiori vini generosioris haultu magnam sanguinis abundantiam accumularat, neque hanc per venam sectam imminuerat; ipsa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum salutariter excitatum, a tanta machinæ obfutura mole se liberare annixa fuit, eventu adeo secundo, ut a multis postea annis ab incom-

incommodis satis immunis degerit : donec aliquando post longius iter sub frigido hiemali cælo institutum, cæcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante discussionem multas crearent molestias. Circa æquinoctium vernale ejusdem anni, hæmorrhoidalis non modo effusior, & per tres fere menses durans rediit fluxus, sed & varia se adfociarunt incommoda ; siquidem vir illustris appetitus imminutione, acri & falsa oculorum defluxione afficiebatur, restrictivum in pectore, & abdomine sensum, nec non pressorium in ossæ sacro dolorem cum stimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem, & pedem affligebat. Ego tum temporis in consilium accitus primo venam in brachio secandam suasi, dein curam cum sode Spadano vel Selterano sub exacto diætæ regimine instituendam commendavi ; postea vero crebriorem corporis exercitationem, abstinentiam a vino Hungarico, & liquoris mei anodynî cum pulvere præcipitante ex aqua usum injunxi. Et optime quoque cessit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario mense, in febrem incideret noster, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat prostratio, sitis, & æstus intensior, vomitus quoque, & alta suspiria, præcordiorum anxietates, cum respiratione difficili, cardialgiæ, & compunctioris sensus, alternante frigoris, & calorî sensu, pulsusque durus, & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar ; & eni successit cutis asperitas, prodeuntibus innumeris pustulis rubris, milii semen figura referentibus : unde bezoardicum pulverem circa somni tempus, vomitui vero obviam eundem gratia liquorem anodynum mineralem cum balsamo vitæ maritatum, & pro potu serum lactis dulce propinabam. Sic sedebantur quidem molestæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, sed tanta in cute ad

purpuraceum hoc exanthema remanebat dispositio, ut continuo fere sub corporis quadam incallescencia maculæ efflorescerent, & æger per totum æstatis, & hiemis insequentæ decursum purpura cum insigni pruritu juncta laboraret ; præsertim quum plus justo appetitui ciborum incongruorum indulgeret, unicus plus justam quantitatem adsumeret. Circa verum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliisque gravioribus symptomatibus, purpura copiosior in locis quoque inconfluctis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo sat largam sanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumescabant, & maculæ disperebant, crustam, qualis in scabie ferina sicca conspiciatur, relinquentes. Venterculus pituitosam quandoque materiam, quam fauces quoque stillabant, eliciebat, somnus aderat multus sed parum reficiens, pulsus mane frequens, & validus, vesperi debilis micabat, urina crassa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in summa erant perturbatione. Ut auxilium ferremus ægro, potus loco mox cerevisia Duchsleinensis, quam appetebat, cum gelatina cornu cervi permixta, mox gallinarum jussula cum radicibus cocta, quandoque etiam sarsaparillæ decoctum, usurpata fuere ; ex medicamentis vero essentia stomachica liquorî anodyno nupta, post meridiem pulvis absorbens cum pulvere cascariellæ permixtus, & vesperi bezoardicus pulvis offerebantur. His, & anæleptis interpositis nihil proficientibus excrementa fetido secedebant odore, virum prostrato augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus summe emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illustris morbi vehementia victrices dare manus debuerit. Peracta post mortem sectione, pancreaticulus adiposus, una cum renibus, intestinis tenuibus & vesica urinaria, inflammatione correpta comparebant, licet putredine exclusi, ita ut tactu

factu in liquamen fatisceret; ventriculus flatibus distentus; vasa gastrica sanguine crasso infarcta; diaphragmatis sinistrum latus corruptum conspicebatur. Pulmones inflammatione obfessi, colorem ex atro coeruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flacidum multo atro sanguine turgebat. Glandulas mesenterii scirrhus infestarat. Hepatis gibbosa pars maculam inflammatoriam ostendebat, cujus vesicula felica bile erat repleta.

E P I C R I S I S.

Sistit hic casus purpuram scorbuticam, eamque chronicam, & exitu lethalem, cujus generandi modum, decursum atque eventum paucis jam ad ductum historię morbi perpendere juvabit. Vir Illustris tum ob diuturnam lautiozem, tum ob consuetam corporis exercitationem omissam in corpore nimiam sanguinis coacervavit copiam; quę per convenientem venæsectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: unde postea, salutaribus & excretionibus, quę in tenili ætate per se languent, cohibitis, tota sanguinis, & humorum massa a partibus excrementiis minus rite depurata labem contraxit scorbuticam. Jam insigne attulisset emolumentum multa que mala præcidisset bonus hæmorrhoidalis fluxionis successus, nisi ipse Dn. ægrotus frigore imprudens corpori admissio eundem suppressisset, quo sanguis versus interiora magis coactus in vasis mesentericis se accumulavit, & denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere persistente, ibidem stagnavit; donec tandem calore vernali expansus vasa cum impetu disruptit, & effluatius per tres prope menses promanavit. Nos itaque, sedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium co respeximus, ut fortasse obstructi viscerum tubuli referantur, quod debi-

to fontis Selterani, vel Spadani usu præstandum allaboravimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus iusto inherens novę sanguinis accumulationi, ejusque in imi ventris visceribus itagnationi ansam præbuerit, factum est, ut impuris sordibus salino sulphureis non segregatis, ipsa purpuracea materia ingeneraretur, quę nervosis primum membranarum insidens spasmodum excitavit febrilem, cuius ope ipsa purpura ad habitum corporis protrusa, omniaque quietiora sunt reddita. Redeunte postea hæmorrhoidum fluxu effusiori, vires jam antea debilitatę omnino magis sunt depressę: unde vi cordis & arteriarum systolica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, sed & sanguis tenax, & acris in minimis & capillaribus illis, lenis, & pulmonum vasculis stasin inflammatoriam, omniaque huic communia symptomata excitavit; ut adeo non mirum esse debeat, cur post mortem varię partes inflammatione sphaceloque obfessę comparuierint.

O B S E R V A T I O II.

FEmina quadraginta annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis, & spongiosi, alvo strictiori vitęque sedentarię adsueta, admodum semper pleno, & inordinato victui, consistentiori cerevisię nimioque Caffę potui indulsit: parum tamen molestię inde percipiens; usque dum terrore aliquando percussa menses primo per dimidium fere anni plane amisit, postea vero parciore experta fuit. Ab hoc enim tempore sæpe insignem corporis gravitatem tussiculosam peccoris convolutionem cum cutis quadam pruriginē sensit. Hęc invicem mala ad vernum usque tempus durabant, ubi præmissa venæsectione in pede motibus corripiebatur febrilibus, catarrhales, tum temporis

*Purpura
chronica
inedia,
& aquis
mineral.
sanata.*

graf-

graffantes æmulantibus. Remedia ordinabantur huic statui accommodata, porus tenuis, & clystere quoque alvus clausa referabatur. Sed eni! improviso sine prægressis gravioribus symptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpuræ, quæ sub pulveris leniter bezoardici, cum extracti castorei pauxillo remixti usui, in dorso quoque, & brachiis copiose efflorescebant. Mitigabantur tum omnia symptomata, & sensim maculæ hinc & inde evanescere videbantur, quarum tamen novæ mox recedebant. Tam pertinaciter, itaque in hærente hoc exanthemate, a quo tamen præter pruritum pectorisque oppressiones, refrigerationem maxime subsequentes nihil patiebatur, ego curam suavi tenuem, & exsiccantem hac ratione instituendam: ut præmissa venesectione, alvinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per unum alterumve mensē ægra a nutriente victu se abstinens pane bis cocto, & carne magis assata in retracta quantitate vesceretur, potui decoctum rad. sarsaparill. chinæ & cort. ligni sassafras in largiori copia substitueret, & ad robur ventriculi conservandum temperatum medicamentum stomachicum adhiberet; finita autem hac cura, scarificatione admissa, serum lactis dulce tam mane, quam a meridie biberet. Paruit ægra consilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreverat, quantumque levaminis reportaverat, ita ut per autumnii, & hiemis decursum a purpura ejusque molestiis parum affligeretur, præsertim quum salubres diætæ regulas exactius observaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & postea Selteranum tam sine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hisque finitis balneum Lauchstadiense externe adhibendum: unde mensium fluxus antea parcius justam servavit quantita-

tem, & ægra a malis suis liberata jam exoptata fruitur valetudine.

EPICRISIS.

Femina, cujus morbum exposuimus, ob vitam otiosam, pinguemque diætam statum sibi contraxit plethoricum, sub quo, vel levioribus causis, ut teorre accidentibus, salutaris mensium fluxus, ob nimiam valorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non potest non sanguis, & lymphæ impuritate imbui, & nimio potus Caffee usu alvique constipatione concurrere, purpuræ proventus ingenerari; sicut hoc supra satis ostendimus.

2) Annotandum est, quod homines spongiosa carne multaque pinguedine præditi, qui multum serosi sanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum sint proclives, ideo quod serum, per excretionem cutaneam non satis depuratum facile vappescentem acrimoniam induit. His vero subjectis nihil convenientius est, ad purpuram in prima, ut ajunt, herba suffocandam, quam accommodata cura per inediam, qua sepe sua pinguedo, quæ remoram sanguinis circulo depuratorio posuit, subtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus sordium per transpirationem eliminandum retentioni, & accumulationi faveat.

3) Aquas salubres commendavimus, ut reliqua etiam se, & excretionis organa suæ restituuntur integritati, maximeque ille sequiori textu saluberrimus mensium fluxus in ordinem redigatur: quo sine etiam balneum Lauchstadiense subiungendum suavis, quod tum in valis uteri flaccidis roborandis, sanguinisque fluxu promovendo, tum in cutis tono simul restituendo, eximiam præstat utilitatem.

O B.

OBSERVATIO III.

Purpura
chronica
ictero &
hydropi
symptom
matica.

VIr aliquot supra quadraginta annos natus, sanguinis, & succi plenus, jam olim vigesimo ætatis anno a vita sedentaria multisque ad feram noctem protractis lucubrationibus malum passus est hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum dispositione, qui succedente tempore sæpius quidem apparuit, certas tamen statasque periodos nunquam servavit. Trigesimo quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua brevi curata purpura corripiebatur scorbutica: unde fonte usus est Pyrmontano, idque inde obtinuit, ut purpura mitigaretur, penitus vero non evanesceret. Quum quadragenario proximus admoveretur officio, quod non modo vitam postulabat sedentariam, sed crebriores quoque animum commovendi occasiones præbebat, prægresso quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectorisque angustia junctis, quibus compositis icterus prodibat, pedes intumescébant, & maculæ purpureæ, plus quam antea unquam, emergebant hæmorrhoidibus nunc prorius silentibus. Remittente colore flavo, pedum tumor nihilominus una cum purpura persistebat: quare denuo aquæ Pyrmontanæ adhibebantur, sed sine levamine, ut potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius ascendens simul scrotum, & inguina occuparet. Ego consultus rem in ancipiti positam ratus, sequentia proposui. Primum, abrogato cerevisiæ potu decoctum aperitivum substituendum jussi hujus compositionis: Recipe rad. V. aperientium ana unciam, sarsaparill. glyzzyrrh. cichorei ana unciam dimidiam C. D. S. species; quatum uncia tina, & dimidia in tribus aquæ mensuris decoquenda, addito in fine paulo cinamomi. Dein, quovis ter-

tio die pilularum balsamicarum XIV. propinandas, & bis in die scrupulos duos pulveris, ex solut. ocul. cancer. arcani duplicat. nitri purif. tartari vitriolar. ana drachmis duabus, rad. ari. salis absynthii, cinnab. ana drachma compositi, capiendos commendavi. Ut ventriculo prospiceretur, præscripsi elixir balsamicum temperatum ad 8. guttas in prandio sumendum, ex extracti centaur. min. gent. rubr. card. bened. rhabarb. terræ soliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ vineiis quatuor leni calore solutis. In diæta suasi juscula carniū tenuiora cum rad. petroselin. selleri, taraxici, gramin. & cichorei decocta crebriusque adsumenda. Externe vero ad dolorem prefforium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplasma, ex conis absynthii, flor. chamomill. roman. & vulgar. sambuci in vino, & aqua cal. is vivæ coctis imponere, idemque scroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia symptomata vehementiam, & aliquando inter ipsorum usum motus incidebant febriles, cum nova purpure protusione, sed natura jam nimis imbecillis tandem succubuit.

E P I C R I S I S.

Ferax est hic casus utilissimarum observationum, quarum prima est, quod purpura primum post febrem effluerit, cujus phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: sine dubio febris intempestive curata labem quandam in abdominis visceribus, sanguinis depurationi servientibus, maxime vero in liene, & hepate reliquit; unde his forte infarctis sanguis a partibus sulphureis non rite depuratus purpuræ materiam suppeditavit. Imo ab eadem causa, seu a circulo sanguinis per hæc viscera impedito derivandus est tumor pedum insignis, qui tantum non omnibus visceris cuiusdam sanguinei obstru-

ctione

Etione laborantibus solet esse familiaris. Icterus in nostro ægroto suam sumit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione pressorius inter alia edocebat, tum a spasmodica ductuum biliariorum sub ira strictura. Intercepto enim bilis ad intestina cursu, hæc ad sanguinem refusa largiorem materiæ purpuracæ copiam ingeneravit, quæ causa fuit, ut post ictum rubræ miliaris pustulæ copiosius in cute effluerint; luculento indicio, sulphuracæ indolis materiam in purpura pecare, ideoque hanc ipsam variis a bilis vitio oriundis morbis symptomatice jungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, ut tenaci viscidæ amurcæ obfessi vicerum tubuli reclderentur, & sanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, seu symptoma, sponte evanisset. Quoniam tamen vis morbi tantum iam invaluerat, ut virtutem omnium, vel efficacissimorum remedium superaret, factum est pro! dolor, ut morbo tandem superatus æger succubuerit.

OBSERVATIO IV.

Purpura
ab Inordinatam
dieta
chronica.

HOnesta hujus loci femina, tenebra ac macilenta, quinquaginta, & al quot annos nata, naturæ sensibilibus animique ad exandercentiam proclivis, per octo circiter annos semel vel bis in anno purpura corripi suevit chronica, ita ut nonnunquam per unius, vel duorum mensium spatium eadem laboraverit. Enimvero, quoties novus imminabat insultus, per intervalla alia atque alia jungebantur symptomata, ut fere sunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium tinnitu, anxietas præcordiorum cum spirandi difficultate, somnus paucus ac interruptus, pulsuum cum celeritate juncta debilitas, alternans cum frigore

æstus, & insignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpuracæ cum aspredine cutis, & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulsa, invicem ista placabantur symptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit nostra a singulis hæcenus paroxysmis, beneficio temporis simul concurrente, datis lenioribus bezoardicis, & analepticis, quorum illa ex pulvere Marchionis, cornu cervi usto, philosoph. præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinabari, & pauxillo camphoræ, in pulverem redactis constabant; hæc autem ex aquis melissæ, cerasor. nigr. florum tilia, sambuci, lilior. convallium, flor. rosarum, cinamomi sine vino, matre perlar. & tyropo acetosistatis citri, in potionem mixtis consuebantur. Potus loco commendabatur pitana ex hordeo mundo, ratia cornu cervi, rad. scorzonæ & cichorei confecta, blandisque lecti calor serio injungebatur, ne forte aere frigido ad corpus admissio curationis negotium turbaretur. Præservandi sine venæsectione bis vel ter in anno admisit, mediocri tantum sanguinis portione evacuatâ, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non sine successu bibit; nihilominus tamen integre ab hoc morbo nondum convaleuit, sed sæpius recidivam patitur, præsertim quum iracundia cum animi angore juncta, obres domesticas ad vota non succedentes, crebro afficitur.

E P I C R I S I S.

Dici vix potest, quam difficulter seminum purpuraceum, diutius paulo altiusque succis vitalibus insinuatum, penitus eradiceatur; utpote valde multiplicativæ est indolis, si tantum minimæ ejus reliquæ in corpore remaneant: maxime vero id ipsum in

in numero pluribus ægrotantibus, præsertim mulieribus, post sanguinis excretionem cessantes contingere observavi. Causam difficilioris sanationis potissimum inordinatis animi affectibus, & perverso vitæ generi tribuo, quod post morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum, & aerem quandoque mutant, & regimini se accuratori submittentes semel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis utuntur, terque minimum venæsectionem, & si paulo habitioris sunt corporis, scarificationem admittunt, equidem scio plures a chronico hoc affectu prorsus liberatos.

OBSERVATIO V.

Purpura
chronica
in f. mi-
na sene.

Matrona hujus urbis honesta, sextum supra septuagesimum attigit annum, & per aliquot annorum decursum crebro affecta fuit purpura, ut dicunt chronica, cum consuetis symptomatibus juncta; a qua tamen intra duos vel tres menses ex voto semper convaluit. At vero, quum septuagesimo sexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corripere morbo, nonnisi de insigni virium prostratione somnique defectu conquesta pejus quam antea unquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra subito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

ETICRISIS.

Non mirum est, purpuram illam esse graviolem longeque difficiliorem sanationis, quæ annis obstitos senes, quam quæ homines in ætatis flore constitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos invadit. Ipsa enim senectus, ob excretionem per transpirationem, & alvum languidiores, non modo scorbutico-salinam, & viscidam succorum vitalium

diathesin ingenerat, sed etiam propter vires sensim paulatimque decrescentes sanguinis depurationi, materiaque morifica ad habitum corporis propulsioni amplius non sufficit. Quare intellectus est facillimum, cur præsens demum ægrota, senectute invalescente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

NOvi medicum, celebris nominis, temperamenti cholericis, qui per plures annos purpura laboravit chronica, cum magno pruriu nocte præsertim auctiori, conjuncta, ita tamen ut suo, quo fungebatur, officio commode præcise potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: a multis retro annis inter cibos insigni piperis, & zingiberis leviter confusi copia utebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, sale & aceto confiatum, comedebat; præter hæc vero exactiori quoad cibum, & potum diætæ studens, bis vel ter in anno sanguinem ex vena pedis tusa mittendum curabat. Inter hæc nihilominus ad insignem pervenerat ætatem; sed sex supra septuaginta annos emensus subito apoplexia cum paralyti correptus, post novem dierum intervalum, prostratis omnino viribus, animam exspiravit.

Purpura
habitua-
lis acera-
riorum,
& arom-
tom usu
suscitata.

ETICRISIS.

Vir erat corporis robusti, macilentioris ac nervosi; alias, si laxioris fuisset habitus imbecilliorisque naturæ, profecto a victu acido pariter atque a calidis, & acribus aromatibus graviolem sanitatis labem sibi contraxisset. Equidem plures, imo ex medicis nonnulli in ea versantur opinione, aromata illa acriora, ut piper, & zingiber, quia oleo, sdestillantur, subtilearent, sanguinem minus calefacere, sed crudorum hu-

humorum concoctionem adjuvando, digestioni insigniter succurrere. Verum enim vero, licet id sano sensu possit concedi, minime tamen est inficiandum, quod acriores horum aromatatum partes, cum chylo ad sanguinem delatæ, insignem humoribus acrimoniam inducere possint. Quod quidem eo ipso satis superque potest demonstrari, quoniam, ut sæpius expertus sum, a cibis ejusmodi aromatizatis, inque primis piperratis, si qui fonticulos gerunt, nunquam fere non molestam in eo loco sensationem cum pruritu percipiunt, quæ acrimoniam cum sanguine communicatam satis, ut arbitror, testatam faciunt,

OBSERVATIO VII.

Purpura
post usum
Carolinarum orta.

Vir generosus, quadraginta, & aliquot annorum, habitu corporis spongioso succique pleno, & temperamento sanguineo præditus, a prima juventute lautæ diætæ innutritus sæpe ad ebrietatem usque pocula hausit vinosa; unde tempestive arthritide laborare cepit vaga: ad quam præcavendam aliquando ex medici consilio thermis utebatur Carolinis, quæ quidem interno usu nihil procreabant incommodi, sed bis adhibito balneo eveniebat, ut universum corpus maculis pustulisque obsideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere somnum eripientem excitabant pruritus, appetentia prope penitus destructa. Omittēbatur igitur omnis tam inquam externus Carolinarum usus; at quum paulo post vir generosus circa vespēram se auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies gravioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna sedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque roborantia sensim paullatimque abigebatur, licet

prohiberi non poterat, quin postea crebrius purpura laboraverit chronica.

E P I C R I S I S.

Docemur ex hac morbi historia; & progressu, quanta prudentia, quantaque circumspēctione subiecta impuris succis scatentia fontibus calidis, præsertim per balneum uti debeant. Longe hinc tutius satiusque fuisset, si vir generosus, loco thermarum, temperiores potasset acidulas, quæ melius per alvum & urinam, quam fortiora calda per cutim impuras salino sulphureasordes educunt.

2) Discere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improvidē cuti admīssa, maxime tali in casu, ubi natura materiam corpori infestam cum impetu ad superficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, easque nobilissimas partes metastasi, non modo miserrimi intestinorum cruciatus, sed sæpe lethalia oriuntur symptomata, ut tragica exempla plurima ostendunt.

3) Notabile hoc loco est, quod spasmos abdominis, & intestinorum per anodyna sedatos secuta fuerit insignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: unde facillimum est intellectu, qua ratione subito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus causam præbere possint.

OBSERVATIO VIII.

Vir quadraginta, & quinque annorum sanguineus, natura sensibilibiori habituque corporis spongioso donatus, lauto, & quieto vivendi generi adiectus, sæpe non solum fluxum expertus est hæmorrhoidalem, & cæcis, ut ajunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laboravit chro-

Purpura
chronica
accedente
lethalia.

chronica rubentē, cum insigni cutis pruritu, circa vernum maxime tempus insistente. Sensim paullatimque decrefcente hac purpura, ultra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tensiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipsaque dorsi regione gravissime sævientes, plerumque tumorem in brachiis, & circa pedum malleolos, cum insigni nonnunquam rubore, & dolore junctum relinquebant. Et talis morbi erat facies usque ad pristinum mensē, ubi ægro necessarium suscipiendum erat iter; sub quo quum nimio se frigori exposuerat, domum inde reversus ab omni statim dolore, & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliqativo eoque tætiissimo sudore, quem mox purpura sequebatur alba cum pustulis elevationibus, a collo usque ad pedes protensis. Vires erant dejectæ ad novum usque diem, ubi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger electo surgeret, purpura mox retrocedente summæ oriebantur anxietates, deliria, summa virium prostratio cum spirandi difficultate, convulsi motus, & ipsa denique mors.

E P I C R I S I S.

Admodum varius est hujus morbi decursus magnusque ægritudo, se invicem excipientium quasi cumulus, quæ omnes ad summam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, isque inordinatus, & cum molesta venarum hæmorrhoidalium intumescencia alternans, sub quo plerumque difficilior solet esse sanguinis per abdominis viscera, maximeque per hepatis, & lienis substantiam circuitus: unde paullatim labefcente salutarī se & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipsa purpura proginitur, quæ, sicut in præsentē ægroto, diu potest in hære, nec facile periculum

Hoff. 5yß. T. IV. P. 5.

minatur, nisi perversis curationibus aliisque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent causam, quam quod materia purpurea ad cutem parcius propulsa sensibilem articulorum membranas obfederit, vellicaverit, & ad spasmos sollicitaverit. Tum quoque tumor, & rubor in brachiis pedibusque apparuit: quod quidem non mirum esse debet, quoniam observationum fide satis constat, quod in partibus spasmo infestatis, post illum compositum plerumque atonia relinquatur, quæ sanguinis, & humorum accumulationi, stagnationi, adeoque etiam tumori anſam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima sudoris profusione stipatam, quæ virium robur mirum in modum exhaufit, ut postea sub circulo sanguinis languidiori lymphæ facile corruptione, & vappescencia potuerit inquinari; unde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis est subitanea morbi in pessimum statum mutatio; quæ, me iudice, egressu e lecto tribuenda est. Dicit enim vix potest, quantum in morbis sic dictis lymphaticis, ubi virium ingens adeſt prostratio, nocere soleat erectus corporis, & capitis tam in lectu, quam extra ipsum situs; sicut in disſertatione nostra hac de re olim habita pluribus exemplis ostendimus, & confirmavimus. Tali enim ratione obdebilem cordis pulsum minor sanguinis copia ad caput propellitur, & facile lypothymia incidit, sub qua omnes motus ad interiora convertuntur, ipsaque materia per cutem excernenda reſtopellitur; unde deliria, convulsiones, sphacelationes, & mors.

Qui plures desiderant observationes, adeant consultationes nostras medicas, ubi Tom. II casu CXCI. CXCI. & seq. multa notatu digna exempla recententur.

F C A

CAPUT IV.

De lue venerea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Deorist-
de lue
venereæ
judicium.

Luem sic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam esse advectam, & per singulas ejus regiones diffminatam, quum Christophorus COLUMBUS Insulam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de pestifero hoc morbo scripserunt, ut *Roderici DIACII Hispaniensis lib. de morbo venereo. Nicolai MONARDES lib. de simpl. med. ex novo orbe allatis* est opinio. Licet vero certa experientia fide satisconstet, perniciosam hanc luem primo in Hispania, tum in Italia, & Gallia, postea vero in ipsa Germania per contagium, a coitu cum feminis impuris susceptum, fuisse propagatam; sunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos præcipue *MINADOUS lib. de virulentia venerea cap. XXIV. Nicolaus de BLENNY chirurgus Parisiensis in lib. I.º art. de guerir la maladie venerienne, & Job. Baptista SYNIBALDUS de geneantropla lib. IX. tract. 2. qui existimant, morbum hunc citra ullum contagii virus in altero sexu posse oriri, si femina cum pluribus viris rem haberet, semperque esse grassatam apud scortatores infames. Tum enim ex diversi feminis stagnatione & corruptione virulenti nascerentur humores, qui primum seminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamvis hanc sententiam vero valde similem penitus non reiiciendam existimemus, sed potius, ex hac causa morbum lue Americanæ similem, generari posse concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata*

ex America contagio majoribus stipata sit symptomatibus, longeque vehementius, & malignius, quam malum ex vaga scortatione ortum sæviat, ita ut non per coitum solum, verum etiam per contactum, e. g. manuum sudore madidarum, per oscula, & in lactantibus per attritum mamillæ, & papillæ, imo per pocula quoque, & vestes, cum aliis possit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem suam exserat, in corpore latere.

§. II.

Est autem hæc lue dyscrasia humo-
rum omnium, maximeque ferro-
so-lymphaticorum, maligna & putredinosa, a miasmate venereo, per contagium intus suscepto oborta. His vero signis, & symptomatibus prodit ac progreditur hic morbus. *Historia morbi, & symptomatum in toto corpore.* Qui ex impuro veneris usu eundem sibi contraxerunt, contagii vim maxime, & primum experiuntur in pudendis, ubi inflammationes, tumores, dolores, & ardores, exulcerationes, humorumque profluvia oriuntur. Postea vis veneni se diffundens primo vicinis, & contiguis partibus, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim pessima ista, & multiplicativæ indolis inquinamenta in succos vitales, lympham, & sanguinem transferuntur, omnes tum fluidæ tum solidæ corporis partes, ob corruptionem indurctam, pessundantur. Ita languor & lassitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decrescunt, humano orbata adspectu facies maculis, & pustulis, modo latoribus, modo minoribus, in fronte præsertim decedatur, varique generis tubercula sicca, & humida, furfuracea seu squamosa, colore tamen, & magnitudine, secundum locorum differentiam diversa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes tu-

nutrimento destituta emarcescunt; in partibus, ex carne, & pinguetudine confatis laxioribus ulcera generantur maligna, ad ossa usque serpens; in articulis insignes sentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa periostia, & in ipso ossium meditullio dolores grassantur osteocopi vix tolerandi, noctuque invalescentes; imo sæpissime tophi, & gummata, abscessus, & caries in ossibus proveniunt, horumque substantiam, & lamellarum compagem ita pessundant, ut soluto partium nexu plane erosa dilabantur. Præter hæc, pili quoque subinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, seminio morbofo contaminatæ stagnationem, tumores contrahunt, qui vel in scirrhum, vel in ulcera, si negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo sexcenta alia prodeunt mala, ut luem hanc non morbum, sed morborum iliadem pronuntiare fas sit.

S. III.

.. Specia-
lim in
capite.

In nulla vero corporis parte virulenti hujus fermenti effectus magis sunt conspicui, quam in ipso capite. Nam præter immanes, qui ibidem noctu maxime sæviunt dolores, genæ, supercilia pilis nudantur, pustulæ, & tubercula labiis, ori, palato innascentur, quæ in ulcera caecotheca abeunt; gingivæ aphthis & ulceribus obstitæ dentes vacillantes, & cariolo efficiunt, planæque ex alveolis suis dimittunt, uvula, tonsillæ, totumque faucium peristroma ardent, dolent, inflammantur, & ulcere exeduntur, ossa narium spongiosa, carie infecta absumuntur, & vomere, a quo sustentantur, privata corruunt, fornice nasi depresso: unde simul putridus ex ore spiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ depravatio cum insanabili raucedine observatur. Neque aures, & oculi a

tali labe manent immunes, sed hi exterius dolore, rubore, pruritu, & lippitudine tentantur, interius vero, humoribus obfuscatis, splendore & visus acumine privantur, imo nonnunquam suppurantur. Aures molesto afficiuntur tinnitu, & exquisito doloris sensu, & quoad internam sui substantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo sæpenumero cranii ossa arroduntur tophitque, & gummatibus deformantur, cuius rei testem citamus RHODIUM *cent. I. obs. 32.* qui in rustico, lue venerea laborante in dura matre tria candida annotavit gummata.

S. IV.

Et hæc sunt præcipua pestiferæ hujus luis symptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque ejus partium functiones in utroque sexu possint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quisquam ex dictis colliget. Nolumus autem prolixiores esse in notis morbo essentialibus secundum singulæ ejus periodos, & diversos gradus considerandis, quia otium nobis fecit celeberrimus SYDENHAMIUS; qui in eleganti sua de lue vener. epistola accuratam morbi nascentis, adulti, & senescentis tradidit historiam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc terriberrimum mali genus inter initia prodeat, & postea altius corpori insinuatum latiusque diffusum dissitas etiam partes afficiat, labefactet, pervertat. Hoc tamen non possum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hæcenus allata signa similiter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, sed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibusdam tantum, sed ex pluribus simul sumtis de morbi præsentia esse iudicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulcerationes aliasque labe-

Signa dis-
seunt se-
cundum
subjecta
& morbi
gradus.

inter initia apparentes statim pro ipsa lue, quam potius pro luis principio venditabit; siquidem, si recte tractata tempestive curantur, lucem nunquam ingenerant.

S. V.

Luis vene-
rer. dif-
ferentia
a scorbu-
to.

Equidem his signis facile luem veneream dignosci posse confido; nihilominus tamen de morbis, quibuscumque aliquam habere convenientiam videtur, pauca addere juvabit. Inter hos præcipuum obtinet locum scorbutus, qui petinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos, & fixos, noctu auctiores, nervorum contractiones, pustulas, tumores duros, varialesque tam oris, quam ipsius penis, ut EUGALENUS *lib. de scorbuto* testis est, exulcerationes comites habet; ut nihil ideo mirandum sit, cur CHARLETON *lib. 1. de scorbuto cap. IV.* tantam inter scorbuticum, & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, ut communia quædam utrique morbo sint symptomata, a medico etiam peritissimo, in locis maxime septentrionalibus, & maritimis, Dania, Svecia, Batavia, difficulter distinguenda. Quod si igitur duo hi morbi in uno loco simul grassantur, attenta opus est diligentia, ut ad rectum iudicium revocentur omnia: sunt enim certi omnino characteres, quibus arte periti pustulas, serpigines, & ulcera venerea, canceri naturam æmulantia, ab impuritatibus scorbuticis possunt discernere, qui tamen facilius discuntur, quam docentur. Interim EUGALENUS hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, sardo infusato in scorbuticis vero non ita reperitur. Accedit, quod maculæ scorbuticæ raro efflorescant, nisi prius gingivis exulceratis tibisque livore nigrescentibus, quæ

similiter in lue nostra aliter se habent. Præterea, ulcera scorbutica tota plerumque livent, cum venerea contra in ambitu rubra sint, colorem ex albo cinereum in ima cavitate referentes. Quod vero speciatim ad exulcerationes oris scorbuticas attinet, hæc primum gingivas, tum fauces, & tonsillas, lento tamen progressu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejusque partes, & demum gingivas occupare solent.

S. VI.

Pariter quoque providendum est, .. & aliis morbis.
ne herpetem, impetiginem aliaque cutis ulcuscula statim ad luis occultæ virus referamus, sed probe prius, an cetera consentiant signa, disquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia a venereis differunt, quod semel facta eruptione corporis inquietando, & lassitudo desinant, quod tantam dolorum atrociam minime junctam habeant, nec demum noctu, si auctiora a lecti calore pruritus excipias, adeo invalescant. Eadem cautio adhibenda est circa tophos, nodos, & ganglia, quæ certe non a solo veneno venereo, sed quam maxime etiam a quacunque violenta nervosarum partium tensione ac vellicatione, uti post veros arthriticos dolores interdum videmus, proveniunt: nisi itaque alia signa adsint, quæ pondus, & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue suspicandum est. Neque tandem sine adhibito discrimine omnes glandularum tumores pro venereis æstimari debent, quia illi multoties sine ulla clam latentis venerei fermenti suspitione in variis corporis partibus videntur; sicut ex solis stramis animadvertere licet. Omnium tamen maxime medicus, ne in iudicando hallucinetur, in quibuscunque morbis, lue nostri analogis respicere debet ad vi-

vitam ægrotantis antea actam, quæ si luxuriosa fuit, & in lasciviæ feminarum blandientium turba transacta, sæpe non contemnendum virulentia latentis præbet testimonium, maxime ubi reliqua consentiant. Neque minus ægri, præterite jam suspitione, curiose sunt explorandi, annon suscepti contagii modum norint, & ut suas tantum suspiciones medico detegant amice hortandi; licet ple-riusque vel pudore, vel timore perterriti originem morbi, & progressum dissimulent, nolintque, si ætatem jam maturiorem adsecuti sint, juventutis errores relegere. Si qui autem a concepto per coitum veneno se quondam gonorrhœam, penis exulcerationes, aliaque genitalium vitia habuisse profiteantur, qua ratione his malis occursum fuerit, disquirendum est; unde facile iudicium poterit formari.

§. VII.

Causa
est con-
suetudinis

Nunc ad causam luis venereæ considerandam progrediamur. Hæc autem quum in Europæa orbis parte, ut §. I. inuimus, soli contagio, & miasmati morbifico, ab ægris ad sanos dimanante tribuenda sit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc perniciosissimum, & subtilissimæ indolis virus suam in corpus nostrum violentiam exserat. Jam in eo quidem auctores conveniunt, ut his maxime modis virulentiam veneream ab infectis in corpus sanum admitti statuunt, cum vel per frictionis motum sive contactum lugendo, osculando, & lactando, poris partium insinuat, vel exhalando, insitit halitus, vicinis partibus inspiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; sed in specifica huius contagii natura ejusque agendi modo determinandis adhuc toto, ut ajunt, cæco differunt. Alii ab acrimonia acri rovente, & coagulante; alii a sale alcalino corrosivo; alii a

Veneri
natura
dificul-
ter co-
gnoscitur.

Hof. Syst. T. IV. P. 5.

specifica quadam acrimonia exitiales derivare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapse dicunt, quia ipsos effectus, seu producta veneni pro ipsius causa declarant. Et profecto, si meam interponere licet sententiam, equidem sollicitum hoc scrutamen supervacaneum esse arbitror. Nam plura sunt in rerum natura, tenuissimæ indolis admodumque parvæ molis, quorum intima natura ac crasis, & ab hac immediate dependens vis agendi, miris-que effectus, in sensus incurrentes producendi, caput nostrum, & intelligentiam plane superant. Videmus hoc in contagio pestis, morbo variolarum, lepra, scabie maligna, morsu canis rabidi, & hujus generis aliis; ubi veram veneni peccantis causam, & indolem exacte demonstrare nunquam hæcenus licuit. Sufficiat igitur medendi scopo, ut tantum perniciosus veneni effectibus impediamus, quo minus suam in corpore humano potentiam exserant; præsertim quum in rebus altioribus ignorantiam profiteri consultius sit, quam aliquid adferre, quod satis probari nequeat.

§. VIII.

Placuit mihi hac de re quam maxime FERNELII prudens limati- que iudicium: hoc in morbo, (venereo) inquit, aliisque venenatis plurimæ videas capiosa, eaque admodum inani, ratione falli, quod, dum vident symptomata, hæc omnia cum humoris cujuspiam (acidi, acris) visio insultare, nihil præter humorem acidum inesse putant, nihil magis animo concipiunt, neque acriori animi acie perscrutantur. num aliud quidpiam in humore subsistit, in quo præcipua affectionis causa subsistat: quale procul dubio si sensu non certissimum potest certa ratione ac intelligentia comprehendendi, alioquin in maxima rerum ignoratione versamur. Accedit, si abstrusas istas, & spe-

Fernelii
assen-
& ul-
terior pro-
batio.

F 3

cificas agendi vires contagii multiplicativæ ad manifestas qualitates, v. g. ad acrimoniam acidam, salisam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos postea errores in ipsa remedium applicatione commissuri essemus. Minime enim difficile esset humorum, cujuscunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in nostro affectu veritati minus respondet. Eaque propter etiam illud multum mihi hallucinari videntur, qui argentum vivum, quod specificum huius morbi antidotum est, elemento alcalinæ naturæ penetrantissimo suam in acido peccante domando virtutem exserere autumant.

§. IX.

De veneni indole
autoris
iudicium. Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia silentio prætermittere videar, non abs re fore confido, si meam de ejusmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuissimis, sed virtute activissimis sententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adsero, veneni contagiosi indolem in tenuissimo fluido sulphureo, sive phlogisto æthereo, & fermentativo principio consistere, quod ulterius diffusum reliquos corporis humani succos eadem labe contaminat. Et sane plura sunt momenta, ex quibus hanc proprietatem coniecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratissima inter physicos æque ac medicos res est, fluidum sulphureo æthereum, seu oleosum, si ullum aliud, stupenda ratione posse dividi, dissipari & multiplicari; sicut in corporibus eodem instructis, ut Zibetho, moscho, ipsoque sulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita potest diffundi, ut innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, si ad virus respiciamus venereum, hoc ita est comparatum, ut per plures menses, imo annos occultum latere possit, ante quam perniciem corpori inten-

dat: quod certe fieri non posset, si alius esset naturæ, sanguinique, & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque esse statuitur sulphuræ, & oleosæ naturæ fermentum, quod pinguedini involutum difficilius extricatur, nec tam promptè cum aliis succis commiscetur. Confirmat hanc meam coniecturam ipsa contagii propagatio. Sive enim per cutis poros contagiosa labe cum corpore sano communicetur, certe non aliunde nisi in humorem pinguem, sub cuticula latentem infunditur; sive per impurum concubitum inferatur, perinde membranis pudendorum pinguisculis, vel feminali lymphæ, quæ similiter partibus contat oleosis insinuat, donec tandem mediantibus his succis, seu pingui vehiculo, ad lympham, & sanguinem advehitur, totamque humorum massam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Hæc nostra sententia firmitus ad-Quod va-
huc stabilitur, si ad alios a suscepto-
miasmate productos morbos, ut fere
sunt pestis, variolæ, morbilli, pec-
techizæ &c. animum mentemque ad-
vertamus, quorum materia similiter
putridæ sulphuræ est indolis, diu-
que viscositate pinguedinosa involu-
ta, tanquam in latibulo, potest hæ-
rere, donec aliquando a compedibus
suis liberata in motum fermentationis
multiplicativum ab aliis causis deducatur,
succique vitalibus eandem labem inferat. Et quid dicendum
est, si tetros veneni venerei effectus,
qui per putredinosam humorum cor-
ruptionem se manifestant, conside-
rate attendimus: nonne ipsos a sul-
phuræ indolis principio, pinguedi-
ni insidente, derivare velimus. Si-
quidem abunde satis experientiæ fide
constat, pingua corpora facilius longe,
quam alia in actum putredinosum
conici. Ita ego quosdam in imo
ventre sauciatis novi, quorum omen-
tum

tum multa pinguedine oblitum, & ex vulnere protensum brevi tempore in teterrimam abiit putrilaginem, ut sceleris spurcitiem vix ferre poterint adstantes. Nobiscum fere eandem fovit sententiam celeberrimus BOERHAAVIUS, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam satis laudendus, qui in *diatriba de lue venerea* habet sequentia, illustrationis ergo adducenda: *virus venereum*, inquit, *est in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum veteres, moderni & cellulosam membranam vocant, ita ut contagiosa labe per poros epidermidis ingressa trans cutis vascula usque ad cellulas membrana adiposa pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, calore, motu, mora, assiduo magis magisque incendatur, cutim, & cuticulam superpositas rodas, corrumpat, interirique sub bis circumfusas per ambitum cellulas oleosas contamine, unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupto reperitur, quam supra in cute superposita perdit, & exesa est.*

§. XI.

Haecenus a BOERHAAVIO alata egregie fati comprobant, membranam adiposam non modo praecipuum semini venerei receptaculum constituere, verum etiam, infecto jam sanguine morboque vigente, eandem praecipue affici, sicut ex variis rationibus externis ulceribique depascentibus videre licet. Longe vero clarius rei elucescet veritas, si audire velimus, quae interpositis nonnullis idem gravissimus auctor describit: *adiposa*, inquit, *membrana quasi suppurante, muscoli nudati vividissimi pulcherrimique apparent, ulcera solum tantum pinguem tunicam depascuntur, nec cuti nocent, quatenus consumitis vasis cuti suppositis, hac ipsa quoque peris. Nam*

molles est haec membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur succo adiposo, qui tardissime circulatur, & diutius ibi subsistit: unde fit, ut, si qualicumque vitio corrumpatur, facile labem concipiat celem latiusque serpentem, illaesis subiectis musculis, & cute superposita intacta, fortasse quod haec partes firmioris sint texturae, ideoque immixtioni corruptelae valentius possint resistere.

§. XII.

Accedimus nunc ad eventum nostri morbi praenuntiandum. Quum vero medicus nulla re magis, quam prognosi inepta suam amittere existimationem possit, in hac certe ferenda magno opus est iudicio, magnaque deliberatione, ne semitam empiricorum premamus, qui, ubi leve luis principium est, magnum portendunt periculum, & aegrotos violentis prorsus curationibus, imo rectius carnicinis subiciunt, vel, ubi magna infectio plenaque periculi res est, arcanis suis curationem promittunt facillimam. Debet autem diversae luis gravitas, & ab hac pendens eventus plus minus periculosus ex sequentibus quam maxime aestimari. Primo omnium subiectum inspicitur patiens, quod si juvenile vel virile est, ac temperamento pollet sanguineo beneque valente, facilius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitosi minusque bene valentes, ut infantes, pueri, senes. Exceptionem tamen patitur regula in feminis, quae licet viris longe imbecilliores sint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctantur, quamdiu menstruum tributum solvunt. Melius quoque succedit curatio vernali, & aestivo, quam autumnali, & hiemali tempore, melius in locis calidioribus, & meridionalibus, quam in humidis septentrionalibus, sub australi tempestate constitutis: unde multi ex Germania in Galliam concedentes a malo

Prognosis.

secundum lue bleda

liberantur, non quod in Gallia omnes præstantiores essent medici, sed potissimum, quod ibidem regnans temperata cæli temperies curationi quam maxime faver. Deinde per se cuique patet, lucem incipientem facilius recipere sanationem, quam quæ diutius in hærendo jam altiores egit radices. Neque tamen unquam desperandum, aut lue inveterata laborantes plane deferendos sunt, sed remedio mitiori nihil proficiente ad fortiores progrediendum, & contra a fortioribus interdum ad leniora, juxta ægri constitutionem, transeundum est: qua ratione insperata sæpe salus obtinetur, uti cæregium prostat exemplum apud FERNELIUM cap. XV. in Dominis de Mesieres.

§. XIII.

.. secundum gradum morbi.

Ne tamen artifex in cognoscendo morbi exitu decipiat, respiciendi sunt diversi morbi gradus, sive symptomatum complicatorum vehementia, uti jam pridem tulit usus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, cœu in limine constituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, testium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque vitium in fluidis tantum habent, facile ad sanitatem reducantur. In secundo gradu, sub quo penis, & faucium ulcera, pustulæ, & furunculi per totum corpus diffusi, quos varicellæ magnas dicunt, aliæque ulcera externa comprehenduntur, & ubi jam solidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, sed longe difficilior est, nisi aliæ eam circumstantiæ, ut vitæ genus, vires ægrotantis, & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, ifque tertius gradus, qui cariem ossium, profundiorrem palati, ossiumque nasi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta salutis spes merito evanescit. Quo enim nobiliores sunt partes, quæ corrumpuntur, & quo

magis muniis ad vitam necessariis destinatæ, eo gravius est a lue periculum; quod similiter dicendum est de partibus quibuscvis aliis, quæ remediis parum obviæ ferro, si opus est, excindi nequeunt. Pari ratione, si corpus laborantis impurum sit, & scorbuticis infectum humoribus, aut viscera quædam præcipua, ut pulmones, lien, hæpar, uterus corrupta, conclamata sunt prope omnia, quia tum temporis heroicum salivationis remedium tuto adhiberi vix potest: unde fit, ut morbus per se non semper lethalis vitam multiplici ratione aufferat. Nonnulli enim, qui simul scorbutico, & viscerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus ulcerosa insidet labe, phthisi, & hæctica consumuntur; quidam alii, quorum ossa ichor vtenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam sphacelo, cancro palati, & uteri extinguuntur, putridumque, & lacerum cadaver tandem abicitur, pabulum sane ingratum, & vix vermibus jucundum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Quoniam in hoc diro admodumque difficili morbo universa sanguinis, & lymphæ massa a malignæ indolis miasmate seu fermento plane alienam, & naturæ prorsus adversam, putridam, vappescentem ac viscidam induit crasin, a qua, cœu a fonte omnium in hoc affectu evenientium symptomatum ratio unice petenda est, certe ad causam hanc principalem removendam vix melior excogitari potest indicatio, quam ut tota corruptorum humorum massa ex universo corpore, & minimis ejus asculis atque recessibus per omnia emunctoria toras expellatur. Ita enim futurum est, ut gravissima illa symptomata, qua-

Indicationes curati-
onæ.

qualia sunt glandularum se & excretoriarum obstructions, ossium omniumque partium solidarum inflammationes, & exulcerationes, tanquam effectus causæ sponte conquiescant, & removeantur. Duo vero usque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum inquinatorum colluvies ex intimis partium solidarum latibulis eici, & expurgari possit, videlicet per largiorem pauloque diutius durantem sudorem, & per copiosum, debito tempore institutum salivæ profluvium: quare de utroque modo pauca commemorabimus.

§. II.

Curatio per sudorem, c. m. guaiaci decocto. Quod ad priorem curandi methodum, quæ per sudoriferam absolvitur, attinet, monendum hoc loco est, quod non omnis generis remedia sudorem pellentia huic scopo apta sint & idonea, sed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiant, humores viscidos diluunt, resolvunt ac digerunt, sed maxime etiam, motum vasorum cordis, & glandularum systalticum augendo & intendendo efficiunt, ut humores ibi residentes valde tenaces, & corrupti in motum, & progressum ciantur, commodeque ex imis partium latifundis excutiantur. Quo nomine, ob specificam virtutem, primum celeberrima sunt lignum, & cortex guaiaci, radices chinæ, & sarsaparillæ, lignum, & cortex cassiæ, &c. si paratum ex iis decoctum sudoris elicendi sine usurpetur. Hæc inter vero quam maxime cernit guajacum cum cortice suo, quo ipsi etiam Americani luis curationem instituunt optimeque absolvunt, eo quod illud subtili quodam, acri & resinoso gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem solidorum præstandam. Sic enim ex hoc ligno per spiritum vini rectificatissimum tartarifatam paratur essentia valde resinosa, quæ cum dimidia spiritustartari parte mixta, calidoque cum vehiculo exhibita sudorem efficaciter

mover. Longe autem frequentioris tutorisque usus est decoctio ligni, & corticis ex aqua ita instituta, ut ejus uncia in tribus aquæ libris medicis per horæ spatium decoquatur: qua ratione tantum subtilis resinsola, & balsamica extrahitur portio, crassiori resinæ substantia relicta. Siquidem idem decoctum ad siccitatem leni evaporationi commissum pulverem relinquit bruni coloris, odoris, & saporis opobalsamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, ut vel dimidii grani portio naribus suscepta, vehementem movendo sternutationem, mucositatem ex narium sinibus, si quid aliud, potenter sine incommodo excutiat.

§. III.

Ex qua operatione satis licet colligere, decoctum guajacinum debita quantitate debitoque tempore interne sumtum principio suo acrisubtili balsamico inertes ad motus fibras, & tunicas vasorum ac glandularum nerveas stimulando humorum, & lymphæ progressum, aucta & intensiori reddita virtute systaltica, egregie promovere. Commode autem tale decoctum pro circumstantiarum ratione ad mensem unum, duos vel tres mane in lecto, lenem postea sudorem expectando, calide bibitur, tamen felici sæpe eventu, ut ego hoc solo plures, phlegmatico temperamento habituque corporis spongioso præditos a peritissimis in arte viris sanatos sciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius dissolvendam, idem decoctum cum balneo laconico, quod cum spiritu vini accenso paratur, usurpare suadent; necesse ideo taxandi videntur, si modo debitam cautionem justamque circumspectionem adhibeant.

§. IV.

Quodsi vero sunt teneriora, ma-
cilentiora sensibilibusque naturæ subiecta, decoctum hoc guaiaci, ob
majorem, quem in humoribus excitat
mo-

Modus adhibendi guajacum.

a) cum temperatioribus decoctis.

motum, & ebullitionem, non congruum semper est remedium ad luem extirpandam, sed tum præferenda sunt decocta, quæ ligna, & radices temperiores ingrediuntur, cujus generis sunt radices farsaparillæ, chinæ, lignum sassafras, & ex nostris regionibus lignum juniperi, radix cichorei, saponariæ, bardanæ, glycyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinale, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, possunt imbui; siquidem hoc sal quasi clavis est, qua firmior, resinosa, & viscosa lignorum compages recluditur. Longe vero præstantior horum decoctorum in debellando malo est effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, ut quorundam mos fert, argentum vivum adicitur. Atque tum eadem species, & decocto saturatori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inserviunt, ita tamen, ut si hic finis intenditur, in tripla majori aquæ quantitate decoctio instituitur, additis pro re nata passulis minoribus, &, suavioris conciliandi saporis gratia, cinamomi pauxillo adjecto.

§. V.

Formula
decocto-
rum

Ad meliorem mentis nostræ evolutionem præscribere placet unam alteramve decoctorum formulam: Recipiantur rasuræ ligni guajaci unciz quatuor, corticis ejusdem uncia una, radicum farsaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glycyrrhizæ ana unciz duæ, salis tartari uncia dimidia. C. C. D. S. species, quarum uncia una, & semis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ mensuris coquenda, & facta colatura tertia mensuræ pars, ad sudorem pellendum haurienda. Relictis a coctione speciebus, additisque passulorum minorum duabus vel tribus uncis aquæ tenuis affunde mensuras tres, fiat per horam decoctio in vase clauso: colat. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero deco-

ctum paulo temperioris desideraret virtutis, sumat modo rad. farsaparilli. libram dimidiam, chinæ, (corzonæ singulorum uncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana uncias binas, cort. ligni sassafr. unciam unam, salis tartari drachmas tres, eademque specierum, & aquæ quantitate, sicut in priori, instituat decoctionem.

f. VI.

Residet profecto in convenienti horum decoctorum usu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præsidium. Ubi vero jam altius inhæret malum, temporisque diuturnitate obfirmatum fuerit, & jam fluidis æque ac solidis partibus infectis misera pessimorum symptomatum syndrome adornatur, eadem non adeo semper medentum expectationi, & ægrotantium votis respondere experimur, sed postulat morbi gravitas, præsertim in locis septentrionalibus, & majori frigori obnoxii, ut virtus illorum discutiens, & resolvens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem nostra methodo auspiciatissime periclitur, si cum ejusmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mercurialis vel antimonialis est prosapia, debita dosi offeratur. Atque hoc nomine, & virtute commendatissima sunt æthiops mineralis, vel sulphur antimonii auratum, ex lixivio scoriarum reguli antimonii cum solutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorve grana sumtum, ad impuritates omnis generis e sanguine eluendas, remedium est potentissimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel sal antimonii sulphureum ex scorii reguli simplicis arte paratum vel etiam pulveres, ex duabus partibus cerussæ antimonii, & una parte cinnabaris ejusdem confecti: quæ singula cum decoctis superioribus debito regimine sudorifero exhibita humores viscidos, tubulorum minimis impactos fortiter colligunt, dissolvunt, & tam per subcutaneum, quam

3) cum
aliis fu-
doriferis.

quam renale cribrum copiose educunt.

§. VII.

Verumenim vero, ut cura hæc sudorifera optatissimo gaudeat effectu, opus esse reor, ut corpus ad eam sine noxa perferendum bene prius præparetur. Quo fine primo omnium necesse est, ut, urgente plethora, convalescens sanguinis quantitas per venæsectionem detrahatur; deinde, ut prima regio, totumque corpus a vitiorum fabura per alvum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic scopo non omnia sine discrimine laxantia, & purgantia, sed tantum selectiora nonnulla, & eaque magis appropriata interveniunt, scire licet, hunc censum maxime subire gummata resinosa, uti sunt gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, galbanum, &c. quæ cum extracto rhabbari, hellebori nigri, & mercurio dulci roborata, mediante essentia lignigujaci, vel balsami Peruviani in formam pilularem possunt redigi, sumenda pro dosi drachmam dimidiam. Peracta cum hisce pilulis, ter vel quater circa alterum diem sumtis, purgatione, auspicanda est cura sudorifera, & simul idoneum diætæ regimen servandum: cujus ratio in eo præcipue continetur, ut victu exquisito tenui utentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis assatæ portionem cum passulis exacinatis, & tenuiora carnis vitulinæ, vel gallinarum jusscula cum lactuca, endiula, asparago, Selleri, &c. decocta comedant; ceteroquin verò, quantum fieri potest, sibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piscibus, lacticiis & farinaceis multum inhæreant.

§. VIII.

Altera luis venereæ curatio, quæ mediante salivatione perficitur, locum tum invenit, quum malum altius infixum nec stricta diætæ, nec cura jam laudata sudorifera evelli potest, quia tunc utique alia, maioris

efficaciæ remedia, & quæ morbis giganteis debentur, heroica in ulum arcescenda sunt. Huc spectant medicamenta ex argento vivo parata, quæ revera specificum rebellis hujus luis antidotum suppeditant, eo quod præter mercurium in universa rerum natura nec certius neque efficacius datur remedium, quod subtilitate sua tenerrima, penitus in intimos corporis recessus penetrando, tenacem, viscidum, & in tubulis quasi coagulatum humorem tam potenter resolvat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati, & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

Prostant autem varii, mercurium vel sufficiens ad salivationem adhibendi modi, quos breviter strictimque indicabimus. Veteres per suffimenta, mercurium in vapores resolvendo, curationem morbi peragere contenderunt, sed minus commode, quia crassi densique hi vapores nervolo generi sunt inimici. Tutior, isque frequentior est usus per unguenta, quibus argentum vivum probe subactum corpori applicare solent. Atque hæc methodus in Gallia maxime hætenus obtinuit, & a chirurgis ibidem degentibus hac potissimum ratione instituitur: unguentum rosatum, & pomatum, a quali ad unciam portione sumtum cum uncia mercurii vivi, in sufficienti quantitate recebinthinæ extincti int me miscetur, additis pro lubitu olei lavendulæ guttis decem, & dimidia balsami flerviani drachma: quo unguento junctura prædumque malleoli, & genia quoque, si opus est, matutino tempore, & ventriculo a cibis vacuo ad tornacem per tres quatuorve dies probe inunguntur, donec salivæ sequatur profusivum; non omisso interea decocti lignorum temperationis usu.

§. X.

Sunt dein ex medicis, & chirurgis peritioribus nonnulli, qui salivationis

Regula
in adhi-
bendis
decoctis
obser-
vand.,

Cura sa-
livatoria
perficitur
mercurio
& qui-
da

vel usa
mercurii
interno.

tionis cura per inunctionem seposita in rebelliori malo, tutiorem existimant modum per mercurialia interne sumta salivæ fluxum promoventi, atque hac methodo utuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum antimonii diaphoretici, & cancrorum lapidem eadem quantitate in pulverem redacta cum conserva rosarum in iuculo avenacco, vel infusum thei formi propinant, augendo circa alterum diem mercurii dosin ad duo vel tria grana, & paulatim ita adscendendo, donec ad drachnam dimidiam perventum sit, & salivæ fluxus oritur, qui in nonnullis, præteritis sensibilibus, septimo, in aliis nono vel undecimo die incipit. Quodsi vero in corporibus natura segnioribus, & phlegmaticis non ex voto succedit operatio, tum per aliquot dierum spatium subiungitur externa mercurii inunctio; unde saliva tam largo prodit flumine, ut sæpe ad duas vel tres mensuras ejus accedat quantitas. Tum vero abstinendum est ab ulteriori tam interno quam externo mercurialium usu, nihilque, salivæ fluxu rite procedente, innovandum, sed potius curandum est, ut abacto omni frigore æger in temperate calido servetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatissimum est; sicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem favere deprehendimus. Deinde tuctus vitentur horæ, ne diarrœa excitetur, potus sumatur nunquam frigidus, neque bibantur cerevisiæ, multo minus spirituosæ, sed potus loco decoctum radicis chinæ, scorzonæ, & glycyrrhizæ cum pascuis adhibeatur. Atque hæc salivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu est continuanda, donec clara, & limpidi ex ore saliva profluet, nec amplius molestissimus oris foetor observetur.

§. XI.

At vero, quum multum omnino referat, ut corpus ad generosam sali-

vationis curam rite præparetur, primo omnium hoc sine sanguinis missio in plethoricis instituenda, & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda est: cui usui præter decocta temperiora diluentia, & pulveres absorbentes leniter diaphoreticos, præcipue interservi laxantia supra præscripta, ut infem sepe fluxu terosæ sordes ex habitu corporis extermineantur.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

IN omni veneræ luis curatione rite instruenda nunquam certe non corporum laborant. um habenda est ratio, ita ut debiles, pueros, & mulieres, præsertim gravidas, a robustis, & valentioribus discernendo videamus, quæ utriusque pro diversa corporis constitutione conveniat sanatio. Nec minori opus est cautione, ut malum recens, & inveteratum multisque gravioribus stipatum symptomatibus distinguamus: siquidem diversus morbi gradus, diversam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque utilissima hæc monita nisi exacte observentur, periculum est, ne vel ægrotos sine ope miseros a nobis dimittamus, vel in majorem præcipitemus perniciem.

§. II.

Speciatim vero heroica salivationis cura, nisi recte administretur, funestum sortitur eventum: quare multæ sunt cautiones tam ante ejus usum, quam sub ipsa cura observandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacocymicum, & scorbuticum, observatio paulo subtilior adhibenda est, ante quam salivationem intendamus. Quodsi enim impura ejusmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipsisque salivam movere, longe deteriora sunt symptomata, quia

Cautele
circa dif-
feren-
tiam sub-
jectorum.

... circa
salivatio-
nem in
corpori-
bus scor-
buticis.

Præpara-
tio ad sa-
livatio-
nem.

quia mercurius salibus adfociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere juvabit: evacuatis prius cum laxante mannato, & rhabbarino primis viis, serum lactis dulce cum succis herbarum antiscorbuticarum, cocleariæ, fumariz, beccabungæ nasturtii aquatici imprægnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri mensis decursum bibatur; & postea demum ad decocta lignorum sudorifera vel etiam, si necessitas urget, ad mercurialia deveniatur. Similis cautela adhibenda est in iis, qui ex viris ad affectiones spasmodico-hypochondriacas, ex feminis ad passiones hystericas, sive ex utroque sexu ad effluens sanguinis congestiones, ejusdemque par nares, hæmorrhoides, & pulmones evacuationes sunt dispositi, quibus omnibus sola salivatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet suscipi, qui vitæ ra qualicunque labe affecta habent, quia metus est, ne augis inde obstructionibus ad lethum ducantur ægri.

§. III.

Deinde, corpora sicca, & macilentiora non adeo bene ferre solent mercurialia, quapropter insigne stratagemata est, ut humores prius fluxiles reddamus, fibræque rigidiores & ad spasticas stricturas proclives relaxemus: quod optimo consilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante salivationem hebdomades una cum decoctis lenioribus adhibenda. Atque his præmissis optime blandeq; sæpe agere vidimus mercurialia.

§. IV.

Dira quandoque sunt, quæ curationi mercuriali adfociantur symptomata, ut dentium nigrescentium a nimia gingivarum relaxatione inducitur vacillatio, linguæ fauciumque intumescencia cum masticatione, & deglutitione difficili, appetitus pro-

stratio somnus ob salivæ fluxum noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuosa salivæ laticis profusione validoque feri ab extremis, & internis partibus ad fauces impulsu, partim vero ab imminuto alui, & urinæ fluxu proveniunt. Quapropter, si nimium urget, & vires plane destruit salivæ profluvium, humorum motum ad interiora derivare juvat per pediluvia dextre adhibita, per clysteres, per laxantia mannata, & rhabbarina, vel, si hæc non sufficiunt, per pilulas nostras balsamicas cum extracto panchymagogo Crollii interdum acutas, vel etiam per pulverem rhabbari, cum diagyrdio sulphurato vigoratum, & cum syrupo chichor. cum thabar. in electuario redactum, quod simul roborandis gingivis egregie intersit. Neque tum laude sua carent insula theiformia, ex veronica, scabiosa, floribus sambuci, & salivæ parata crebriusque oblata, quia iisdem humorum motus ad extimam corporis superficiem dirigitur, & saluberimum transpirationis negotium perbelle promovetur.

§. V.

Præter hæc interna derivantia quod speciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis sub ptialismo eventibus, applicanda opportunissime adhibentur gargarismata, ex speciebus purificantibus leniterque constringentibus composita, quarum præcipuæ sunt baccæ, & folia myrthi, flores balauftiorum, rosarum rubrarum, herba menthæ, melissæ, cortex cascarillæ, maltix, &c. quæ in aqua flor. sambuci, plantaginis, vel vino rubro decocta siphonis ope possunt iniici, iisdemque os sæpius collui. Ad nimiam vero gingivarum laxitatem dentiumque lapsum præcavendum essentia terræ catechu, tinctura laccæ Mynsichti, vel

Circa oris vitia & dentium lapsum.

Circa symptomata sub salivatio.

vel balsamum nostrum vitæ cum syrupo granatorum, vel aurantiorum mixtum, carniq; gingivarum crebrius admotum, egregiam præstant opem.

§. VI.

Circado- Incidit sæpius, ut mercurialia pro
lore in- salivatione cienda propinata dolores
cessano- & excitent intestinorum admodum fe-
rum, & roces: quare tum protinus danda
vigilant. sunt theriacalia, ut theriacæ cœle-
stis aliquot grana cum emulsione
amygdalarum dulcium, & uncia di-
midia syrupi diacodii. Atque ejus-
modi emulsiones cum aquis antispas-
modicis paratæ, & cum syrupo pa-
pav. albi edulcoratæ commodum
etiam habent locum, quando nimia
& assidua vigilia auxilium urget,
quia tali in casu fortiora dare hyp-
notica nunquam securum est, sed le-
niora tantum hæc sufficiunt.

§. VII.

Cautela Ipsa salivationis cura nonnunquam
post sal- ad triginta, & sex dies, imo lon-
vatio- gius protrahenda est; quibus exactis
ncm. nihilominus sæpe ægri certam mer-
curii dulcis dosin omni septimana
debent sumere, & se diutius adhuc
ab acerbis, pinguibusq; cibis abstin-
nere. Et quum plerique peracta sa-
livatione sint famelici, omniaque
velint ingurgitare, nimiam quoque
ciborum abundantiam vitare decet
ægros, quia instar infantum sunt
considerandi. Etenim, quoniam ve-
tus sanguis fere omnis per salivæ flu-
xum, mercurialium ope excitatum,
fuiteductus; sanguis, & succi be-
nigni nunc dehuc sunt substituendi,
quod per alimenta pauca, eupepta,
& echyma perficitur, simulque ta-
li ratione recidiva præcavetur. Sunt
quoque, finita salivatione, mutan-
da vestimenta, quoniam hand raro
somes venenatus non penitus extin-
ctus quasi in cineribus latitat, qui
novos postea tumultus suscitare va-
let. Quam in rem legendus est
HILDANUS *centur. V. observ. 115.*
ubi præstantissimus hic auctor etiam

alias salutares suppeditat cautelas;
circa salivationis operationem obser-
vatu necessarias, inprimis, quod an-
te eam topi ossium sint emolliendi,
caries tollenda, ulceraque, quantum
fieri potest mundificanda.

§. VIII.

Virus venereum quam facile sese
adlocat ossiculis harum spongio- *Circa na-*
sis, & palati quoque ossibus firmiter *rium, &*
inhærescens partes has teneriores ve- *palati li-*
hementem corrodit, exedit, & in *ceras.*
fragmenta putredine dissolvit. Quo
in casu mercurialis salivatio parum
sola proficit, sed potius intra nares
cum siphone fieri debent injectiones
liquorum putredini resistentium, ex
aqua d'arquebusade, essentia succi
ni myrrhæ, balsami Peruviani, ad-
ditis aliquot olei caryophyllorum
guttulis, compositorum; quibus mi-
rabile certe levamen exesit hinc par-
tibus afferri solet. Quando enim
non cito satis teterrima ista putredo
sistitur, ossa palati exulcerantur, &
caries ita exeduntur, ut foramina
fiant, quibus adsumta, præsertim po-
tulentia per nares reperiuntur.

§. IX.

Exostoses, & caries ossium non
semper per mercurium certo curan- *Circa ex-*
tur, sed melius sæpe per guajaci de- *ostoses &*
coctum, in magna quantitate, ad *caries*
aliquot mensuras in die haustum. *ossium.*
Externa vero ope ut simul subvenia-
mus, caries ossis, & nigredo primum
est abradenda, dein pulvis euphor-
bii inspergendus, vel loco hujus ali-
quot olei guajaci, caryophyllorum,
vel cinamomi non adulterati guttu-
læ cum gossypio applicanda. In oc-
cultata autem carie juvat carnem,
que cariosum locum contegit, pu-
trescentem vel scalpello, vel cathæ-
reticis separare, ut os oculis reme-
diisque adhibendis pateat.

§. X.

Non raro accidit, ut ipsa ossium *Circa os-*
compages, præsertim tibiarum, a su- *stibus.*
scepto intus virulento humore in
tumorem attollatur, atque in dura
abact

abeat tubercula, quæ, quia inde sensibilis perioſtii membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis succurrere decet, ex quorum numero emplaſtrum Vigonis cum mercurio, vel emplaſtrum manus Dei, ſeu miraculoſum, debita additione mercurii vivi, & baſami ſulphuris terebinthinati, ſive juniperini vigoratum, ob eximiam opem ſummam merentur comendationem. Quo etiam ſpectat emplaſtrum emolliens Agricolaë in chirurgia ejus parva deſcriptum.

ſ. XI.

Enimvero, mirum forte cuiquam eſſe poſſet, ipſa quoque oſſa, ceu corpora ſenſus expertia, & tam ſolida, ut ferro vix findi poſſint, hac in lue graves læſiones, tumores, inflammationes, & apoſtemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia oſſa nutriuntur, creſcunt & augmenta ſumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: unde non mirandum eſt, cur etiam putredine & apoſtemate infici poſſint. Quando-
Ratio morborum in oſſibus.
cunque enim acres ichores in oſſium poris coacervantur, acredine ſua illa corrodunt, non ſecus ac teredo vermis lignum ſolet perforare. Hanc ulceroſam oſſium affectionem AVICENNA, unus ex præcipuis medicorum antiſtitibus, ventroſitatem ſpinæ appellavit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in oſſium cavernis accumulati pars groſſior in tubera, & tophos concreſceret, altera ſubtilior ſua acrimonia oſſa, & panniculos ejus arderet atque diſtenderet, quorum panniculorum ope oſſa dolerent, & quaſi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu præſertim atrocioreſ huius morbi dolores oſteocopi ingraveſcant, id ea ratione fieri arbitror, quia ſole occiduo, ob motum fluidi ætherei lentioreſ, humores magis ſiunt viſcidi ac tenaces; lecti vero calore acres corrodenſes ſubtilioſes partes magis

in motum cientur, ut membranulaſ, tendines, & nervos graviter vellitent, & vaporolo ſtatu diſtendant.

ſ. XII.

Puſtulæ venereæ in fronte, & mento eſthoreſcentes, ſaniemque & ichorem putridum acrem tundantes difficulter tolluntur, & conſolidantur, niſi veneno venereo probe reſuſo, omnique ſymptomatum ferocia reſtrænata. Neque etiam linimentis, unguentis, & emplaſtris ſemper cedunt, ſed ab applicatione unguenti digeſtivi, ex vitello ovi, myrrha, & terebinthina Veneta parati, & cum æquali portione baſami noſtri vitæ remixti ſingularem vidi effectum conſolidantem.

ſ. XIII.

Gonorrhœa virulenta albique fluoris ex mulierum pudendis ſtillicidium mercurialibus non ſiſtuntur. Urgent tamen nonnunquam auxilium; quo ſine præter ea, quæ ſuo loco incipite de gonorrhœa innuimus, injectiones tam in uterum quam in urethram immiſſæ proſunt; quales ex aqua calciſ vivæ ſecunda, cum aqua roſarum vel ſambuci facta, & cum aqua d'arquebuſade mixta poſſunt conſici, quibus in gonorrhœa nonnunquam ſacchari ſaturni pauxillum poteſt addi. Neque tumores teſtium ſalivatione proprie curantur, niſi ſimul idoneis ſuccurramus externis remediis, quæ in ſotibus, & vaporibus, ex herbis, & floribus emollientibus in lacte coctis partique affectæ admiſſis, nec non emplaſtro Vigonis cum mercurio potiſſimum conſiſtere debent.

ſ. XIV.

Reſtat autem peculiaris medendi methodus, quæ, ſi internam ſpectemus opem, non modo jam dictis genitalium adfectibus, quando nec cura ſudorifera nec mercurialis ſufficit, egregie opitulatur, verum etiam in debellandis aliis huius ſymptomatibus, ut ſere ſunt putrida oſſium ſquamorum corruptio, polypos, &

caute la-
circa pu-
anlas.

circa vi-
tia pu-
dendo-
rum ſub
ſaliva-
tione.

Curatio
lulſ cum
mercurio
ſine ſali-
vatione.

& ozæna, pessimam stillans saniem, mirifice prodesse solet. Hæc enim mala tam pertinaciter inhærent, ut curationem omnino singularem poscant, quæ nostra methodo, & experientia per medicamenta quidem mercurialia, sed eadem valde correctâ, & virtute diaphoretica exaltata, sine largiori salivæ ad aliquot hebdomades durante profluvio perficitur. Jam fere triginta elapsi sunt anni, quum ego dissertationem de morbis rebellibus chronicis sine salivatione curandis conscripsi, ibidemque docui, quâ ratione mercurius intima auri vel stanni admixtione diaphoreticus reddi possit. Siquidem hæc metalla singulari quadam, & quasi propria pollent efficacia, penetrantem volatilem, partibusque nervosis intensam mercurii indolem cicurandi, & ita temperandi, ut ne ad intimam membranarum compagem penetrent, sed tantum vim vasorum systolicam augendo, circuitum sanguinis, & lymphæ intendant, quo mediante ad ambitum corporis cutisq; spiracula vitiosi humores ducuntur, & inde evacuantur.

§. XV.

De ipso autem præparandi modo ^{Eius præparatio & usus.} scire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii, & stanni, ita coniciatur, ut desuper abstracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & æquali portione reguli antimonii, desuper abstracta aqua regis, itidemque facta edulcoratione, præparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri inprimis combinatione præparato curatio non frustranea ita institui debet: primo pilulis mercurialibus supra descriptis aliquoties alvus est solvenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluviali fursuribusque triticeis paratum, & aliquot dies adhibitum, inane & vesperi mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conferva rosarum, vel in forma pilularum ad scrupulum

unum per aliquot dierum spatium offeratur, postero die mane superbibendo decoctum lignorum temperatur cum regimine diaphoretico. Tutior tamen est hæc medendi methodus, si peracta ciborum digestionem circa horam pomeridianam quintam vel sextam æger quotidie per mensem in balneum descendat, & cubitum iturus medicamentum dicto modo sumat: quâ ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, ut aliis dein curationibus internis non semper opus sit, ad pestiferum illud virus ex corpore eliminandum; si modo ægri simul rectum conjungant victum, debitumque potuum temperationum copiam, quam sat magnam esse decet, adsumant.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

VIr quadraginta annorum, sicce ^{Ines venerea ex sonore sua male tractata.} temperaturæ corporisque macilentioris, jam dum a multis annis ob victum durum, & salsum, non modo scorbuticam humorum diathesin sibi contraxit, verum etiam elapso nunc biennio post concubium cum impura femina celebratum gonorrhœam incidit virulentam, quæ adstringentibus, & terebinthinaceis tractata feliciter quidem subsistit, sed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum alvo strictiore, & arida reliquit. Consultebatur chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, sed brevi post, nihil his proficientibus, mercurialia in excessiva dosi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat: unde tam copiosæ alui defectiones excitabantur, ut ingens virium iactura vitæ periculum minaretur. Relectis paulatim verbis alvique fluxu cessante, capitis dolores nihilominus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem

hem salivatoria instituebatur; quæ nondum penitus finita quum æger diætæ strictioris impatiens parum sentiret levaminis, adibat medicos, qui decocta lignorum sudorifera diligenter commendabant; a quorum usu mox in univërso corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem, & pruritus molestæ. Varia hoc sine dabantur refrigerantia, & nitrosa, idque inde obtinebatur, ut maculis ad tempus disparentibus, tantum levis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo post maculis, dolores capitis, & artuum lacinatorii, somnum plane turbantes plusquam antea unquam ægrum afficiebant; alvus plerumque adstricta nonnisi dura, & pauca dimittebat scybala; imo in ipso abdomine, flatulentis turgido tormina sæviebant spastica cum urinæ difficultate, & ardore juncta. Tandem pedum tumor insignis accedebat: quare æger de vita sollicitus meam postulabat opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Pessime sibi consulunt, qui lascivo veneris stimulo perciti eidem promiscue illicito ausu indulgent, atque sic non modo totum corpus enervant, verum etiam cum scortis impuris cœuntes idem in se malum derivant. Exemplo sit præiens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum molesto liquoris seminalis stillicidio laboravit, & hoc deum cohibito acerba lue veneræ symptomata expertus est. Deinde reprehendi meretur iniqua chirurgi methodus, quam in sanando ægro audacius jussu adhibuit. Nam quum corpus secum, & macilentum per balnea prius, & decocta debuisset humectare, statim mercurialia in nimia dosi propinando, totum curationis opus pessundavit. Quodsi enim hæc medicamenta vel

minus rite præparata, vel in immoderatiore dosi exhibitæ fuerint, nec salutares diætæ regulæ observatæ; mirifice plerumque tonus, & robur solidarum, inprimis nervosorum partium, quas inter ventriculus, & intestina primas tenent, labetactatur, ut postea multa opera multoque tempore opus sit, si omnes naturæ motus a regula deflecentes in ordinem redigere, suæque restituere integritati velimus: unde discere licet, quod perversa lue veneræ curatio valde difficilem, imo prorsus dubiam reddat perfectam mali sanationem. Si quando obveniunt ejusmodi ægri malis curationibus corrupti, caveat sibi medicus prudens, ne eosdem sine habito respectu sanandos recipiat, quia sæpe oleum, & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deserere ægros sæpe religioni sit, id maxime agendum est, ut serio injuncta strictiori diætæ noxios humores per sudorem elicere studeamus, subjectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet sal volatile cornu cervi, & spiritum cornu cervi succinatum cum spiritu tartari, camphora, & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inservire potest, exhibitus potenter sudorem pellit, præsertim si regimen in lecto diaphoreticum accesserit. Cavendum tamen sumppere est, ne excessu peccetur: quare per aliquot tantum dies sudare, postea quiescere, & corpus bonis succis reficere, idque aliquoties alternatim repetere juvabit. Inter hæc danda est opera, ut alvus, quæ plerumque clausa est, aperta servetur: quem finem tum per clysteres emollientes, & oleosos, tum etiam per rhabarbarum, mannâ, & lennæ folia, stipitibus denudata, imo in nonnullis per sola alimenta lubricantia, ut sunt prunellæ, poma Borisdorsicæ.

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

G.

ficæ.

hensia cocta, & passulæ tam minores quam majores exacinatæ, obtinere licet.

OBSERVATIO II.

Venera
nafi, &
faucium
corruptio.

Puerum, duodecim annorum, jam ante biennium gravis, & laniatorius artuum dolor affligerat noctu tam vehemens, ut somnum capere vix potuerit. Non multo post serosa, salsa & acris, cum dolore, & ardore juncta defluxio interiorum narium substantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris mox lenti, & visceri, mox viridescentis, & sanguine tincti sequebatur effluxio, ad quam abigendam chirurgum advocabat, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus attrahendam præscribebat, sed & pulveres siccatos ex bolis confectos, cum aqua solani, & rosarum mixtos siphonis ope naribus indebat. At vero, foetidissima illa narium corruptio ita invalescebat, ut materia altius serpens non tantum narium concamerationes, sed faucium quoque ossa ichore putrido, & plus minus sanguinolento, depasceret: siquidem innumeris fragmentis ossisque squamulis quotidie exemitis ossa turbinata, & cartilagine fere omnes intra anni spatium consumebantur. Adjungebatur medicus, qui probata medendi methodo, a chirurgo hæcenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam sanguinem depurantia propinabat, sed sine ullo meliori effectu; ut potius sub horum usu os palati carie exesum sat lato foramine haret, & dentes aliquot carioli ex superiori maxilla exciderent. Exterior quoque in facie prope nares tumor emergebat, percunte simul omni odoris, & tactus sensu, ut nihil prope a stilo, profundius naribus immisso precipiretur. Inter hæc puer graviter conquirebatur de doloribus osteocopis,

qui somnum fere omnem, ciborum appetentiam, viriumque robur abigebant; & jam eo res devenerat, ut & chirurgus malum desperatum nullaque ope sanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; unde ego ineptissima hac curatione, quæ refrigerantibus absoluebatur, reprobata, ad putredinem ulteriores avertendam remedium summe efficax præscribebam, ex olei caryophyllorum non adulterati, balsamique Peruviani æquali portione compositum, quod sæpius de die cum linteo carpto narium cavitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimonie, faniculæ, millefolii, &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua sclopeteria imprægnatum spiritu attrahendum, vel siphone infundendum præciperem, ut inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ jungebantur, symptomata, simul internam postulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam judicabam. Præmissa leniori alui laxatione, mercurium diaphoreticum solarem cum conserva rosarum subactum ad tria grana alternis diebus mane offerri jussi, superbibendo decoctum lignorum, lenemque postea sudorem in lecto expectando. Inter cibos, & ante somnum obtuli elixirium balsamicum, quod chylicationi sanguinisque depurationi egregie inserviebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea vespertino tempore adhibenda omisimus, idque adspirante gratia divina obtinimus, ut non modo sensim paulatimque sordida narium ulcera persanarentur, sed & dolorificæ artuum laniationes cum reliquis symptomatibus feliciter expirarent misereque antea adfectus æger exacto mensis spatio iterum suis functionibus valeret, nihil sentiens molestiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortitium, fortique ideo animo ferendum.

EPI-

EPICRISIS.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam infons venerique expertus in gravissimum luis venereæ affectum incidit. Sed mirari desinent, qui secum pendunt, optimum hunc puerum cum patris famulo intimius esse versatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliisque malis diu laboraverat; unde concludere licet, per contagium ipsi venereum virus fuisse inspiratum. Non enim novum, sed satis compertum est, tenuissimum tale miasma ab uno in multos alios ita posse transplantari, ut singuli fiant eadem labe contaminati; uti hic loci notabile prostat exemplum, quum tota quædam familia a sola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vere omnium, teneriora infantum corpora ad suscipiendam hanc labem sunt disposita, sine dubio, quod rarior, & laxior ipsorum textura expeditius, quam densior, & compactior virulentiam admittat: quare, si ullos alios, certe infantes, & pueros ab infectorum sodalitis arcere debemus, ne contagii participes evadant. Si curationem spectamus, me iudice temeraria ista, & imprudens fuit, quam chirurgus, & medicus susceperunt, medicatio; siquidem nihil magis, quam topica refrigerantia sævitiam morbi potuisset augere; cum contra, si statim ab initio efficax remedium fuisset oppositum, nunquam æger in tantam incidisset perniciem. Quandoquidem ut in omnibus gravioribus malis, ita maxime in sævissimo luis venereæ affectu multum interest, ut in tempore veniendo sat potentem medelam afferamus.

OBSERVATIO III.

Juvenis viginti, & aliquot annorum, temperamento præditus sanguineo phlegmatico habituque corporis spongioso, variis genitalium affectibus, ut gonorrhœa maligna, penisque exulceratione sat diu confectus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem mox rauca, & insignes capitis, tibiarum, & brachiorum dolores, nocturno tempore caloque nebuloso ingravescentes excipiebant. Post adsumtum cochleariæ spiritum, cum spiritu Cornu cervi combinatum non modo dolorum atrociam augebatur, sed pustulæ quoque per faciem reliquamque cutim sparstæ adparebant, sanem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, siccitas, & pruritus sentiebatur, succedente corrupti foetidisque ichoris sanguine tincti excretionē: faucium interiora, & glandulæ, quas ob similitudinem amygdalæ dicunt, foetidis ardentibus obsidebantur ulcusculis: in ossibus prodibant tubercula, & jam plurima venereæ luis signa aderant. Duo in consilium adhibebantur medici, qui huius morbi primordia a scorbuto derivantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiscorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium, & faucium erosionē de luis venereæ præsentia edocti pilulis gummosis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercurius præcipitatus bene elotus cum theriaça offerebatur, ad pyralissimum excitandum; unde tam immanes vomitus pectorisque anxietates oboriebantur, quæ nisi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex nostro consilio decocta tam saturatiora, ex speciebus alexipharmacis conflata una cum

Lue venerea
ma'c iustio pro
scorbuto
habita.

G 2 tin-

tinctura antimonii acri, ad sudorem elicendum mane capienda, quam secundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingressum cinnabarina in largiori dosi cum resina guajaci, & sale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti derafo cruribusque, & brachiis famosum illud Vigonis emplastrum, aucta mercurii quantitate, camphora, & balsamo de Peru vigorum imponebatur, & subinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menses continuatis, adjuvante Deo, æger sine ulla salivatione, & mercurialium usu exoptata restituebatur sanitati; nisi quod membrum scirrhum canceriformi obstum adhuc aliquam postulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis vivæ, & sambuci, spiritu vini camphorato, saccharo saturni, & mercurio præcipitato albo parato ex voto præstitimus.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod incipiens lues in iis locis, ubi frequenter scorbuti prognies est, sæpe fucum offundat vel oculatissimis; præsertim si hoc morbi genere tentantur viri, qui famam sine labe obtinent, & sanctiore vitæ instituto superbiunt, vel quorum vitam ante actam perquirere vercundix habendum est. Facilis tamen morbi erit cognitio, si præter ea, quæ superiori §. IV. curationis inuimus, hæc probe attenduntur: in scorbutico affectu raro in capite, fronte & ossibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adesse, neque etiam ossa narium spongiosa, sicut in lue venerea, occupari. Et profecto, pernultum tam ad prognosin rite formandam, quam ad curationem recte instituendam refert, ut veram utriusque morbi indolem exa-

cte cognoscamus. Sicut enim venerea lue infecti antiscurbutica raro impune ferunt; ita contra scorbutici a mercurialibus, in quibus genium luis antidotum residet, plerumque graviter læduntur. Quare non mirum esse debet, quod a cochleariæ spiritu in nostro ægroto mox pustulæ copiosiores effloruerint. Præterea, id quam maxime ex hoc casu ad usum nostrum convertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab usu eorum statim abstinere, quam primum imi ventris tormina, & vomitus succedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diversis subjectis, ut interdum non aliis, nisi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane respuat, & solis decoctis sudoriferis inpositisque laxantibus, præsertim inter initia expugnari sinat.

OBSERVATIO IV.

Nobilis quidam mæti, & Lues venerea cum vermicibus complicata. vix neri strenue deditus, viginti, & sex annos natus, post immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis oblidebatur squamosis, & pruriginosis. Commendabantur aquæ falsæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita ascaridum copia per alvum primo exterminabatur, & mox veneræ pustulæ non modo in facie, sed in manibus quoque, & pedibus expellebantur: unde sepositis his aquis mercuriale remedium, ex conserva rosarum, theriacæ, & turpetho minerali compositum offerebatur, quo ter adsumto magna oriebatur diarrhœa, & vomitio cum ingenti virium iactura. Lactis quidem, & diafcoredii Fracastorei uti dejectiones ille feliciter cohibebantur, sed dolores ac pustulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo di-

dictum, eo quidem effectu ut sat larga promeueretur salivatio, cum oris fauciumque exulceratione, tetterimum foetorem spirante. Gargarisma alioquin efficacissimum ulterio- rem ulcerum progressum vix poterat retardare, ut potius hæc latius ser- pendō interiora faucium depascerent, dentesque male hærentes ex alveolis suis deturbarent. Tandem ad deco- cta lignorum temperiora, quæ etiam papaveracea habebant, deveniebat, quibus in maxima quoti- die copia adsumtis, simulque laxan- ribus, ad divertendum salivæ flu- xum, interpositis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur sanitati.

omnes scorbutici, & quorum prima regio falsis, & acidis scatet succis, serio cavere debent mercurialia, nisi levissima incurere velint sympto- mata. Quod tandem ad plenariam huius mali sanationem attinet, rectissime hæc decoctis humectantibus & papaveraceis, magna in copia han- stis fuit peracta; siquidem hæc re- media rodentem humorum acrimo- niam demulcendo, & per congrua emunctoria expellendo, non modo symptomatum atrociam egregie mi- tigarent, sed causam quoque sustu- lerunt felicissime.

OBSERVATIO V.

EPICRISIS.

Exhibet hic casus plura, tum ad penitus cognoscendam morbi indolem, tum ad curam rite instruendam necessaria, quæ jam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatu per- quam dignum est, quod verminosa progenies lubentissime morbo nostro adlocietur, non aliam ob causam, quam quia ex putredinoso humorum corruptione, quæ in venerea lue ad- modum graviter peccat, seminum il- lud verminoso facile generatur. Jam quidem ad ingratos hosce hospi- tes ex intestinorum latebris eiiciens- dos, aquis falsis nihil est præsentius. At vero, sicut falsædo, seu rectius falsa humorum acrimonia venereum virus in scorbuticis corporibus valde acuit atque exasperat; ita etiam in præsentî ægroto aquæ falsæ potus mi- nime fuit utilis, sed potius noxius; siquidem inde non modo pustulæ ma- gis rodentes sunt expulsiæ, sed postea quoque, mercuriali remedio superin- gesto, copiosæ per os & alvum deie- ctiones cum summa virium atonia ex- citatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum est indoles, ut salium connubium minus amice ineant, sed facile corrosivam, & vi- rulentam adsumant naturam; quare

Vir trīginta annorum, constitu- tionis tenioris, & macilentæ, per sat longum temporis spatium de magna virium imbecillitate corpo- risque ad motum subeundum impo- tentia, de tussi, respirandi difficul- tate, & acerbis artuum ipsorumque ossium cruciatibus, noctu præsertim auctioribus conquebatur, pituitam ex ore eiiciens copiosam, & mucidam. Satis cito consulabatur medicus, qui phthisicam pulmonum labem suspiciens præmissa venæ sectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque, & alia demulcentia propinabat, sed sine ullo subsequen- te lætiori effectu. Accedente demum molestissima raucescente, pluribusque pustulis ulcerosis facie, & capite ef- florescentibus, primum veneræ ma- lignitatis indicium aderat; & facta inquisitioneprehendebatur, ægrum jam per triennium gonorrhœa, a scorto infami contracta laborasse, eamque demum cohibitam virulen- tiæ vestigia in sanguinis, & humo- rum massa reliquisse. Quod quum animadverteteretur, ad existipandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum rosarium conserva per aliquot dies, interposito largiori decoctorum usu, offerebatur; unde

Phthisis
venerea.

quidem alui fluxus proritabatur sat copiosus, hoc autem per convenientia remedia sedato, sua sponte ptyalissimus quatuor hebdomadam subsequabatur, quem secundum vires ægrotantis ita moderare studebamus, ut sensim paulatimque graviora illa cum metu phthiseos stipata symptomata feliciter expirarent, ægro plenissime restituito.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi historia paulo clarius elucescit, reliquias gonorrhææ, præsertim male curatæ, diutius in sanguine posse hospitari, admodumque varium morbi schema exhibere, ante quam a medico cognoscatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obvenit, cujus originem, & generandi modum non satis valet perspicere, juvat omnino ad lue venereæ virus animum mentemque interdum advertere, præsertim si symptomata quædam huic morbo communia adsint, quæ suspicionem pariant. Quod ubi minus observatur, metus est, ne ea adhibeamus remedia, quæ causæ morbi adversa miseros ægrotos in majus præcipitant periculum.

2) Discimus, mercurium dulcem, in minori etiam dosi oblatum, sæpe effectum edere præstantissimum, idque eo magis, si serum adsit copiosum, & fluxile, quod persacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum constitutione ac crassi non satis adeo certe, & determinate judicare medico licet, semper minori mercurii dosi salivationis curam inchoare, & per gradus ad majorem ascendere, quam statim inter initia fortiori impetu uti, præstat. Accedit magna naturalium, ratione roboris, & imbecillitatis, differentia, quæ sicut omnium medicamentorum, ita etiam mercurialium diversam requirit dosin, eamque, ut tutius procedamus, initio semper minorem. Luculento possunt esse testimonio vel sola purgantia, quæ in magna etiam por-

tione exhibita, nonnullos parum commovent, alios e contrario ita enervant, ut inde gravissime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

OBSERVATIO VI.

JUvenis, viginti annorum, sanus & ^{Varia lue venereæ symptoma cum pertinaci colli tumore.} vegetus, ex impuro concubitu gonorrhœam incidebat virulentam, mara cum quam parum æstimans non modo illicita venere, sed & aliis in diæta commissis erroribus ita depravabat, ut exacto quatuor mensium spatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancerosis penis ulceribus, & variis tam penem quam anum obsidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhææ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto utebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide sub regimine diaphoretico, una cum tinctura antimonii acri, essentia pim-pinellæ, & succini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigora-tæ, & hac quidem ratione condylomata sensim marcescebant, ulcera canceriformia, & bubo consolidabantur: sed neglecto accuratiori vitæ regimine æger pertotum corporis ambitum scabie suffundebatur venerea, quæ cum molestissimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore stipata magnam figebat crucem. Jungebatur simul tumor glandularum colli sat pertinax, fauces ulcusculis obsidebantur ardentibus, & dolentibus, ipsique oculi lipittidine deformati rodentem, & acrem fundebant lympham. Unicum itaque auxilium, præter decocta radicum, & lignorum tam saturatiora, quam temperata, in salivatione videbatur repositum, quam ita instituendam curavimus, ut a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus canerorum oblati ad scrupulum prope unum paulatim ascendendo, ptyalissimus quinque hebdomadam excitaretur tam copio-

piofus, qui per priores tres septimanas intra nycthemeron tres vel quatuor mensuras æquabat. Saliva, ut fieri solet, eiciebatur viscida eaque scetridissima, donec magis magisque limpidior, & factoris experts proflueret, & subjunctus in sine laxantibus orisque collutionibus cum gargarismate, quod radicem tormentill. flores rosarum rubr. herbam salviæ, folia myrthi, & rob. diamoron, papaverisque rhœados habebat, penitus cessaret. His ex voto peractis pustulæ venereæ evanescerant, & lancinantes capitis artuumque dolores exspirabant remanente oculorum lippitudine, & insigni glandularum colli tumore, quem frustra adhibitis per unum alterumve mensem externis discutientibus tandem scalpello incidere consultum ducebamus; unde primo grysea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflatum a sordibus repurgandum commendavimus essentiam myrrhæ, & aloes cum balsamo Peruviano applicandam, imposito exterius emplastro Barbette. saponato, & bene camphorato, cum oleo hyoscyami malaxato: qua methodo interjectis aliquot hebdomadibus æger a molestissimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

E T I C R I S I S.

Fidem prope omnem superare videtur, qua ratione miser ægrotus tantam symptomatum, se una quasi serie excipientium catervam sine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me iudice, vera hujus rei ratio derivanda est a validiori ægotantis natura, quæ non modo graviora rectæ valetudinis incommoda facilius toleravit, verum etiam medicamentorum energiam insigniter adjuvit, ut opinione celerius sanitas fuerit recuperata. Interim ex diri hujus morbi decursu, & feliciori eventu addiscere licet, multa sæpe in arte medicâ evenire salutaria, quæ

desperata habueramus; admodumque felicem esse illum medicum, cujus curæ ægroti robustiores, & necessariis ad morbum superandum viribus instructi commendantur.

O B S E R V A T I O VII.

JUvenis erat viginti annorum, qui, ut ipse prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, ut rectius augurari licet, ex impuro amplexu sat magnum accipiebat tumorem testiculi dextri, cum rubore, & dolore stipatum. Dissimulabat primo æger non levi sui damno hoc mali genus, sed accedentibus in scroti ambitu octo ulcusculis superficialibus, tætidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritissimum consulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties sumtis purgatione, decocta ordinabat saturatiora, cum tinctura antimoniæ acri mane calide haurienda; externe vero cataplasmata ex speciebus resolventibus, & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici successu, ut intra quatuordecim dies non modo testiculus magnitudine decreveret, sed & ulcuscula, scrotum obfidentia ex voto consolidarentur, relicta tantum aliqua duritie, & intumescencia, quam emplastro de ranis cum quadruplo mercurii mixto sensim paulatimque abigebat. Elapsis aliquot mensibus hic molestus testiculi tumor redibat, quem alius chirurgus variis tam externis quam internis remediis per sex hebdomades sanare tentaverat; sed ausu plane frustraneo. Siquidem jam tumor mirum expansus in periphœria aliquot ulnas æquabat, & vasa utriusque lateris spermatica ad duos pollices inflata conspicebantur. Ego consultus tumorem probe visitabam, qui speciem herniæ; quam sarcocelen nominant, referebat; unde mox pristinum chirurgum, arte sua non incelebrem accersendum curabam, qui ex meo consilio interne

Tumor
testiculi
peritissimus.

decoctum anti-venereis bene saturatum, exterius sacculos discutientes, probe camphoratos in forma sicca adhibebat, cum insigni ægrotantis levamine, & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hisce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem salivationem cum mercurio excitandam. Quo hinc præmissa purgatione, per quinque dies plantæ pedum, & testiculi cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en! sexto die prodibat saliva, cuius fluxus per mensem ita moderabatur, ut non tantum vasa seminalia ad naturalem crassitiem redirent, verum etiam testiculorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile nova fieret humorum stagnatio, & ut tumoris reliquæ penitus abigerentur, suasor eram, ut emplastrum Barbette saponatum, & bene camphoratum per tempus adhuc gestaretur. Atque hac ratione æger a vexatissimo hoc malo impofterum liber remansit.

E P I C R I S I S.

Mirum profecto est, quantum testiculus sic dictus venereus, & medenti, & ægrotanti facessat negotii, si in tales inciderit, qui magna viscidorum, & difficulter mobilium succorum copia scatent. Sicut autem varia celerioris sanationis sunt impedimenta & ita, me iudice, hæc præcipua sunt, quæ ex ipsa partis structura pendent. Tam enim angusti sunt, & in ductus mirum con tortos, & anfractuosis abeunt innumeri testiculorum cunaleculos, ut nonnisi tenuissimam, & delibatissimam lymphæ partem, quæ feminis nomine insignitur, discernere possint. Quam primum vero a succo crassiori descendunt, amisso robore suo facile scuriosam labem contrahunt, quæ postea difficulter curatur; maxime cum ob declivorem te-

sticulorum situm valde difficilis sit humorum regressus, qui per senumquam fere non varii generis stagnationibus ansam præbet largissimam. Si curationem spectamus, discere inde licet, quod sæpe pytalismus, maxime per mercurii inunctionem excitatus insignem hos tumores discutendi habeat potentiam: imo interdum a sola scroti cum mercuriali unguento inunctione ego tales tumores feliciter scio discussos, quos nec validissima alia remedia, nec ipse mercurius interne datus unquam potuissent resolvere. Hæc scribenti in memoriam incidit casus, ubi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam sola inunctione plantarum pedum mercuriali ex voto sustulit, postquam antea innumera remedium genera irritò effectû fuerunt adhibita.

C A P U T V.

De pustulosis, & pruriginosis varii generis affectibus cutis.

T H E S E S P A T H O L O G I C E.

§. I.

Q Uum ordinis ratio postulet, ut nunc de pustulosis, & pruriginosis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione, & exulceratione, varique generis symptomatibus molestæ, a sero impuro acri, inter vascula exhalantia et nervo-tendinosas cutis fibrillas stagnante, easque erodente oriuntur; statim in limine hujus tractationis monendum esse dicimus, singula hæc cutis vitia pro diversa materiæ peccantis acrimonia, & pro differente subcutaneæ læsionis gradu, admodum varia fortiri nomina; dum scabies humida, & sicca, ferina, & maligna, venerca, psora, serpigo, lepra, & impetigo, elephantiasis, herpes miliaris, &

Institutio
ratio.

CXCIV

Exedens, tinea capitis, gutta rosacea &c. denominantur, quæ jam breviter strictimque explicabimus.

§. II.

Deseri-
prio sca-
biei be-
nigni.

Mitissimus harum adfectionum gradus est benigna tam humida, quam sicca scabies, quæ in artubus potissimum inter initia proveniens sensim paulatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, transmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime, & pueris, sanguineo-phlegmaticis, & habitu corporis spongioso præditis infesta est, pustulæ magis humore turgent sanioso purulento, atque major jungitur inflammatio, quæ ex circulo ambiente rubicundo manifesta in supurationem abit: quo etiam ulcuscula illa capitis manantia, sive achores infantum, jure debent referri. In sicca autem, quam potissimum naci- cienti, senes, & qui temperamento pollent melancholico-cholericò, exper- iuntur, minoris molis pustulæ, pauco ichore seroso sunt resectæ, quæ tenuissimas nervorum fibrillas sub cuticula irritando, ardorem, & pruritus inferunt fere intolerabilem.

§. III.

Impet-
iginis.

Sicca scabies quando squamosa at- que crustosa est, & post cuticulæ, vel elcharæ abrasionem stigmata sub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorificum, & vix toleran- dum adiecit pruritus, & difficillime sanatur, vel sanata ex facili rever- titur, impetigo appellatur, sive sca- bies serena, quæ icorbuticis maxi- me, & cacochymia serosa laboran- tibus est familiaris, & si in maiori est gradu, piora leprosa vocatur: de quo adfectu legi potest BAR- BETTE in sua chirurgia lib. 1. cap. VIII. & Wepferus observ. 214. At- que in pessimo hoc morbo caput etiam sæpiissime male adiecit, cru- stæque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exce- ptis. Præterea, tota cutis ulcerosa

faniem profundit serosam corrosi- vam, cuticula abscedit continuo, ut frustra arida sine negotio detra- hantur, cute subiecta obscure ru- bra, madorem acrem plorante; un- de sætor adest, & ægri ciborum valde adpetentes de intensa siti con- queruntur.

§. IV.

Quodsi hæc scabiei species gonor- rhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo universum corpus, sed potissimum etiam faciem occupat, atque nodos, & tophos in variis corporis partibus comites ha- bet, & si dolores, qui sociantur, rodentes, terebrantes, & acres qua- si morsus inducentes noctu exacer- bantur, venerea dicitur, & mali- gna.

§. V.

Herpes miliaris, dum serpendose propagat, nonnullis serpigio audit, & cutis tantum superficiem certis in locis, ut sunt pedes, temora, ma- nus, scrotum, perinæum, &c. oc- cupans, multas exiguas in cute emi- nentias, seu pustulas parvas purigi- nosas, milii seminis magnitudinem adæquantes sine humiditate excitat, quæ squamulis depositis evanescent quidem, sed certis temporum perio- dis facile in iisdem locis recurunt. Interdum quoque caput ipsum a tali herpete infestatur; sicut testis est HELWIGIUS in observ. physico-mi- dictis obs. 38. Referri huc debet por- riginis species, senibus maxime sta- miliaris, quæ sine pustulis, & pu- pulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum scalptum cum digitorum ungribus expetit: quan- doque etiam pubem scrotumque seor- sim obsidet, interdum intestini recti exitum, præsertim quando hæ- morrhoides vitio ætatis, aut errore quodam cessare incipiunt.

§. VI.

Herpes exedens, qui absolute her- pes ab HIPPOCRATE, a CEL- SQ autem lib. V. cap. 28. facerignis

scabiei
malignæ
venereæ

herpe-
tis mili-
aris.

exce-
denti.

RO-

nominatur, nec erysipelati ulceroso dissimilis est, totam eutim ad suppositam usque carnem ulcere exedit, & in squamas nunc crassiores, nunc tenuiores, maxime etiam circa pilosas capitis partes resolvit; evanescens autem duros in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

Quando autem herpes mali moris pectus speciatim, & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione, & dolorifica exulceratione, pustulisque parvis, & lucidis instar cinguli ad manus latitudinem in pectore dispersis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. *Marcus Aurel. SEVERINI lib. IV. de abscessibus cap. IX. Nicol. TULPIUS lib. III. SCHULZIUS, ann. III. Ephem. obs. IV.* qui lethalem vidit, & *Jos. LANGIUS*, qui ex ulcere cruris intempestive consolidato, subortam, annotavit.

§. VIII.

Scabies crustosa, & squamosa, quæ pedes maxime ad genua usque invadit, elephantiasis nomine a quibusdam insignitur, dum pedes instar saccorum tumidi sunt, super quos crustæ sat latae eminent, quæ abrase stigmata relinquunt ruginosa, pruritu & ingenti vellicatione molesta, spissumque humorem fundentia, qui mox in novas squamas, & crustas condensatur. Vera autem lepra Arabum, sive elephantiasis Græcorum morbus longe abominabilis est, cuius descriptionem optime tradidit *ARETÆUS lib. IV. cap. XIII.* & *CELSUS lib. III. cap. XXV.* in hunc modum: *ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem interætiæ Græci vocant, isque longis annis numeratur. Quo totum corpus afficitur ita, ut ossa quoque vitiatu di-*

cantur. Summa pars corporis trebra maculas crebrosque tumores habet, & rubedo earum paulatim in atrium colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit; os, suræ, pedes intumesunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis eventum hominem consumit.

§. IX.

A scabie, & lepra plane differt adfectus iste ulcerosus, dum videlicet ulcera sordida musculosas potissimum partes, ut dorsum, brachia, femora, suras, lumbos occupantia, putridam plorant saniem, & mox in altero membro recrudescunt, mox in altero adolescunt, multos sæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeis, mendicis, & infimæ sortis hominibus, qui impuro vitæ genere utuntur, inprimis solet esse familiaris, quo morbo etiam Lazarum laborasse multi ex medicis criticis adferunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui ulceribus insigni multitudine innidulantur, ut nullis fere remediis deleri queant.

§. X.

Omnes hi subcutanei pustulosi adfectus contagio maxime serpunt, & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per indusia, scedæ pingui sudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium, & vestimenta ex lana contexta, propagantur. Lana enim aptissimum est medium, quod ob raritatem laxam atque porosam impuras istas exhalantes particulas potest absorbere, & diutius retinere, ne mox in auras dispergantur. Sicut enim odores, a quocunque etiam fragrante emissi, lintheaminibus, chirotecis, & vestibus diu

dim Inhaerent; ita quoque in morbis contagiosis, ut peste, variolis, morbillis, petechiis, &c. effluvia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus istis porosiss, præsertim ex lana confectis, altius se insinuando, per longum temporis intervallum sæpe delitescunt, prius quam infectionis potentiam exierant.

§. XI.

Cutis ad-
sedem
sedes.

Sedem morborum hæcenus enumeratorum in tubulosa, & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ universale corporis emundicorium est, constituendam esse, vel ipsi sensus satis evicunt. Verum enim vero, ut specialius nostram mentem determinemus, nos in hac firmiori sumus sententia, membranam cutis pinguedinosam præcipuam esse sedem ac locum, ubi fomes materiæ impuræ, & corruptæ primario residet, quæ, dum per cutis poros, & tubulos exhalantes libere transpirare nequit, diutius ibi subsistit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerveas cutis fibrillas rodendo; pungendo, & inflammando, varias pustulas, & papulas ingenerat. Nulla enim in universo corpore, sive solida sive fluida pars est, quæ scetidum vappidumque humorem, salva sua crasi, diutius possit retinere, & occultare, ante quam motu fermentativo per vitiosam quandam aeris constitutionem extricis illis, & latebris exsolvatur, & protrudatur, quam ipsa pinguedo, in qua, ut ego quidem arbitror, variolarum, & morbillorum, purpuræ, & luis venereæ, aliorumque similium adfectuum semina per longum tempus abscondita latent. Accedit, quod teste observationum fide, corpora pinguedine multum repleta non modo diutius, & gravius cum hisce cutis morbis confligentur, verum etiam iisdem sanatis facilius in pristinam labem recurrant, aperto indicio, in ipsa pinguedini mali fomitem delitescere.

§. XII.

Quod si subjecta harum cutis adfectionum consideramus, infantes maxime, & pueri, ut variolis, morbillis, achoribus capitis, & omnis generis cutis descædationibus; ita etiam inprimis scabiosis, & pustulosis adfectibus sunt obnoxii, non tantum propter mollem, & spongiosam solidam partium substantiam, & imbecillio rem transpirationem, sed potissimum hanc ob rationem, quia ob desiderium mulierum gravidarum vitam & digestionis imbecillitatem, succi, quibus adhuc in utero nutriuntur infantes, minus sunt temperati, sed impuri: unde non mirum est, tenera etiam infantum corpora sordibus conspurcari, & superfluis vitiosis redundare humoribus; qui quum longo post tempore ex adversa aeris constitutione, vel virtute semini contagiosi, aliisque ex causis in motum fermentativum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant.

§. XIII.

Hæc scribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tiliæ, & neamque capitis, & scabiem infantes & pueros a morbillis, & variolis præservare, vel minimum, ut mitiori succedant gradu, efficere. Verum enim vero, si desideraretur, ego multa contraria possem allegare exempla puerorum, tam scabie, quam aliis ulcerosis cutis vitiis laborantium, qui a molestissimis hisce morbis non ita pridem liberati in variolas confluentes, & morbillis mali moris inciderunt: ex quo non adeo obscure licet concludere, quemvis ex pustularibus his morbis peculiarem & quasi specificam vitiosam, & corruptivam materiam habere indolem, quæ sub peculiari pinguedinis involucro delitescit.

§. XIV.

§. XIV.

*Differen-
tia cutis
a seculo
pendet a
textura
cutis se-
cundum
aetates di-
ver. a.* Jam reddenda erit ratio, qui fiat, ut cutis vitia in variis subjectis adeo multum inter se variant. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem assequi possum, a diversa ætatis periodo derivandum est. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili, & juvenili, alia in virili, & senili esse solet: inde etiam efficitur, ut pustulosi illi, qui cutem diversissime adfigunt, morbi, aliam atque aliam naturam, & genium induant, variisque modis sese exerant. Ex physiologicis enim pro certo adsumendum est, in puerili, & juvenili corpore plures in cute canaliculos esse minimos, copiosiora etiam in ejus superficie poros, & foraminula hiantia, quam in adultis & ætate crescente, ubi tubuli magis angustantur, coalescunt & foliodescunt. Ita in senibus interstitia membranarum cellulosa ut in toto corpore, ita præcipue inter cutim, & subjectas partes humore pingui minus replentur, sed rugæ seniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia, & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus suppositis, jam facile reddi poterit ratio, cur in senili ætate scabies sicca, serpiginis cum intolerabili pruritu, herpes miliaris, &c. præcipue sint familiares; contra vero in infantibus, & pueris sanguineo-pituitosis & obesis, ob feri & pinguedinis copiam, magistales adfectiones, quæ multum saniei fundunt, proveniant. Accedit, & hoc, quod in juvenili ætate, & corporibus junioribus, sanguinei maxime temperamenti, sanguis cum pinguibus, chylosi, & nutritivis partibus intime mixtus sit; atque hac ratione materiam, & alimentum non modo sanis corporibus, sed etiam erosæ, & corruptis largius præbeat,

quam in senibus scorbuticis, & cochyinicis, quorum sanguis multis particulis salino-sulphureis, & viscidis lentescens solet esse repletus.

§. XV.

Deinde ut sciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis superiora, in aliis truncum magis, & inferiora partem; silentio non prætermittendum esse arbitror, uti plures alios morbos, sic quoque pravas cutis passionem solemni fere modo, & quasi microcosmica lege secundum ætatis differentiam partes invadere. Ita observamus, in infantili, & puerili ætate favos, achores, tinea capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras, & serpiginis squamosas in fronte, & mento prodeuntes, admodum esse frequentes; in juvenili, & virili ætatis periodo scabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorsum occupare; & decresciente demum ætatis vigore, seu ingruente senio pruritus in ano, in scroto, & perinzæ sentiri, atque psoam, lepram & elephantiasin cum erysipellate pedes ulcerosos reddere. Nolumus in præsentiam notatu digni hujus phænomeni ratione fusius persequi, sed B. L. ad dissertationem nostram de *ætatibus mutatione, morborum causa & remedio* dimittimus, ubi hanc ad rem pertinentia satis dilucide explicavimus.

§. XVI.

Tum quoque non sine fructu disquirendum est, unde veniat, ut in diversis subjectis ipsæ vitiosæ humor, qui pruriginosos, & pustulosos cutis morbos sustinet, tum acrimonia, tum glutinositate, & reliqua sua consistentia mirum in modum differat. At vero, meo iudice, hujus rei ratio similiter a diversa cutis,

*Cutis ad-
fectus
certa æta-
tate cer-
tas partes
occupat.*

*Materiam
peccan-
tis diver-
sas una
de?*

cutis, ejusque toni constitutione dependet. Hinc, ubi spongiosus, molli, & rarus cutis habitus, ut in sanguineis est, major ichoris, saniei & materię purulentę quantitas in vesiculis collecta conspicitur, quę exsiccata in squamas, & crustas abit. Si quidem duplicis naturę humor in cute continetur, & scernitur; alter mucosus, qui in spongiosis cellulis corporis reticulati, cuticulę immediate suppositi intercluditur: alter sebaceus, qui ex cutaneis vasculis lacunisque sensim emittitur. Quando igitur nervosę fibrillę, quibus cuticula cuti jungitur, ab humore acri lancinantur, & eroduntur, laxata epidermis in vesiculas minores sero salio repleta inflatur, quę postea in ulcuscula dehiscunt. Alię vero res evenire solet in cholericis, compactioris habitu pręditis, & senibus, qui scabie magis sicca, aliisque pustulis, & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis afficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lentescens progeniem, & tubulorum cutis angustiam, a depresso naturę robore inductam, quod non modo omnium functionum scignit, sed & præcipue pulsus tarditate ac debilitate, quę tardioris sanguinis, & humorum circuitum demonstrat, abunde satis se exserit.

S. XVII.

Causa proxima est serum viscidum & acre. His itaque expositis, quę ad generaliorē cutis morborum tractationem pertinere visa sunt; proximum nunc est, ut specialius de veris causis agamus. Vera autem, proxima, & immediata horum malorum causa nulla alia est, quam serum impurum, viscidum, & acre, quod in tenuissimis cutis tubulis stagnando, nerveasque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias rosiones, pustulas, & exulcerationes, efficere, adeoque singulos istos cutaneos morbos cum

omnibus hæcenus enumeratis symptomatibus, excitare valet. Quam violentę autem, & virulentę indolis sit corrupta illa sub cute stagnans materia, vel ex eo satis perspicue apparet, quod omnes fere gravissimi, & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potissimum in systemate nervosarum partium radicati materia ejusmodi virulenta ad habitum corporis propulsa possint solvi, & eadem contra ad interiora repulsa excitari.

S. XVIII.

Docet hanc veritatem ipsa experientia. Sic enim innumerę prostant Quod exemplis ducetur. observationes auctorum fide dignissimarum, quę asthma spasmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per solam scabiem soluta, eademque ex scabie suppressa oborta commemorant. Ita febrem continuam, cœcitatē, & epilepsiam tali ratione productam testatur **SEN-NERTUS in paralipom. pag. 176.** & **SEBIZIUS** annotavit feminam scabie laborantem, quę cingulo adhibito tam enormem linguę tumorem experta est, ut hæc extra fauces propensa cum metu gangręnæ vix ad justam redigi quantitatem potuerit. **HAGENDORNIUS cent. 1. bistor. IX. & M. N. C. dec. 1. ann. 11. obser. 213.** suffocationem a scabie retropulsa ortam docuerunt, & cent. 11. mentionem iniiciunt scabiei scorbuticę, mercuriali unguento tractatę, quę in arthritidem desivit, & alio tempore guttę quoque serenę causa exstitit. **AMATUS LUSITANUS curat. med. cen. II curat. XXXIII.** memor est juvenis, qui, quum scabie, universum corpus occupante fœdaretur, ex unguento cui arsenicum mixtum erat, se illeivit, & in aurora lecto decumbens mortuus a domesticis inventus est. Alterum novit, qui ob similem inunctionem in infaniam devenit, & in alio tubercula

cula quædam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda sunt, quæ HOECHSTETTERUS Decad. VIII. observat. habet: Sartor, inquit, juvenis scabiosus utitur unguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus rejeta pedes ambos a coxendice resolvit, ut immobiles inflar paralyticorum deprehenderentur. Solvitur alvus, dantur humores pravæ præparantia, sed nil his adjunctis convelletur, & stertentem efficit spiritum. Et idem auctor Dec. VIII. casu II. a temeraria pustulosarum affectionum curatione febres nothas, & malignas produisse retert.

§. XIX.

Et uterius
pro-
batur.

Neque minus ego in sensibilibioribus subiectis a perverio exsiccantium topicorum usu in cutaneis morbis dyspnoeam, phthisin appetitus prostrationem, & summas præcordiorum anxietates obiervavi, imo quoque hydropem anaficam, & scroti tumores inde subortos novi. Præter hæc vero, nostram de materiæ peccantis qualitate viscida, & acri sententiam melius adhuc confirmat sola venarum in ejusmodi morbis suscepta sectio, qua sanguis tam viscidus, & in coagulum quasi densatus deprehenditur, ut vix possit separari. Idem luculentissime docet notatu digna observatio de effectu retro pulsæ scabiei noxiæ, quam celeberrimus huius nostræ Academiæ Professor SCHULZIUS Vol. I. A. N. C. inservit. Homo videlicet vitam sedentariam a multis annis egerat, scabie humida graviter, & diu vexatus, qua externi remedii usu simul ac semel liberatus mentis mox vacillationem experiebatur: postea sentit, quum nullo studio scabies revocari potuerit, motus hemiplecticos, convulsivos, & sopores. Secto cadavere peritonæum valde crassum cum omento agglutinatum fœdis atro-cæruleis

& lividis striis totum repletum offendit, tæterrimum odorem de se spargens. Intestina flatibus, distenta, & crebris cæruleis exanthematibus referta deprehendit, & ventriculum, hepar, lienem, intestinum colon, & duodenum adeo coalita in massam unam, ut nullam eorum partem sine cultro aut dilaceratione distrahere potuerit. Lien magna crassitie, & duritie erat, folliculus felleus crassus, & viscido humore repletus, instat solutionis guttæ gummi saturationis.

§. XX.

Nihil itaque dubii est, quin in cutaneis pathematibus ingens scii glutinosi, & tenacis impuri, & corrupti abundet copia. At vero, si causas mediatas, & remotas, ad ejus generationem contrahentes paullo curatius velimus indagare, primo statim se nobis offert robur solidorum debilitatum, & ad satis vegetam contractionem non sufficiens: quo imminuto, sanguinis circulatio, & ab ea pendens se-& excretio superfluatorum humorum decrescit, partes fluidæ cum solidis non satis invicem miscentur, & attenuantur, sed successu temporis multum a pristina blanda temperie secedunt. Accedit, quod sub tali imminuto sanguinis motu structura organorum, & viscerum tam sanguificationi quam bonorum succorum secretioni destinatorum, ut sunt hepar, & lien, mirum in modum depravetur: unde vasis, & viis angustioribus redditus, particulæ acres, salsæ, sulphureæ, & viscidæ minus rite segregatæ ipsam sanguinis mixturem ingrediuntur, eamque impura diathesi, quæ largam nostris morbis materiam suppediat, insciunt, contaminant, corumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus ut hypochondriaci, scorbutici, & cachectici, qui simili sanguinis, & viscerum labe laborant,

Causæ
mediatæ.

in varia externæ cutis vitia incur-
rant. Quæ singula quum non tam
facile possint emendari, & ad pristi-
nam conditionem revocari, simul in
aprico est ratio, quare non modo
impeditus sit labor, ejusmodi ad-
fectus, si temporis longinquitate altas
radices egerint, penitus tollere, ve-
rum etiam cur semel curati ex facile
recrudescendo pristinam adornent tra-
gœdiam.

§. XXI.

Causæ
remotæ
sunt, san-
guinis
excre-
tionis
suppres-
sæ.

Ad tam gravem vero, & fonticam
partium solidarum, ipsorumque vi-
scerum in nonnullis depravationem
variz concurrunt causæ; ex quibus
agmen ducunt suppressæ sanguinis in
nobiliore sexu per hæmorrhoides, in
seuiori per menses, in juvenili æta-
te per nares excretiones, nec non omi-
sæ in plethoricis subjectis consuetæ
venæsectiones. Etenim, quum sub
tali rerum statu, præsertim si lautum
vivendi genus accesserit, increscens
sanguinis, & humorum copia tardio-
rem circulationem, & impeditam suc-
corum vitalium depurationem effi-
ciat, non potest non inde sanguis sen-
sim paulatimque impuritatibus variis
repleri. Id quod eo magis solet acci-
dere, ubi saluberrimum transpiratio-
nis negotium ab aere frigido, humi-
do, & vappido, noxiisque vaporibus
repleto retardatur: quare etiam ho-
mines demissis, & vappidis domici-
liis inhabitantes, paludibus, & lo-
cis aquarum inundationi obnoxii ac-
colentes, item carceribus inclusi, &
populi ad frigido-humidam septen-
trionis axem spectantes, præ omni-
bus aliis tam crebro scabie, & reli-
quis cutis deturpationibus tentantur.
Nec aliud quidquam, quam humida
& inæqualis aeris constitutio, quæ
vere & autumnno regnat, in culpa
est, quod his anni conversionibus hi
cutis adfectus præsertim prodeant,
vel recrudescant; & quod certis tem-
poribus majorem pruritum ardorem-

aer hu-
midus &
vapri-
dus.

que excitent: sicut M. N. C. Dec.
III. ann. IX. obs. 105. tale quid cre-
scente luna factum esse commemor-
ant. Atmosphæra enim, seu am-
biens nos aer cutis tonum, & inde
pendentem transpirationis successum
vel constringendo, vel relaxando mi-
rifice moderatur, & sicut bonus, pu-
rus, & elasticus aer intimam boni
sanguinis crasin conservat; ita impu-
rus, & vappidus contrarium plane
effectum exserit. Quæ de re optime
olim cecinit elegantissimus poeta,
LUCRETIIUS lib. VI. vers. 1110.

*Est elephas morbus, qui propter
flumina Nilii
Gignitur Ægypto in Media neque
præterea uquam.*

§. XXII.

Nihil quoque solennius est, quam
quod substantiæ aeris mutationes, &
susceptæ ex puriori leviorique aere
ad densiorem transmigrationes varia
cutis male adfectæ pathemata indu-
cant; licet non negandum sit, quod
etiam ciborum, aquarum & cerevi-
siarum mutatio, quæ aliam sanguini
schemin inducendo, novas particulas,
eisque forte colatorum diametris
minus respondentes ingenerat, suum
conferat symbolum. Hinc ego plu-
res scio, qui ex Gallia, & regionibus
trans Rhenum sitis, aliisque lo-
cis vitiferis, subtiliori aere donatis,
ad nostras oras, ubi duriorem, &
rigidiorem atmosphæram habuerunt,
profecti, exactis al quot mensibus
scabie sunt correpti. Rectissime igitur
LUCRETIIUS loc. cit. multorum
morborum originem ab aeris muta-
tione derivat, his verbis:

*Inde aliis aliis locus est inimicus
Partibus ac membris varius con-
cinnat id aer:
Proinde, ubi se cælum, quod no-
bis forte allenum
Commovet, atque aer inimicus ser-
pere capis*

Ur

*Ut nebula ac nubes paulatimque
repat & omne*

*Qua graditur conturbat, & immu-
tare coactat.*

§. XXIII.

.. mala
cliborum
incon-
prium
digestio.

Præter hæc, inter causas remotiores numerari debet mala alimentorum digestio, quæ sit, dum vel boni cibi in nimia quantitate devorantur, vel incongrui, ut fere sunt carnes falsæ, intumescæ, suillæ & porcinæ, nimis pingues, dulcia, fructus horæ, ut pisæ, fabæ &c. adsumuntur: quo etiam varia potus genera, imprimis vina acida, cerevisiæ austera, & ipsæ aquæ impuræ pertinent. Tali enim ratione non possunt non multæ cruditates viscidæ, falsæ & acres in primis viis accumulari, quæ in sanguinem delatæ non satis intime miscentur, & digeruntur, nec per colatoria, imprimis per cutis cribrum satis depurantur: unde sanguis, ob difficiliorem circuitum, cacochymicus redditur. Idqueo magis evenit, si præter animi pathemata, ut tristitiam, & anxiam sollicitudinem, quæ magnam in remorando, & in crassando sanguine potentiam obtinent, etiam vita desces, & sedentaria coniungitur: quare etiam textores, & sartores scæda scabie manuum, imo crurum, & tibiarum crustosa cum facie pallida, & corpore subtumido, ob vitæ genus agreste, & motus omissionem, frequentius laborant.

§. XXIV.

Pregno-
sis.

Prognosis, quam nunc paucis expendere volumus, secundum adfectuum varietatem ipsa variat. Et primo quidem sciendum est, semper facilius esse sanationis scabiem per contagium communicatam, quæ superficialiter tantum inhaerens non adeo profunde cutim occupat, quam illam, quæ ex indigena sanguinis & humorum dyscrasia originem sumit.

Melior quoque, & levior esse solet humida scabies, eaque præsertim non adeo diffusa, quam sicca pruriginosa: siquidem hæc dies noctesque intolerabili fere pruritu ægrotantes fatigat, & somnum interrompendo vires debilitat. Patientia itaque injungenda est, quoniam tanta impuritas laticis serosi, acris & lixiviosi non tam subito temperari, dilui, corrigi, & blande educi potest. Deinde, omnes externi habitus adfectiones adhuc recentes faciliorem recipiunt sanationem, quam quidem inveteratæ, temporisque diuturnitate & ægrorum incuria confirmatæ: eademque iterum faciliiori negotio in junioribus, ob liberiores transpirationem, quam in ætate provecioribus sanantur; utpote qui, CELSI effato, longis morbis quam maxime patent. Quæ ex interna viscerum labe oriuntur cutis vitia, non modo difficilius, & nonnisi subtilata visceris corruptela tolluntur, sed facile quoque renovantur, & repullulant; imo nonnunquam in hecticam, & hydropem degenerant. Unde facile judicare licet, quale ferendum sit præsagium, si tales morbi post febres intermitteutes, variolas, morbillos, & luem veneream invadunt. Tum quoque omnes subcutanei adfectus sunt pertinaciores, si in partibus musculosis & pinguedinosi dorsi, brachii, &c. parvi noduli ad modum glandularum exterius invisibiles interius palpabiles, instar cicerum, fabarum, & pisorum observantur, luculento indicio: quod non tam glandulæ cutis indurata, sed quod humor viscosus in membranis, & cellulis pinguedinosi stagnans causam præbeat. Speciatim vero de elephantiasi, quæ fere maximus externorum morborum gradus est, ARETÆUS lib. VIII. cap. XIII. sequentem tert prognosin: *Omnia conferre simul oportet medicamenta, & vilius rationem & feramenta & ignem. Hæcque si novo, & orienti affectui adhibueris, sanationis spes*

Spes effulget. Sin ad summum sue creationis ascendat, in visceribusque stabili sedeat, insuper & in faciem invadat, tunc de agri salute spes omnino absissa est. Quandoeunque herpetem miliarem, caput intestantem cum odontalgia cephalalgia, & catarrhosis defluxionibus morbilli vel variolæ sequuntur, res non sine periculo est; & interdum post mortem spatium in vertice morbosum, denigratum, & spacciatum inventum fuisse novimus. Lepra omni tempore valde contagiosa fuit habita; ideoque leprosus ab hominum consortio segregandus, & ex orbibus ad externa loca relegandos censuerunt medici. Ego autem aliquoties, & nuper modo litteratum vidi, qui veris leprosis symptomatibus adfectus per annum, & ultra cum suis domesticis sine horum noxa versatus est. Aliter vero res sese habet in Græcia, ubi hoc morbi genus longe magis est contagiosum: & perplacet mihi ideo AETIUS, qui lib. XIII. cap. XXV. ita scribit: non absurdum fuit, puerorum gignendorum gratia per rariora intervalla coire; neque in totum contagiosa successiones hujus adfectionis in omnibus fuisse.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Veterum medicorum in digno sceudis, & curandis morbis selectis.

QUOD ad rectam & securam medendi methodum attinet, sciendum omnino est, antiquissimos artis nostræ antistites in pluribus cutis adfectionibus tam rite dignoscendis, quam persanandis fuisse præstantissimos; idque eo magis, quum duo præcipua mala, lepra, & elephantiasis, quæ maximum quasi gradum morborum cutim intestantium constituunt, in ipsorum regionibus frequentius obvenirent, commodamque præbuerint occasionem, non tantum speciales horum malorum characteres penitus cognoscendi, sed & veras reme-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

diorum vires melius explorandi, ut nobis jam facile sit, inde ad minores gradus, levioresque cutis morborum species concludere. Ex omnibus autem quam maxime mihi placet, & inprimis nostro inservire scopo videtur accuratissimus ille observator, AETIUS, qui in aureis suis de re medica monumentis multa notatu dignissima habet. Quid enim elegantius potest excogitari, quam illa lib. IV. cap. XIII. inserta elephantiasis descriptio, ubi tam graphicè, & ad vivum quasi horrendum hujus pestis indolem atque decursum depingit, ut clarissime cluceat, totam sanguinis, & humorum massam protus esse viscidam, tenacem, & sere coagulatam, omnemque spiritualecentiam succorum vitalium penitus depressam, ut inde cohibitis salutariibus se-& excretionibus totus homo tenacibus, acribus, & corruptis humoribus scateat.

Atque his causis abigendis hanc Elephantegregiam proponit medendi methodum: præmissis sanguinis missionibus, lac cum quinta aquæ parte mixtum, ad alvum molliendam, potui dandum, & veratrum, sub quo helleborum album intelligit, alternis diebus vere, & autumnio offerendum suadet. Dein, ceu specifica magno in pretio habet dentis elephantis rasuram cum vino dandam, carnemque viperarum vel in passillos redactam, vel cum squilla, & iusculo coctam; imo omnia medicamenta ex viperis parata summopere laudat. Inter externa ea commendat, quæ detergunt, & tumores resolvunt, & sapone sordes in balneo ablundas suadet, vel etiam balneum, cui lapathum acutum, & sulphur incoctum fucrit, ceu summum detergens præscribit. Ad tumores axungiam leonis, & ursi, æquis portionibus cum sale alcalino

H mix-

mixram; ad acres vero fluxiones mitigandas, & exulcerationes leniendas decoctum fœni græci, & hordei, oleumque rosarum, tum abstergendi, tum mædificandi sine proponit, & si carnes liveant, prius, quo locus succulentus reddatur, scarificandum jubet. Inter cibos, quos simplices, boni succi, & concocti faciles esse decet, decoctum brassicæ cum cumini liquamine, in cœna staphylinum, sive daucum Germanicum, ex marinis ostreas, ex piscibus saxatiles, ex avibus perdes, & columbas, ex fructibus horæos, & vina dulcia, &c. summopere commendat. Neque minus rationem habendam statuit in somno, vigiliis, & locis ad domicilium deligendis, æque ac in corporis exercitiis, quæ per cursus, per vocem, & varias corporis conversiones instituere, & citra lassitudinem congruenter intendere jubet. Nec denique reticendum est, ARETÆUM alibi hellebori vires in hoc morbo non satis posse dilaudare: siquidem illud omnium purgantium efficacissimum dicit potentia, & qualitate non vitiosa, qui per exigua portionem, & modicam dosin vetustorum morborum omnium, radicibus firmis inhærentium, unicum esset remedium, & ex difficili respiratione facilem, & ex pallido vultu floridum efficeret.

f. III.

.. & Celsum.

Curationem non dissimilem, profigandæ elephantiasis opportunam proponit CELSUS lib. III. cap. 25. *Prætinus inter initia sanguinis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter solvi. Adhibendum, quanta sustineri potest, inedia est, paulum deinde vires rescindiendum, & ducenda alvus: post hæc, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, præcipueque cursu, sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus, frictio adhibenda, moderandumque inter hæc, ut*

vires conserventur, balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosus, sine infantibus. Vinum præterquam primis diebus recte datur. Corpus contrita plantago, & illi lita, tueri optime videtur.

g. IV.

Ex hisce omnibus probe expensis trutinatisque optime judicare licet, totam medendi methodum omnemque remediorum facultates eo debere collineare, & quasi conspirare, ut corruptorum, glutinolorum, & acrium humorum massa per sufficientem sanguinis missionem, & inediam, per purgationes tam leniores, ut lac est, quam per fortiores, ut helleborum, e corpore detraha-tur; deinde, ut congruis alimentis debitaque victus ratione boni, & naturæ amici succi ingenerentur, & denique, ut externis quoque remediis deterfivis, consolidantibus, & exsiccantibus partes a doloribus, tumoribus, pruritu, & ulceribus liberentur. Atque profecto eximie laudæque dignæ sunt hæc curandi intentiones, pariter ac proposiæ iisdem medelæ: quare non abs re fore confido, si veterum insistentes vestigiis non modo elephantiam curare, sed ex hujus quoque curatione mitiores cutaneos morbos, ut scabiem, herpetem, guttam rosaceam, &c. sanare discimus. Quoniam tamen singuli hi adfectus exanthematici, ulcerosi, & pruriginosi ratione locorum, corporum, & temperamentorum, nec non ratione habitus corporis, & vitæ generis multum inter se differunt, atque erudito hoc sæculo ars nostra salutaris efficacioribus instructa est remediis; optime nobis consulti sumus, quando veterum curandi methodum certis limitationibus, & nonnullis in nostro climate annotatis cautelis includimus atque perficimus.

g. V.

S. V.

VSur
VSculis
I. cutis
affecti-
bus.

.. scarifi-
cationis.

- sangul-
fugum.

Et primo quidem, quod attinet ad pravos humores per varias sanguinis detractiones minuendos, tenendum est, copiam sanguinis venesectione evacuandi pro differenti ejus redundantia secundum ætates, vires & consuetudines, æstimandam esse. Neque senibus, qui aut ventilationibus sanguinis artificialibus, aut naturalibus adfueverunt, ejusmodi diminutiones penitus sunt dissuadendæ: siquidem cognita nobis sunt exempla senum tam virorum quam mulierum, jam supra octogesimum annum natorum, quibus insigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit incisa, vel naturales sanguinis excretiones pro fluxum hæmorrhoidalem cum levamine revocatæ. Quod si vero subjecta sunt pingua corporisque habitus spongiosiori prædita, ubi plerumque ingens venarum copia, & exilitas deprehenditur, præsertim ego tutiusque esse observavi, sanguinis, & humorum massam per scarificationes, convenienti tempore institutas diminuere, præsertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depresso parciorem desiderarunt depletionem. Neque hoc remedii genus semper sufficit, ubi hypochondriaci, & hæmorrhoidalibus adfecti molestiis ejusmodi morbos incurunt. Sed tum temporis debitam sanguinis vacationem per sanguisugas ano applicandas tentare & moliri præstat.

S. VI.

Cura per
luedum

Interdum evenit, ut corpora non nulla, in quibus plethora magis ferrosa peccat, quam sanguinea, copiosam sanguinis missionem ægerime ferant. Quare tum aliud mire decet consilium, & si nimia alimentorum voracitas, ut sæpissime fit, primam mali causam, & origi-

nem dedit, curam per abstinentioniam commendare, optimisque regulis adornare. In eo autem quam maxime utilissimæ hujus curæ consistit methodus, ut ægri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis, & glutinosis, ut sunt porcinae, & bovinæ, a lacticiis, omnibusque infantibus, & multum alimonie præsentibus abstinendo, carnibus magis assatis, & levioribus, ut sunt avium, perdicum, gallorum, columbarum, &c. paneque bis cocto utantur, interpositis nonnunquam, ad alvi lubricitatem conservandam, vis majoribus passis, prunis Damascenis coctis, pomis Borisdorthianis, & hujus generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere solet quævis subitanea victus mutatio, ita instituenda erit hæc inedia medela, ut ne simul ac semel, sed paulatim potius, & quasi per gradus ægri a pleniori victu ad tenuem, & parciorem descendentes huic sensum sine damno adfuehant, eamque pro circumstantiarum ratione per aliquot dies, vel septimanas continent. Quod monitum haud minus necesse est cura finita, ne subito ad plenum victum denuo ascendamus.

S. VII.

Præter hæc, sub toto hujus curæ decursu cerevisiarum potus, alias familiaris debet removeri, substituitur in potus locum sat larga, & sufficiente quantitate decoctis, quæ species humorum depurationi, & edulcorationi inservientes, succisque superfluis exsiccandis, & solidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, ut sunt temperatores quædam expertæ virtutis, & familiarissimi usus radices, chinæ, sarsaparillæ, lapathi acuti, scorzonere, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni sassafras, calcarillæ, cinamomi, viscus quercinus, rasura ligni sassafras, fantali rubri, & plura

H a hujus

hujus generis alia, quæ pro varia intentione inter se mixta in aqua pura ita decoqui possunt, ut ad specierum unciam unam libræ duæ, sive mensura aquæ recipiatur.

§. VIII.

^{& a-}
^{sautia} Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter aspiciendam, & perficiendam, ut prius prima regio a vitiosorum humorum colluvie per leniter purgantia liberetur: id quod similiter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum est. Quo fine optime potiri licet per remedia blande evacuantia, quorum censum merito subeunt insula cum aqua, & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis sennæ, cremore tartari, sale catartico amaro, cassia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii, &c. optime possunt parari..

§. IX.

^{Refracta-}
^{rias mor-}
^{bi status}
^{postulat}
^{Purgan-}
^{tia..} Quod si vero invalescens, & refractarius morbi status malignitatis suspicionem iniciat, vel in quibusdam emaciantem curam respuere videatur, operæ omnino pretium est, tam ex purgantium, quam ex diaphoreticorum sanguinemque depurantium classe validiora, & efficaciora in usum ducere remedia, ut tenaces vitiosique humores, quibus ipsi viscerum meatus infarcti sunt, & continuum morbo pabulum suppeditatur, eo melius ac citius tam per alvum, quam per omnia corporis emunctoria eiciantur. Jam quidem antiquissimi medicinx parentes, HIPPOCRATES, ARETEUS, GALENUS, & alii, ex purgantibus validissima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem, & scammonium mirifice hoc sine laudarunt. At vero, quum nostris temporibus efficacia quidem,

sed tutiora sint cognita, non immerito illis dimissis radicem & resinam jalappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compositis extractum panchymagogum Crollii pilulari forma commendamus; vel si pulveris forma magis aridet, hic ex aliquot granis resinæ jalappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium subactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita simul una, & altera olei macis, vel ligni sassafras gutta opportune potest parari..

§. X.

Ex classe eorum, quæ solidas partes ad motum excretorium stimulant, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum est lignum guaiacum cum cortice suo; quod sicut recto usu sæpissime lui veneræ penitus eradicandæ vel solum sufficit: ita etiam in subcutaneis adfectibus, qui adhuc mitioris sunt naturæ, evellendis non contemnendum est remedium. Præter hoc vero imprimis huc referenda sunt medicamenta ex mineralium regno petita, e quibus eminent tinctura antimonii tartarifata & acris, regulus antimonii medicinalis, sulphur antimonii Glauberiana, vel nostra correctum methodo, cinnabarina, &c, si veneræ malignitatis suspicio subest, antimonium crudum per coctionem usurpatum: quæ remedia in convenienti dosi, & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adjecta præstantissimam ferunt opem, dum lympham commovendo, obstructions in angustissimis glandularum tubulis existentes referant, adeoque sanguinem, & lympham egregio effectu depurant.

§. XI.

§. XI.

.. In non-
mollis
mercu-
rialia.

Licet vero propositæ hæ ad depurandam sanguinis, & humorum massam curationes magnæ sint efficaciz, & excellentis virtutis: suppetunt tamen casus, & exempla. ut in elephantiasi, & venerea scabie videmus, ubi altius infixæ venenatæ indolis causa parum inde commodi & emolumenti repetitur, sed validiori adhuc remedio opus est, quo præter argentum vivum, & parata ex eodem medicamina, si vires ægri consentiant, nullum datur potentius, ad pertinacissimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem subtiles ejus particulæ intima vasorum penetralia subeundo, & penetrando, impactos iisdem humores viscosos corrigunt, extricant, dissolvunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi systaltica, per omnis generis emunctoria, alvum, sudorem, & præcipue per glandulas, & ductus salivales, mediante salivæ copiosiori fluxu eiiciunt. Atque hac solenni, & quasi universali evacuatione solet contingere, ut omnis impurorum humorum satura brevi tempore, licet cum molestia quadam eliminetur, toto inde corpore repurgato, & quasi renato.

§. XII.

Modus
adhiben-
di mer-
curialia.

Sunt autem varii a medicis hactenus propositi mercurii adhibendi modi, quos jam paucis perillustramus. Ita sunt alii, qui ex mercurio vivo cum unguento pomadino probe subacto, additis floribus sulphuris, & camphora unguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipsæque pedum plantæ, ad salivationem movendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem, & meliorem eligunt usum internum, dum præparato prius per alteran-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

tia, temperantia, & evacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancerorum, & antimonii diaphoretici permixtus a granis tribus vel quatuor ad scrupulum usque, indies paulatim ascendendo, offertur: unde sat largus salivæ fluxus proriat, quem sub debito regimine, & cautelis, interpositis simul decoctis sanguinem depurantibus, per unam alteramve septimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia scopo alterante, & diaphoretico spectant mercurius solaris, & jovialis, cujus aliquot grana cum rosarum conserva remixta per hebdomades nonnullas maturino tempore cum fructu deglutuntur, superbibendo postea in lecto sub diaphoretico regimine decocti libram circiter unam. Sed sciendum est, ut singularæ hæ curationis species ærem probe temperatum, & dietam parcam, tenuem, omniumque carnum pinguium, coctarum vel acidorum expertem desiderant.

§. XIII.

Non raro autem incidit, ut longe mitius leniusque procedendum sit, & neque purgantia, neque copiosæ sanguinis missiones, neque decocta cum exsiccante dieta, nec ipsa mercurialia tuto admitti queant. Quando enim ætas est infantilis vel senilis, corporisque, & virium robur debilitatum, vel nervorum systema nimia sensibilitate præditum; item si corpus magis exsiccum, & macilentum, quam pingue, & laxum deprehenditur, vel si humorum acrimonia, & mordacitas magis, quam crassities, & viscida tenacitas delinquit, tum prorsus alia in medendo via inunda est; atque in tali morbi statu non solum antiquissimi, sed omnes etiam sapientiores nostri ævi medici lactici-
nia,

Lacti-
cure
quando
necessa-
ria?

H 3 & in-

& inprimis lac asinum, serum lactis bubuli, & caprini, lac cum aqua mixtum non satis laudibus possunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSUM & ARETÆUM, qui insignem lactis virtutem in scriptis suis tribuunt, maxime DIOSCORIDES lib. II. cap. 75. curam cum lacte convenienter institutam utilissimam censet in superficie corporis molesta prurigne, in maculis, & factis ibi vitiosorum humorum decubitu : scordium vero lib. cit. serum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat : datur (lactis serum) his, quibus sine vehementia dejectiones molimur adversus lepram, elephantiasin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes. Et profecto, eximie sunt hujus dietetici remedia vires : siquidem non tantum crassos, viscidos, & ferme coagulatos humores diluit, & fluxiles reddit, meatus vitæcerum obstrictos referat, & acrem humorum insidinem contemperando partes sicciore humectat constrictasque relaxat ; verum etiam per urinam & alvum noxios humores placide educit, expellit, evacuat.

§. XIV.

Quoniam
do sit in-
situen-
da.

Quoniam tamen non parum interest, ut tum quantitas, tum justum tempus bibendi lactis ejusque seri determinetur, optime nobis consulamus, si veteres in eo duces eligamus & sequamur. Ex his autem principes & quasi antesignanus est ipse HIPPOCRATES, qui in lib. epidem. VII. lac asinum, vel lactis, inprimis caprini serum per plures dies bibere præcipit : & lib. IX. de intern. affect. lac per quadraginta, & quinque dies, tertia aquæ mulæ parte addita se propinasse refert. Serum lactis per menses, & ultra adsumi posse, testes sunt gravissimi SYLVATICUS atque RIVERIUS, qui eodem in gravissimis adfectibus ad XII.

XX. & XL. dies summo cum emolumento usi, plurimi sunt in commendando ejus potu. Nec aliter sentit doctissimus EUGENIUS epistol. & consultat. medic. Tom II. lib. 1. qui ad magnum, & antiquum totius corporis purum mitigandum seri lactis in majori quantitate potum ita suadet : qui exigam illius quantitatem putant. Frustrantur sine alterationis, & expurgationis. Sit quantitas usque ad libras octo, & ultra. Et lib. citat. tom. I lib. XII. epist. 1. se consuevisse adserit serum hoc dare, quemadmodum aquas folverent medicatas offerre. Ita e.g. primo die exhibet libras sex cum syrapi rosarum solutivi uncis tribus, sequenti die simplex dat serum, & deorsum successive augendo usque ad libras IX vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Quandocunque exanthematici hi morbi a lue scorbutica vel hypochondriaca adfectione, ut pluries evenit, loventur, & sustentantur, longe major obtinebitur fructus, quando jam memorata lactis cura ita instituitur, ut ipsa complicatis hujus malis allevandis simul dicata, & idonea sit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac si aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento spirituosæ, & salino turgidæ, quales sunt Selteranæ, Toennsteinentes, Wildungenes, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ sub exacto vitæ usque regime, & præmissis pariter ac interpositis evacuantibus aliisque medicamentis bibuntur.

§. XVI.

Quod si vero harum aquarum decst copia, eodem fine saluberrimum est, si cum ipso lacte vel ejus sero, tam dul-

... cum
herbis
su: 16
cantibus
codi.

dulci, quam acidulo herbæ sanguinem depurantes dictisq; vitiis speciatim dicatæ decoquuntur, cujus generis maxime sunt: fumaria, epithymum, cuscuta, melissa, scelopendrium, trifolium fibrinum, beccabunga, taraxicum, borrago, endivia, cichoreum, & ejus radix, aliaque plura, quæ partim sale volatili penetrantiori instructa humores viscidos incidunt, & dissolvunt, impuros depurant ac debitum sanguini balsamum restitunt, partim principio amaro balsamico languenti ventriculi digestionem succurrendo, ad boni sanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii spe sua frustrantur, qui præparato prius corpore, succi ex modo dictis herbis recentibus, & contusis expressi unciam unam, aut plus cum sero lactis per aliquot septimanas propinant.

§. XVII.

Viperarum cutis.

Demum, inter optima graviorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores medicos est celebratissima, ideoque minime a nobis prætermittenda. Enimvero penes HIPPOCRATEM, si scripta ejus evolimus, nullus, quod scio, reperitur locus, quo viperarum usus adstrui possit; verum ARETÆUS, GALENUS, ÆTIUS, & ex Arabibus RHASES, & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiasi, & omnibus a maligna impuritate proficiscentibus cutis vitiis sanandis non satis possunt deprecare: quinimo mirabilem totius corporis renovationem inde promittunt. Celebris ille Neronis archiater, ANDROMACHUS trochiscos & vipera paratos pro principali theriacæ suæ, cum summi alexiterii remedii ingrediente constituit: & hos omnes securi præstantissimi Italiz, Galliz & Germaniz medi-

ci, MERCURIALIS, QUERCETANUS, SOLENANDER, BAL-LONIUS, &c. similiter viperis magnas tribuerunt laudes; donec JULIUS PALMARIUS, constantinus medicus Parisiensis lib. de morb. contagios. cap. IX. veterum in hoc genere promissa, & anilem credulitatem acriter perstrinxit, addito in testimonium Joanne FERNELIO, qui adseruit: medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiasi laborantibus adhibitis nullum subsecutum fuisse salutarem effectum, cum neque viscerum constitutio hoc modo melior facta, nec verrucosa tubera, nec increfcentis cutis deformitas fuerit emendata, sed omnia potius symptomata exasperata. Nihil tamen minus, & fuerunt, & adhuc sunt ex modernis plurimi, iique clarissimi medici, qui veteribus, & longæ famæ fidem habente, peculiarem, & quasi specificam contra cutaneas dedecationes virtutem in viperis, & paratis ex eisdem decoctis vel jusculis delitescere sibi persuadent; eaque propter viperas, magno sæpius sumtu ex Italia conquistas variis modis, ut pulvere, trochiscis, jusculis, vel etiam in forma salis volatilis chymice extracti sub spe optatissimi effectus propinant.

§. XVIII.

Ut vero libere, & ingenue hac de re meam profitear sententiam: nihil certe solidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hisce viperinis medicamentis in impuritatibus sanguinis corrigendis peti, & expectari posse, firmiter ego ob plurimas observationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot veterum æque ac recentiorum scriptis accurata & completa occurrit observatio, ex qua quis specificas, & dictis morbis directe oppositas viperarum virtutes certo cognoscere, & adserere possit;

De usu dictam.

H 4 ma

maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel simul in usum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita sunt exempla, ubi in atrophia, phthisi, psora leprosa, scabie, tinea capitis, aliisque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præstiterunt, vel si quid boni præstitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus salutaris a viperis provenit, certe non alius est, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus siccatis, gelatinoso quodam, blande sulphureo, & vaporoso succo præditis, expectari potest: unde excessiva viperarum encomia exigui sunt valoris, quia solo auctoritatis præjudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu dignissimæ ZWOLFFERI animadversiones in *pharmacopœam Augustianam* pag. 211.

METHODUS MEDENDI SPECI- ALIS CUM CAUTELIS.

S. I.

Cura dis-
tere se-
cuorum
canfarum
di vesi-
satione.

Quoniam admodum diversa est naturarum, & humorum peccantium constitutio, differre quoque solet ipsa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium causæ, quæ induxerunt malum, probe sunt inquirendæ, & distinguendæ. Ita, si ob nimiam voracitatem vitamque desidiam humorum abundantia in culpa est, abstinencia, & exercitio ante omnia opus est; si crudi, viscidii humores, sub temperamento maxime phlegmatico causam suppeditant, evacuantia per alvum, mediante infuso vinoso proficient subjugando illa, quæ transpirationem leniter movent; si corpus est pletho-

ricum, & ab omni sanguinis missione, vel critica sanguinis fluxione cohibita ejusmodi tædæ cutis asperitates, & exulcerationes oriuntur, initium curationis a sanguinis per venæsectionem vel eucurbitulas distractione facere, eaque subiungere remedia oportet, quæ salutare has excretiones convenienter revocant; si corpus est juvenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia, & depalcentem æstum refrigerantia, ut sunt serum lactis, acidulæ cum lacte, nitrosæ, & per alvum evacuandi scopo poriones mannæ: si viscerum, & ventriculi imbecillitas regenerationi succorum impurorum favere animadveritur, ventriculorum roborantia, quæ digestionem adjuvant, insignem ferent opem. Quodsi autem prohibita insensilis per poros transpiratio, & tubulorum cutis obstructio causa mali præcipua est, infusus theiformibus, leniter diaphoreticis, & frictionibus recludere oculos pororum hiatus medicum decet.

S. II.

Quando per scabiem, & cutis varia exanthemata chronicæ, & difficiles ægritudines, tanquam per crisin terminantur, maximo opere cavendum est ab omni generis evacuanti-
bus per alvum, urinam, imo quoque a sanguinis missione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus exstat in Joann. LANGII *epist. XVI. Tom. 1. Ego scabiem*, inquit, *& erum ædemata cum post aliarum febrium, tum præcipue quartana febris crisin oborta sponte exolevere citra omne medicamentorum subsidium plus centies vidi. Quodsi tum phlebotomia facta fuisset, aut pharmacum exhibitum, ingens fuisset periculum, ne per eas venas, per quas*

Cautem
circa ex-
anthema
cata cele-
stica.

ma-

materia morbi expulsa fuerit, prorsus ad interna viscera retrahatur.

§. III.

Expulso
exanthema-
tum
promove-
atur
diapho-
reticis.

Atque utilissima hæc cautio simili-
liter necessaria est, quando natura
exanthematum propulsiorem salu-
tari modo instituendam molitur,
nec sola eidem perficiendæ sufficiens
videtur. Si quis enim tum temporis
talìa vult propinare, quæ impurita-
tes, ad cutim amandandas retinent,
vel retroagunt, ut fere sunt paullo
largiores sanguinis missiones, quæ-
vis purgantia, adstringentia, & in
languidioribus subiectis refrigeran-
tia, inque primis nitrosa in mayo-
ri sæpiusque repetita dosi oblata,
pessime sane ægrotantium salutem
consulet, morbumque benignum in ma-
lignum iniquo ausu converteret. Mul-
to magis tum excitandæ sunt natu-
ræ in expellendis impuritatibus vi-
res, & leniter diaphnoicis succurren-
dum, quæ activò quodam sulphu-
reo principio, syftalticam fibrosarum
nervearumque partium actionem in-
tendendo, celeriore humorum cur-
sum efficiunt, eumque ad extimam
corporis superficiem dirigunt, ut hac
ratione excrementitiæ fordes per cu-
ticularem exhalationem e corporis
sphaera eliminentur. Atque hanc si-
bi viam ipsa natura, quam in me-
dendo ducem sequi debemus, eligit;
sicut non modo ex spontaneis, & in
largissima sæpius copia profluentibus
sudoribus, verum etiam exinde satis
concludere licet, quod multa ha-
beamus exempla, quæ testantur:
scabiem aliaque cutis vitia, si præ-
fertim a contagio, vel ex aliis mor-
bi præcedentis reliquiis, ut febribus
intermittentibus, & continuis, po-
dagra, colica convulsiva, asthma,
&c. originem sumserunt, sponte
subortis vel arte excitatis sudoribus
fuisse sublata.

§. IV.

Splendent autem diaphnoica virtu-
te, sanguinemque, & humores si-
mul fluxiliores reddunt infusa thei-
formia, ex herbis scordii, veroni-
cæ, scabiosæ, fumariz, cardui be-
nedicti, floribus sambuci, radice
pimpinellæ, & lapathi acuti conse-
cta; quæ largiori in copia hausta in
promovenda materiæ malignæ expul-
sione egregie se gerunt. Huc quo-
que ex compositis spectant, dictis-
que infusis vel jungi, vel interponi
possunt, mixtura simplex, liquor no-
ster anodynus mineralis cum spiritu
bezoardico Bussii, & cornu cervi
succinato ad tertiam partem remix-
tus; vel etiam pulveres diaphoretici,
ex antimonio diaphoretico, ce-
russa antimonii, & huic analoga
materia Krugneri perlata, additis
in refracta dosi antimonio crudo,
regulo antimonii medicinali, sulphu-
re stilliticio, & ejus floribus, cinna-
bati, æthiopo minerali, & hujus cen-
sus aliis, quorum supra jam in ipsa
curativa methodo §. X. mentionem
fecimus. Atque tales pulveres ve-
spertino tempore, sicut liquida spi-
rituosa matutino, vel ex aqua, vel
ex vehiculo aquæ flor. sambuci, car-
dii benedicti, fumariz, scabiosæ,
&c. possunt propinari.

§. V.

Ipsi quidem curationi sociari, &
interpolari debent medicamenta diaph-
noica, sed sola non sufficiunt; at-
que curatio positive diaphoretica, præ-
sertim in siccioribus subiectis, præ-
sertim a contagio, vel ex aliis mor-
bi præcedentis reliquiis, ut febribus
intermittentibus, & continuis, po-
dagra, colica convulsiva, asthma,
&c. originem sumserunt, sponte
subortis vel arte excitatis sudoribus
fuisse sublata.

Ma jun-
guntur &
interpo-
nuntur
de cocta
& laxan-
tia.

cholericis corporibus decocta temperatoria, & lacticia, in phlegmaticis laxioribus saturatiora decocta, in sufficiente quantitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum suburram evacuantia, & simul visciditatem seri ac lymphæ incidentia, ut sunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilibus leniora infusa laxantia præscribamus, eademque post sex vel octo dierum intervallum semper repetamus. Infantibus autem, & pueris scabie vexatis speciatim commendandum est hocce purgans: Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulcis grana octo, syrupi cicchori cum rhabarbato drachmas duas, aquæ fumarie unciam dimidiam. M. F. haustus, qui pro ætatis ratione offerendus.

§. VI.

Nihil pruritum quammodo tractandus. Sæpe pruritus, maxime si lignorum decocta, & sudorifera accedunt, ad lypothimiam usque augetur, quia ichorosi halitus, & salia subtilissima acria horum ope ad habitum corporis majori in copia propelluntur. Quod vero si incidit, merito abstinendum est ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiscorbuticarum, ut nasturtii aquatici, & fumarie mixtum, serum lactis vel solum, vel virtute herbarum alterantium imprægnatum, nitrosa, emulsiones, & balnea aquæ dulcis debent administrari.

§. VII.

In recessione exanthematum quid facientium? Scabies, & aliæ cutis defœdationes si ante tempus recedunt, vel externis sulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox pessimorum symptomatum syndrome solet adornari. In quo casu præter ea, quæ superiori loco expellendi sine commendavimus, optime se gerit

mercurius dulcis, alterante magis scopo, quam laxante datus, nec non flores sulphuris ad octo, vel decem grana cum absorbente quodam precipinatæ; hac tamen adhibita cautela, ut sub mercurii exhibitione sulphuris usum omitteremus: ab utroque autem abstinemus, si febrilis quidpiam, ut sæpe fit, concurret.

§. VIII.

Licet mercurius specificè quasi fermentescens scabiosorum adfectuum Mercurii talium usus prædenter infusus. indolem evertat, & frustra sæpe auxilium ab aliis remediis speretur, nisi id per mercurialia interna obtineatur; salivatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione suscipienda, & tractanda est, præsertim si corpora sunt cachectica atque scorbutica, in quibus ipsa instituitur. Nisi enim præmissa fuerit debita humorum correctio, & præparatio, salivæ fluxus non modo impeditus succedit cum faucium inflammatione dentiumque casu, & denigratione, verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhææ, dyspnœæ, aliæque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonsillarum fauciumque intumescentia, gingivarum relavatio, & difficilis deglutitio junguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargarismatibus sunt præmuniendæ, corpus in perpetua diaphnœa est conservandum, ex medicamentis omnia calida, & aciora diuretica sunt fugienda, & demum in diætæ victusque regimine frigoris accessus, potus frigidus, omnia acida, salia, & cruda alimenta, quantum fieri potest, evitanda. Præterea limatori opus est iudicio, ne nitra individui salivantis vires medicatio protrahatur, neve ex altera vel medicis, vel ægrotantis parte effectus prodeat insuficiens, atque fermentum remaneat, quod novum morbi par-
tu-

bulum suppeditet. Quo igitur in utroque casu tuto procedamus, probe debemus considerare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morbosæ quantitatem, symptomatumque gravitatem.

S. IX.

Ad Infantibus
Pneumoniae
dilatationem
aut.

Infantibus quidem absorbentia fixiora, laxantia, & depurantia tutius adhibentur, quia iidem nervosum genus debilius esse solet, quam quod mercurialia impune ferre queat; tamen, si dicta mitiora remedia nihil juvant, & scabies maligni est generis, mercurialia etiam sine noxa oblata memini, modo grana mercurii anorum numero attemperantur, & debitum regimen, quod rarius strictè observatur, potest injungi.

S. X.

Curatio
zonæ, &
ulcerum
internæ.

Si herpes præcordia invadit instar zonæ, quod sæpius in hypochondriacis, & arthriticis evenit, imo in omni zonæ, & herpetis genere, speciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præsidium sunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omissis. Eadem quoque locum obtinent in pertinacibus ulceribus, & abscessibus internis: siquidem hac ratione vitiosi, & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

S. XI.

Externæ
in variis
adfectibus
profectus.

Neque topica sunt prætereunda, quorum convenientis usus in perfecte sanandis cutis defecationibus, & ulcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diversi adfectus alia atque alia postulant remedia, breviter jam strictimque præcipua denominabimus. Quando pustulæ humidae ulceræque manantia exsiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem constrictionem

expetunt, sulphur vivum stillitium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, ulteriorem excrementorum cutis proventum impedit, ideoque ab antiquissimis, AETII, ARETÆI, & ORIBASII temporibus commendationem sibi comparavit, omne prope absolvit punctum, si in oleo lini, aut axungæ a porcina dissolutum, debitaque quantitate cerussæ, & turæ in unguenti massam redactum adhibetur: licet quoque, ad nimiam humiditatem abluendam, unguentum de alabastro cum tutia mixtum non minorem præstet utilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus juncta sunt, unguentum de cerussa, quod ex solutione lithargyrii cum aceto acri confecta, cerussa, pinguedine porcina confatur, omnibus aliis videtur præferendum; maxime si eidem flores sulphuris, & aliquot guttulæ olei signi Rhodii, jucunditatis conciliandæ gratia, adiciuntur. Ad scabiem siccam, & valde dolorificam emolliendam, & temperandam, mucilago medii corticis tiliæ cum aqua rosarum extracta, vel etiam cum oleo lini, cerussa, & paxillo croci, ad imitationem diachyli simplicis in emplastrum redacta, mirabilem exferit efficaciam. Quodsi autem ulcuscula profundiora purificanda sunt, & consolidanda, dictis unguentis addi potest oleum jupieri, & lauri destillatum, vel balsamum sulphuris cum iisdem oleis, & æthiopo minerali rem. xus adhiberi. Denique non negligendum est unguentum cosmeticum, in omnibus cutis adfectibus finita curatione utilissimum, cuius parandi modum infra in observat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri meentur nonnullæ antiquiorum medicorum non inepræ curationes, atque inprimis HIPPOCRATIS, qui lib. epid. II. ad impetiginem, & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam

ratam esse decet, ut ne magis ulceret. Neque minus mihi semper placuit *Sylvestrii* methodus, cent. 1. conf. 22. 23. reperienda, ubi ille post usum feri lactis caprini, cum succo citri per XV. dies, ad libras duas quotidie sumti, externe unguentum ex sulphure, nitro, mercurio, & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

S. XIII.

Tinea
capitis
curatio.

Quod speciatim attinet ad capitis tinea externa ope sublevandam, præmissis universalibus cacochymiam respicientibus, sequens unguentum magnæ solet esse efficacæ. Recipiantur olei vitellor. ovorum uncia una, pulveris pyrii, tabaci, florum sulphuris, anatica portione drachmæ duæ, essentia benzoes, & balsami Peruviani ana uncia dimidia. M. F. unguentum, post cujus inunctionem per aliquot dies continuatam caput lavandum est decocto, quod ex æqualibus partibus vini, & lixivii cum scordio, aristolochia rotunda, musco terrestri, floribus lavendulæ, & myrrha coctis potest apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercurialia porrigunt, externe mitram ex pice navali, & balsamo de copaiva conflata capiti imponunt, sicque totum capillitium detrahunt, consolidationem postea cum oleo vitellor. ovor. peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti possit, aliis experiendum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod desperatum ejusmodi remedium, nisi in desperatis casibus nunquam sit adhibendum.

S. XIV.

Balneo-
rum u-
sus.

Inter externa recensenda etiam sunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex sola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, sopathi, herbis tumariæ, scabiosæ, saponariæ

&c. decocta, peropportune parantur, atque in psoa leprosa & elephantiassi, præmissis internis sanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras, & squamosas sordes ablundas, insigni cum fructu adhibentur. Nec minorem rentur commendationem balnea, ex scoriis metallicis martialibus, & venereis confecta, quarum illæ de terreo-salina, & sulphurea martis substantia participant; hæ vero sulphure multo, & sale vitriolico turgidæ sunt, adeoque in roborando partium fibrosarum tono insignem exercent efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime sese probarunt ejusmodi balnea in morbis cutaneis, a nimia spissitudine, & corruptione humorum seroso-lymphaticorum oriundis, quales sunt: scabies, serpigio, herpes, & achores, &c. sicut hac de re nonnulla exstant exempla in dissertatione sub præsidio meo habita de balnearum artificialium ex scoriis metallicis usu medico: ubi herpetem malignum pag. 13. scabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iisdem sublata diversis exemplis comprobavi. Imodemum huc merito ducenda sunt balnea aquæ dulcis fluvialis cum fursibus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præsertim in scabie sicca, omnibusque adfectibus cum insigni cutis aspreddine junctis, & speciatim quidem in molestissimo senum pruritu auxilium ferunt præstantissimum.

S. XV.

Quum nullum prorsus medicamentum, nisi recto usu juvet, plurimumque in omni curatione rite perficienda intersit, quo ordine, & quo tempore remedia administrentur, utilissimus erit labor, si genuinam methodum iam allegatis topicis utendi cum debitis cautelis suppeditemus. Probe itaque sciendum est, remedia externa semper in postremis esse collocanda, & nun-

Castro
circa ex-
ternor-
um u-
sum ob-
servan-
da.

& nunquam applicanda, nisi tota sanguinis, & humorum massa viscida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile sub usu externorum negligere prorsus decet interna, præsertim diaphoretica, sed hæc potius eo fine sunt continuanda, ut quæ forte intus remanserint impuritates expellantur. Quæ utilissima monita sin flocci penduntur, & minus observantur, mille oriuntur mala, prioribus longe majora, & sæpe cum vitæ periculo conjuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem scabiem, quæ specialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupavit, præpostera methodo per linimenta consolidantia suppressam graves nervosi generis adfectiones, ut spasmos cynicos, epilepticos, passionem illiacam, febres inflammatorii, cum deliriis, cardialgias, asthmata, & hydropticos tumores excitasse, quæ vix aliis modis, quam revertente priori morbo quieverunt. Huc etiam referendi sunt casus medicinæ meæ consultatoriæ inserti, ubi *Cent. I. cas. XXVIII.* male curatam scabiem hamoptyscos, & epilepsiæ causam actuali, & *cent. I. casu IX.* in epirisi ad vertiginem contulisse demonstravi. Majori vero & certiori damno plerumque adhibentur unguenta mercurialia. Mirifice quidem mox post inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinosis, & nervosis instituta evanescunt exanthemata, quia sine dubio fibrillares, & nervæ cutis partes a medicamento hoc activiori stricturam quandam patiuntur, quæ particulæ humoris vitiosi e tubulis subcutaneis partim expelluntur partim ad interiora repelluntur. At vero, si corpus non sufficienter antea ab impuris sordibus fuerit depuratum, transpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impetuose ad interiora, maximeque ad partes ner-

veo-tendinosas convertitur; unde præter alia mala, arthritidem fixam subortam novimus.

§. XVI.

Supereft adhuc peculiaris cutis depravationum species, cujus facienda crit mentio. Nominatur illa gutta rosacea, quæ nihil aliud est, quam faciei defœdatio, & decoloratio cum rubedine, squamulis, & interdum pustulis tuberculisque inæqualibus juncta, a sero sanguineo plus minus impuro, copiosius ad vasa capillaria faciei advecto enata. Sunt autem variaz guttæ species, quarum levissima est, si tantum naturali major rubedo circa natum, in fronte, vel certis locis faciei observatur; peior, si in squamulas abit, pessima, quæ pustulis, & tuberculis est obstita. Atque hi diversi gradus a differente causa in variis subiectis dependet. Siquidem non omnis gutta rosacea prava, & impuros succos, quos natura singulari beneficio ad partes extremas summamque cutim faciei amandet, pro causa agnoscit, sed potius in nonnullis a turgescencia, & distensione vasculorum minorum capillarium, vel etiam laterali, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, derivari debet. Aliter vero res sese habet, si causa hujus exanthematis in materia subtili activa acri quaerenda est; quæ quo volatilior est, eo plus penetrat in nervosarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ generis nervosi debilitate, & scorbutica sanguinis diathesi laborant, longe majorem exercet tyrannidem.

Gutta
rosacea
indoles.

§. XVII.

Levior hujus mali indoles in subiectis sanis, vegetis, nullaque fontica impuritatis labe infectis leviorrem quoque, & minus sollicitam postulat curationem; sed in iis plerum-

que & curatio
tenuis
ternas.

que a majori sanguinis ebullientis ad superiora motu proveniens sæpe solis temperantibus, diluentibus, & derivantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius scorbuticis inhæret corporibus, in quibus sine remediis sanguinem purificantibus nihil mitigatur. Ego igitur in ejusmodi casibus optimo cum successu ordinavi sequentem potionem per aliquot hebdomades adsumendam. Recipe aquæ fumarizæ, beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosæ, ana libram unam, feri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam unam M. D. S. potio cujus libra una mane & a meridie, si consentiat ventriculus, haurienda. Aliis eisdem depurandi sine præscripti sequentes species: capiantur herbæ fumarizæ, scolopendrii, scabiosæ ana manipulus unus, rad. cichorei uncia una, corticis caprarum uncia semis C. D. S. species, quarum uncia una in duabus feri lactis caprini mensuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum. Evacuandi scopo semel vel bis in septimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere jussi harum specierum: Recipe polypodii unciam dimidiam, rhabarb. optimi drachmas duas, agarici trochiscati, mechoacan. alb. ana drachmam unam, nitri purif. arcani duplicati, semin. fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.

§. XVIII.

quam
externa
cum cau-
silla.

Neque præter hæc, in succulentioribus maxime subjectis, scarificationibus in nucha, scapulis, dorso instituendas, neque temperata pediluvia ex aqua fluviatili cum tursuribus decocta omisimus, in potus locum substituendo ptisanam temperantem, vel solam aquam fontanam cum cornu cervi usto indito depuratam, vel cum farina triticea, saccharoque & citri corticibus palato accommodatam.

Facto demum, his omnibus præmissis, & reliquis consentientibus, ad externa transitu, ego sequens epithema instar omnium inventi præstantissimum. Rec. aquæ spermat. ranar. flor. sambuci, tabarum anatica portione uncias binas, aquæ d'archibustade unciam unam, magister. saturni drachmas duas, sacchari saturni scrupulos duos, vitrioli Cyprei grana VIII. M. D. Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Docuit enim prohi dolor! experientia, perversum earum usum in subjectis impuris, & sensibilibus pessima subsequuta fuisse symptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & a solo epithemate ex aqua spermat. ranarum, mycelagine sem. cydon. succo citri & floribus sulphuris conflato hemiceraniam observavi. Vid. *consul. medicin. mearum cent. I. casus* 163.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

VIr quidam ætatis consistentis, ^{Affectus} ^{pustula-} ^{ris prur-} ^{iginosus.} tribus abhinc mensibus, medio hieme, sub nuptialibus festivitibus, saltando corpus insigniter commovit, atque posttridie acri frigido, humidoque diu exposuit. Hinc eadem adhuc vespere catarrhali faucium adfectione infestatus, elapso triduo podraga prehenditur, satis miti, & post dierum quatuordecim decursum evanescente. Sub hac ex improviso, dolore quodam circa dorsi spinam in latere sinistro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leviter inflammatum conspiceret, linteisque calefactis foveri curaret, obsidebant pustulæ cum insigni dolore. Sequenti nocte a spina dorsi per finitrum abdomen erumpebant efflorescentiæ, instar lichenum: tumque sequebantur pustulæ, in majores sensim vesicas coeuntes; quæ ob insignem, quem intrebant, pungentem

tem dolorem, disseccatæ serum plorabant lividum. Nullus in externa cute adparuit tumor; molesta autem intus vexabat sensatio, ponderis cuiusdam, cutem inter ac musculos innati, quod ad levem contactum acutissimas exhibebat puncturas; atque jungebantur alvi segnities, perpetuæ quæ vigilæ.

Oppugnabat hæc symptomata medicis leniter diaphoreticis, antispasmodicis, externe cataplasmatibus ex herbis exollentibus, quæ ingentem excitabant pruritus; & frictiones per calidiora lineæ, dolores relinquebant, quales acus cuti inferunt: spirituosâ vero prorsus exasperabant malum. Mane loco infusi herbæ Theobois, decoctum radicis chinæ, farsaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni sassafras portabat; & ex hoc ter quotidie triginta guttas elixirii nervino stomachici, quod essentiam corticum aurantium, cascarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adsumebat. Quibus votis nondum respondentibus, novissime dolenti regioni applicabat emplastrum diachylon compositum diaphoreticum, cum spremate ceti, castoreo, camphora, atque croco subactum; quod loci istius sudorem, majoremque pruritus movebat, mox vero insigne levamen interebat. Interim quum in dicto sinistro latere adhuc præsto sit locus, qui tensivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, salubre anhelat consilium.

CONSULTATIO.

Singularis, quocum per aliquot mentes, vir spectatissimus conflictatur affectus; non alius est, quam pustularis scorbuticus, a dyscrasia humorum, falsis, acribus, impurisque sordibus refertorum originem trahens. Hanc in sanguinis massa jam diu delituisse, vero est simili-

mum; quum autem æger sub memoratis nuptiis, gulæ forsitan nimium indulsit, dein corpus vehementiori saltatione exagitavit, ac brevi post sub frigido diutius versatus aere, salutarem perturbavit transpirationem; commovit utique, ac quasi suscitavit silentem hæcenus hostem.

Unde catarrhales primum faucium adfectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metastasin ad dorsi spinam retrocedentibus, in molestum illum, quo adhuc laborat, pustularem pruriginosumque incidit morbum.

Quum vero istæ efflorescentiæ, salutari plane consilio, ad cutis superficie sint compulsæ: eo respicere decet medentem, ut naturæ ductum sequutus, iis potissimum utatur remediis, quæ integram sanguinis ac humorum massam depurandi, salique scorbutica attemperandi, ad exitum disponendi, & per alvum cutimque e corpore proscribendi virtute pollent. Quo quidem sine in hisce casibus propotum ordinario præscribere suevi decoctum, ex radice scorzonæræ, farsaparillæ, liquiritiæ, rasura cornu cervi, semineque sceniculi paratum. Deinceps, bis quavis hebdomadæ corpus infuso maninato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum anodynum, ejus tres partes cum una spiritus bezoardici Bullii, vel tinctura bezoardica sint remixtæ; vesperi vero, ad promovendam transpirationem, pulverem diaphoretico cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum feri lactis cum insigni fructu commendare soleo. Ex topicis emplastrum Barbette camphoratum, cum oleo hyoscyami subactum, vel solus spiritus vini, leviter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre observantur adjumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, si persanetur hæc

hæc molesta adfectio; excellentissimum in totum corpus inde resultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Scabies
validiori
surgente
retropul-
sa & fe-
liciter
curata.

JUvenis viginti, & aliquot annorum, habitus corporis spongiosus, qui lacte, & saccharo conditis valde temper delectatus, ætate quondam maxima in copia fructus ingessit horæos, sub insequentem autumnum, postquam præsertim cum scabioso in uno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & pustulis indies magis efflorescentibus, quæ de nocte multum crebabant molestiæ, & intra unius septimanæ spatium per totum corpus diffusæ sanie æque copiosamque acrem stillabant. Medicus consultus ad depellenda hæc incommoda vehemens præscribebat purgans per singulos dies sumendum, cujus quidem usu ultra sexaginta ferme sedes intra triduum provocatæ vires mirum exauriebant, sed simul mirabili spectaculo omnis prope scabies disparebat, pustulae egregie exsiccatis. Quæ perfecta videbatur sanitas non multo post de novo labascebat, dum æger omni appetitu, & somno destitutus in interioribus insignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulsumque celeritate junctum. Dabantur itaque ex meo consilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora, & antimonio diaphoretico mixtum, substituto in potus locum decocto cornu cervi calido. Qua methodo id efficiebatur, ut insensissimis hisce symptomatibus evanescentibus denuo nova prodibant cutis excrementa, quæ postea per decoctum veronicæ in copia haustum, pulveribus leniter absorbentibus, & temperantibus, unguento sulphurato & balneo, perfecte sanabantur.

ETICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod scabies sit contagiosa, facileque possit cum illis corporibus communicari, quæ jam sanguinis quadam dyscrasia, ob perverfam victus rationem, laborant. Frequentissimus autem hujus morbi proveniens in autumnum solet contingere, quia sub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempestates inconstanti perfacile saluberrimum transpirationis negotium impeditur, magnaque sordium excrementiarum copia in sanguine accumulatur.

2.) Notare licet, vehementer alui purgationem retropellere posse scabiem, dum sic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutisque colatorio spasmodice quasi constricto, salia causticæ indolis acria per sudorem non amplius eliminantur, sed retenta, & intus rejecta facile febriles motus suscitant. Equidem non nego, in scabie omnibusque subcutaneis adfectibus primam regionem a biliosa amurca esse repurgandam, sed ut remediis per epicrasin, & paullatim agentibus, uti sunt infusa vinosa, id fiat, etiam atque etiam moneo.

OBSERVATIO III.

Femina tenerrimæ constitutionis, Scabies biliosa & viginti annos nata, post u-
tempore adhuc frigido ad acidulas sum ac-
Pyrmontanas profecta, iisdem per dularum
quatuordecim dies sub cælo frigido, & frigidum
& humido sine ulla valetudinis no- & prohibi-
xa utitur. Domum autem reversa transpi-
clapsis aliquot hebdomadibus maxi rationem
motus totius corporis pruritu exercita- uburta.
batur, quem inopinato sat multæ
pustularum efflorescentiæ in mani-
bus, cum tumore, & dolore inflam-
matorio sequebantur, quæ succeden-
te tempore ingentem saniei copiam
stil-

Stillabant. Consultus vir chirurgiæ peritus pulvere exsiccante, ex tutia, creta, & cerussa composito manus perpetuo ichore madidas diligenter conspergebat. At vero, loco sperati salutaris effectus tussis oriebatur vehementissima cum summa præcordiorum anxietate, & in ipsis mulieribus, quæ valde intumescabant, ægra intensissimum sentiebat pruritum. Ego igitur in consilium adhibitus, quum singula hæc mala a materiæ peccantis in corpus repulsionem enata facile augurabar, remoto pulvere siccante, tincturam antimonii tartarificatam cum infuso radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adsumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplastrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec spem fecellit hæc curandi ratio: siquidem tussis inde composita, reliquisque symptomatibus fauclatis, rursus in partibus extremis plurimæ efflorescebant pustulæ, quæ postea decenti corporis purgatione, subiunctisque in fine unguentis sulphuratis, & balneis ex voto deciderunt, pristino cuti nitore per unguentum nostrum cosmeticum reddito.

EPICRISIS.

Quæ præsentem ægotam graviter vexavit scabies ex intempestivo acidularum usu suam duxit originem. Quodsi enim aquæ ejusmodi frigido-humida aeris constitutione in copia hauriuntur, non potest non inde liberior transpirationis successus suspendi, atque magna impuratum salinarum, & excrementiarum copia colligi, quæ deinde, calidiori aere accedente, cum impetu ad extremam corporis superficiem expelluntur, ubi stasi sua inflammationem, & varii generis exulcerationes produciunt. Jam æquum iustumque fuisset, naturæ in expellen-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

dis, & corrigendis his sordibus interna ope succurrere. At vero, quum chirurgus externis siccantibus materiam corpori intensam retroegerit, non mirum est, pessima suborta esse mala, quæ nisi revocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulsa abigi non poterant.

OBSERVATIO IV.

A Ccidit aliquando hic loci, ut tota domus scabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miserrime divexabat. Erat ille quadragenarius, constitutionis gracilis, & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinante; victu delectabatur duriore, potu consistentiori, studiisque nimis intentus vitam agebat sedentariam: quomobrem non poterat non sanguinem generare ipsissimum, & deinceps scabie infectus aliis longe gravius, & diutius decumbere. Manus enim, & pedes innumeris obsidebantur pustulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures septimanas impediabant, quominus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimvero, ad submovendam hæc mala venam secandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgavit, sudavit, & balnea adhibuit, sed sine ullo constantiori effectu; ut potius scabiosæ illæ pustulæ, quæ membra derelinquere videbantur, brevi post pleniori redirent agmine. Ego quum primum advocarer, Carolinarum ulum suadebam; hoc vero consilio neglecto, sequenti ratione ægrum divina gratia restitui. Primo omnium præscribebam pilulas hujus compositionis: Recipe extracti panchymagog. Crollii, gummi ammon. mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præp singulorum drachmam dimiam, sulphuris antimonii aurati, salis succini

Scabies maligna cum tuberculis in cute.

ana grana decem, olei ligni assafras gutt. X. M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno numero XX. quarum duodecim singulis tribus diebus mane capiebantur, superhausto & interposito infuso veronicæ calido. Inde mitigabatur quidem pruritus & pustularum plurimæ exsiccata squamulas deponebant, sed nove subinde propullulabant; &, quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & insignis magnitudinis nodi, sub cute delitescerentesciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animadverterem, malum difficulter sanatum iri edixi, nisi grandioribus his tumoribus simul sublatis; eoque sine unguento illinendum nodis commendabam, quod basamum sulphuris antimoniati cum mercurio vivo subactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! simplici hac methodo, cui in fine balnea subijungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, ut ager a molestissimo hoc adfectu liberatus integre redderetur sanitati.

E P I C R I S I S.

Non raro in artis exercitio observare licet, quod non modo scabies, sed & alia externa cutis vitia valde sint rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero si evenit, non obscurum solet esse indicium, magnam lymphæ subesse impuritatem & visciditatem, quæ obstructions glandularum vel subcutanearum, vel meseraicarum, ipsorumque viscerum pro causa agnoscit, in quarum partium alterutra fermentum quasi residet, quod diuturnos hosce adfectus alit atque sustentat. Cujus rei plenissimam faciunt fidem observationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinacissimis morbis demortuorum, ubi glandulas, præsertim meseraicas valde magnas & tumefactas peræpe inve-

ni. Quæ cum ita sint, in usum præcticum hæc eximia redundat cautela: omnem frustancam esse sanguinis depurationem, quantumvis alias probatam, nisi id medicus persicere fatagat, ut penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obstructas glandularum minimorumque tubulorum vias referet atque recludat.

O B S E R V A T I O V.

Vir consistentis ætatis gente Judæus, habitu corporis macilentio incedens, jam per septem fere annos scabie sicca laboravit cum pruritu per totum corpus molestissimo, eoque de noctu mirum in modum adactio. Nihil hæcenus profecerant fortes purgationes vel sæpius repetitæ, nihil sacrificiones & venæsectiones, nihil demum sudorifera, utut ingenti in copia devorata, magnoque ubivis pretio a plurimis medicis coacta. Multo magis sanitatis loco res eo devenerat, ut se æger vera lepra adfectum, & ad mortem ultique miserrimum crederet. Tantem vero veniebat ad me simplex, ut suæ miseræ medicamentorum ope finem facerem, quem alias solam mortem esse allaturam credidisset. Ego igitur, singulis probe æst matris, facile augurabar, tum pervertisam & nimis liberalem vivendi rationem, tum iniquas medicorum curationes, quas potissimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni evajaci exsiccantibus susceperant, hæcenus exceptatum morbi exitum retardasse. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætâ vitæque regimine cibos duos, salios, acres removendos præcipiebam, commendata in potus locum ptisana ex rasura cornu cervi & radice scorzonæræ contexta. Deinde, ad sanguinem diluendum & purificandum commendabam serum lactis caprini per mensem & ultra mane calide

Scabies
serina
pertinacissima.

Iide bibendum; vel hujus loco sequens decoctum substituendum: Rec. radicis altheæ unciam unam, rasilæ cornu cervi uncias duas, herbæ veronicæ, malvæ, hederæ terrestr. ana manipul. unum, florum sambuci pugill. IV. semin. cydon. papav. albi ana unciam semis. C. D. Atque hujus decocti mensuram unam & dimidiam æger quotidie calide hausit, lenem postea sudorem in lecto mane expectando. Ad alvum apertam servandam potio dabatur manata, quæ semel in hebdomade hauriebatur: unde intra mensis spatium non modo pruritus mitigabatur, sed pustulæ quoque siccatæ lensum paulatimque evanescerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperationibus, atque balsamo sulphuris amygdalino externam simul opem præstabamus.

E P I C R I S I S.

Judei propter genus vitæ sordidum, pauciorum potum & multum tabaci tumum; imo, quod maximum est, propter alii inter cibos comestionem facile scabie sicca tentantur, quæ licet per se satis molesta, semper tamen majorem exercet tyrannidem in subiectis macilentioribus, quæ præcens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane pejus & angue fugienda sunt calida volatilia & serum magis defraudantia, ut fere sunt essentia calidæ & decocta ligni guajaci; quibus non modo symptomata mirum augentur, sed malum quoque pertinacissimum redditur. Muli magis ea in usum debent proponi, quæ spicula acria involvendo impediunt, quo minus ipsa in partes sensibiles tam violenter possint agere & spasticam quasi cutis constrictionem intendendo, sordium impurarum & salinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, ut eo clarius patefeat, quantum damni sicut ex omnibus calidioribus & acri-

bus medicamentis, ita quam maxime ex decocto guajacino in corpora scabiosorum redundet, allegare atque hunc transcribere placet singularem & dignissimam notatu observationem, quam *Henricus* ab *HEER* in *observat. med. pag. 200.* suppeditavit. Anno 1603. venit ad me juvenis temperamento cholericus, lacrima, & altis rimis pervia per totum corpus cute, non aliter, quam siccatis ferreis acutissimis, cannabis aut lini instar, pexus fuisset. Credebam illum lepra a me indicium, vel consilium petiturum, illo enim leprosiorem per omnem vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, invenio illum apud septem chirurgos, guajaci decoctum septies, qualibet vice, ad dies quadraginta potasse, cumque initio parum mali haberet, tam longo guajacina scobis potu, tantum non perfectam lepram incurrisse. Sæpe enim observari melancholicos, nimio guajaci usu elephantiacos factos. Tum quoque paucis interiectis curam suppeditat in hunc modum: jubeo illum quotidie mane sumis sesquidrachma crystalli montani preparaticum succis sol: nymphae, ribes & berberorum superbibere feri factis, cum tantillo salis prunella, quantum possit. Deinde in stramineo lectulo, sub altissimo molendino jacentem, stillacidium ex alto in hepatis regionem cadens excipere aquagelidissima, neque motu, neque solaribus radiis calefacta. Hoc cum mane & sesquidra ante cenam, aliquot dies fecisset, sanissimus & pulcherrimus effactus. Et profecto, si dicere licet, quod res est, nihil perniciosius potest excogitari, quam subiectis cholericis, macilentis & scabie sicca laborantibus decocta guajacina propinare. Causam si quis querat, in promptu est. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque subtili resinoso & accerrimo sale, quod etiam vehementem movet sternutationem, præ aliis scateat, judicatu facillimum

num esse arbitror, hoc ipsum fibras corporis, per se iam rigidas adhuc magis intendere, & una cum sudore, quem plerumque largiter movet, bonos succos effundere, qui tum viribus sustentandis, tum acribus salium spiculis contemperandis inservire deberent.

OBSERVATIO VI.

Scabies
climatica.

VIr quadraginta, & novem annorum, temperamento sanguineo-melancholico, habitu corporis spongioso, & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales levioresque tussim, in juventute percellam, sub vita sedentaria, & moderatori diætâ nulla fontica valetudinis incommoda fenserat, inopinato scabie corripiebatur saniosa, quæ ita simul ac semel increfcebat, ut totum corpus madore sanioso ferme disfluere, novoque quotidie indusio opus esset, ad nimiam humiditatem exsiccamandam. Præter hæc vero, oris sector aderat intolerabilis fere, & ab admixta frigidiore aura moxsum percipiebantur angustiae. Ad nos itaque confugiens uxor ejus sequens reportavit consilium. Primo omnium præscripsi infusum, quod sequitur laxans, cujus unciae aliquot per triduum tam mane quam vespere bibebantur. Rec. rad. cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuscuxæ, epithymi, fumarix ana manip. unum, fol. fenicæ sine stipit. rhabarbari el. ana unciam dimidiam, mannx el. unciam unam, salis amari Sedlicensis drachmas sex, cardamomi scrupulos duos C. D. S. species, quæ cum mensura aquæ fervidæ per noctem infundantur, factaque dein expressione, cum æquali portione vini boni Mosellani remiscantur. Deinceps ordinavi pulverem diaphore-

tico absorbentem, ex lapid. cancror., antimonio diaphorico, conchis præp., succino, floribus sulphuris, & nitro compositum, una cum infuso theiformi, quod herbas scabiosæ, veronicæ, heder. terrestr. rad. cichorei, & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adsumebatur decoctum rad. chinæ cum passulis; idque hac methodo exactis duobus mensibus obtinebatur, ut multum a ferocia sua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur sanationem, quam æger cum suis anxie anhelabat, præstandam, exterius commendavi unguentum ex unguento lithargyrii, flor. sulphuris, & mercurio vivo confectum; carpis manuum applicandum; neque tamen alui purgatione, neque diaphoreticis sub ejus usu penitus omisissis. Et sic læto omine eveniebat, ut scæda scabies sensim paulatimque exsiccaretur, & æger ex voto sanatus ab eo tempore optime sibi constaret, omniumque morborum expers plures supra sexaginta annos attingeret.

EPICRISIS.

Perquam notatu dignum est, quod adfectus hic pustulosus anno climacterico septenario septimo contingerit: eamque ob rem non inapte climacterica scabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum potentia non adeo sit cognita atque explicita, ut vera ejus ratio cuique pateat; nihilominus tamen negari minime poterit, his ætatum periodis multa notatu digna in machina nostra accidere, & varios imprimis actus depuratorios a natura institui, quæ, si superantur, ad sanam, & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copiosa prostant exempla: sub his climactericis annis diarrhoeas, sudores

chronicos, scabies tam siccæ quam humidæ, hæmorrhoidalem fluxum, aliaque plures excretiones fuisse excitatas, quæ prudenter moderatæ plenam sæpe & perfectam valetudinem attulerunt. Quodsi vero saluberrima ejusmodi crisis in corpore oboritur, circumspecta sane methodo opus est, ut ne ullo modo naturam in operationibus suis, ad bonum finem tendentibus turbemus, ac forte violentis vel repellentibus remediis perniciem sanitati intendamus, quæ nulla unquam ope in melius potest converti. Sicut autem temperata corrigentia & evacuantia in tali rerum statu optima & securissima sunt remedia; ita e contrario nihil potest esse perniciosius, nihil periculosius, quam externa unguenta, ex sulphure & argento vivo nimis cito & intempestive adhibere; quibus materia vitiosa foras propellendas ad interiora convertitur, variique generis mala accedunt, ex quibus eluctari, vel nunquam prorsus, vel difficillime licet.

OBSERVATIO VII.

Scabies
epide-
mica.

ANno post millesimum septingentesimum decimo sexto, ob ætatem valde humidam & frigidam, a medio Augusti mensis ad finem usque Octobris innumeri fere cujuscunque sexus & ætatis homines in hac nostra civitate, aliisque vicinis locis, præsertim Islebiæ, non modo scabie, sed & aliis subcutaneis adfectibus, tum epide-mice grassantibus insolito plane more corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod siccoris temperaturæ subiecta scabie potissimum pruriginosa & scerpiginosa, spongiosi vero habitus corpora humida potius adfligerentur, atque in multis, ubi malignam inducebat faciem, duri sub cute noduli & glan-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

dularum, præsertim axillarium tumores jungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menses aliquot variolosum superaverant morbum, immunes relinquebantur; sed ipsorum alii profundiores, difficillimæque sanationis exulcerationes ad periostium usque experiebantur, alii erysipelate capitis & faciei adfecti, post hujus curationem scabiosi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum serpente. Præter hæc vero, quod notabile est, plerique his malis laborantes, ciborum erant avidissimi. Curatione ita maxime fuit instituta & ex voto peracta. Primo omnium natu majoribus infusum vel potio præscribatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod sequitur, purgans. Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulc. gran. unum. Syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas M. D. Expurgatis hac ratione primis viis, vespertino tempore pulvis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulveris bezoardici nostri, vel ad Ludovici mentem confecti, & ex una parte æthiopis mineralis constabat; mane autem infusum theiforme, ex herba veronicæ, scabiosæ, fumar. florib. sambuci, rad. glycyrrhizæ & cortice ligni assafras forbillari debebat. Mensis circiter spatium inter hæc exacto plurimis junctiones præcipiebam artuum & ligamentorum cum linimento quodam æsticcante, ex unguento pomato, æthiope minerali & saturni saccharo composito. Tandem quoque, ut aspreto cutis & rigiditas in illis locis, ubi pustulæ stigmata & deformes sui notas reliquerant, tolleretur, vividusque & naturalis corpori color redderetur, sequens unguentum cosmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiiis, ad cutis inæqualitates removendas curatione finita utilissimum deprehendi, ad fornacem cali-

calidam illinendum commendabant: Recipe pinguedinis omenti vitulini, aquæ post hujus coctionem Innatantis unciam unam, spermatis ceti, ceræ albæ ana unciam dimidiam, balsami de copaiva drachmam unam, olei ligni Rhodii guttas X. M. & per triturationem in mortario cum aqua rosarum fiat unguentum. D.

EPICRISIS.

Omnia pustularum genera frequentius autumnali & vernali proveniunt tempore, ob atmospheram frigidam humidam & subitaneas aeris mutationes, quæ virtuti elasticæ fibrarum, pororum, omniumque meatuum valde inimicæ saluberrimum transpirationis opus facile cohibent: unde ex retentis istis sordibus impuris, salinis, & de novo coeuntibus; tanquam ex fonte pustulosis curis morbi propullulant. Multo vero magis particulæ ejusmodi incrementitiæ in succis vitalibus accumulatur hieme frigido-humida; quando ob prægressam calidiorem tempestatem perspiratio fuit intensior. Tum quoque infantes præcipue vermibus solent laborare, quoniam autumnali tempore per fructus horzorum in copia comestos magnam succorum viscidorum & acidorum colluviem in primis viis collegerunt, quæ postea, majorem ciborum adpetentiam, excitando, corruptionem humorum magis magisque promovet. Atque tantum refert, anni temporum constitutiones bene intelligere: quare optandum esset, ut medici ad præternaturales tempestates magis attenti aeris & ventorum mutationes per barometra & thermometra diligentius observant: qua ratione futurum esset, ut multi graviores & epidemice grassantes morbi promptius possent prævideri, congruæque diætæ & paucorum remedium opæ in tempore averti.

OBSERVATIO VIII.

Vir illustrissimo loco natus, septuagenario major, habitus corporis macilentioris & vasculosi, qui a primis juventutis annis diætæ vinosæ addictus, quotidie tres vel quatuor vini mensuras potaverat; omnem prope vitam; exceptis lenioribus, quas catarrhales dicunt molestiis, integra gavissus est valetudine, maxime cum corpus strenue semper exerceret, sanguinemque ter vel quater in anno detrahendum curaret. At vero, quum superato septuagesimo ætatis anno decrescens vitium robur vix amplius fortiori corporis exercitationi sufficeret, sed vita magis sedentaria eligenda esset, per sæpe dolorem in hypocondrio sinistro, gravatium percepit, cum respiratione difficiliore; quæ tamen mala œdematoso pedum tumore accedente expirarunt. Commendabatur itaque acidulasum Egranarum potus, debito cum regimine vernali tempore instituendus, quo per aliquot dies adsumto mox pedum tumor incresebat, & exactis sub hæc cura quatuordecim diebus ad genua usque ascendebat: jungebatur simul pruritus, & ex poris hiantibus. ichor viscidus magna in copia promanabat. Omissa acidularum potu nihilominus pedes instar saccorum tumidi manebant, humorem continuo stillantes tenacissimum, qui in squamas & crustas sat latas coibat, super quas pustulæ rubiginosæ eminebant. Post hæc, in femore quoque & brachiis pustulæ oriebantur valde pruriginosæ, & rodentes, quæ scalptu cum digitis cutim lacerabant. Ceterum appetentia ciborum integra, spiratio facilis & mentis vigor satis bene constabant. Durabat morbi vehementia per dimidium fere anni, & hæc, quæ sequitur, instituebatur curatio. Interne dabantur laxantia mannata & rhabbarbina, juscula ex carne vitæ.

Affectus
curis lo-
pram
Arabum
emulans

vitulina & gallinacea, cum vipera-
rum carne, radicibus cichorei, scor-
zonerae, herba chæretol. endiviæ, &
borraginis decocta: in potus locum
substituatur decoctum rad. chinæ,
farisæparillæ, polypodii, glyzyrhi-
cæ & cichorei cum passulis & pau-
xillo corticis lignis fassatras: nec se-
rum lactis cum succis fumarizæ, na-
sturcii aquatici & beccabungæ alte-
ratum omittebatur. Ex medicamen-
torum classe singulis diebus mane
tinctura antimonii acris cum essen-
tia pimpinellæ, & scordii remixta;
circa noctem vero pulvis præcipitans
nitrosus ex aqua offerebatur. Ad ex-
ternam medelam quot attinet, hanc
iplam quidem initio ferebamus epi-
thematæ, quod aquæ calcis viveun-
ciam unam, aquæ flor. sambuci,
plantaginis & spermatis ranar. ana-
tica portione libram unam habebat,
superposito dein emplastro diachylo
simplici cum mucilagi e medii corti-
cis tilizæ remixto. Tum quoque
lintea, decocto hujus corticis aquo-
so immersa insigni cum fructu ap-
plicabantur, & escharæ sequenti il-
linebantur unguento: Rec. lithargy-
rii libram dimidiam, aceti acerrimi
libram unam, nistri purificati un-
ciam unam. Coque per horam, fac-
ta dein colatura fiat cum sufficien-
te quantitate olei lilior. alb. cerus-
sæ, tutiæ, æthiopis mineral. olei
tartari per deliqu. & ligni Rhodii
in mortario unguentum D. Histam
interne quam externe adhibitis toti
corpori pristina redibat mundities,
& serenissimus æger per longius tem-
poris spatium egregia fruebatur va-
letudine. Verum enim vero, quum
strictoris diætæ impatiens non mo-
do cibus plus justo se repleret, sed
vinum quoque sub vita motus expe-
rite largius hauriret, factum est prohi-
dolor, ut sequente hieme frigido hu-
mida maximam sentiret virium pro-
strationem, urinam redderet copio-
sam, albam & turbidam, & pe-
reunte ciborum appetentia, insigni

hypochondrii sinistri dolore tumidis
labiis, vertigine aliisque capitis mo-
lestiis vexaretur. Neque tamen il-
lustrissimus gravioribus his malis suc-
cumbebat, sed denuo coalescens
ad veris usque initium spiritum pro-
trahebat, ubi luctu adfectus dome-
stico in profundum decidebat sapo-
rem, qui cum loquelæ omniumque
tam interiorum, quam exteriorum
sensuum abolitione junctus septimo
post inausionem die in mortem ter-
minabatur. Secto corpore id notatu
dignum erat momentum, quod lien
insignis magnitudinis valde inflatus,
turgidus, & liquamine atro sangui-
neo repletus fuerit inventus.

E P I C R I S I S.

Quum ego ad plurimas serenissi-
morum Principium aulas evocatus
sæpe consilio & auxilio prodesse de-
bui, peropportuna habui occasio-
nem, pancreaticam vivendi ratio-
nem penitus cognoscendi, atque va-
rias colligendi observationes, quæ
summorum virorum diætam & va-
letudinis statum accuratius decla-
rant. Id autem quam maxime anno-
tare mihi licuit: complures, inor-
dinata licet diætæ crebrisque vini
comotationibus adfectos constanti
sanitatis fructu gravissos esse, quam-
diu corpus motu exercuerint; inva-
lescente vero senio, vel aliis de cau-
sis ad vitam magis sedentariam re-
ductos, mox varia valetudinis in-
commoda, & maxime quidem ver-
tiginem, visus imbecillitatem, apo-
plexias, pectoris angustias, appeti-
tus prostrationem, molestos hypo-
chondrii, imprimis sinistri dolores,
imo arthritidem & oedematosos pe-
dum tumores incurrisse, sectisque post-
mortem corporibus lienem plerum-
que ita se representasse, qualem su-
pra docuimus. Ratio in proclivi est.
Quamdiu enim sufficienti motu &
exercitatione succi vitales æqualiter
per corpus distribuuntur: & saluber-

rimum sc & excretionum negotium in ordine servatur; tamdiu perversæ diætæ noxa facile avertitur, nec statim morbi, in humorum stagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, pristina laeta vinosaque diætâ continuatur, non possunt sane non, circulo sanguinis retardato, visceribusque sensim infarctis graviora inde mala & fonticæ valetudinis læsiones in corpus redundare.

Ceterum morbus quo serenissimus noster laboravit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile est, quod lien tam magnus fuerit repertus: unde nos recte in sententia nostra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cujusdam visceris læsionem pro causa & fundamento agnoscere.

OBSERVATIO IX.

Scroph-
e's spe-
ci s in
scroto.

VIr quadraginta annorum, temperamentum languineo-phlegmatici, diætæ addictus crassiori, & in loco septentrionem versus spectante acre utens humidæ, vappido & scorbuti generationi apprimè favente, ante annum & quod excurrit in itinere comprehensus læsto incubuit, in quo forte scabiosus contagii sui miasma reliquerat: unde non multo post in scroto ingentem percepit pruritum, quem quum digitorum scalptu mitigare voluit, levis intumescencia & tadiofum-materiæ humidæ, colore albidæ ex poris stillicidium exceperunt. Vocatus medicus atque chirurgus sacculos herbis discutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; unde tumor quidem remisit & humiditas siccata fuit, sed non modo pruritus idem permanfit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breviores, acerbis & pungitivis accesserunt dolores. His ita constitutis ordinatæ sunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decoctâ larga in

quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, sed sine omni salubriori effectu; ut potius siccatu & repulso scroto exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus pustulæ minime efflouerint, quæ ingenti pruritu maximam creantur molestiam. Tandem & meum imploratur consilium: unde ego primo omnium, quod ad diætæ victusque regimen pertinet, missis salis, acris, acidis & pinguibus alimentis; leves & concocti faciles cibos, in retracta tamen portione adsumere, loco cerevisiæ consistentioris, vini & spiritus vini decoctum radices sarsaparill. cichorei & glyzyrrhice in copia haurire, & intuper corpus cundo, curru & equo vehendo, aliisque exercitiis movere ægrum jussi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod instabat, vemales scarificationes suasi in dorso, brachiis ac pedibus instituendas, tumque per mensem & ultra curam, quæ sequitur suscipiendam. Bibebatur scilicet singulis diebus mane serum lactis dulce, vel aqua calcis cum lacte temperata, sumendo simul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adjuvandam octoginta guttas elixirii nostri visceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem sanguinis componendam, pulveris absorbentis nitrosi scrupulos circiter duos. Inter hæc semel vel bis in hebdomade prima regio laxante pulvere, qui rhabarbar. el. drachmam dimidiam, cremor tartari scrupulum unum habebat, repurgabatur, & demum finita hac cura loci adfecti unguento illinebantur, cujus nobis usus est in omnibus ejusmodi cutis vitiis exsiccaendis, præmissis præmittendis frequentissimus: Rec. ungenti de lithargyr. unciam unam, flor. sulph. drachmas duas, ol. hyoscyam. drachmam unam M. F. unguentum D. Atque hac ratione ægrum divina annuente gratia sanitati restitimus.

EPI:

EPICRISIS.

1) Præfens ægrotus scorbutica sanguinis & humorum dyscrasia laborat, quam sibi procul dubio victu duro, vita sedentaria & aeris vapidi usura contraxisse videtur. Nam ea est harum rerum indoles, ut sanguinem spissum, viscidum, & ad liberiores per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; unde deinceps facillime succorum inutilium excretiones retardantur, multæque sordes impuræ, falsæ & acres accumulantur, quæ proximam cutis adfectum causam constituunt, maxime si contagiosa quædam infectio, ut in præfenti hoc casu accesserit.

2) Merito taxandus est medicus pariter atque chirurgi in curanda scroto serpentine error, dum iniquo plane ausu ea adhibuerunt remedia, quæ obstitatis cutis poris, liberam materię acris exhalationem impederunt; ut ideo non mirum esse debeat, cur deinde non tantum major prurigo, majorque partis adfectus durities subsequatur, verum etiam, cur facta materię ad alia loca metastasis excrecentiis descendati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius est, inter initia statim ea præscribere medicamenta, quæ sanitati insensam humorum spissitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obstructos cutis poros referando, malignitatis eliminationem promouent. Quorum ex numero in iis, qui ferre possunt, lacticia eminent, sive etiam aqua calcis vivæ cum lacte temperata, cui jam ab HIPPOCRATE & optimo ipsius interprete Sponio, eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. consultat. med. Tom. II. Sect. IV. casu CXXII. CXXIII. &c.

CAPUT VI.

De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis præsertim cancerosis.

THESES PATHOLOGICÆ

§. I.

Dixi in priori capite de illis vitis, quæ summam cutis superficiem potissimum occupant, varique generis pustulis, pruritu & inflammatione molestis exasperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius serpendo, ipsas partes cuti subjacentes male adiciunt, & ulrum nomine a medicis insigniri solent. Sunt autem ulcera: partium solidarum cum cavitate quadam minori, ichorem tenuem, falsum & acrem fundente, dissolutiones & erosiones, a ferro extravasato & corrupto originem ducentes.

Ulceram de-
finito.

§. II.

Differunt ulcera ab abscessibus, .. differe-
dum in hisce major, quam in illis rentia ab
deprehenditur cavitas, atque non tam abscessibus.
sanies aquosa, falsa & acris, quam
potius pus laudabile bene coctum a
sanguine in partibus musculosis stagnante & mora corrupto gignitur;
licet negari minime poterit, ulcera
sæpe ex apostematibus oriri, quæ in
principio meri fuerunt abscessus. Dis-
crepat quoque iterum ulcus a tetra
offium carie. Hæc enim ossa tan-
tum, illud molliores corporis partes
invadit; quamvis in eo convenire
videantur, quod utrumque malum
materia corrodeute putrida exfio-
nem corruptionemque partis adfectus
inferat.

.. & os-
sum ca-
rie.

§. III.

Veram tam abscessum quam ulcerum .. sedes,
sedem

sedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, siue internæ, siue externæ constituunt. Siquidem, testantibus auctorum fide dignissimorum observationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis; uvula, faucibus, thorace, mammis, dorso, inguine & pedibus; verum etiam in hepate, ventriculo, utero, intestino recto, pulmonibus, renibus, vesica, mesenterio, & pancreate, imo ipso in cerebro, cuius molliissima tenerrimaque textura est, varii generis exulcerationes progignuntur: etiam si probe tenendum sit alteram præ altera partem ad ulcera citius suspicienda magis esse dispositam, quale quid præsertim in locis, ob plurium canalium concursum succulentioribus, inguinum, abdominis, ani, uteri &c. animadvertere licet.

§. IV.

— differe-
rentia
inter se.

Ulceræ inter se ipsa differant: quam differentiam paucis juvabit exponere. Sic alia in profundum abeunt, ut sunt fistulosa & sinuosa, alia in latitudinem serpunt, & dicuntur serpiginosa, alia vero æqualitatem servant. Deinceps, alia sunt benigna alia maligna; & illa quidem, quæ pus non adeo foetidum & corruptum, sed magis album & sincerum fundunt, remediisque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, lividique coloris foetidum alunt, & partes continermas depascendo, non tantum pinguedinem & carneas fibras, sed tendines quoque cum ossibus agrediuntur. Atque horum fere singula curatu sunt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dyspepilotica, chironia & cacocæthea appellantur. Pessimi igitur moris ulceribus adnumerari debent cancrofa, ex partium glandulosarum tumore livido, ramulisque venarum insignibus stipato conspicua, qui apertus celerrime proferpit, partef-

que vicinas & substratas putredinosa corruptione depascit, sinus formans & fovæas, cum oris labiisque turgidis, duris, & intolerabili fetore tetricæ coloris materia junctis, Malæ quoque indolis esse solent cariosa, ubi ossa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac si vermicibus fuissent erosæ: id quod & nigredo & difficillima ossium coalitio luculenter satis declarat. Refertur huc etiam debent fistulosa, ex variis sinibus, siue canalibus callosis, indolentibus composita, & orificiis sæpius arctis, præduris & callosis cincta, quæ si cicatrice interdum obducuntur, materia copiosa acris, alias quærendo vias, novo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in sequenti capite sigillatim.

§. V.

Causa ulcerum proxima & forma-
lis a plerisque hodierni etiam ævi ^{causa} medicis acidæ corrosivæ esse natura-
statuitur. At vero, quum in san-
guine purum acidum nunquam de-
tur, neque ullum ulcus, siue sit ex-
dens cancrum vel cariosum, ab-
sorbentibus, quæ acidum facillime
tollunt, sanari possit, nec denique
factor acidus præsentiam subindiciet:
veritati magis consentanea illorum
videtur sententia, qui omnis in ulce-
ribus exesionis causam non tam sali-
næ admixte acrimoniæ, sed potius
formali humoris putredini adscri-
bunt. Ea enim vis est ac potentia
putredinis, ut non modo intestino
motu texturam & unionem solidor-
um plane dissolvat ac destruat, par-
ticulisque sulphurei a terrearum par-
tium vinculo secedentibus factorem
excitet terterrimum, verum etiam
mirifice sese multiplicando, humo-
res & partes solidas accedentes ead-
em putredinis labe inficiat, conta-
minet, corrumpat.

§. VI.

§. VI.

-- quod
argu-
mentis
docetur.

Verum enim vero, quàm putredo, motu intestino fermentativo, focunda salium & sulphuris genetrix sit, minime certe peregrinam salino-sulphuream indolem in ulceribus sinuosis excludimus: odor enim, pruritus, & celerrima saxeæ partis corrosio ejusmodi salino-sulphureum & acre principium clarissime demonstrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur ulcera difficilis sint curationis, ossiumque caries, si semel radices agerit, multo labore longissimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, si simplex tantum acidus & corrosivus humor veram ulcerum causam perficeret, is facili negotio posset corrigi penitusque inverti. Secus autem fieri observamus in putredine, quæ, si semel in corpore five animali, five vegetabili fixa occupaverit sedem, ægerime excutitur, sed ulterius serpendo se propagat, nisi corruptæ a sana parte exclusio instituat. Et quid multa, vel sola ulcerum curatio de putredinis præsentia nos plenius potest convincere. Hæc enim quum medicamentis balsamicis, & sale volatili oleoso subtili turgidis, quæ extinguendæ putredini accommodatissima sunt remedia, quam optime perficitur, facile potest judicari, putredinosæ esse indolis materiam, quæ in ulceribus peccat, tantarumque molestiarum causam supeditat. Verum enim vero, quum eadem sit sphaceli atque ulcerum ratio, & in utroque morbo putredo accuari videatur; non immerito in quæstionem venit, quomodo ulcus a sphacelo possit distingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in sphacelo magis putridam sanguinis corruptionem, quæ propter copiosum alcali celerrime se propagat; in ulceribus autem serosi potius laticis corruptionem, quæ ob salsedinem, quò sca-

tet, non tam subito in putrefactionem ruit, accusandam esse cenceamus, nec quenquam facile delicturum esse confidimus, si hanc in discernendo cautionem adhibuerit.

§. VII.

Sequitur jam, ut causas, quæ putredinem hanc ulcerosam in corpore suscitant, dispiciamus. Jam vero certissima decet experientia ulcera sæpius a prægressis abscessibus, vel vulneribus perperam curatis suam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, si vel apostemata non mature aperiuntur, vel si vulnera profunda a forðibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in scetidam abit putrilaginem, & sinuositates formando, cum vicinis partibus similem labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter apostemata, & ulcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro solet contingere, ut interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema, inflammatio pancreatis, renum, vesicæ, intestini recti & uteri, in ulcera mali moris transeat. Eodem modo externe ab erysipellate scorbutico, unctuosius male tractato ulcera oriri jam olim HIPPOCRATES *sect. VII. apbor. L. & lib. epidem. VI. sect. III. §. 15* eleganter docuit. In partibus quoque glandulosis tumores duri scirrhusi, vehementer dolentes, inveterati, vel male tractati, propter sanguinem nimis viscidum, frigidum & ad dissolutionem ineptum successu temporis exulcerantur, & tum perfacile, nisi prudentis medici opera accedat, in pessimæ indolis ulcera fistulosa & cancrofa degenerant. Cuius quidem rei testes sunt luculentissimi mammæ, parotides, glandulæ subaxillares & maxillares & colli, musculi masto ideo instratæ & substratæ, nec

causa
medica.

Discrimen
sphaceli
ab ulceribus.

non

non glandulæ inguinales, quæ ex copiosis & angustissimis canaliculis tam sanguineis, quam excretoriis, folliculisque membranaceis contextæ, ob stagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in scirrhum abeunt, qui per facile inflammatur, & post inflammationem malignum ulcus relinquit. Accedit demum violenta partium contusio, quam præse ut ajunt pede, humorum sequitur stagnatio, inflammatio & ad putredinem propensio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, ut manibus & pedibus, a graviore quadam contusione frequentes, easque periculi plenas ulcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

viscerum labes & morbi prægressus.

Utut vero ulcera violentam plerumque externam causam prægressam habeant; nihilominus tamen a causa etiam interna, seu vitiosa humorum viscerumque labe suam ducunt originem. Sic GALENUS lib. IV. de compos. med. ferm. XX. lienem & jecur male adfectum vitiosi humoris in ulceribus genuinam esse causam judicat, & perite addit: his antea provisus ad consolidandum ulcus veniendum esse. Neque huius rei ratio e longinquo erit repetenda: Etenim, quando impedito sanguinis per hepar & lienem circuitu, sordes excrementitiæ non satis a malsa sanguinea segregantur, non possunt certe non maxime in omnes humores impuritates redundare; quæ dein per stagnationem in subiectis præsertim languidis, facile ad majorem corruptionis gradum evolvuntur. Atque ideo etiam fieri observamus, quod hypocondriaci, mensium vel hæmorrhoidum suppressione laborantes cachectici, scorbutici, hydropici & hæctica tabidi, qui talem viscerum corruptelam intus plerumque alunt, præ aliis ad ulcerum generationem sint dispositi. Quo etiam illi debent re-

ferri, qui post variolas, morbillos; febres & inflammationes ulcera externarum partium cariosa dyssepulotica, internarum partium apostematoda experiri solent; vix aliam ob causam, quam quod consumpta sanguinis parte balsamica, tenui & nutritia, reliquus cruor difficilius circumagitur, ideoque facile in effectam ac putridam abit diathesin; licet non raro usu veniat, ut a prægresso morbo in sanguine materiam relicta sit copia, quæ tanta posthæc mala excitare valet.

§. IX.

Præter hæc vero, ætas juvenilis, infantilis & senilis, habitus corporis laxus, spongiosus seu copiosus & exilioribus vasibus donatus temperamentum sanguineo-phlegmaticum, intemperantia in victu, aer squalidus & humidus, & vita laboris expertus &c. mirum in modum ulcerum generationi velificari solent. Horum enim omnium ea est indoles atque potentia, ut sanguinem copiosum, & ob languidiores excretiones impurum, multaque humiditate præditum ingenerent: qua ratione non potest fere non accidere, ut exinde tardior, segnior, & impeditior sanguinis succedat circuitus, qui omnis cacoehymix & impuritatis mater est fecundissima; sicut e contrario vegetior sanguinis circulus omnes heterogeneas partes a mixtione animali procul arceat, putredinemque egergit avertit.

§. X.

Denique causis ulcerum remotis iure etiam accenseri debet contagium, cuius beneficio plurimæ excruciationes in sana corpora transferuntur. Enimvero, existimare qui posset, annon ulcera infectionis contagiosæ sint expertia: at vero, quod ipsa per facile, accidente immediato contactu,

taſtu, ſui indolem propagent atque multiplicent, non modo innumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel unico ex comparatione morborum, qui eandem cum iſtis originem agnoſcunt, elucere poſteſt. Non enim rarum, ſed artis exercitio frequenter obvium eſt, phthiſin, ſcorbutum, lœvem veneream, ſcabiem, variolas &c. per familiare conſortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINUS *traſſ. de viperæ pag. 350.* mirabilem reſert hiſtoriam puellæ, oſculo corpora inſciſcantis, ut plures adhuc alios notatu dignos caſus ſilentio prætereamus. Neque adeo obſcura huius phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium a ſola putredine proveniat, omneſque morbi, qui putredinem ulcerofam junctam habent, contagioſi habendi ſiunt; nihil certe dubii eſt, quin etiam ulcera, quæ putredinoſi quid intus alunt, contagio inſicere, aliſque corporibus vapore exhalante teterimo ſimilem inſteſtinum motum imprimere poſſint.

ſ. XI.

Proviſis omnibus, quæ ad univerſa ulcerum genera pertinere viſa ſunt, jam ad ſingulorum explicationes tranſeam. Ex his autem præcipua ſunt, & quam maxime medicam deſiderant conſiderationem, ulcera cancroſia ſive cancri, qui nihil aliud ſunt, quam tumores ſcirrhoſi duri, in putridam corroſivam corruptionem partis ſolidæ, quam occupant, abeunt, & plerumque lethales. Ita vero oriri & ſuccreſcere ſolet cancer: Primo nodulus ſentitur duricuſculus ſatis exiguus, viſ piſi, aut avellanæ nucis magnitudinem ſuperans, qui tamen ob ſpaſticam fibrarum adjacentium nervarum ſtriſturam ſubinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, per intervalla recrudeſcentes, inferre ſolet, ſatiſque diu in hoc ſtatu perſiſtere poſteſt; donec majori humoris viſcidi & impuſi acceſſu, factaque ibi collectione,

canaliculi obſtruantur, & demum nimium inſarcti rumpuntur. Unde tumor non ſolum in ingentem ſæpius molem attolitur, ſed & ſanguine in vaſis coagulato per cutim tranſparente, colorem prorſus lividum & plumbeum induit, vaſaque circumjacentia in varicoſam turgelſcentiam explicantur. Quæ omnia ſi ita ſiunt certique ſignis deprehenditur, cancer adelle dicitur occultus. Quodſi vero, — & a. vel propter improvidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob majorem maſſæ ſanguineæ orgaſmum, major tenuium humorum adfluxus proritatur, & hoc modo coagulum ſpiſſum & acido corroſivum nimio humidum diſſolutum fermentationem concipit putredinoſam, tunc utique circumjacentes, & dein etiam profundius ſitæ partes ſub atrocium dolorum concurſu putrida corruptione depaſcuntur, ſanieſque & ichor ſuberſcuntur ſcetidiffimi ac vere cadaverofi odoris funditur; imo quandoque larga ſanguinis ſinceri ex vaſis eroſis contingit emanatio. Atque talia ulcera cancri exulcerati nomine inſigniantur.

ſ. XII.

Quo majores vires cancer hic exulceratus recipit; & quo magis corruptio increſcit, eo peiora accedunt ſymptomata, ut ſere ſunt: heſtica febris cum inſigni corporis extenuatione, ciborum ſatiſtium, ſumma virium proſtratio, inquietudo, aſſidua vigilæ & anxietates; imo demum crebriora animi deliquia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vaſa venoſa reſorptis fluidum tam ſanguineum, quam nervoſum tenuiſſimum & puriſſimum inſciſcitur, adeoque tonus, robor & viſ partium ſolidarum ſyſtaltica mirifice labetactatur.

ſ. XIII.

Occupant præcipue peſſima hæc ulcera mammæ ſeminarum, quæ ex copioſis ſanguiferis, lactiferis, lym-

D-ſcri-
ptio can-
cri oc-
culti.

Cancer:
ſympto-
mata.

Cur
mam-
mæ ſe-
minarum
ulcera
ex copioſis
ſanguiferis,
lactiferis,
lym-

lymphaticis & valde angustis canaliculis, in spiras & plicas coalitis contextæ sunt; ubi quam facillime sive humor sanguineus, sive lacteus & lymphaticus stagnare, colligi, & infixus manens summam acrimoniam & putredinem concipere potest. Si quidem sanguis motu suo privatus in angustis meatibus non aliam, quam sphaceloso-putredinosam alcalinæ indolis corruptionem induit; hæc vero & lymphæ subsistens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo resistit, fieri solet, ut non tam subito, sed per eximiam sæpe moram putrida consumtio seipat, partesque vicinas erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, sed etiam quæcunque aliæ, copiosis vasculis instructæ, glandulosæ & fibroso nervæ partes, ut facies, labia, genæ, nasus, oculi, lingua, gingivæ, membrum virile & uterus, tam extrinsecus quam intrinsecus ejusmodi tumoribus malignisque ulceribus tentantur, quæ tamen magis inter excrecentias & carcinomata corrosiva exedentia referri debent.

§. XIV.

Causæ sunt hæc morrhoidum & mensium suppressiones. Hactenus generalem canceri historiam descripsisse sufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit scirrhus, seu partium glandulosarum tumor præternaturalis, durus, asper & doloris expers; videamus primum quænam causæ ad hujus generationem, sive ad materiæ in locis glandulosis stagnationem, spissitudinem & coagulationem contribuunt, & dein, quæ scirrhosam duritiem in ulcus convertant. Ad primum quod attinet, crebriori constat experientia, quod feminæ potissimum, quibus menstrua circa quinquagesimum ætatis annum deficiunt, vel quæ spasmodicis hypochondriaco-hystericis pathematibus laborant, facillime diris istis tumoribus adficiantur: id quod similiter evenire solet virginibus & mulieribus etiam nondum acoadultis, si quan-

do diurna mensium suppressione ægrotant, neque minus iis subiectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adueta, hujus defectum sentiunt. Quodsi enim sanguis huc derivatus non externi amplius potest, ad alias partes regurgitat, & deinceps ob languidiorum motum spissior factus, variæque ad loca glandulis obstita depositus, facile scirrhum in utroque sexu producit.

§. XV.

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, si diuturnus mæcor & acerba tristitia, vel etiam terror inopinato excitatus concurrat; quoniam nihil sepe magis, quam graviora hæc animi pathemata sanguinem crassum, & ob transpirationem aliasque excretiones cohibitam, simili impurum ingenerare valet. Et hinc est, quod multi longa tristitia confecti scirrhos in pancreate, mesenterio & hepate habeant, atque seminarum plurimæ ex repentino terrore, circa mesium fluxum abortu scirrhosæ mammarum tubercula retinuerint: quale quid etiam in mulieribus ubera præbentibus observare mihi licuit, sine dubio, quia lac per terrorem repulsum & in ductibus lactiferis accumulatum stagnando spissum subiit coagulum, & scirrhum procreavit, cujus certa signa sæpe non prius, quam desinente menstruorum fluxu se manifestarunt.

§. XVI.

Pertinet huc quoque victus durus, austerus & salus, ut sunt carnes summo induratae & multum salitæ, pisces marini, lentes, pisa, fabæ, acetaria, ut & potus parvus & consistentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, sanguinis massam lentore & spissitudine inficiunt. Longe vero maior inde noxa redundat, quando sedentaria & expers laboris vita accesserit: unde fieri observamus, ut virgines vestales & cœnobii inclusæ, ob vitam sedentariam facile mensium suppressionem

dis-
tina
ma
tristitia
& terrore

victus
& potus
inconve-
niens.

vitæ
sede
taria.

ſionem & cachexiam, abhinc vero non raro in ſcirrhos, inprimis mammarum, incidunt. Aliquid tamen ſimul temperaturæ hominis in hoc caſu tribuendum eſt, quæ ſi melancholica eſt, & ſucci in corpore viſcidi minusque temperati ſoventur; maior ſemper & certior metus eſt ſcirrhî, quam in aliis, quorum ſucci ſatis ſunt fluidi & in juſta temperie conſtituti.

§. XVII.

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum ſi bi vindicat ipſa hæreditaria diſpoſitio, quæ ſicut morbos in vitio ſolidorum fundatos per facile ex parentibus in liberos traducit; ita quoque plures ad ſcirrhofam labem facilius ſuſcipiendam reddit proclives: quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate ſcirrhum & cancerum incidentium probare poſſemus, ſi latius excurrere inſtituti ferret ratio. Si quid vero denique ex omni cauſarum ferie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, ſunt perfectio externæ violentiæ, per contuſionem, compreſſionem, lapſum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim novi feminas, quæ inter jocos cum marito a ſola fortiori mammarum contrectatione loco jucunditatis perpetuum morbum & luſtum reportarunt. Sub tali enim contuſione, utut leviori, vaſcula minima quaſi rumpuntur, & humor folliculis glanduloſis inclufus comprimitur, moraque diuturniori ſpiſceſcit, & in duram maſſam abit; unde ſcirrhî origo.

§. XVIII.

Quæ ſcirrhum in ulcus cancroſum convertunt cauſæ, iterum variæ ſunt, & quidem ex his nonnullæ, quas jam attulimus. Tum autem cancer oriri ſolet, quando ſcirrhus, qui colore albus eſt, fit rubicundus, cum dolore lacerante & ſumme urente, ac ſi ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim ſi accidit, indi-

cip eſt, ſcirrhî inflammationem fieri in margine, & vaſis per ipſum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cineritiuſ & lividuſ, & vaſa ſanguinea varicoſa atro ſanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Denum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, aſpere, retorrida, dura & inæqualia, ſaniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, ut adjacentes partes & linea exedat, quaſi eſſet combuſta. Unde faciliſſimum judicatu eſt, quod inter cauſas cancerum inducentes primo omnium referenda ſit inflammatio, & ad hanc quæ conſecrunt cauſæ, ſcirrhum quoque in cancerum poſſint convertere. Ex harum vero numero ſunt: ſanguinis, ob deficientes menſes & hæmorrhoides major ad parte debilem adfectam regurgitatio, nimiuſ animi & corporis motuſ; ex alimentis dura, ſalfa, acria, alliacea, aromata, piperata, fructuſ acidi, acerbi, auſteri & inmatuſi copioſius comeſti, item quæ alvum conſtringunt, ex potulentis ſpirituoſa, ut vinum & ſpirituſ vini, ad ebrietatem uſque hauſta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam ſudorifera, qua fortiora purgantia, ex reliquo vitæ regimine ærſtigiduſ borealiſ, improvide laboranti parti admiſſuſ. Namque hæc omnia ita ſunt comparata, quæ humorum motum ad partem ſcirrhofam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri canceri cauſa eſt, excitent atque accendant.

§. XIX.

Longe vero citiuſ longeque certiuſ ſcirrhî in cancerum fit mutatio, ſi ægroti ſunt cachectici, vel ad talem proveſti ætatem, quæ impuriſ & terreſtribus ſuccis in corpore progignendis favet: quoniam ſub tali corporis diſpoſitione indies maſum augeſcit, tantum abeſt, ut medicamentis obediens quicquam de ſerocia ſua remittat. Contrarium vero contingit in euchy-

rem-
peram-
tum.

hære-
ditaria
diſpoſi-
tio.

exter-
na vio-
lencia.

Cancer
aperit
cauſa eſt
inflam-
mario.

Inflam-
mationis
cauſa.

Quæ uni-
verſa eſt
centuſ-
tur.

euchymis, seu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari potest, si modo omnia motum sanguinis nimis augmentia provide caveantur. Ita TULPIUS recenset exemplum feminæ, quæ per plurimos annos in sinistra mamma durum & inæquale gessit carcinoma, sine ulcere sine ulla graviore noxa; donec tandem incrementum post tot annos dolore & pruritu malum hætenus quietum a medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma ulceratum brevi degeneraverit, cum latius in versis, crusta cinerea, sinu deformi, tubere inæquali, colore livido, sanie cadaverosa, acerbissimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliisque conclamati canceri notis. Præter hæc, notatu dignum est momentum, quod in sequiori sexu scirrhi ut plurimum non prius in cancerum inclinent, quam mensibus per ætatem terminatis, sine dubio, quia tum temporis plurimæ feminarum sunt cachecticæ, & sanguis, qui antea salutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem saluberrima mensium excretio in tali casu præstet commodi, inter alios testis est BAL-
LONIUS, qui *lib. I. epid. pag. 57.* exemplum profert abbatis, mammarum scirrhi laborantis, cui sub nimio menstruum fluxu mammae detumuerunt, & malum miscere visum est, suppressis autem mensibus denuo increvit.

§. XX.

Quod speciatim ad malignum uterum scirrhum & cancerum attinet, huius quoque causæ breviter erunt suppediandæ, præmissa tamen antea di-
ri huius mali historia, quæ ita se habet. Primo dolor oritur in inguine continuis, qui sensim paulatimque totum hypogastrium ab osse pubis ad umbilicum usque occupat; hunc postea sequitur glandularum, circa col-
lem uteri, & maxime orificium ejus internum confidentium tumor durus,

compressioni renitens, rotundus, inæqualis, qui, si contrectetur, ad ægræ sensum dolore pungitivo molestus est. Urina redditur crassa, confusa, & alvus ingestis minus respondens adstricta est. Si inflammatio accedit ulcerosa, crebra ad lipotymias, utut leviores adest propensio, materia profuit putrida, foetida & saniosa, flavi & cineritii coloris, cum sanguine mixta, quæ adeo acris est, ut non modo uteri membranas arrodât, sed & ad intestinum rectum descendens hoc exeat, ut stercora cum fluore uterino prodeant. Ingravescente demum malo, pulsus fit magnus & celer, accedit tabida corporis consumptio, seu atrophica, jungitur febris hectica, & tandem omnium miseria-
rum finis, mors. Sectione post mortem instituta uterus inflammatus & sphacelatus cum infami odore deprehenditur, & perrupto utriusque pariete, in vesicam & intestinum rectum aditus sapissime patet; unde urinæ cum foeda uteri sanie, vel cum alvi excrementis commixtio.

§. XXI.

Inter causas ad terribilissimam hanc adfectionem concurrentes præcipue referri meretur diuturnum fluxus albi stillicidium, vel mensium fluxus suppressus in feminis melancholicis, hypochondriacis, cachecticis & ætate provecioribus. Sæpe etiam talis scirrosa uteri labes suboritur, si nimius mensium fluxus adstringentibus improvide fuerit cohibitus: unde etiam ovarium & Fallopianas tubas se-
rhus occupat & sæpe sterilitatem mulierum perpetuam infert; sicut aliquot mihi cognita sunt exempla. Præcedit quoque, præsertim in puerperis, uteri inflammatio: quare in artis exercitio frequenter annotare licet, quod pars uteri inflammata, ob frigus externum accedens, quam facile in scirrhum abeat, qui dein exulceratus cancer uteri fit insanabilis. Idem quoque malum experiuntur mulieres post exantlatum difficiliorem partum,

Scirrhi
& canceri
uteri de-
scriptio.

partum, quo uteri, ejus colli & vaginæ parietes nimis compressi pertacile duritiem contrahunt, quam successu temporis vetus cancer sequitur.

S. XXII.

Prognosis ulcerum in Senectute.

His ita expositis, quæ ad ulcerum cujuscunque generis generandi modum pertinent, sequitur jam, ut in prognosi ferenda proprias notas explicem, quæ vel spem, vel metum injiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa ulcera, quæ in articulis, capitibus musculorum, malleolis, tibiis, partibusque tendinosis & nervosis tam pedum quam manuum oriuntur, temporisque diuturnitate vel in fistulas, vel cariem & consumptionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ esse sanationis; quoniam ob doloris acerbitatem in ejusmodi locis nec secare, nec canales ampliare licet, sed partem adfectam abscindere præstat, si quando æger talem operationem sustinere & velit & possit. Pariter quoque in lingua difficillimæ sunt sanationis ulcera, ob continuum, quod jungi solet sputum viscidum & glutinosum laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aurem lateris adfecti quandoque porrigitur: unde verissime scripsit CÆLSUS lib. VI. cap. XII. *quæ in latere lingue nascuntur ulcera, diutius durant.* Pessima quoque sunt aurium ulcera. Præcedere hæc solent inflammationes & dolores intolerabiles ferre, qui teste CÆLSO ad mentiam mortemque ipsam non raro præcipiant: id quod potissimum de juvenili & virili ætate, non item vero de infantiili valet. Protinus itaque inter initia succurrendum est hisce ulceribus, quia, si inveterata fuerint, & putredo jam ipsa ossa infecerit, plerumque sanationi nullus superest locus. Pertinaciter quoque medellæ resistunt ulcera, quæ narium & faucium ossa, uvulam, ossiumque capi-

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

tis sinuositates in nares se terminantes occupant, præsertim si ex his venereæ, & scorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero crustas odoremque fædissimum habent, & tenerima oscula per cariem in fragmenta resolvunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte potest perungere. Demum quoque prava sunt inveterata parotidum & glandularum maxillarum ulcera: pertacile enim, in fistulas degenerant.

S. XXIV.

Prognosis ulcerum vesicæ & urethræ.

Præter hæc curatu difficillimis accenseri debent, quæ vesicæ innidulantur ulcera, & ex assidue perinæ dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque sedimento urinæ sanioso graveolente cognosci solent. Agerime enim ad ipsa remedium accedit virtus, & non modo liquorum injectiones facile lædunt partes, sed & perpetuus urinæ acris affluxus consolidationem impedit. Accedit, quod vesica veterum loquendi idiomate pars frigida, seu pauci sanguinis particeps sit, ad quam nec interna quidem remedia facile possunt penetrare. Ardua identidem est institui recti prope sphincterem ulcerum sanatio. Facile enim callosa, profunda & fistulosa sunt; & ob continuum sordium & humiditatum adfluxum & transitum extergentium & consolidantium energia labefactatur. Ulcus quoque in urethra ex gonorrhœa natum non exigui est momenti, & nisi cito curetur, pessimæ junguntur carunculæ, quæ urinæ meatum obstruentes multum facessunt negotii. Ne tamen vesicæ & urethræ ulcera, ut facile sit, inter se confundantur, sciendum est, in hisce pus urinam præcedere, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adesse, membrum tensum fieri, & ad infernum curvari, cum e contrario in vesicæ ulcere

K non

non tam seſſus & continuus inter meciendum in urethra adſit dolor, nec puſ ſenſim, ſed cum urina ex-cernatur, lotiumque forteat.

§. XXV.

ulcerum a cauſa interna. Tandem in genere & axiomatis inſtar practici habendum eſt omnia iſta ulcera, quæ ex cauſa proveniunt interna, & magna ſuccorum ſeroſorum impuritate ſuſtentantur, nunquam ſere non difficilis eſſe ſanationis. Teſtantur hoc ulcera ſenum, ſcorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & menſium defectu ægrotantium, quibus depravata & a naturali craſi longe multumque deſectens ſanguinis & humorum eſt conditio quam niſi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incaſſum laborabit. Optimus medicinz parens HIPPOCRATES ſua jam ætate id ipſum ſatis intellexit; quare de hydropicis ſpeciatiim *ſect. VI. apbor. VIII.* ita cenſet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile ſanantur.* Cui adſentitur GALENUS, qui *lib. V. de atrabile* pereleganter ſcribit: *ubi adeſt calida intemperies, aut lienis vitium, maligna ſunt ulcera, & difficileſcurationes, quia corruptis viſceribus ingens continuo impuritas ſuccis inſunditur.*

§. XXVI.

Prognofis cancri. De cancro utroque breviter ſequentia annotaſſe iuvabit: ſcirrhus quo cordi eſt promixior, & quo majora habet vaſa arterioſa, eo pluſ eſt periculi, ne in cancerum abeat, quo minor vero eſt, & quo minus aſper, eo melior. Cancer quo deteriorem ſpirat odorem, & quo magis corroſivam fundit ſaniem eo pejor eſt. Tum enim vera adeſt putredo. Æſtimandam autem eſt cancri periculum ex loci, in quo reſidet dignitate & ad vitam neceſſitate. Sic enim pejor eſt cancroſum ulcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinſecos non licet ſecare, nec urere, nec

aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, ubi glandulæ plures communicant, eſt peſſimus, & facile ad aliam partem tranſit. Ita ſcimus, quod mamma una exſtirpata malum ad alteram ſerpeſcit, ſive axillares glandulas occupaverit. Hæmorrhagiæ quo largiores ſunt, ut ſæpe fit ex utero cancroſo, eo eclerius ægroti interimuntur; id quod ſimiliter fit, ſi febris lenta & hæctica accedunt, & crebriora animi ſunt deliqua, quæ mortem plerumque poſt ſe ducunt.

CURATIO.

§. I.

Curatio interna abſolvitur ſanguinis miſſione. Qui ulcerum curationem ſuſcepturus eſt medicus, primo omnium debet animadvertere, num a cauſa interna toveantur, & uterum plethora ſive cacochymia præſens ſit. Hæc enim niſi prius amoveatur, omnis externorum uſus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quodſi igitur ſimplex adeſt plethora, quæ ſelicem curationis ſucceſſum impedire videtur, ſanguinis copiam vel venæſectione, vel in laxoribus ſubiectis ſcarificatione juvabit detrahere: ſanguine enim deſſuente ſecundum HIPPOCRATEM *lib. de humoribus ſect. XI. §. 7.* ulcera graſciſcentia, ſicciora ſiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia ulcera humectari. Quin etiam in nonnullis ſola fonticulorum applicatio ulcerum conſolidationem permultum adjuvat, quia tali ratione ex parte ſeri impuſi ſit derivatio, ne tantus fiat humorum ad ulcera adfluxus. Quoniam tamen a conſuetis ſanguinis evacuationibus ſive per menſes, ſive per hæmorrhoides ſuppreſſis ut plurimum moleſtæ illæ cutis & carnis deſœdationes oriuntur; videndum eſt, ut, quantum licet, ſolennes iſtæ excretiones in ordinem reducantur. Quo ſine vel venam pedis aperire, vel in viris hiru-

Curatio interna abſolvitur ſanguinis miſſione.

fonticulis.

dines ano adponere expedit, quarum usum iam probatum innuit AVICENNA teste Guidone tract. VII. de phlebot. cap. 1. *birdines*, inquit, *prosumt in ulceribus malis emuncto-riorum & difficilis maturationis, in-que partibus, quas teneritudine ve-remur attingere, quales oculi sunt & nares, & gingiva, pudenda, ma-nus, pedes & partes denudata carne, ut junctura, & denique in pueris.* Neque dein præter hæc omittenda sunt medicamenta interna, salutares has excretionem revocantia; quia vir-tute inprimis pilulæ leniter alæcticæ, ad BECCHERI, STAHLII & no-stram methodum connectæ, splendere solent.

§. II.

Tum quoque, præsertim in rheu-maticis subiectis serum copiosum impurum, quod nocente suo adfluxu consolidationem moratur, per al-vum debet educi: quam in rem egre-gia sunt verba HIPPOCRATIS loc. cit. sect. IV. §. VI. *depurgatio ventris deorsum plurimis ulceribus confert, & in ulceribus, qua sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in qui-bus corruptionis periculum est, & la-bis, qua confusa sunt, & in ex-cedentibus ac serpentibus, & in aliis inveteratis ulceribus.* Quoniam ta-men non omnia promiscue pharma-ca hoc sine profunt, ea maxime in usum decet vocare, quæ balsamica & simul aperiente pollent virtute, ut tere sunt, intusa vinosa, ex spe-ciebus balsamicis & leniter laxanti-bus confecta, nec non pilulæ sic dic-tæ balsamicæ, ex extractis amari-cantibus & gummatibus balsamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repeti-to usui eximiam præstant opem. Quodsi autem in ulceribus curan-dis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumstantiæ, magnum profecto præsidium residet in abstinentiæ, seu inediæ cura, quæ humores superabundantes mi-

nuit, impuros depurat, lentosque & viscidos dissolvendo, hos ad tra-jiciendum per minimos viscerum ca-naliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquissimis medicis tem-poribus simplex hæc curandi metho-dus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni calochymia evertenda summo con fructu ad-hibita læpissime.

§. III.

Quando speciatim scorbutica, sa-lino-viscida humorum dyscrasia cau-sam ulceribus & nutrimentum sup-peditat, vel si pessimæ luis venereæ reliquæ accusandæ sunt, nec datur melior, neque securior hiæc malis occurrendi methodus, quam per deco-cta sanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus subiectis, præsertim venereæ scintillulæ emicant, guaja-cum potest adjici, cum sal tenue resinosum cum copiosa aqua in san-guinem delatum, fibras vasorum ani-mando, viscosos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egre-gie educit. Qua quidem in re & mea ipsius experientia, & Nic MASSÆ tubactum judicium, in epist. XXIX. prolatum, satis me confirmat, ubi insignis hic auctor ita differit: *decoctionis ligni indici per convenientem tempus, videlicet per quadraginta dies summe necessaria est. Darem vespert & mane cysthum vinum aqua decoctionis; secunda vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad libitum, etiam in nocte, si bibere volueris, quoniam hoc universale est, maxime in ulcere diuturno quod quanto plus ager biberis, tanto melius liberabitur.* Non raro autem incidit, ut in scædis-simis ulceribus, ex venerea maxime lue oriundis hæc decocta non sufficiant: quare tum omnino ad poten-tiora tam antimonialia, quam mercurialia remedia deveniendum est, quibus sine molesto salivæ profluvio gravissimi hi morbi sanantur tutissi-me.

-- eva-
cuan-
bus.

-- deco-
cto pu-
rificant-
ibus.

--reme-
dis ex
minera-
lium fa-
milia.

me, Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, cerussa antimonii &c. & mercurius noster diaphoreticus, ejus parandi & adhibendi modum supra jam in cap. de lue venerea pag. 170. satis ostendimus.

§. IV.

.. aqua
cum mu-
ni & mi-
nerali.

Si quid vero ex omni interiorum remediorum classe ad curationem ulcerum feliciter peragendam multum contribuit, est profecto aqua vel pura, vel spiritu minerali imbuta, quæ liberalius hausta scorbuticæ sanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab HIPPOCRATE lib. de ulcer. sect. I. §. 8. eximie commendatur, dum adserit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus ulceribus conducere, magis tamen recentioribus, quam vetustioribus, & si quod aliud ulcus inflammatum esset, aut inflammationem minaretur, vel si periculum esset corruptionis. Nobiliorem autem virtutem utique exferunt in ulceribus omnibus, iisque maxime a viscerum quadam labe proficiscentibus sanandis acidulæ & thermæ, ut nominatim sunt acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, Spadanæ, Selteranæ, & thermæ Carolinæ, quarum usus in tali casu penes omnes scriptores est decantatissimus, & effectus longe saluberrimus; siquidem copia & fluxilitate sua obstructos meatus referant, viscidos & salios humores diluunt, & impuritates per alvum & urinam commodissime eliminant. Exemplo sit vel solum ulcus vesicæ, quod inter rebellia & pertinacissima solet referri, & nihilominus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte ulu per sæpe feliciter sanatur.

§. V.

Inflammationis
& afflu-
xus hu-
morum
remedia
externa.

Perlustravimus hæcenus, ea, quæ internæ ulcerum curationi subveniunt; nunc; quæ extrinsecus operantur, dispiciamus. Jam vero in omnibus fere ulceribus quædam occur-

runt impedimenta, uti sunt fordities, inflammatio, humorum adfluxus, carnis excrecentia, scirrhus, nimia cavitas, laborum durities, caries, ossis fragmenta & similia, quæ prius sunt removenda, ante quam a sarcoticis & exsicantibus laudabilis sperari possit consolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua Galenus meth. lib. IX. cap. XII. hæc præcipit: Si ulcus carum junctum est cum inflammatione partis circumstantis, nisi inflammationem auferes, ulcus fiet fordidius & magis carum. Atque tali in casu confert interne diaphoreticum nitrosum cum aqua florum sambuci exhibitum; extrinsecus vero parti adfectæ saturnina cum camphora decet admove, quæ omnibus reliquis in tali negotio sunt anteferenda: sicut contra in rheumaticis ulceribus, ubi perpetuus in partem imbecilem seri adfluxus consolidationi resistit, fasciæ sive ligaturæ, vino austero rubro imbutæ, totique membro involutæ, partem firmando & hostile humidum avertendo, omne absolvunt punctum.

§. VI.

Si ulcera sunt dysepulotica, & labia nimis tumida cum cavitate paulo majori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter se gerit. Quod si autem nimia, quæ in apostemate magnoque ulcere adest, cavitas impuris scatet fordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetrolque ichores abstergendos spiritus vini injectio, præsertim in putridis & lentius expertibus antiquis ulceribus optima est, cujus etiam in tali casu efficacissimum deprædicat VALLERIOLA lib. V. obs. I. his verbis: mira profecto vis est in detergendis ulceribus & glutinandis, præsertim nervosarum partium, ut diuturna observatione nobis est comprobatum, quæ nihil præstantius. Idem quoque probatissimus auctor loco citato in sinuosis magnis ulceribus efficacem com-

Remedia ul-
cus mun-
difican-
tia.

commendat injectionem, quæ quia utilissima, crebraque usua nobis explorata est, huc transcribi meretur: Rec. ligni sancti subtilissime pulverisati, corticis ejusdem ana uncias duas, aristolochiæ longæ, centauremin., absinthii, agrimon. caudæ equinæ, sol. oleæ, myrrhi, pimpinell. consolid. mai. ana manipul. unum, cort. thuris, myrrhæ, sarcocoll. ana unciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis despumati uncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cujus colatura fiat injectio in ulcus, addendo hora injectionis aqua vitæ cl. unciam unam pro qualibet vice. Quandoque etiam, ubi ingens sordities, putredo & corruptio adfuit, ego aquam, cum viride æris decoctam, aut lixivium scoriarum reguli antimonii, eximiam tulisse opem meminî. Mox enim hæc ipsa corrodunt & nigredinem inferunt, sicut in unguento ægyptiaco animadvertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Ad duritiem, & carnis excrecentiam extirpandam, nihil adhuc præstantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, aluminisque usti pulvere. Caries autem, quæ tam offibus quam ulceribus summæ est perniciæ, felicissime sæpe, licet difficillime tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto interiorum usu, inveterata & pro insanabilibus habita narium & faucium ulcera ex voto perlavi. Mirifice enim oleum hocce æthericum putredini resistit, & subtilitate sua in minimos ossium tubulos penetrando, ulteriorem putredinis progressum impedit. Sed necessè est, ut in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, si inde auspiciatus obtineri velit effectus. Quodsi autem admodum magni & profundi adsunt sinus, & sicut in fistulis, canaliculi occulti hinc inde distorti, tum certe res majorem exigit dexte-

ritatem, & optimum solet esse auxilium, ut occultæ & latebrosæ hæc viæ vel discendantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, amplientur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata est, ex oleo & cera assatis facta & compressa. De scirrhis autem & fistularum callositatibus in sequentibus seorsim dicetur.

§. VIII.

Remotis igitur obstaculis, quæ sanationem præpediunt, aggredienda est ipsa ulcerum occlusio & curatio, ubi statim se offert questio, an statim sarcoticis exsiccare, an prius pus movere conveniat. Quodsi vero meam interponere licet sententiam, minime certe pro sanando ulcere protinus topicis, siccantibus uti statuo; qua quidem in re inter alia plura exempla confirmat me insignis SANCTORII locus, quem de indicantium æquilibrio lib. XV. cap. VII. habet: *vidimus in Hungaria empiricum, qui ob hujus methodi insitiam miserime ulceratum hominem traxerat. Hic erat miles ulcere sordidissimo cum phlegmone correptus, empiricus utebatur exsiccantibus. His ulcus modo videbatur sanari, at modo sordidius & magis carum effici, & nunquam poterat ad sanitatem pervenire. Tardem me in consilium vocavit. Novi inflammationem magis valere, quam ulcus & cavitationem, eamque alio modo non tolli quam suppurantibus. Jussi itaque, ut farina, lac, & pinguedines applicerentur, post quorum usum brevi apparuit album pus, quod erat signum, humores esse concoctos & suppuratos. Atque utilissima hæc cautio, in quavis ulcerum curatione merito debet attendi, purisque generatio exsiccationi premiti, si mox caveamus, ut ne unguentis pinguibus id perficiamus, prout rectissime docet HIPPOCRATES liber. de*

Sarcocoll. ca an pus moveat. tibus præmiti- cenda?

Remedia excrecentia; caries & ulcerum singulorum.

ulcer. §. IV. qui oleum & quæcunque molia aut oleosa medicamenta ulcers applicare negat, nisi jam valde ad sanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo reddit, ut in ulceribus, quæ nervosas, tendinosas & membranosas partes occupant, mera balsamica adhibeamus, ex quibus eminent essentia succini, balsamus Peruvianus, sulphuris, oleum hyperici & similia, quæ vel sola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam consolidationem contribunt. Si vero carnosa loca patiuntur, unguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello ovi & melle confectum omne abfolvet punctum. Demum, ad incarnationem præstantissimum est balsamum Peruvianum; & si nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancr. vel antimonium diaphoreticum inasperum in exsiccano egregie se gerunt. Neque emplastris carere possumus, ex quibus saturnium, diapompholygos, opodeldoch & stipticum maxime in præfenti negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplasmarum
usus.

Sunt quoque, præsertim chirurgorum plurimi, qui cataplasmata in sanandis ulceribus multum prodesse contendunt. At vero, quid de horum usu statuendum sit, edocere nos poterit HIPPOCRATES qui *lib. de ulcer.* ita perite disserit: *quadam ulcera cataplasmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetustiora & quæ sunt in articulis, & in lib. de medico sect. X. f. IV. hæc habet: cataplasmate per ambitum ulcers utaris. Nam hic usus cataplasmatum & artificiosus est, & multum prodesse potest. Videtur enim ulcera oporculari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteum autem conterendum est, ac emolliendum, quia partibus extra vulnus circumfisis cataplasma prodest. Quibus divus ille senex vide-*

tur innuere, non esse hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum eius applicandum. Siquidem cataplasmata, ex herbis discutientibus, sale tenui oleoso turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vasis vicinis stagnantes corrigendi, & balsamica virtute ad promptiorem motum melioremque temperiem reducendi, sicut vel unice in discutientibus minoribus licet animadvertere.

§. X.

Aggredimur jam morbos difficilios sanandos, scirrhum atque cancerum, qui ubi semel vires sumserunt, omnem respuentes artem ad lethum ducunt miserimos ægrotos. In ipsis autem, si internam spectamus opem, omnia prope similiter conveniunt remedia, quæ in generali ulceturum curatione prodesse diximus. Prosent enim decocta diluentia & sanguinem purificantia, prosunt diaphoretica & leniora laxantia, ut fere sunt portiones, quæ ex folior. fennæ f. stipt. drachma una, rhubarb. electi scrupulis duobus, cremor tartari drachma una & dimidia, mannæ elect. uncia una & semis, invicem in aqua commun. uncis octo solutis pro una dosi confici possunt; non exclusis demum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viscidam & acrem dissolvendam ac corrigendam poscente necessitate tam laxantibus in forma pilulari, quam sudoriferis possunt admisceri, ita tamen, ut ne corpus fortiter commoveant, sed ut tantum humores spissos & ad coagulum pronos liquetificent: nam omnia motus augmentia hic cane pejus & angue sunt fuggenda.

§. XI.

Quod attinet ad usum externorum, quæ in duris & scirrhosis glandularum tumoribus, cancerosum virus in

Scirrhi
& canceri
curatio
interna.

Scirrhi
medela
externa.

sinu fontibus, ullo modo suppetias terre, verumque ulcus cancerosum avertere possunt; scire licet, si unquam, certe in hisce carcinomatibus ancipitis esse eventus remedia externa: utpote oleosa, pingua & emollientia, corrosiva acra, spirituosâ volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & sphacelationibus arcendis præstantissimi sunt usus, malum plerumque exasperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplastrum Barbette saponatum, cum camphora & oleo hyoscyami malaxatum, nec non resolvens *Joannis Agricola*, quod in *chirurgia ejus parva* descriptum existat. Quo etiam pertinent emplastra & linimenta resolventia temperatiora, ab Hildano commendata, quæ neque ex nimis calidis & acerbis, neque ex nimis mucilaginosos & pinguibus conflata medio quasi modo se habent, & ita parantur. Rec. gummi ammon. unciam unam, olei amygd. dulcium, lilior. alb. pingued. gellinæ ana uncias duas, succi cicutæ uncias quatuor, aceti scillitici uncias duas. Misce & digere per diem & noctem, lenissimo igne tractes, ne nimis cito succus & acetum absumantur, & spissum fiat linimentum. Sic etiam tale præscribit emplastrum. Rec. emplastri de mucilag. & meliloto anatica portione uncias duas, gummi ammon. in aceto scillitico soluti unciam unam & dimidiam. M. & si opus est, ceræ addeparum. Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æstimaunt plumbi laminam, mercurio vivo unctam & impostam; alii iterum fumos acidos parti scirrhusæ admittendos resolvendi sine commendant, & huius generis plura. Si ullum vero remedium tuto & cum emolumento potest applicari, est profecto simplex cataplasma nulli in lacte cocti, pluribusque linteaminibus in-

voluti, ut ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et a domestico hoc remedio, si ter vel quater in die sub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancerosorum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretiosissima summoque studio excogitata medicamenta præstare poterant.

S. XII.

Singula hæcenus dicta provide administrata interdum efficiunt, ut non modo inflammatio, quæ proximum ad cancerum gradus est, satis diu a scirrhis avertatur, morbusque tolerabilis fiat; verum etiam, ut materia stagnans folliculisque glandulosis impacta sæpe in principio per venas resorbatur, & sic scirrhus vel evanescat, vel in ulcus benignum abeat. Idque eo magis potest obtineri, si dicta conveniens jungatur, quæ in eo potissimum consistit; ut in sex rebus non naturalibus iusta servetur temperies; quo sine omnia debent caveri, quæ noxia esse in theoria ulcerum docuimus.

Dietæ simulatio habenda.

S. XIII.

Longe vero strictius servari debent diutiores dietæ regulæ quando cancer jam apertus in ulcus mali moris depascens abiit, quoniam præter accuratiorem dietam pauca sunt medicamenta, quæ sufficientem opem præstant; nisi id fatagat medicus, ut pro circumstantiarum ratione supra commemorata interna præscribat. Extrinsecus vero, ubi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, instar fungi excrescit, & a parietibus compressus ichorem fundit tenuissimum summeque rodentem, non sine fructu insperguntur antimonium diaphoreticum, cerussa antimonij, crocus martis aperitivus, & pulvis ranarum exsiccatarum,

Canceri apertura in de externa,

tarum, superposito emplastro diampompholygos cum saturninis, vel emplastro Barbette cum camphora & hyoscyami oleo subactò, quæ partim ichorem imbibendo exsiccant, partim scirrhosam materiam resolvunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per intervalla gravissime sæviunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum infigni levamine applicatur aqua solani cum albumine ovi & sacchari saturni panxillo conquassata, extracto simul croci, papaverisque rhæados addito. Quodsi vero, ut sæpe fit, ramus vasis sanguiferi apertus largam sanguinis copiam stillat, nimiumque fluxum cohibentia exposcit, tum fortiter adstringentia hic locum minime inveniunt, sed præstat spiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex spiritus vitrioli destillatione remanet, cum ovi albumine miscere & adponere, vel etiam sanguinem draconis, cum albumine ovi mixtum, itemque pulverem radice consolidæ major. saucia- tis vasis admovere.

§. XIV.

Exstir-
pacio an &
quando
admit-
tenda?

Nunc peculiaris executiunda est quæstio, an scirrhus & cancer excindi possint? Nos in ferendo judicio ita sentimus, quod omnino talis exstirpacio in certis casibus admitti debeat, quia non modo gravissimi reum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorat, verum etiam ex verissimo CELSI effato remedium anceps experiri præstet, quam nullum. Si quis vero scirrhum & cancerum eradicare cogitet, cogitare simul debet, an nullo alio medicamento possit mitigari, aut curari, & annon ager in pejorem statum coniceretur, si malum exstirpandum præberet, quam si retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Par-

vus enim & incipiens scirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetusti reculant. Neque minus locus debet examinari, in quibus scirrhusa labes residet. Sunt enim loca, ut præsertim inguina, uterus, nares internæ, fauces, parotides &c quæ exstirpationem plane denegant ob arterias, venas & nervorum furculos circumscitos, sive suppositos; unde facile hæmorrhagia suscitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi sustinendæ sint suppartes, & qualis interna humorum sit constitutio. Hæc enim si cacochymica est, nihil juvabit exstirpacio, quia in alia parte malum facile repullulat; sicut ego scirrhum in una mamma obsecissum, postea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, si scirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, simul occupat. Tum quippe in uno loco excisus, in altero incrementum sumit. Imo denique multum refert scire, an mobilis adhuc & liber sit scirrhus & cancer, quod cognoscitur, si digitis pressus in omnem partem potest moveri, & si cutis manu arrepta potest elevari. Quæ ubi aliter se habent, indicio est, quod jam cum aliis vasibus & membranis calliosis in unam coiverit massam, ideoque minime cum ignoremus, annon magna vasa per ejus corpus divaricentur, quæ dissecta sanguinem ad mortem usque fundant.

§. XV.

Varii autem hæcenus innotuerunt exstirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum scirrhus v. g. in mammis manu, vel instrumento quodam prehensus, & a corpore abtractus una sectione totus abscinditur; vel si facta transversali in crucis formam incisio-

Exstir-
pationis
modi.

effusione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & a membrana adiposa, cui interdum in inferiore sui parte adhærescit, separatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitiosa est. Alii, in magno scirrhus e. g. mammarum eradicando infra scirrhum furcam, vel magnas acus filis instructas transfigunt, & tum mammam infra elevationem cultro abluunt: alii iterum, facta cruciformi in integumentis sectione, scirrhum per fila ceracea, cum duabus acubus ipsi transversim inducta elewant eo fine, ut hac tractione panniculus adiposus eo melius citiusque separetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis scirrhosæ compressionem, per ligaturam, per corrosiva, & ignem absoluntur, raro inveniunt locum, nisi in minoribus scirrhis, & canceris, quales e. g. in labiis oriuntur. Ita enim ab unctione, & corrosivis mox eschara emergit, quæ vimignis vel corrosivi ulterius adhibendi in magno scirrhus minuit; dein scirrhus, & cancer admodum raro tam angusto prominent collo, ut ligatura possint constringi, & sensim removeri: in compressione autem metus est, ne adjacentes sanæ partes simul emoriuntur.

§. XVI.

Scirrhi,
& can-
cri uteri
tracta-
tio.

Malighi uteri scirrhi, & canceri magis possunt præcaveri, quam curari. Protulunt autem in principio, antequam malum vires receperit, ex consilio MAJERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata, & semel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in feminis apertionem, si mensium fluxus restitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in casu usitata proficiunt pessi uterini, qui apparari possunt, si pul-
veres artemisiæ, gentianæ rubræ,

aristolochiæ, myrrhæ, fabinæ, & hellebori nigri tenui sacculo inclusi, & vino malvatico humectati utero admoventur. Quo etiam referri merentur tumi, ex lixivio scoriarum antimonii in uterum excepti; quibus remediis omnibus egregia inest facultas obstructa vascula referandi, humores tenaces minimisque tubulis inhærentes dissolvendi, ipsaque venarum oscula aperiendi, ut sanguis menstruus, vel fluor albus, quorum suppressio plerumque causam præbuit, rursus suum sortiatur exitum. In ipsa ulcerosa uteri labe, quam ex saniosæ pariter ac foetidissimæ materiæ profluxione cognoscere licet, non tantum pudenda a rosione sunt defendenda, & a tumore, qui plerumque jungitur, liberanda per emplastrum Barbette cum flor. sulphuris vigoratum, verum etiam cum fructu suscipiuntur injectiones liquorum balsamico consolidantium huius compositionis: Rec. aquæ d'arquebuse uncias quatuor, essent. succini, myrrhæ, balsami de copai-
va, gummi elemi ana drachmas duas, mellis rosati unciam M. D.

§. XVII.

Præter hæc véro, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior salus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis possit obtineri. Etenim hæc aquæ, prout innumeris conitat observationibus, in uteri vitis, a quacunque sere causa abortis divinam plane opem exhibent, dum obstructiones removendo, liberiores sanguinis, & humorum circuitum, sicut per universum corpus, ita etiam per vasculosum uteri viscus efficiunt, adeoque in impuris sordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter se gerunt. Et licet solæ non semper sufficiant, nec totum curationis opus absolvant, scire tamen licet, quod ad reliquam curationem felicius peragen-

Caroli-
narum
usus in
ali casu.

ragendam commodam sternant viani; nisi jam morbi vis ita invaluerit, ut omnem hominum medelam penitus spernat.

S. XVIII.

Tumores glandularum benigni quoniam du gegerentur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus, & ulceribus pauca addere placeat. Probe enim sciendum est, non omnes glandulosarumque partium tumores in ulcerationem abeuntes statim pro cancerosis habendos esse, sed ab iisdem in eo maxime differre, quod laudabile album, cœctumque pus fundant, dolorem mitiorem minusque pungitivum habeant, neque venas circa tumorem varicosas gerant, & curationem admittant. Minime tamen negari potest, quod hi tumores inter se ipsi discerpant, & plus minus benigni vel maligni æstimandi sint. Ita malignis acutis accenseri debent pestilentialia, malignis chronicis bubones, ex gonorrhœa quocunque modo suppressa, vel ex impuro coitu suborti: alii enim a prohibita transpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris semper indolis esse solent. Sæpe ejusmodi glandularum subaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præsertim acutis superveniunt, & vel cum febris symptomatumque decremento critici salutares, vel cum augmento symptomatum juncti, symptomatici esse solent: sæpe etiam sine omni febre, licet non sine febrilibus commotionibus sua sponte exsurgunt. Id quod sæpissime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, sive seroso-februticis, si consuetæ, & critice excretiones per menses, hæmorrhoides, sudores largiores, coxyam, & rheumatismos deficiunt, item in iis, quibus ex utroque sexu erysipelas tædæque scabies ad habitum corporis propelli desinit. Similes tumores, præsertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adulescentes, succulentiores, qui co-

ryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui a primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

S. XIX.

In curatione rite peragenda aut discussio, aut si hæc obtineri nequit, suppuration est promovenda. Atque ideo interne conveniunt decocta sanguinem purificantia sudorifera, interpositis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero discutiendi sine sub ipsa sudoris expectatione applicare expedit cataplasmata, quæ optime fiunt, ex radice sigill. salom. farina fabarum, herbis clærofol. petroselin. flor. sambuci, semine cymini, baccis lauri, juniperi, croco, &c. in vino coctis. Neque via suo caret, præmissis emollientibus, & antispasmodicis, qualia sunt emplastrum de meliloto cum specinate ceti, croco, oleo hyoscyami, & camphora subactum, postea demum cataplasmata discutientia adhibere, quia sic stagnans humor tenuior, & mobilior factus dein per poros melius vel transpirare, vel per vasa potest reflueret. Quod si vero non amplius discussionis locus est, sed propter auctam magnitudinem, dolorem, & majorem humorum affluxum, natura suppurationem molitur, hæc non melius poterit promoveri, quam per emplastrum diachylon simplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc, & citius per cataplasma, ex cepis sub cineribus coctis, radice lil. alb. sicibus, farina fabarum, melle, croco, vitello ovor. invicem mixtis confectum. Quando natus est abscessus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta ad interiora conversâ vix sanabile ulcus producat. Facta apertura purificatio ulcers, & consolidatio optime perficitur balsamo vulnerario, quod ex aloë hepatica, succino, myrrha, gummi elemi, floribus rosarum, balsamo Peruviano, & de copaiva, melle, cum spiritu vini

Quomodo tractandi.

vinum extractis, & cum oleo hyperici vetusto, paucisque guttis balsami sulphuris antimoniatum, vel terebinthinatum remixtis parari potest; vel etiam balsamus Arcæti, item oleum vitellorum ovorum & hyperici vetustum, in quibus myrrha soluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta sunt, in tali casu adhiberi possunt, superposito semper emplastro Barbette emolliente.

§. XX.

Quid pro- Sæpe accidit, ut propter magnam
fit, si u- duritiem & materiæ immobilitatem
rationi tumor ad suppurationem pervenire ne-
re situm queat; tum vero videndum, ne can-
crosæ indolis fiat, ut maximis metuendum est in parotidibus & glandulis colli, si in cacochymicis, scorbuticis & ætate proveciores. Optime autem averiti potest periculum, si præter remedia interna depurantia, extrinsecus emplastra ex gummis, ut est emplastrum manus dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cervi, vel tataris foetido malaxatum, item emplastrum Agricola ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, si in imo delitescentes magis ad interiora vergunt, & si valde duri, renitentes & dolorifici sunt. Hi enim omnes difficilius discutuntur & suppurantur, quam qui molliores sunt, & non adeo dolent, ut in sanguineis, sanguineo phlegmaticis & ætate junioribus.

§. XXI.

Tumores Nee denique omitti debent molesti
testium testium tumores. Licet autem testes
quomo- glandulis accenseri non possint, ni-
do cu- hilo tamen minus, quia in eo cum
randi? glandularum fabrica conveniunt, ut ex innumeris fere capillaribus vasculis invicem convolutis contexti sint, pariter ac ipsæ glandulæ duris & scirrhosis tumoribus sunt obnoxii. Conferunt autem externe foci ex lacte cum floribus sambuci & chamomillæ cocto affictæ parti crebrius admissi, nec non emplastra emollientia, cum

floribus sulphuris, ipsoque balsamo sulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam resolvendi, incidendi & discutendi præstant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAUTELE ET MONITA
PRACTICA.

§. I.

Ulcera, quæ a causa præsertim interna originem & sustentationem recipiunt, curationem raro admittunt, nisi hæc convenientibus internis adjuvetur. Peccant in hoc maxime chirurgorum plurimi, qui nimis auaces ut plurimum sine medico soli perarduum curationis opus aggredimur, & posthabitis internis sanguinem purificantibus remediis secant, urunt, ungunt, & quævis alia tentant: quæ ratione non modo nihil profuturum morbumque diutius protrahunt. Quod vero sicut malitiosum proboque viro indignum est; ita ego, ne quis solis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo.

Cautele
circa in-
terna ulcero-
sus.

§. II.

Ulcera cujusque generis in subiectis impuris minime cito debent excipari: his enim sæpe sanitati sunt, & non secus ac fonticuli corpus a mille aliis malis immune præstant. Quæ quidem in re audiendus est SEVERINUS, de noviss. observatis abscessibus capite XXX. ita differens; *singulare est eorum ulcerum, quæ consilio naturæ prout dentis parantur, quæ quoniam in nostram salutem excitata sunt, facinus esset, eas aut amolari aut temere cobibere. Tame si etiam baud vitiosum est illud opus; nihilominus quia cum profectu animæ sit, amplectendum est beneficium. Si quis vero temerario ausu consolationem instituit, morbos sæpe pejo-*

.. circa
consult-
da lo-
nem.

peiores cosque infanabiles accersit; unde ego post talia ulcera intempe-
stive oclusa pleuritidem, asthma,
cœcitatē, vertiginē, mentis aliena-
tionem aliaque plura mala vidi
subnata. Et hinc etiā est, quod inter
pessimas notas & instantis mor-
tis præsignia referri soleat, si ulcus,
quod antea fluxit, siccum & vel li-
vidum vel pallidum evadit. Hoc
enim si sit, designat vim naturæ ni-
mis depressam; qua pereunte motus
& influxus sanguinis membra a cor-
de remota deserit; unde hæc coar-
ctantur, horrent, frigent & arida
fiunt; adeoque etiā ulcera manare
desinunt.

§. III.

Quid an-
te exstir-
pationem
facien-
dum?

Si a signis supra recensitis scirrhi
indicator exstirpatio, corpus antea
bene est præparandum commodo vi-
ctu debitisque medicamentis, quia
corpore non repurgato, facillime san-
guis impurus in alio loco scirrhosam
labem resuscitat. Animus quoque
ægroti spe boni eventus est lactan-
dis & prudenter firmandus ad ope-
rationem fortiter instinendam. Quo
autem vires refocillentur, porrigere
debet analeptica, quæ inter eminet
vinum bonæ notæ Rhenanum, cum
cancrorum lapidibus & theriaca re-
mixtum.

§. IV.

Quid post
eandem?

In ipsa operatione omne morbo-
sum est eradicandum; alioquin si
quam minimum relinquatur, malum
recrudescit, & ex scirrho dein can-
cer fit. Si quid vero præter culpam
chirurgi operantis remanserit, ad ra-
dicitus exstirpandam labem pulverem
mercurii præcipitati adhibere expedit,
cavendo tantum, ne salivatio
excitetur. Tum quoque post exstir-
pationem per sat longum temporis
spatium interna sanguinem depuran-
tia & relictum seminum corrigen-
tia cum accuratio vivendi ratione
sunt continuanda, ne pus, quod tum
generatur, per venas sanguinem in-
grediatur, aut si quid forte ingres-

sum sit, denuo eluatur. Quod vero
ut eo melius fiat, cavendum simul
est, ne per remedia fortiter suppu-
rantia nimia fiat puris generatio. Ce-
terum consolidatio, sicut in alioul-
cere fiat.

§. V.

In cancro patente & exulcerato si
febris lenta accedat & hæctica, com-
mendari merentur ad nimium calo-
rem refrænuendum, emulsionēs tem-
perantes, lac asinum & juscula nu-
tritiva medicamentosa, nec non ge-
latinæ ossium, ex rasura cornu cervi
& eboris cum succo citri & vino Mo-
sellano confectæ. Denique, si cre-
briora animi deliquia mortis pericu-
lum indicant, potionēs analepticæ
ex aquis destillatis paratæ, & modi-
cus vini haustus cum externis reso-
cillantibus languentes spiritus paul-
lummodo suscitant.

§. VI.

Interne, si dolor cancri excessi-
vus est, & ægri opem nimis urgent,
ad hunc placandum admitti possunt
leniora anodyna. Sic ego in acer-
bissimo uteri cancroso dolore miti-
gando, summam anodynorum ad
tempus vidi efficaciam, atque inpr-
mis potionēs, ex aquis papaveris rhoeados,
flor. pæcon. lilior. convalli. sy-
rup. papaver. alb. & pæveis guttis
essentiæ anodynæ præsens attulisse
levamen. Qua quidem in re me
confirmat experientia RIVERII, qui
in praxi lib. XV. hæc habet: *vidimus*,
inquit, *mulierem cancroso mam-
ma laborantem, quæ singulis noctibus
per quatuor menses laudani opiatigra-
na duo vel tria innoxie & cum ma-
ximo solitio sumisit.*

Cancer
circa
anody-

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

Vir generosus septuagenario ma-
jor, robustæ & obcæ constitu-
tionis, non nisi semel in anno ve-
næsectionem admittens, nocte ali-
quant-
Tumor
sanguis-
neus a-
perius &
felicitæ
consoli-
datus.

quando in tenebris urinæ reddendæ gratia assurgens in humum proster-
nitur conclavis, gypseo lapide strati;
unde ingenti percussus terrore non multo post de gravi cruris dex-
tri circa genu dolore conqueritur. Intra
biduum subiequebatur tumor, qui paucorum dierum intervallo ita
incresecebat, ut capitis humani magni-
tudinem æquaret. Vocabantur auxilii
terendi causâ chirurgus & medicus,
qui conspectum tumorem, doloris
expertem paucaque rubedine cin-
ctum extrinsecus tractabant emplastro
de sapone camphorato, desuper
imposito cataplasmate, ex herbis ru-
tæ, scordii, cardui benedicti, floribus
sambuci, camomillæ, baccis lauri,
juniperi, &c. in vino coctis, & cum
spiritu salis armoniaci remixtis. Interne
tinctura offerebatur bezoardica
camphorata & pulvis lapidum
cancrorum cum vino, sed nihil inde
æger sentiebat levaminis; ut potius,
aucta tumoris magnitudine, totius
corporis lassitudinem experiretur. Ego
itaque cum re probe pensitata, cutini
inter & musculos materiam extravasatam
judicabam, tumorem scalpello
aperiendum precipiebam; unde purus
sanguis effluebat ad libras fere duas,
subiequente sero purulento sanguine
tincto. Tumor detumescens facta cum
silo ceraceo exploratione, amplitudinem
cavitatemque sat magnam nactus videbatur:
quare conficiendum curavi liquorem
traumaticum, ex myrrha, aloë rosata,
gummi elemi, tacamahaca, floribus
rosarum, hyperici, niellefolii & balsa-
mo Peruviano cum spiritu vini rectifi-
cato digestis, & in essentiam redactis
vulnerariam, quæ cum melle rosato
remixta, ad uncias fere duas quotidie
siphonis ope injiciebatur, superpositis
emplastro & cataplasmate jam laudatis.
Internam ferebamus opem elixirio nostro
ballamico pulveribusque bezoardicis;
& ad vires reficiendas, quæ cum ap-
petentia ciborum, intercurrente su-

dore frigido & anxio, valde labasce-
bant, modicus subinde haustus vi-
ni optimi Hungarici permittebatur.
Vinculis postea laxatis, loco san-
guinis indies magis magisque pusel-
fluebat optimi coloris & consisten-
tiæ, & intra quinque septimanas
æger consolidato ulcere exoptatæ red-
debatur sanitati.

OBSERVATIO II.

Non possum, quin observationem
subjungam aliam, præcedenti non
nisi eventu dissimilem, quæ ita se
habet. Vir sexaginta annorum po-
dagricus, vitæque sedentariæ & an-
xiis semper curis addictus in dextro
brachio tumore corripiebatur, duro,
dolorifico, lividumque colorem re-
terente, qui frustra adhibitis variis
generis externis, mutata sede, ad
dextri lateris pectus circa mamillam
proserpebat, exigua tantum duritie
livelcente in brachio relicta. Jun-
gebantur brevi post virium & ap-
petitus defectio, pedes tumidi & tulsis
cum spirandi difficultate vehementis-
sima. Accersitus medicus atque chi-
rurgus apertionem tumoris confi-
denter suadebant, quam ego ægro,
cum & meum flagitaret consilium,
serio dissuadebam, quoniam pericu-
ta ipsius constitutione morbi-
que indole, non purulentam inibi ma-
teriam, sed potius humorem valde ro-
dentem putridum contineri prævide-
bam, & externi aeris admisione in-
ternam putredinem adauctum iri au-
gurabar. Atque eventus respondit
præfagio. Medicus enim, amicum re-
spuens consilium, me absente tumo-
rem sat magna incisione ipse ape-
ruit; unde loco expectati puris,
sanguis valde dilutus cum acri icho-
re mixtus ultra mensuram effluxit.
Injecta quidem essentia mirthæ a-
quosa, quæ etiam interne adsume-
batur, sed altero die rursus similis
promanavit materia, donec tertio die
tanta

Tumor
sanguis-
neus a-
perius
letalis.

tanta successit hæmorrhagia, quæ nullo fitti auxilio poterat, sed sanguinem cum vita exhaurebat. Tumore aperto cavitas sat ampla reperiebatur sphacelo corrupta: in thorace & abdominis cavitate serum conspiciebatur collectum, & pulmo in latere sinistro putrida ac purulenta materia totus consumtus.

EPICRISSI UTRIVSQUE CASUS.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & medicus & chirurgus probe debet callere periteque distinguere. Nostri quos adduximus, dicendi sunt sanguinei, qui a stagnante sanguine enati largam huius copiam per sectionem fundere solent. Atque in eo discerni debent ab abscessibus vel apostematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fovent, ideoque minus alunt periculi. Merito autem ejusmodi tumores distinguendi debent in benignos & malignos. Benigni sunt, qui, sicut in priori casu observavimus, in subiectis sanis a contusione, vel alia quacunque externa causa prægressa, intra breve tempus subnascuntur, ne ullis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eveniunt in sanguineis, quorum minima vasa sanguine repleta turgent, quæ vi externa disrupta brevi tempore effuso sanguine in muscutorum & tunicarum interstitii ingentem formare tumorem possunt. Nisi tum extravasato sanguini per incisionem pareretur exitus, non modo hic longiori stasi corruptus & acrior factus partis læsæ consolidationem impedit, verum etiam a putrido humore per vasa resorpto, corporis viriumque debilitas & lentus hæcticus calor subsequuntur. Neque in sano homine, cujus humores blanda gaudent temperie, pertimescenda est apertio, sed speranda inde potius melior salus & exoptata consolidatio; idque

eo magis, si in cavitatem balsamici injiciuntur liquores; qui non modo putredinem arcent vasculasque apertas occludunt, sed & consolidationis negotium eximie promonent. Alia vero tumorum malignorum est ratio, qui non tam in corpore puro & sano, sed in impuro, cacochymico & scorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læsionem, sed potius internam humorum depravationem pro causa agnoscunt, qui extravasati summamque acridinem adepti vasa & substantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in instanti, sed sensim paulatimque producantur, sicut in posteriori casu animadvertere licet, ubi tumor per plures menses subitit, ante quam humore ad pectus translato mamillam occupavit, id quod utique internam substantiæ carniæ erosionem per totum brachii tractum ostendit, qui etiam corrolus, facta sectione inventus est. Enim vero, negari minime potest, quod omnes hi tumores lethales habendi sint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, si apertio acceleratur. Namque admissio aere atmosphærico vel humorum putredo partiumque adjacentium sphacelatio promovetur, vel hæmorrhagia excitatur incompescibilis, quæ vires cum vita brevissime adimit. Quod vero si metuendum est, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in injectione liquoris balsamici non aquei, sed spirituosius, quo non modo lauciata vasa constringuntur, sed ulterior quoque putredinis progressus & sphacelatio ad tempus avertitur.

OBSERVATIO III.

Vir generosus sexagenario proxim^{Ulcus} mus, habitu corporis pingui & ^{restitui} spongioso præditus, jam per decennium viduus, laute semper & vino- ^{meritis in} sae diætae indulgit, nullaque fontica ^{collo.} valetu-

valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus est, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam secandam præbuerit, fontemque soterium Pymontanum per aliquot annos potaverit. At vero cum officii, cui admoventur ratio posceret, ut sub vere maxime & autumnus, tempestate frigido-humida & nebulosa in sylvis circa aquarum stagna commoraretur, & insuper quoque venæsectionis strictiorisque diætæ impatiens ad genium suum inordinate viveret, accidit proh! dolor superiori anno mense Novembris, ut circa tempora supra aurem dextri lateris tumore afficeretur inflammatorio & ulceroso instar cicercis, quem dicunt furunculum. Leve videbatur malum & vix medela dignum, sed brevi post, cum nosster in convivio se cibo & potu nimium repleverat, aerisque vespertini injuriis exposuerat, tumor ille cum dolore valde crescebat, qui ante maturitatem a chirurgo apertus, ichorem fundebat sanguineum, labia recipiens subtumida & fere crustosa. Fugit me, quam sibi in medendo viam medicus æque ac chirurgus tum temporis elegerint; postea vero, cum ego consilii ferendi causa advocaret, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, jam glandulas occupabat parotides; quare ex meo consilio emplastrum imponebatur diachylon, item Barbette cum camphora oleoque hyoscyami subactum. Ex aure dextra materia promanabat saniosa, & maxillam tumore compressam æger nec poterat movere, nec solidi quicquam deglutire. Exacto triduo post aures ingens fiebat abscessus, qui denuo quidem aperiebatur; sed nihilominus materia purulenta ad colli glandulas descendens, ibi novum formabat tumorem, qui recusata incisione sponte disruptus in ulcus abibat vere cancerosum, tamque profundum, ut ibi decurrentes nervi, arteriæ & venæ, imo denique cætopha-

gus & aspera arteria, absumta sensim pinguedine, denudata conspicerentur. Dabantur in principio ad alvum, quæ clausa erat, decudam, impetumque humorum a capite divertendum leniora laxantia, medicamenta sanguinem purificantia, & juscula herbarum antiscorbuticarum medicamentosa; extrinsecus vero liquores balsamici syphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac singula imminentem sanguinis corruptionem avertere vix poterant, ut potius invalescente calore, siti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu ulcuscula prodirent sublivida, ipsorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem sub insigni virium decremento, crebriores accedebant lipothymia, & imminens moriendi necessitas nono die omnium-miseriarum exoptatum afferebat finem.

EPICRISIS.

Varia in præfata morbi historia occurrunt momenta, quæ singularem mererent considerationem.

1) Si tot tantorumque in nostro ægroto malorum scrutamur originem, nullam certe aliam invenire licebit, præter scorbuticam sanguinis & humorem dyscrasiam, quam sibi procul dubio lauta & inordinata vivendi ratione, aeris frigido humidi usura, & omissa consuetæ sanguinis missione contraxit. Tali enim ratione sanguis in viro, ætate jam multum proveccto non solum copia & spissitudine increvit, verum etiam, cohibita transpiratione facile pravam induit diathesin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus ansum præbuit facillimam.

2) Merito reprehendenda videtur chirurgi in aperiendo primo tumore festinatio, quæ proh! dolor factum est, ut ichor tenuis acrior & magis nocivus redditus vicinas partes ardefficit similique labe infecit. Id quod

in subiecto senili, ac impuro in partibus multa pinguedine obstitit, ut collum est, eo citius potuit obtingere. Namque digna notatu observatio est, quod corruptio in pinguedine oborta, & a sanguine inibi stagnante illata celerrimo serpat progressu, vixque ulla possit ratione cohiberi: quare non mirum esse debet, cur etiam in præsentis ægroto subnata in pinguibus locis corruptio mox tanta sumerit vires, ut consumtis partibus suppositis, arteriæ, venæ & nervi in conspectum prodierint.

3) Notabilis est ulcusculeorum in variis locis proventus, digitorumque inflammatio, quæ summam sanguinis corruptionem indicat luculentissime. Augmentum vero ipsa recepit a materia purulenta in sanguinem delata, quæ hunc tetra putrilagine inquinavit, & in motum coniecit putredinosum; unde febris, inflammatio, lipothymia & vitæ clausula mors.

OBSERVATIO IV.

Tumor
cancer-
sus post
puerpe-
rium.

Femina generosa, octo supra trigessimum annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra semper valetudine gavisæ, ante septem circiter annos in puerperio a nimio lochiorum fluxu varia experta fuit symptomata, maximoque hemiplegiam dextri lateris, passiones hystericas, cordis palpitaciones, & rheumaticas faciei artuumque deflexiones per tres fere annos ab eo tempore persevere debuit. Consuluit itaque harum pertæsa molestiarum medicamentum, qui salivationem suasit mercurialem eo effectu, ut admodum vehemens frigoris sensus, quem ne calidissimum quidem conclavis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque molestæ artuum deflexiones, cum tumore & exulceratione iunctæ ægram miserrime discruciant. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt levaminis, ut potius dein in media

mammæ sinistra regione supra papillam durus accesserit tumor, qui spreto externorum ope brevi ita increvit, ut ovum ascerinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cœuleis circumdatus dolores pungitivos & prope lancinantes, præsertim ab applicato emplastro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi est hilaris; præservandi autem scopo meum postulavit auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Affectus, quo præsens laborat femina, tumor est cancerosus, qui non modo ex colore livido & lapidea duritie partis glandulosæ, verum etiam ex doloribus pungitivis sat clare cognoscitur. Prima huius mali origo deducenda videtur a puerperio, ex quo plurimæ mulieres relurgunt morbosæ, si vel saluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerint servata, vel si lochiorum fluxus quocunque modo peccaverit. Potissimum vero in præsentis casu largissima sanguinis in partu profusio accusari debet, qua corpus debilitatum postea loco sanguinis boni ac laudabilis multas serosas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte a massa sanguinis segregatæ variis subinde molestis, & speciatim quidem rheumaticis faciei & artuum deflexionibus, glandularumque tumoribus ansam dederunt. Jam quidem hoc sine utilissima sunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remedium vim longissime superat tempestivum thermarum Carolinarum usus. Si quis vero in tali cacochymico corporis statu salivæ profluvium mercurialibus temere molitur, plus semper nocet, quam prodest. Etenim, cum validiora hæc medicamenta ipsa tacta partium nervosarum & glandulosarum strictura agant, fieri aliter non potest, quin

OBSERVATIO V.

quin spasmi, si jam in corpore sensibili & debilitato adsint, mirum in modum augeantur: unde non modo præsentēs vasculorum minimorum obstructions confirmantur, verum etiam cecelusi in cute vasculis trigoris sensus inducitur, & a cohibito transpirationis negotio majores in corpore impuritates accumulantiur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod salivatio plerumque sigus partium extremarum junctum habeat, quod eo quidem sine fieri arbitror, ut per inferiorum partium stricturam lymphæ & saliva majori nitu ad superiora, maximeque ad glandulosam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam salivatione, si hæc vel nimia, vel in tempestive adhibita fuerint, externæ partes molesto tentantur frigore, quod nisi mitigatur & ad justam redigitur temperiem, multa succedunt incommoda, quæ in præsentī etiam casu metuenda sunt, ubi durante frigore ad adfectam mammam major humorum fiet affluxus. Ego itaque in consilio ferendo primo omnium suavor & auctor fui, ut alvo, quæ sæpe similiter clausa erat, subducta extrinsecus diligenter adhibeantur frictiones, & ægra per intervalla in balneum aquæ dulcis descendat, ut sanguinis in externas partes influxus revocetur. Deinde, commendavi cutam cum fonte Egrano tepido instituendam, & servandam præcepto accuratorem diætani, vitando falsa, acrida, dura & motus augentia; substituto in potus locum decocto purificante. Extrinsecus tumori duro imponendum suavis emplastrum Barbette saponatum & probe camphoratum cum hyosciami oleum malaxatum, superposito cataplasmate ex semine milii cocto; unde abscessus benignus fiebat, qui secundum artem tractabatur.

Femina generosa quadragenaria, temperamento cholericō sanguineo prædita, semel tantum felici partu filiam exclusit sanam & vegetam, cui ipsa mammas per annum præbuit Ablactato infante in sinistra mamma tuberculum retinuit parvum, & avellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris experts per quinquennium sine molestia tulit; donec ante aliquot menses post perpetuum tristitiæ affectum tumor sensim increfcens per intervalla dolore adsciebatur pungente, majusque præstigiabat periculum. Chirurgus accerlebat artē probe peritus, qui tumorem durum, scabrum, & duobus in. margine tuberculis cinctum extrinsecus spiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne a medico insusum præscribatur vinolum laxandi virtute pollens, & vespertino tempore pulveres absorbentes nitrosi offerebantur: neque decocta instar Theæ potanda, neque pilulæ leniores balsamicæ ad mensium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conservandum omittebantur. Tantum vero aberat, ut vel minimum tumor ille scirrhosus magnitudine decresceret, ut potius cum tuberculis novissime obortis in unum corpus coalescens instar mantis latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctisque albidis interstinctum referret, & doloribus pungivis per intervalla redeuntibus magnas crearet molestias. Quare ego in consilium adhibitus ægram in omnibus tam corporis quam animi commotionibus abstinere, cibos, acidos, salios, dueros & multis conditos aromatibus evitare, bis in hebdomade ad alvum laxandam pulverem rhabarbarinum fumere, & in potus locum decoctum ex rad. chin. scorzoner. & rasura ligni satras ana uncis tribus, rasur. ligni

Cancer
exulceratus.

santali rubri & citrini ana uncia ana & dimidia confectum substituere iussit. Quo vero universa sanguinis & humorum massa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, serum lactis caprini cum cremore tartari paratum, succique herbarum antiscorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & nasturtii aquatici expressis remixtum per mensem & ultra primo mane haurire, & ventriculum juvandi gratia elixirium meum temperare balsamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendavi. Externe tumori scirrroso, qui in perpetuo tepore conservari debebat, imponendum suasi emplastrum emolliens camphoratum, superposito semine milii ex lacte cocto, duplicatisque lintheis involuto, ne humiditas ad partem adfectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus observatis mitiora videbantur omnia. At vero, brevi post infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam placare humiditatem videbatur, & circa instans mensium tempus progressis phlogosis, pectoris angustiiis, partiumque infernarum refrigerationibus, in ipso tumore vas aperiebatur sanguineum; unde sanguinis circiter octo profluebant unciae, ante quam spiritu vini rectificato sisti poterat. Quæ cum animadverteterem, suaseram, ut alvus clysteribus crebro subduceretur, ad sanguinis ebullitionem sedandam pulveris emperantis, ex osse sepia, conchis præp. succino præp. & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodynii guttulis ex aqua, vel emulsione temperante interdum sumeretur; circa mensium vero periodum pilulæ ad methodum BECCHERII confectæ una cum pulveribus temperantibus exhiberentur. Singula hæc tamen prohibere vix poterant, quin scirrhusa hæc excrescentia in ea parte, ubi humidum stillabat, in veram abiret putredinem, verumque ulcus cancro-

sum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris prædictum, brevi tempore magnam acquirerebat cavitatem, magnamque materiam ichorosis, odore teterrimæ fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos sat longa recureret hæmorrhagia, quæ multum semper sanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum adpetentia magis & magis decresceret, & ambo pedes tumore obsiderentur œdematoso. His ita constitutis ego denovo consultus ad ævitendum, quantum licebat, putredinis progressum, externe oleum myrrhæ per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum ulceri inspergendum commendabam, superimposito semper emplastro Barbette saponato & probe camphorato. Interne ad vires resuscitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquæ cinamomi sine vino, melissæ, cort. citri sine vino, rosar. lilior. convall. cerasor. nigror. anatica portione uncis tribus, matris perlar. drachmis duabus & syrups acetositat. citri uncia dimidia, invicem probe mixtis paratam, & denique iusculis alimentosis, ex iusculo galinaceo cum rasura cornu cervi decoctis, succoque citri vel aurantior. alteratis ægram reficiendam præcipiebam. Verum enim vero, conversis in pejus symptomatibus, ægra vi morbi superata succubuit, & sicut audivi, lethali syncope extincta est.

EPICRISIS.

Sistit hic casus integram canceri tam occulti, quam patentis ulcerati historiam, ut eo melius inde cognosci possit, qua ratione hic corpori humano intensissimus morbus oriatur, latiusque proserpendo sese multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora præcipue cadat, vel in iis exacerbetur, quæ longa

longa tristitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix unum datur individuum, ubi non gravis mæstitia prægressa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod satis diu scirrhusa durities, nisi irretetur, in glandulosa parte gestari possit, ante quam periculum corpori intenet. Quam primum vero pellicula summa erosa humor tenuis & aquosus plus minus acris exsudat, jam cancer serpere incipit, atque tum caro quæ procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & oræ rubent, tument, ac fere exulcerantur, venisq; disruptis multum sanguinis effundunt. Ubi notabile est, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad livorem tendat, tumorque & dolor augmenta sumat. Tandem febris jungitur, quæ paullatim cum reliquis omnibus vires sumens tot malis obrutos ægros interficit. In tali rerum statu cura tantum palliativa tam inquam externa locum invenit. Interna talis est, quam supra commendavimus, vitando tam in diæta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime absolvitur, ut partem adfectam repide habentes medicamentum præscribamur lene, quod ulcus sordidum repurget, cavitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi scopi obtineri queant. Pariari autem tale medicamentum potest ex olei olivar. parte una, aceti vini & lithargyrii ana parte dimidia, sub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyrii solutionem & aceti consumptionem coctis, & dein cum oleo rosarum, plumboque usto ac loto in mortario plumbeo in unguenti formam redactis, & applicatis. Expedi quoque eodem sine, nisi jam dictum medicamentum ad ima satis pertingere potest, liquorem infundere, qui ex aqua spermatis ranarum, rosarum, succi solani recenter expressi ana un-

cia una, mellis depurati unciadimidia, & sacchari saturni aliquot granis confectus est, cui interdum etiam, si opus est, unguenti basilici portio addi potest. Sic sæpe humor sat multus elicitur, qui linteo multoties contorto superposito excipiendus est, ne partes adjacentes aggrediatur. Quod si vero ob orificium angustius sordes elui nequeant, scalpello dilatio debet institui. Ubi labia ulceris ita intumescunt, ut in iis venæ disruptæ, sicut in præsentî ægrotâ, multum sanguinis ad plures uncias & libram usque emittant, spiritus vini rectificatus vel solus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodest, maxime si lintheum multiplicatum, quod superponitur, commoda fasciâ satis adstringatur. Sed quid juvant omnia vel acutissime excogitata remedia, nisi ut vitam miseram tolerabilem reddant? Moriendum est abominabili hoc affectu certissime: gerunt enim eodem laborantes putredinem, quam alii post mortem demum subeunt, in corpore adhuc animato, quæ paullatim sanguinem & tenuissimum nervorum succum inquinans lacrum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

ERat hic loci femina, ex gente Judæa, quæ ab onere dorso imposito, indeque forsân una alteraque vertebra subluxata nimium uteri profluvium experiebatur, ita ut fere continua sanguinis profusio extra statum mensium tempus cum dolore hypogastricæ regionis circa umbilicum & matricem summas crearet molestias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, sed in locum ipsius fluor albus succedebat saniosus, cum ventriculi inflatione, dolore intestinorum statulento, alui strictura & abdominis dura instar tympani elevatione junctus. Postquam varia sine effectu medicamenta per dimidium anni ægra adhi-

Uteri
cum
nec
cancer

buerat, auctor erant, ut thermas adiret Carolinas, quibus per mensem & ultra sub debito regimine usa, magnam materię tenuioris, ac minus quam antea foetidae ex utero excrevit copiam, unde simul alvus aperta flatus liberius emittebat, dolores expirabant & abdominis tumor ex voto detumescerebat. Curatione hac peracta insulsum theiforme, ex agrimonia solid. sarac. salvia, melissa, millesfolio, & flor hyperici singulis diebus mane bibendum, & bis in septimana medicamento alvum ducendam commendabam. Ante omnia vero siphonis ope injiciendum curabam liquorem balsamicum & consolidantem cum melle remixtum, & extrinsecus emplastrum emolliens flor. sulphuris nuptum imponendum: qua methodo per singularem Dei gratiam pristina restituta sanitati denuo concepit.

E P I C R I S I S.

Sistit hic casus uteri ulcus felicitate sanatum, quod raro contigisse exemplo arbitror. Tractavi enim plures similiter laborantes feminas, sed sine fructu, sine successu; ut potius hecica superveniente decesserint. Interim discere inde licet, ejusmodi uteri ulcera non semper unius ejusdemque esse indolis, aliaque præ aliis esse maligniora, ut potissimum evenit, si summa humoribus cacochymia insidet, a qua tamen agrotæ nostræ, quæ sibi malum ab externa causa contraxit, libera adhuc fuisse videtur. Alias in curando, multo vero magis in avertendo hoc morbo summam meretur commendationem thermæ Carolinæ, quæ in obstructionibus uteri referendis sordibusque impuris eluendis egregiam præstant energiam, sicut eo aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam substantia uteri nimis crosa, & depascens corruptio præsens est, item si nondum febricula jungitur. Nec

spernendi sunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præscripsimus, quæ, si nimius genitalium ardor urget, cum radic. altheæ, glycyrrh. pæoniz, & aliquot papaveris capitibus possunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe proliunt injectiones balsamicæ & putredini resistentes, si dolor vero ardorque infestant, liquorem instar emulsionis, vel etiam lachalybeatum tepide infundere præstat. Nec omittenda plane sunt ulcus purgantia, si hoc ita situm est, ut talia commode admittat: quo fine commendari merentur pessaria, sive lintecola contorta, cum essentia quadam balsamica, ex gummi elemi, myrrha, mastiche, aloë hepat. & similibus in spiritu vini extractis madefacta.

O B S E R V A T I O VII.

V Ir illustri loco natus, septuaginta annorum, iracundiæ deditus & calidiori semper conclavi adfectus, qui magni principis consiliarius complures annos vita sedentaria in consiliis dandis ac conscribendis consumserat, ex improvise per dentis acuti morsum interiori labio illatum tuberculum sibi contrahebat durum & dolorificum, quod sensim paulatimque disruptum ulcusculum formabat non adeo bonæ indolis serpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi causa aderant medicus & chirurgus, neglecta curatione interna, solis externis curationem moliebantur, coque sine potissimum digestivum cum balsamo de Copaiya & melle rosato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur consilium, primo omnium venæsectionem, quam vir illustris ob invalescens senium diu omiserat, in pede administrandam suasit; posthæc vero totum curationis negotium eo direxi, ut universa sanguinis & humorum massa, quæ in senili corpore, & sub vita motus

Ulcus
labii
inferioris
sanatum.

motus experte non exigua impurita-
tis labe inquinata videbatur, debi-
tis internis remediis depuraretur; id-
que eo magis erat necessarium, cum
totus corporis ambitus instar icteri-
corum flavo colore defedatus mino-
ribus pustulis summoque puritu ve-
xaretur. Quare ego, praemissis & in-
terpositis laxantibus rhabarbarinis &
mannatis, decoctum ordinaui puri-
ficans, ex radice pareirae bravæ, sar-
saparillæ & chinæ cum passulis con-
fectum, quod tum mane ad sudo-
rem movendum calide, tum potus
ordinarii loco frigide haurire debe-
bat; subjunctis interdum vespertino
tempore pulveribus diaphoretico-cin-
nabarinis. Externe oleum myrrhæ
per deliquium, liquidambra nuptum
commendavi, atque hæc omnia tam
felici successu, ut æger intra mensē
integra gauderet valetudine.

ETICRISIS.

Præsens labii ulcus, a causa exter-
na subortum, non adeo multum a-
liut periculi, licet non negandum sit,
quod ab interna sanguinis & humo-
rum impuritate pabulum subinde &
augmentum receperit. Quare non si-
ne fundata ratione curationem inter-
nis simul adornandam & perficien-
dam commendavi, ut substracto mor-
bi pabulo externa remedia eo libe-
rius operari potuerint. Præter hæc
sciendum est, quod eiusmodi labio-
rum ulcera non adeo expedite sint
sanationis, partim quod non omnia
ferunt remedia in aliis ulceribus pro-
ficua, partim quod non omnia ferunt
remedia in aliis ulceribus profi-
cua; partim quod loquens riden-
doque labia facile irritantur, ut in-
de non raro diductis cum dolore ri-
mis sanguis eiciatur. Accedit demum,
quod continuo salivæ laticis afflu-
xu tale ulcus madefactum non adeo
bene a sordibus possit repurgari; un-
de non potest non diutius protrahi
consolidatio.

Hoff. Syst. T. IV. P. 5.

OBSERVATIO VIII.

Virgo erat generosa, viginti an-
norum macilenta, quæ ob vi-
tæ genus sedentarium, parviorē po-
tum & largiorem acetariorum inter
cibos usum inordinato mensum flu-
xu & symptomatibus cum eodem con-
junctis laborabat. Brevi post in alte-
ra mamma tumor exsurgebat durju-
sculus, qui ex parvulo incipiens sen-
sim paulatimque increfcebat. Circa
eius ambitum, quin aliquando in ipso,
aliqua quasi puncta sentiebantur, quæ
brachium illius lateris in doloris con-
sentum ducendo, optimam virginem
de salute valde sollicitam reddebant.
Veniebat itaque ad me supplex, ut
ipsi & consilio & auxilio succurrerem:
unde ego petitis annuens ad sangui-
nis massam depurandam mensumque
fluxum, qui ultimis periodis penitus
cessaverat, revocandum, thermas Ca-
rolinas cum debito regimine potan-
das; externe vero emplastrum emoli-
ens camphoratum cum cataplasmate
mili imponendum commendabam.
His ita per tempus adhibitis redeunte
menstruo, tumor quidem detumescere
videbatur, sed paulo post in ulcus
terminabatur, quod interpositis inter-
nis decoctis sanguinem depurantibus,
subiunctoque ad catamenia in ordine
servanda elixirio balsamico, externe
balsamicis, & deinceps unguento tra-
ctabatur, quod oleum recipiebat ro-
saceum in mortaro plumbeo, donec
nigrescebat, tritum, & cum cerussa
& lithargyrio renixtum, superposi-
to emplastro manus Dei. Atque hæc
ratione ægia successu temporis ex-
ptatæ reddebatur sanitati.

ETICRISIS.

Varjis, & mammarum quoque af-
fectibus premuntur mulierculæ, cum
menstrua non bene respondent, vel
ex toto ferri desinunt, non autem
illæ, quæ, quia lac præbent, a
mensibus defectæ sunt. Quod si

L 3 enim

Ulcus in
mamma
beni-
gnum.

enim sanguis superfluus per uterum excernendus intus retinetur, tum ipse ad alias maximeque superiores partes regurgitans varii generis incommoda, ut in imo ventre spasmos & flatus, in pectore angustias cum difficili respiratione, in capite gravitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum utero consensus intercedit, tumores scirrhusos ulceraque tam benigna quam maligna facit. Idem tulit fatum præsens virgo, quæ ex mensium fluxu propter vitam sedentariam, potus inopiam & acidorum comestione suppressio molestim mammæ tumorem & ulceris labe obtinuit. Erat autem hoc ulcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis ulceribus curatio difficilior, quod vel ex eo unice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abest, ut omnes partium glandulosarum tumores & exulcerationes in cancerum, seu malignum ulcus semper abeant; ut potius felici omine abscessum sæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potissimum solet contingere in subiectis sanis, vegetis nullaque fontica, vel tamen facile emendanda humorum dyscrasia infectis; sicut quidem in nostra ægrotâ animadvertere licet, quæ restituto mensium fluxu depuratisque paululum succis alacrior reddita vim morbi felix superavit.

Plures observationes evolvi possunt in observat. & responsis meis medicinalibus Tomo I. casu LVIII. & LIX. Tom. II. casu CIX. CLXXI. & alibi.

CAPUT VII.

De circumspecta ulcerum fistulorum curatione.

THESES PATHOLOGICÆ:

§. I.

SI ulla externarum partium læsio ^{in Alveo} medicis æque ac chirurgis plurimum facessit negotiis, summi- ^{tatio.} que operanti difficultatibus pressa est, est profecto ipsa fistulorum curatio. Nam præterquam quod hæc ulcera specie valde sint diversa, admodumque difficile ab aliis ulceribus distinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod sæpe in iis locis sedem occupent, ubi remediis & operationi, manu peragendæ vel difficilis vel nullus plane datur accessus. Verum enim vero, quum frequentius hoc malignus occurrat plurimumque interfit, qua ratione rite cognoscatur, & ad sanationem producat: opere facere pretium existimo, si succinctam, sed experientia fundatam de fistulis doctrinam huic operi subjungam.

§. II.

Est autem fistula ulcus sinuosum, inveteratum, oblongum & circa orificia æctum, interius non minus quam exterius callosum, doloris maxime expers. Suum accepisse nomen videtur fistula a cavitatis istis oblongis & induratis quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fistularum cavitatibus conveniunt; unde etiam a Grecis *συστή*, appellari consuevit. Quo tamen eo melius adhuc peculiari fistularum indole constet, scire omnino licet, fistulas ideo maxime ad ulcerum genera referri, quia scedam continui solutionem, seu filamentorum, quibus solidæ partes constant, dilacerationem inunctam habent, quæ deinde cavitatem, lenta, putri-

Fistula-
rum de-
scriptio.

putrida & mali odoris lymphā reple-
tam progignit. Atque in eo etiam
ab abscessibus vel alii generis ulce-
ribus discrepant, quia non tam bo-
num coctumque pus fundunt, sed
potius ichrosam & acrem materiem
stillant. Verum oblongæ quoque sunt,
variosque & multiplices sinus for-
mant fistulæ, ita quidem, ut in prin-
cipio suo cum oris præduris, tu-
mentibus & quasi inversis, acutius
cocant, in profunditate ampliora fiant,
& latius se extendant. Imo demum
callus, seu concretum præternatura-
le durum & membranaceum a fistu-
larum natura non debet excludi,
quo superficies sinuorum obducit-
ur, ipsaque mali sanatio non pa-
rum impeditur. Licet enim quando-
que oræ præduræ & callosæ cicatrice
induantur, hæc tamen denuo di-
strupta ulcus facile renovat, vel etiam
materia acris contenta, alias quæ-
rendo vias, per novum orificium
foras prorumpit.

§. III.

~ se des. Omnes fere ac singulas machinæ
humanæ partes solidas invadere so-
lent fistulæ. Neque enim solum in
carnem excedendo sæviunt, sed glan-
dulas quoque earumque vasâ, arte-
rias, venas & nervos, tendines &
cartilagineas occupant, & acerbis sæ-
pius dolore commovent, ne ossibus
quidem exceptis, quorum primo ten-
ella, dein solidiora putrida carie ita
dissolvunt, ut materiam pessimi odo-
ris fundant, difficillimamque sana-
tionem efficiant. Enimvero, dubi-
tare quis posset, an omnes, quas
enumeravimus, partes fistularum sub-
iectum constituent. Sed qui altius
secum perpendit, quod tota corpo-
ris fabrica ex meris fibris artificio-
sissime inter se connexis & coalitis
conflata sint, quarum prima stami-
na & filamenta prout magis vel mi-
nus crassa, vel tenera existunt, la-
xiusque vel compactius cohærent,
varia constituunt organa; facile pro-
fecto concedet, omnes solidas par-

tes, quia ex uno constant principio
fibroso, fistulis posse adfici. Unicum
tantum remanet dubium, an fistulæ
etiam ossa aggrediantur, quæ dura
sunt, fortiterque resistunt. Sed re-
spondemus, quod omnino in mali
confortium trahi possint ossa cor-
poris fulcimenta: siquidem plurimæ
auctorum chirurgicorum observatio-
nes fidem faciunt, ex ulcere fistulo-
so fragmenta ossæ fuisse extracta.
Imo si meam ipsius experientiam in-
terponere licet, ego vere adseverare
possum, me aliquot similes annota-
sse casus, qui de fistularum in ossibus
partibus sede certiores nos reddere
possunt; quamvis libens libensque
concedo, quod non tam in prin-
cipio quam potius in mali incremen-
to tale quid soleat contingere.

§. IV.

Differunt fistulæ secundum partes, ~ differe-
ntia. quibus insensæ sunt, & in singulis
quidem propria quædam signa ha-
bent, quæ annotari merentur. Hinc
etiam diversa pro partibus affectis
fistularum fluxerunt nomina, ut ha-
beamus lacrimales, maxillares, gen-
næ, colli, pectoris, abdominis, ani,
& eisdem generis alias, quas nunc
seorsim spectabimus, orti a fistula la-
crymali, cujus vera sedes est saccu-
sus ille lacrymalis, qui in maiori
oculi angulo situs ostium quasi refert
canalis, per quem liquor promanans
a lacrymali glandula in nasificavitatem
prolabitur. Neque labe vacante
partes proxime adiacentes, maxime-
que sinus ethmoidales, qui in nasum
producti mucosam ibi materiam de-
ponunt. Quo etiam spectat os un-
guis appellatum, quod totidem in-
terdum perforatur. Namque tenuis
illud est & exile circa internum oculi
angulum, ad ostium canalis na-
salis situm, ubi etiam positi sunt
rami ex arteria carotide & vena ju-
gulari decurrentes, itemque nervi a
quinto & sexto pari emissi. Quan-
docunque igitur canales lacrymales
& sic dictus saccus, una cum parti-
bus,

Descrip-
tio la-
cryma-
lis.

bus, quæ his proxime adjacent, ulcere manante, sinuoso & calloso occupantur, vera adest fistula lacrymalis, adeoque hæc commode simul distinguitur a simplici, quæ fistulam plerumque antecedit, obstructione & superficiali exulceratione vasum lacrymalium, nec non a tumore quolibet inter oculos & nasum conspicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, seu anchilope verius exteriora aperto & leviter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

§. V.

..coli.

In fistulis maxillaribus & genæ totum tractum a glandulis parotidibus & apophysi mastoidea ad anulum primum arteriæ asperæ pro subiecto agnoscimus. Quæ referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vasæ sanguinea, musculi buccinatoris portio, musculi labiorum mallester & biverter, qui omnes vel labii movendis, vel motui maxillæ inferioris dicati sunt; neque minus posite ibi glandulæ cum insignibus ductibus & vasis salivalibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem sunt parotides, quæ totum illud spatium replent, quod angulo posteriori mandibulæ interioris & apophysi mastoideæ interjicitur: imo infra quoque maxillares internæ, seu Warthonianæ locatæ sunt, quæ si læsæ fuerint, lympham puram eamque copiosam fundunt. Neque demum inepte huc referri possunt dentium fistulæ; siquidem in vulgus usque notum est, nullam ferme genæ fistulam absque dente carioso fieri, quo per artem extracto sponte malum evanescit.

§. VI.

..maxillæ & genæ.

Sequitur ordine fistula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, seu prima prope caput vertebra, usque ad primam thoracis vertebra, quæ eminens dicitur, exportatam significamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram

posteriorem collum dissecitur, quarum illa guttur, hæc cervix appellari solet. In cervice fistula rarius, in gutture frequentius gignitur, utpote quod præter vasæ sanguinea jugularia & carotidalia, lymphatica ac nervosa, œsophagum quoque & arteriam asperam complectitur, quæ posterior similiter nonnumqua diro huic malo subiecta est, sicut testis est **MARCHETTE** in *obs. chir. obs. XXXVII.* qui fistulam per duos arteriæ asperæ annulos transeuntem describit. Atque notandum est, quod interdum talis fistula multis sinibus ad ipsas clavículas subrepat, qualem observationem descriptam legere licet apud **SCULTETUM** *armament chirurg. part. II. obs. 2.* Præter hæc vero sævum hoc morbi genus pectus quoque solet adfligere, quod extrinseci substantia, ossea, cartilaginosa & carnea eo maxime sine coalitum est, ut non modo cordi & pulmonibus tuendis inferviat, sed etiam alternæ sui ipsius extensioni ac compressioni congruenter sufficiat. Sæpe etiam tale fistulosum ulcus per pectoris cavitatem transiens ipsam cordis substantiam erodit & perforat, quale notabile existat exemplum apud **MARCHETTE** *l. cit. obs. XLVIII.* Neque umbilicalis ad intestina pertinens fistula rarissima est, sed jam antiquissimis *Hippocratis* temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia insignis locus *epid. lib. VI.* reperiendus indicat, ubi mentio injicitur fistulæ umbilici ex vulnere subnatæ, ex qua per intervalla magnus prodit lumbricus, indeque judicatum fuit, intestinum simul fistula esse tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit.

§. VII.

..are.

Restat adhuc exploranda illa fistula, quæ circa sedem oritur, & an fistula nuncupatur. Occupat hæc maxime vasæ venosa hæmorrhoidalia, quæ anum corona quasi cingunt, sanguinemque per arterias allatum revohere debent. In his enim facile sangui-

sanguinis contingit stagnatio propter situm perpendicularem, ubi adscensus semper est d' theilis. Accedit laxior intestini recti compages: unde obtoni debilitatem sanguis ibi subsistens tenues vasorum tunicas distendit, & incarcerationis corrosivam induit naturam. Sequuntur hinc sæpe preiso, ut ajunt, pede hæmorrhoides cæcæ, seu dolorifici tumores inflammatorii, qui si non cito discutiantur, vel a grumoso sanguinem per scarificationem aut incisionem liberantur, facillime in apostema abeunt, quod si scapello incitorio non tempestive aperiat, ac deterfisvis & traumaticis consolidetur, in ulcus degenerat; unde dein sæpe originem fistulosi ani & partium circumjacentium, ut musculorum ipsiusque spincteris sinus. Crur enim serotus extrinsecus summa acedine imbutus intestini recti membranas, reliquasque conterminas carnes facile perodit atque exedit, unde fistulæ origo.

§. VIII.

Causa His ita perspectis videndum est, quænam causæ horum ulcerum generationi velificentur. Ex his autem præcipuum obtinet locum, succorum vitalium, maximeque lymphæ impuritas, ex improbo victu, vitioque viscerum & emunctoriorum enata. Quod si enim ab incongrua diætâ multæ impuritates in corpore accuntantur, & emunctoriis oppilatisordes excrementitiæ salino sulphuræ a succis vitalibus minus rite discernuntur, non tantum sanguinis & humorum massa sanitati adversam induit diathesin, verum etiam concitationes motus, & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinæ indolis salia tortius attrita & ab involucri suo mudata majorem acredinis vim acquirunt, ut carneas fibras disscindant, angustissimos glandularum aliorumque vasculorum tubulos, quibus se interunt, arrodant, nerveæque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciatu consumant; imo de-

mum ipsas ossium lamellas acrimonia sua exedant atque carie depascant. Probe tamen hoc loco notari velim, sicut omne ulcus: ita etiam in principio fistulas, inflammationem partibus antecedere, quæ nil nisi minimorum vasculorum a stagnante sanguine vel lymphæ obstructio est, cui dolor, ardor, rubor, tumor & articularum distensio junguntur: unde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit. cavitatemque & sinum format.

§. IX.

Ex dictis jam facile patebit ratio, cur scorbutici, hypochondriaci, cachectici, lue venerea adfecti & alii, quibus viscera minus salva, sed in sarta vel corrupta sunt, ob succos impuros & largam sordium salino sulphurearum progeniem tam frequenter varii generis ulceribus, ipsique fistulis corripantur. Neque dein minus constabit ratio, cur omnia illa, quæ ad viscidam & acrem humorum impuritatem contribunt, ut fere sunt, ac crassus & vappidus, victus saluus & viscidus, potus parvus vel consistentior, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel suppressio, ulcera ejus generis non modo producant, verum etiam producta foveant. Ita non raro evenit, ut a suppressis mensibus vel hæmorrhoidibus, ob retenti sanguinis stagnationem, fistulæ uteri & circa anum prodeant, sicut exemplis docuit HIL-DANUS *centur. II. obs. 61. & 75.* & DOLÆUS *in encycloped. chirurg.* qui post lochiorum fluxum suppressum vidit mulierem copiosissimis, istque fistulosis crurum ulceribus infestam.

§. X.

Sæpissime etiam fistula natales sunt ab ulceribus præpostere tractatis, ut inter alia fistula lacrymatis ed ægilope, & ani, ex hæmorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abscessibus maturis vel non satis cito, vel in loco

L 5 incon-

Causæ
meditæ
sunt:
diætæ
errorcs.

Causa
proxima
fistulæ
sum.

Hoff. Syll. T. IV. P. 5.

inconvenienti ſublimiori apertis, item, ſi non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichoroſa non ſitis commode educta, & per moram acrior reddita partim gravitate, partim acredine, fibrillas, membranas, & vaſcula diſcontinuando, ſinus ſibi efformat variæ figuræ ac magnitudinis, ichoroſa materia repletos, & vel introrſum, vel extrorſum patulos. Maxime autem tale quid ſolet contingere in abſceſſibus, & ulceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. ubi, ob diſciſſos ductus lymphaticos perpetuus eſt affluxus humorum, quibus niſi liber conceditur exitus, vappereſcunt, acredinem contrahunt, & perfacile ſinus anguſtos, oblongos & callis obductos producant.

S. XI.

.. val. e. Tum quoque ex vulneribus progigni ſolent fiſtuloſi ſinus; quod po-
tiffimum uſu venit, ſi quis in ſitu curvo vel inflexo conſtitutus ita vulnus acceperit, ut inſtrumentum lædens non recta, ſed obliqua via tranſiſſum fuerit. Tum enim facile cavitates formantur, quæ non ſatis rite a ſtagnantibus humoribus depuratæ callos recipiunt, & materia in alio loco decliviori prorumpit. Idem accidit, quando curationem vulneris chirurgus protrahit, quia tum non raro ſymptomata complicantur, quæ fanationem multis modis impediunt, fiſtulanique ingignunt. Sic hic locorum in hiliolo quodam Gallicæ linguæ informatoris fiſtulam lacrymalem olim obſervavi, quæ originem debebat vulneri per caſum ab alto excato; unde os unguis naſale, quod valde raram ac ſpongioſum eſt, carne perforatum medellæ nullum relinquebat locum. Spectant huc quomodo quæ rumedia acria, & nimis calida ulceribus & vulneribus adhibita, quæ partim majorem humorum adfluxum ac ſtaſin producendo, partim tenues fibrillas conſtringendo, occaſionem fiſtulis præbent.

S. XII.

Singulæ tamen fiſtulæ ſpeciales ^{Cauſæ fiſtulae lacrymalis.} quafdam cauſas habent, a quibus originem ſuam mutuuntur. Videre hoc maxime licet in fiſtula ani & lacrymali. Hæc enim non ſemper ab externis læſionibus, vulneribus, & iſtibus provenit, ſed ſæpiſſime inflammationem faciei eryſipelatoden, quæ ſimul texturam viarum lacrymalium turbavit, excipit, vel etiam ophthalmiam ſequitur, quia ductus lacrymales non ſolum proxime cum peſtiſtio, ſed & cum ipſa oculi tunica adnata cohærentes in ophthalmiis & cephalalgis facile in conſenſum abripiuntur. Idem malum contingere ſolet poſt variolas, quæ meatum in naſo, & palpebris orificia vel mole ſua, vel ichoroſa materia comprimendo, conſuetam ſeri excretionem impediunt: unde facile obſtructio, & ex hac neglecta ſæpe exulceratio oritur, quæ fiſtulam parere poteſt, ſi ulceroſa ſanies ſtagnans ſacum lacrymalem, & quod ſubeſt, perioſtum erodit, novolque ſubinde ſinus format, qui ſenſim callo inveſtiuntur. Interdum etiam, ut in ſcorbuticis, & lue venerea infectis videmus, polypi & ozæna, aliaque ulcera ſerpentia naribus innidulantur, quæ ductum naſalem rodendo, vel ſanie ulceroſa implendo, ſerum lacrymale exitu prohibent; unde hoc diutius ibi ſubſiſtens has partes facile arrodit, corrumpit & exulcerat: ſicut hæc omnia perdocte oſtendit celeberrimus Academia Lipſienſis profeſſor D. PLATNER in elegantiffima de fiſtula lacrymali olim habita. Ad fiſtularum ani generationem multum plerumque facit fortior motus, equitandopraeteriſtim inſtitutus. Siquidem hac ratione facile nimia vaſorum hæmorrhoidalium diſtenſio, & apertio efficitur, quæ in ulcus deſinit. Idem in ſequiori ſexu ciere valet geſtatio ſæctus, & nimis parturientium niſus, dum a venis compreſſis & inde retardata ſanguinis per ipſas circula-

tulatione, hæmorrhoides cæcæ in nonnullis excitantur quæ perperam curatæ sæpe principium ulcerum fistuliformum in ano constituunt. Aliæ fistulæ pro situ suo iterum alias agnoscunt causas, quas nunc, quia scopo nostro minus inservire videntur, studio prætermittimus.

§. XIII.

Callositas causæ & in doles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fistulas assidue comitari solent. Primo autem omnium se offert callus, seu caro indurata, indolens, ulcerisque consolidationem impediens, cuius naturam paucis evoluemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant causæ. Hæc autem me iudice deducenda videntur ab externi aeris accessu, qui sinus, & cavitates fistularum intrans immediate fibris carnis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compressas retardat, vel penitus sufflaminat: unde ipsæ sensu ac motu privatæ callositatem contrahunt. Namque satis, ut arbitror, ex physiologicis constat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum iuxta in copia fertur, tamdiu partes molliæ suæ, debitæque texturæ gaudent; simulac vero pori, ut ab atmospheræ ambientis pondere sit, comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ sunt, arctius conjunguntur, fluidique itus ac reditus impeditur, tum protinus illæ partes majorem densitatem, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem istam callosam in fistulis, etiam vis acidi ulcerosi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu sistit; unde hæc sibi invicem magis ac magis oppositæ callo originem & incrementum suppeditant. Præter hæc vero notabile est, quod callus sensatione careat; quod quidem exinde derivandum arbitror, quia ipse ex fibrarum lamellis firmus sibi per compressionem connexus constat, per quas nullus

neque sanguinis neque aliorum succorum vitalium viget transitus, adeoque sensu & motu non potest non destitui. Denique etiam callus in fistulis omni resistit nationi, quia materia nutritia, quæ partium ad se invicem conglutinationi inservire debet, per callosos poros non penetrat; neque fibras coadunare valet: quare nisi callo per artem remoto nulla fistularum contingit sanatio.

§. XIV.

Ratio 6. duarum.

Sequitur jam cavernarum sinuumque obliquorum consideratio, qui a materia acri, rodente, in partium solidarum tubulis stagnante, & exitu suo præclusa proficiuntur. Tum enim, ut supra jam meminimus, materia tam sua ipsius gravitate, quam aeris incumbens pressura viam sibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipsius dilacerat, & quia duriora ossa, cartilaginea, arterias, nervos tam subito perforare nequit, novam sibi cavernam efficit, ex qua deinde iterum novi canales prodeunt. Quod vero orificium fistularum exterius multo durius, multoque angustius sit, quam canalis interior, non alia est ratio, quam quod materia acris ichorosa gravitate sua in profundum magis & ad latera serpens non tam facile ad orificium ulcers peringat. Cui accedit, quod aer frigidus exterior ipsas ulceris oras plerumque tumidiore durioresque efficiat; unde orificium magis coarctatur, cui se facile visciditates applicant, quæ materiæ saniole effluxum impedites, hanc ad internas cavitates magis determinant.

Ratio 6. orificiorum angustia.

§. XV.

Præter hæc quoque pro diversitate subjectorum & partium affectarum materiæ cernitur effluxus, ita scire, ut in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graveolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque

Ratio materiae variae &c.

pus, quod bono indicio est, plerumque in recentibus fistulis, vel tum temporis conspicitur, quando materia partes sanguineas & carneas occupaverit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinosis & succi nutritii oleosis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, si forte acidum cum oleosa substantia miscetur, ubi mox albicans prodit color. Graucolentia, quæ jungitur, intimæ partium salino-sulphurearum combinationi, seu putredini dissolventi in acceptis ferenda est, quia indubitata experientia fide constat, quod ipsa putredinis labes ab ulceribus, præsertim vetustioribus, excludi minime possit. Denique consideranda venit summa materię effluentis acredo, quæ sæpe tanta est, ut linteamina arrodant, & vix aliunde, quam ab humorum stagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis succi extra legem circulationis positi, & diutius subsistentes, stagnando, plane alienam induunt crasin, maximamque acquirunt acrimoniam: unde non mirum esse debet, cur etiam in fistulis similia videamus contingere.

§ XVI.

Fistula. His ita expositis, proximum est, ut accuratius determinemus, qua ratione exploranda sit fistularum præsentia & propria cuiusque indoles. Optime autem id primo efficitur, si digitis exploramus, an dura adsit productio, an illa per lineam rectam vel curvam in cute proserpat, & an paucus vel nullus doloris sensus percipiatur. Dein formam fistularem specillo, siue instrumento exploratorio inquirimus; unde facili negotio cognoscitur, quantam fistulæ faciant productionem, quamque habeant directionem siue sursum, siue deorsum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia sunt, quæ protulit PARÆUS lib. XII. cap. XXIII. multis, inquit, *cuniculis & in labyrinthum anfractuosa iudicantur fistula, si non*

alte descendit specillum. & nihilominus plus saniei effluit, quam tam exigui ulceris ratio ferat: an vero tortuosa sit, opus est, ut id recte cognoscamus. Præstatimus autem id ipsum virgula quadam cerea vel instrumento tali, quo solet vulgus purgare suas tabaci fistulas: hæ enim ad quacunque latera se flexere & ad fistula figuram se accommodare possunt. Quod vero specillo, vel instrumento exploratorio explorari iubent CELSUS atque PARÆUS, id HIPPOCRATES lib. de fistulis per alii recentem scapum experitur, quam ego methodum auctori suo relinquo, & illis, quibus occasio observandi sæpet, experiundam commendo, id tantum commoneticiens, quod præter hæc omnia de fistularum præsentia aliqua ex parte certiores fiamus, si ulcus jam diu duraverit; quæ enim annua sunt ulcera, in iis cicatrices cavas fieri necesse est.

§ XVII.

Speciales fistulæ iterum speciales habent notas, ex quibus cognoscuntur. Ita fistulæ lacrymalis indicium est, si circa angulum oculi internum fistulosa caruncula exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen sola intumescencia cum rubore conspicitur, qua compressa sanies ulcerosa aut serum acre, album & viscidum vel oculum versus vel nares prorumpit. Neque omittenda est peculiaris Anellii vias lacrymales explorandi methodus, quam specillo argenteo quodam extremitates exigui globulis munito perficere solet, cuius delineationem, & asum tradidit excell. PLATNERUS. Fistulam maxillarem indicat plerumque materiæ iter manducandum & oscitandum effluxio, præsertim si vasa lymphatica jam sint corrola. Ani fistulam manifestant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abscessu ichor exstillat summi fetoris. Si ulcus intestini recti substantiam perforat, partibus externis intactis, ichorosa materia per anum, tam

Fistula.
tum ex
ploratio
universa
11.

tam ante, quam post sæcum alvina-
rum rejectionem protrahitur, prout
fundus fistulæ, vel superius, vel in-
ferius latitat. Supra autem fundus
solet hære, quando ante sæcum le-
niter saltem induratarum feces
ionem ichorosa acris materia expelli-
tur; inferius autem, quando ichoris
stercis excrementorum dejectionem
sequitur, vel si tuberculum ad
rubedinem vergens exterius prope ani
foramen conspicitur, eo præsertim
tempore, cum fundus ichore reple-
tus est, quo effuso tumor evanescit.
Sin intra intestini tunicas fistula pro-
serpat, foramine exterius conspicuo,
dignoscitur exploratione candelæ ce-
ræ, vel instrumento accommoda-
to; si hoc intra membranas urge-
tur, lamella digitis immixtis & sty-
lo interiacer. Intestinum si interius
quoque apertura gaudeat, instru-
mentum adactum digitos proxime at-
tingit, materiaque partim per ani
foramen, partim excrementa & fla-
tus per orificium fistulæ prodeunt,
itemque liquor per ani foramen in-
jectus regurgitat, & per fistulæ oram
apertam effillat. Fistula sphincte-
rem ani perforans apparet, quando
digiti apex ano restricto intrusus
haud fortiter comprimitur, sed in
ampliorem valdemque dilatabilem
cavitatem recipitur. Quæ vero fistu-
la multis cuniculis prædita est, ex-
ploratur candela ceræ, vel instru-
mento flexili. Præterea fistulæ ani
partes sæpe conterminas infestant:
nam multoties non solum ad vesti-
cam tendunt, ubi vel urina per anum
prorumpit, vel ichor & excrementa
cum urina profiliunt, verum etiam
in sequiore sexu ad uterum reptant,
in quo casu fæces cum sanie icho-
rosa per uterum egrediuntur. Quæ
vero ad coxendicis vel coccygis os-
sa pertingunt, difficilioris sunt co-
gnitionis, nisi os carie infectum,
quod ex ichore graveolente & nigri-
cante effuso concluditur.

§. XVIII.

Restant iam pauca de prognosi, si-
ve eventu affectus nostri dicenda. In
quo quidem perficiendo primo om-
nium attendi meretur sedes fistulæ,
partiumque affectarum structura. Sum-
matim tamen adserimus, fistulas ad
interiora pertinentes periculi nun-
quam esse expertes, admodumque
difficilem admittere sanationem, quo-
niam non adeo facile a foras pos-
sunt mundari, nec omnibus sine di-
scrimine remediis adiuvari; unde fa-
cile fit, ut pars quædam nobilior at-
rodatur. Sic lethalis est illa, cuius
mentionem facit MARCHETTE
ubi. XLVII. ubi ex vulnere ossis ster-
ni fistula exorta ad ipsam cordis sub-
stantiam penetravit. E contrario fi-
stulæ extrinsecus spectantes & visui
obviæ non tantum in sanando ha-
bent discriminis, sed iisdem, si super-
ficiales & cutaneæ sunt, sæpe intra
quatuordecim dierum spatium contin-
git sanatio. Quæ ad musculorum ten-
dines, arterias, venas & nervos pe-
netrant fistulæ, periculo non vacant,
cum contra curatu faciliores sint, quæ
in mollibus carnosisque partibus ex-
sistunt: unde iam H. POCRATES
in Cas. hoc tulit iudicium, quod fistu-
læ, quæ in cartilaginosis & ex carni-
bus locis subnatæ multum saniei fun-
derent, & carunculam in osculo con-
tinerent, omnem sere medelam respu-
erent. Similiter etiam quæ circa arti-
culos oriuntur fistulæ ægerime sanan-
tur, partim ob molestissimum synoviae
adfluxum partim ob continuum harum
partium motum. Hinc insanabilia
pronuntiat ulcera fistulosa HILDA-
NUS *ubi*. XLVIII. *cert.* IV. quæ cir-
ca juncturas mandibularum contin-
gunt; quod tamen ita limitamus, ut
ipsa potius curatu difficillima decla-
remus, quam ut omnem sanationis
spem iisdem præscindamus; siquidem
nos ejusmodi fistulam circa juncturas
maxillarum obortam, & conti-
nuo lymphæ inter cibos mastican-
dos offitandumque adfluxu molestam
in vir-

in virgine olim feliciter sanatam nominamus. Denique difficilis, admodumque diuturna est illarum fistularum sanatio, quæ oculi canthum, intestina, vesicam & canalem urinarium occupant, quoniam non tantum singulæ hæc partes exquistum habent sensum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

Porro diversa quoque nascitur prognosis quoad amplitudinem vel angustiam cavitatum. Sic enim fistulæ, ampliori præditæ orificio, majorem spem sanationis ostendunt, quam quæ in angustum coeunt. Quæ in breves desinunt cavernas, unum quasi ductum in alium immitcentes magnam in medendo molestiam creant, & vix absque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os cariosum & callus in fistula remanet, frustra speratur salus, quia os si iterum semper partes vicinas in labis consortium trahit. Hinc etiam fistulæ, a carie ossis subnatæ omnem respiciunt sanationem, nisi prius caries fuerit sublata: cum contra aliter res sese habeat in iis, quæ ab ulceribus, abscessibus & vulnerebus originem duxerunt, utpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque interest, ut in prognosi ferenda subiectorum fistulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ instar practicæ tenendum est, in scorbuticis & cachecticis, ut omnia vulnera & ulcera, sic etiam fistulosa difficiliter cicatricem recipere. Si quidem largiori succorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum suppeditatur, quo nondum substracto, irritus est omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibuscumque, in fistulis obviis hæc est prognosis, quod, si e.g. lapides ex fistulosis sinibus exseruntur, ut SCHULZIUS in ephem. N. C. anno IX & X. obs. 155. annotavit, vel si vermes ipsidem innidulantur, ut BORELLUS in obs.

medico physie. cent. II. obs. 48. testis est, & ego ipse observavi, item si hæmorrhoides per fistulam intestini recti, & menses per fistulam uteri excernuntur, nunquam scire non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

THESES THERAPEUTICÆ
CUM CAUTELIS.

§. I.

ANte quam ad ipsam fistulis medendi methodum nos accingamus, operæ esse præterim ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fistularum curationem obici a quibuscumque solent. Plurimi enim & medicorum & chirurgorum in dubium vocare audent, utrum fistulæ antiquæ tuo consolidari queant, & annon potius, sicut a fonticulis diu manantibus & occlusis major inde noxa in ægrotantes redundet; Equidem de componenda hac lite sollicitus probe scio, quod iplendissimæ illa medicinx sidera, GALENUS, PARÆUS, HILDANUS, BARBETTE, Vidus VIDIUS, Fabricius ab AQUAPENDENTE, SCULTETUS & AMMANNUS negativum sustinuerit, multisque fustis exemplis noxiam harum fistularum occlusionem comprobaverint. Verum enim vero, licet libentissime concedam, quod ulcera illa antiqua & fonticuli diu gestati, in corpore impuro ante debitam sanguinis & humorum depurationem occlusi lævissima inducere symptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra ullum sanitatis detrimentum consolidatio possit institui, prius internis remediis tam corrigentibus, quam evacuantibus, & aliis depurationi inservientibus impura humorum massa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Quæ quidem in re plenissime me confirmat

Fistulæ
antiquæ
consolidandæ.

corruptione
altrum
cirrhom
fistula
rum.

firmat & fide digna peritissimorum medicorum, & mea ipsius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra ullam noxam, aut subsequenter graviorum symptomatum syndromen, sæpe etiam sine scrupuloso internorum usu fistulas etiam antiquissimas fuisse sanatas. Multo vero magis ponderosis inductus rationibus credo, fistulas neglectas & sine curatione relictas in ingens vitæ discrimen agrotantes conjicere. Exemplo sit fistula lacrymalis, quæ nisi opportune tractatur, humorem oculi a quem nutrimento suo privat & in perfectam denique cœcitatem definit. Accedit tandem, quod in fistularum sinibus continuus generetur acrodo, quæ exedendo & corrodingo innumeros sibi canaliculos efficit; unde successu temporis ingens humorum corruptio, imo ipsa demum sphacellatio produci potest.

§. II.

Indicationes curato-
ris.

Ipsa ulcerum fistulorum sanatio his maxime obsoletur indicationibus: ut I) si quædam humorum dyscrasia peccat, hæc commodis remediis corrigatur; II) ut callus & scirrhosa durities, sine cuius remotione nulla expectanda est constans curatio, perite tollatur; III) ossium, si adest, caries auferatur, & denique IV) ut fistulæ mundentur, fibræ conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur.

§. III.

Curatio interna

Primo quidem scopo, sive debita humorum correctione optime potiri licet, si in id maxime incumbit prudens medicus, ut nimiam sanguinis redundantiam vel venæsectione, vel in spongiosis pinguibusque subiectis cucurbitulis cum scarificatione appositis imminuat; quod eo magis videtur necessarium, quia sub plethorico corporis statu non modo succorum impuritas promovetur, sed maior quoque, quam par est, humorum adfluxus ad affectam partem proritat. Posthæc vero in humoribus acribus

contemperandis, serosis per commoda emunctoria ejciendis, & sanguinis universa massa depuranda summam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam saturiora, per longius temporis spatium haurienda, quorum integra laus & utilitas ab antiquissimis temporibus ad nostram usque ætatem se propagavit. Quo etiam spectant infusa vulneraria, ex herbis & floribus sic dictis vulnerariis, hederæ terrestris, agrimonie, urticæ mortuæ, fâniculæ, scordii, floribus chamæmeli, millefoli bellidis, rad. aristoloch. rotund. althææ, rasura ligni salsatras & similibus confecta, quæ prioribus viute minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & sennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus per pelle sæpe perficitur. Nec denique omnino carere possumus probe paratis mercurialibus, si lymphâ insigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obstructions adsunt, vel si luis venereæ subest suspicio. Sed modo videndum est, an vicerum imbellicitas & reliqua agrotantis constitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fistularum curationem adhuc spectant, ex capite præcedenti de ulceribus possunt desumi.

§. IV.

Secunda indicatio, quæ callositatem tollendam præcipit, non potest expleri, nisi remedia callum abstergentia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fistularum angustia plerumque prohibet: quare primo omnium officia debent dilatari, ut per viam magis patentem medicamenta commodius possint perungere. Dilatant autem præduras & actas horum ulcerum oras, quæ humorum imbibendo se satius expansant, ut fere sunt medulla sambuci, spongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur opti-

Cal'si f.
nactu non
culæ
or f. II
illat
truncm.

ma, radix consolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, parteq̃ue acuminata in fistulam intrusa. Sed prospicere decet, ut in extractiōne harum turundarum cuti eamus, ne illæ torte frangantur & portionem sui relinquunt, unde sæva & dolorifica oriri symptomata possent. Quapropter perite monet Dominus a SOLINGEN in chirurg. part. II. cap. III. turundas ex fragili materia nunquam esse conficiendas, easque filo alligandas, ne intimius sese fistulis insinuent.

§. V.

— medicamen-
ta septica
ea.

Dilatato, quantum satis est, orificio de ipsa calli remotione cogitare expedit, quam quidem chirurgi vel medicamentis, vel instrumentis præstare solent. Medicamenta in ijs locis adhibenda sunt, ubi nec incisio, nec ultio commodum invenit locum, vel si recentes sunt fistulæ, & callo non adeo duro & crasso munitæ. Verum enim vero, quum varii sint generis septica eaque vel magis vel minus acria & corrosiva, quæ pro ipsa calli conditione applicare decet: unde breviter jam præcipua enarrabimus. Inter mitiora, ad tenue recentemque callum eximendum proficua, referri maxime debet succus nicotianæ, radix ari & helleborus albus, cui posteriori ad tertium diem fistulæ immisso HOLLERIUS in institut. chirurg. libr. III. insignes tribuit laudes. Medæ indolis sunt ammoniacum, alumen utrum, vitrum antimonii, unguentum ægyptiacum, rubrum F. l. c. WURZII, apostolicum, aqua viridis Hartmanni, cicus metallorum, lapis corrosivus & butyrum antimonii cum materia martis ad temperiem redactum. Ex valentissimis sunt mercurius sublimatus, lapis infernalis, & similia. Præter hæc vero hic etiam pertinent aqua TAGAULTIO lib. III. de ulceribus commendata & ex mercurio sublimato, unguento ægyptiaco, aqua plantaginis & rosar. confecta, nec

non ex Domini SOLINGEN confilio turundæ ex pergamento liquore quodam corrosivo imbutæ. Neque reticere possum, quod sæpe mercurius sublimatus cum unguento camphorato remixtus, item emplastrum ex butyro antimonii & cera conflatum egregium præstiterint effectum. Probe tamen circa singula hæc remedia notari velim, quod liquida sint injicienda, solida autem, ut pulvres, cum unguentis in spissam formam redacta sub specie turundarum applicanda; idque tandiu, donec callos mortificatus se a carne separet, ex tumque affleat. Deinceps acria illa salina caustica in partibus membranaceis, tendinosis ac nervis cautissime debent adhiberi, ne torte inflammatio cum dolore acerbissimo accersatur, quod similiter tenendum est de mercurialibus, quæ certe, ubi ossa adfecta sunt, magnam requirunt cautionem.

§. VI.

Præter dicta restat adhuc aliud remedium, in absumendo callo præstantissimum, cuius usum sæpius iterumque probatissimum inveni. Est autem illud simplicissimum viride æris, quod nulla manifesta acrimonia corrosiva imbutum nec graviolem dolorem inflammatorium, nec alia excitat symptomata, sed intra tres quatuorve dies callum durissimum non modo ita exedit, ut totus separatus extrahi queat, verum etiam acidum ulceris corrosivum egregie absumit, ut extracta callosa substantia optimum generetur pus & ex vobis succedat consolidatio. Usus vero ita debet adornari: viride æris in pulverem confusum & cum liquido, vel sola saliva subactum in turundas redgitur, quæ in cavitates fistularum callosas, quantum licet intruduntur. Secus autem fit, si recepto inter chirurgos more viride æris cum unctiosis, oleosis permisceatur. Licet etiam una victorius callus hoc remedio non possit eximi, ob obliquum & antiactuosum cuniculorum ductum, poterit tamen

— Injici-
mils vi-
side
æris.

tamen repetitis vicibus feliciter auferri, si modo profundius turundæ in cavernam immittantur. Sed cauta sit in locis nervosis applicatio.

S. VII.

*Instru-
menta.*

Instrumentis quoque vel acutis, vel ignitis callositas solet tolli; & his quidem dum eschara callo inducitur & ipse mortificatur, illis e contrario, circulus ille callosus e medio tollitur, ut postea fibræ carneæ se iterum possint connectere. Ex acutis optima sunt cultri falcati, qui se ad tortuosam fistularum figuram facile accommodant, quale est syringotomum *Domini SOLINGEN*, modo id prudenter & circumspicte observetur, ne arteriæ vel nervi refecentur. Quomodo ignita applicanda sint, optime docuerunt *SOLINGEN, VIGO, PARÆUS SCULTETUS* & alii, qui de instituto hanc curandi methodum tractant.

S. VIII.

*Caries
ossis quæ
modo
collen-
da?*

Operam hand minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, ut caries ossis, si quæ adest, dematur; siquidem hac durante sanies pinguis & copiosa ex osse plorans semper novum generat ulcus, quod etsi ad cicatricem perducitur, caro tamen superveniens est flaccida, mollis & minus bona. Cognoscitur autem ossis caries, si vel nudis oculis se manifestat, vel si specillo in fundum ulceris immisso asperitas percipitur, vel exinde concluditur, si os denudatum fiat pinguius & successu temporis nigrum, post nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum statu vel ipsi osse immediate medicamenta debent applicari, vel si os profundius est, siphonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta sale volatili oleoso instructa, quæ non modo nimios tubulos, ex quibus ossa constant, penetrantia sua facile intrant, sed quoque acidum ulceris corrigunt, ut præcipue sunt oleum caryophyllorum, cochleariæ, cinamomi, & præsentissimum omnium pul-

vis euphorbii. Sæpe etiam necesse est, ut prius os cariosum lima teratur, vel scalpello tamdiu rodatur, donec punctula apparent rubicunda. Neque dein minus utilissime & funditus quasi cariem delere solet ferrum candens, ossi crebrius adhibitum, quod tum ratione evaporationis acidæ, tum ratione alterandi acidum operari videtur, quia foedus odor post ferri applicationem plerumque solet evanescere. Ossis autem sic denudato adspargatur pulvis mastichis, myrrhæ, aloes, rad. irocos florent. aristolochiæ, vel pulvis ad cariem *Sculteti* ex balsamicis confectus: quibus super imponi possunt filamenta & dein unguentum digestivum. Si liquore opus est, optime is potest confici ex aqua calcis vivæ, aloes, myrræ essentia euphorbii & spiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, ut festuæ os sponte sua relinquentes firmiter lateribus carnis & calli adhærescant; ubi expedit, cum instrumento chirurgico flocculis linteis obvoluto, os sæpius attingere, ut illud liberum inde evadat & forcipe eximi queat.

S. IX.

*Conse-
llatio.*

Remotis itaque obstaculis cura adhibenda est, ut fistulosa cavitas repurgetur, bona carne impleatur; & cicatrice orificium obducatur, quod sponte sæpe accidit, si fibræ non adeo nimis a se distant & seum bonum nutritium præfens est, superposito tantum emplastro, tonum partis firmante & ab aeris iniuria defendente. Quod si autem fistula nimis ampla est, decoctum ex vino, myrrhæ, aloes, floribus rosarum rubr. rad. aristolochiæ rotundæ, scordio, centaur. min. syringæ sæpius injiciendum est, adordes plenius detergendas, putredinemque arcendam & occlusionem promovendam. Sed tunc temporis fistula aperta servari debent, quo pus exire possit, quod alias stagnando facile novos facere sinus, novumque producere callum potest. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus argen-

argenteis; tamdiu in ulcere servatis, donec durities omnis ablata, & cavitas novis fibris ad orificium usque est repleta, quo peractō cicatrix emplastro saturnino inducitur. Ipsa carnis generatio solius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique sanguinis opus est, nihilominus a medicamentis sarcoticis, quæ vi balsamica humidum excessivum absorbunt, partes roborant, acidæque & salas partes contemperant, insigniter adjuvatur. Qua virtute inprimis polent balsamum Locatelli, Peruvianum, Copaivæ, gummi animæ, elemi, styrax liquida, mastix, myrrha & similia. Neque laude sua caret essentia incarnans elegantissima, quæ ex floribus rosar. rubr. hyperici, millefolio, aloe, myrrha, mastiche, gummi elemi, balsamo Peruviano cum spiritu vini digestis & cum melle remixtis, optime componitur.

f. X.

Curatio
fistulæ
lacrimalis.

Jam demum, quæ de singulis fistulis, maxime de lacrymali & anis scorsum tenenda sint, breviter tradam. In lacrymali nondum perfecta commode locum invenit methodus illa a beato celeberr. STAHLIO descripta & ab Anello magis exculpta, quæ in eo consistit, ut partim specillis argenteis in puncta lacrymalia immissis materia sacco lacrymali impacta amoveatur, partim ut subtili syringa huic usui idonea liquores ulcus purgantes quas ex solutione salis neutrius cum aqua vel communis, vel destillata, addita aloe & myrrha consueunt, injiciantur: qua ratione, in leviori exulceratione, si vel plane nulla, vel exigua tantum callositas adest, permultum proficitur, malumque deterius præcavetur. Ipsa autem operatio peragitur, si ægro in sella demissiore collocato palpebræ sinistra manu diductæ versus cantum oculi externum retrahuntur, & dextra suspensa specillum paulo incurvatum per puncta lacrymalia trajicitur; modo id post inflammatio-

nem superatam, & post ophthalmiam correctam demum instituitur. Major tamen salus contigit, si abundanti feri lacrymalis adfluxui & tenacitati simul prospicitur: quo scopio præter interna derivantia, & resolventia, externe sternutamenta, vel vesicatoria nuchæ apposita profunt. Si verum adest ulcus fistulosum, sectione eo magis opus est, quæ præmissa per laxantia, venæsectionem & similia præparatione, & oculis per collyria detensis in ægro demissus collocato mediante scalpello falcato vel ancipiti in semicirculum a radice nasi per medium fistulæ tumorem ad radicem usque palpebræ inferioris instituitur, vitando, ne tendinea musculi orbicularis particula lædatur. Post hæc scalpello obtuso vulnus dilatetur, sanguinisque profluvium sistatur. Neque vero ipsius lacrymalis scuci remotio negligi debet, transversim incidendo ad locum, quo ductus lacrymalis eidem interit, quia alioquin destillantes lacrymæ denuo stagnantes facile corrumpuntur, & novæ fistulæ ansam præbent. Tum quoque vel ferro ignito, vel specillo sulcato os unguis est pertundendum, qui turunda foramini immissa, aut tubulo argenteo inserto apertus servatus lacrymis ad nares devehendis interservit. Impositis remediis inflammationem & hæmorrhagiam sedantibus callus absumatur, vel per ejus incisionem, vel per scarificationem, vel per ustionem aliaque remedia corrosiva. Uicere a callo & sordibus per debitas injectiones purgato cogitandum est, qua ratione præstare velimus, ut latex lacrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares stillet. Quo sine cannula minor ex argento fabrefacta, exterius clausa novo ductui accommodatur, postea vero consolidatio promovetur, & illud instrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero hujus molestiæ pertæsi diligentiori puris per

per puncta lacrymalia expresse
impedire possunt, quo minus pus no-
ceat. Urgente ossis unguis carie cau-
terium actuale prodest, cavendo per
cannulam argenteam in forma nu-
clei olivæ adhibitam, ne oculus a
terro cadente lædatur.

§. XI.

Ani fistulæ curatio peragitur vel
ligatura, vel cauteriis & corrosivis,
vel incisione. Quæ ligatura sit, ita
instituitur, ut ægri ventre inflexo
cubantis femora ministrorum ope di-
ducantur, & operator indicem digi-
tum oleo amygd. dulc. inunctum in-
trudat, altera vero manu stilum vel
acum flexilem ex argento optimo pa-
ratam, lino quintuplicato ad palmam
longo & pilo equino circumdato,
vel filo ex pilis equinis contorto mun-
nitam in fistulam dimittat, eamque
pertundat; postea vero extracta acu,
filoque relicto extremitates filorum
extra anum pendulas deliget, sin-
gulisque diebus restrictionem susci-
piat tamdiu, donec fistula fuerit di-
scissa, & callositas poterit removeri.
Corrosivum medicamentum calloso
fistulæ ori turunda ex linteo carpto
exceptum applicatur, postea vero alia
turunda, ex spongia compressa cera
imbuta ad dilatandum fistulæ sinum
intruditur. In fistula profundiori se-
pticum linteo carpto tamdiu est ad-
movendum, donec callositas abiuncta,
& ulcus consolidari queat.

§. XII.

Omnium autem optima fistulas fa-
nandi ratio est, quæ incisione ita
perficitur. Ægroto commode collo-
cato operator indicem & medium digi-
tum, oleo lil. alb. madidum in-
trudit, altera manu cultrum incisori-
um vagina reconditum filoque flexi-
li argenteo prædixum recipit, &
hunc fistulæ ori immittit, donec ad
fundum fistulæ sinus stili acies per-
venerit. Hoc facto stili aciem ad digi-
tos vertit intrusos, eamque per il-
lorum interstitium adigendo fistulæ
sinum pertundit, postea digitorum

apicibus stilum recurrit, & cultria-
ciem manubrio absconditam altera
manu dægit, cultrumque manubrio
arceptam protrudit, & digitis extra-
ctionem stili molientibus succurrit.
Stilum sequitur cultri acies, qua,
cooperante utraque manu, uno ictu
fistulosum ulcus discinditur. In fi-
stulis externis & in sphincterem ter-
minatis hanc præstat istituere ope-
rationem. Chirurgus acum ex finis-
sima lana paratam; spithamæ lon-
gitudinis constanti manu sinui fistu-
læ aperto intrudit, eamque fundum
pertundit, postea cuspidem recurvata
acum per fistulam traducit, & ad ejus
medium extremitas acies commit-
tit, commissæque firma tenet una,
altera vero manu mediante cultri
incisorii fistulæ partem ab extremi-
tatibus acus compressam rescindit,
ut portio acui adhærescat. Neque
demum laude sua caret Dom. Bellie-
res secandi methodus, quæ per cul-
tum, acie quadantenus incurvata,
dorso rotundo & polito, collo oblon-
go & rotundo, inferius lato, superi-
us in mucronem sensim abeunte,
globuloque parvo pisi magnitudinis
munitum in fistulis externis ani sphin-
cterem obsidentibus peragitur.

OBSERVATIO I.

Enarrationes Morborum.

MAtrona illustrissima diu olim
vexabatur ulcere genæ fistu-
loso, quod omnibus frustra adhibi-
tis remediis ad sanitatem perducere
non poterat. Ego igitur consultus
suspicebam primo dentem cariosum,
sed hoc non invento, & levi tantum
gingivæ tumore conspecto, hunc pro-
ptinus sanccola aperiendum curabam.
Unde mox in conspectum se dabant
duæ festucæ & radices a dente olim
extracto relictæ, quibus extractis de-
mebatur simul longa ac rotunda mem-
brana, fistulosum ulcus externe gut-
tulas aliquot sanguinis fundens brevi
tempore ex voto sanabatur.

EPI-

Fistula
maxi-
ma.

— & an
Per lina-
turam &
corrosi-
va.

— per in-
cisionem.

E P I C R I S I S.

Habent id peculiare & quasi proprium fistulæ genæ, ut plerumque a crisiis dentibus soveantur, quibus exentis sponte sæpe aut levi tantum medicatione adjunctæ faneunt. Idem evenit in præsentī casu, ubi fragmenta a dente quondam evulso, relicta impederunt, quo minus facilius obtigerit sanatio. Simile quid olim observavi in virgine, quæ fistula lacrymali laborabat, cujus orificium in eminentia ossis maxillaris ad latera colli exstans, & per medium glandulæ Warthonianæ transiens in dente molari extremo terminabatur, quo evulso primum sanguis, tum lymphæ exstillabat pura, & tandem sanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilior procurabatur.

O B S E R V A T I O II.

Fistula
mam.
ma.

Femina ex gente Judæa tumorem mammæ sinistræ habebat, qui suppuratione facta a chirurgo aperiebatur. At vero, cum insignes ductus lactei læserant, continuo fere lymphæ cum pure mixta chylosa exstillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat sinum intus leviter, sed non adeo graviter durum, qui totam prope mammæ substantiam fistulosam reddebat. Quare ego in auxilium vocatus brevem canalem argenteum orificio fistulæ, ad puris fluxum derivandum, immitti, & ultis decocto, ex myrrha, aloë, stor. rosar. & vino parato aliquoties de die syringa injici præcipiebam, eo effectū, ut ægra simul internis depurantibus adiuta exoptatæ redderetur sanitati.

E P I C R I S I S.

Hoc quidem ulcus nondum vera fuit

F I N I S.

fistula, quia callo duro adhuc carvæ: nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacavit. Malitatem origo debetur chirurgi imperitiæ, qua commissum fuit, ut humor purulentus non rite eductus sibi sinus efficeret sicut plerumque fieri deprehendimus, si materia intus retenta per stagnationem majorem acquirat acedinem majoremque profundius penetrando potentiam.

O B S E R V A T I O III.

Fistula
thoracis.

Corripiebatur olim vir plebeius malo, ut putabatur ischiadico lateris dextri, cui nulla servata diætâ, nullisque adhibitis remediis ulcus superveniebat, quod quinque digitis intra articulationem ossis femoris cum coccyge apertum ingentem materię copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fistulam definebat, quæ æger per longum temporis spatium summis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore seroti & adiacentium partium aquoso miserrime moriebatur. Per sectionem cadaveris maximeque ulceris, circa caput ossis femoris & ipso capite acetabulo ossis coccygis acerrima callosa, & tartarea materia insigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens excisum, imo, quod maximum est, ipsa cartilaginosa substantia, quæ hæc ossa in articulationibus investiuntur, consumpta, ipsaque ossa summa carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentissimum & acerrimum ibi latuisse acidum. Ut ideo plenius adhuc confirmetur, quæ de summæ acedinis in fistulis præsentia supra commemoravimus.

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I. de scorbuto ejusque vera indole.

II. de sphacelo a causa potissimum interna ejusque curatione.

III. de purpura præsertim chronica scorbuti sobole.

IV. de lue venerea.

V. de pustulosis & pruriginosis varii generis affectibus cutis.

VI. de omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis, præsertim cancriosis.

VII. de circumspecta ulcerum fistulorum curatione.

